orhan pamuk • clash • nuri bilge ceylan • lamb • duman

ROLL

750 000 TL KDV dahil ocak. sayı: 200001

r★ge against the m★chine

ROLL 38

bruce springsteen
stadyumu köşedeki bara çeviren adam

baba zula • toni morrison • leftfield • kreidler • seattle'da antikapitalist karnaval

Türkçesi: Tayla Alican

Uyuşma

Ya, işte böyle bitiyor
Onca yıldan sonra
Usanmış her şeyden
Umutsuz, yardımsız, ayrılmış parçalara
Düşüyor sonunda
Düşünmek istemiyor
Hissetmek istemiyor
Bilmek istemiyor ne olup bittiğini
Yapabileceğim hiçbir şey yok diyor
Değiştiremem hiçbir şeyi
Bilmek istemiyor neyin ters gittiğini
Çünkü tutulmuş bir kere o maddeye
Onu uyuşturan
Bütün hislerini susturan naneye
Tutulmuş bir kere o maddeye
Unutuyor herkesi
Gerçekten umrunda değil artık
Artık...

Ya, işte böyle bitiyor
Onca zamandan sonra
Silikleşiyor her şey
Yıpranmış, boş ve yapayalnız
Kalmamış söyleyebileceği bir şey
Fark kalmayacak kadar büyük her şey
Doğru yapılamayacak kadar yanlış her şey
Ya, öyle adaletsiz ki her şey
Öyle ağır ki yük, taşımak imkansız
Savaşacak gücü kalmamış
Tek istediğim o madde diyor
Onu uyuşturan
Bütün hislerini susturan
Sadece o maddeyi istiyor sadece
Unutmak herkesi
Umursamak istemiyor hiçbir şeyi
Seviyor o maddeyi
Onu uyuşturan
Bütün hislerini susturan
Seviyor o naneyi
Dönüştüğü maddeyi
Burada değil artık gerçekten
Ve bu ağlatıyor beni...

Başkasının treni

Söyleme anlatmaya çalıştığın şeyi
Yoksa berbat olur yüzün gözün
Gezinirsen kalabalığın içinde
İz bırakmazsın arkanda
Hep aynı şey
Atlıyorsun bir başkasının trenine
Almaz fazla zamanını
Öğrenmen gülümsemenin yeni şeklini
Uyum sağlaman lazım
Demode olursun yoksa
Hep aynı şey
Atlıyorsun bir başkasının trenine
Çabuk yakalayabilirsen eğer
Zaten oradaydım diyebilirsin
Bir daha ve bir daha ve bir kez daha
Atlıyorsun bir başkasının trenine
Bekleyip durduğun
Son dalga bu
Gittikçe sıkıyordu
Eski ideal zaten
Şimdi katıldın saflara
Fazla bir yol gitmedin ama
Yine de katettin yarı sürede
Çok mutlu herkes
Hep aynı şey eninde sonunda
Çünkü herkes atlıyor bir başkasının trenine
Atlamak başkasının trenine
Atlamak başkasının trenine

Savaş

Bazen hissedecek hiçbir şey olmaz
Bazen tutunacak hiçbir şey olmaz
Bazen kaçacak zamanın olmaz
Kendini öyle yaşlı hissedersin bazen
Bazen canın yanar ağladığında
Bazen canın yanar her soluğunda
Kimsen yok gibi gelir o an
Ve uyumak olur tek dileğin
Savaş savaş savaş
İtele öteye
Savaş savaş savaş
İyice itele
Savaş savaş savaş
Ağlama canının acısına
Savaş savaş savaş
Veya seyret yine içinin yanışını
Savaş savaş savaş
Uluma köpek gibi
Savaş savaş
Kapla gökyüzünü
Savaş savaş savaş
Düşene kadar savaş
Savaş savaş savaş
Ve sakın durma
Sakın durma sakın
Savaş savaş savaş
Savaş savaş savaş
Tekrar başladığında acı
Ve geldiğinde karabasan
Hatırla, kaplayabilirsin gökyüzünü
Mecbur değilsin teslim olmaya
Mecbur değilsin teslim olmaya
Asla teslim olma
Asla olma
Asla olma

Elise'e Mektup

Ah Elise farketmez ne söylersen söyle
Kalamam burada, kalamam hep dünde
Devam edemem bu şekilde
Oynadığımız oyun
Bir yolunu bulmak gülümsemenin
Unut bunu
Ve inandır kendini, hiç ihtiyacımız olmadığına
Bundan fazlasına
Bundan fazlasına
Ah Elise ne yaparsan yap farketmez
Biliyorum, hiç giremem içine gerçekten
Gözlerin ateşi yakalasın diye
olması gerektiği gibi
Hüznün beni içine çekişi gibi
Keşke olabilse
Keşke olabilse
Hiç olmazsa kurtulabilsem
Bu, uzakta saklanan
Başka anlamların hissinin hissinden
Sen ve benden
Dünyalar var kopup giden
Istıraplı bakışlar ve kırılan kalpler
Ve ellerinden çıkabilen bütün yakarışlar
Ah sadece fırlatabildiğin kadarını alırım
Ve sonra hepsini fırlatırım uzağa
Hepsini fırlatırım uzağa
Göğe yüzler fırlatırcasına
Etrafa kollar fırlatırcasına
Dün
Durup baktım
Karşına geçip baktım
Ve gördüğüm yüz dönüp baktı
Tam benim bakmak istediğim gibi
Ama ben gözyaşlarımı tutamıyorum
Senin yaptığın gibi
Elise inan hiçbir zaman bunu istemedim
Ettiğim bütün yeminlere bu sefer uydum sandım
Seni hep hayalini kurduğum kız sandım
Ama salıverdim o hayali
Ve bozuldu yeminler
Kendini kandırman bitti tükendi
Ve her yakalamayı deneyişimde
Elimdeki kum gibi
Ne kadar çabuk tutsam yakalasam
Kayıp gidiyor parmaklarımın arasından
Ama artık gerçekten yapabileceğim başka bir şey kalmadı
Gerçekten yapabileceğim başka bir şey kalmadı
Başka bir şey kalmadı
Hiçbir şey...

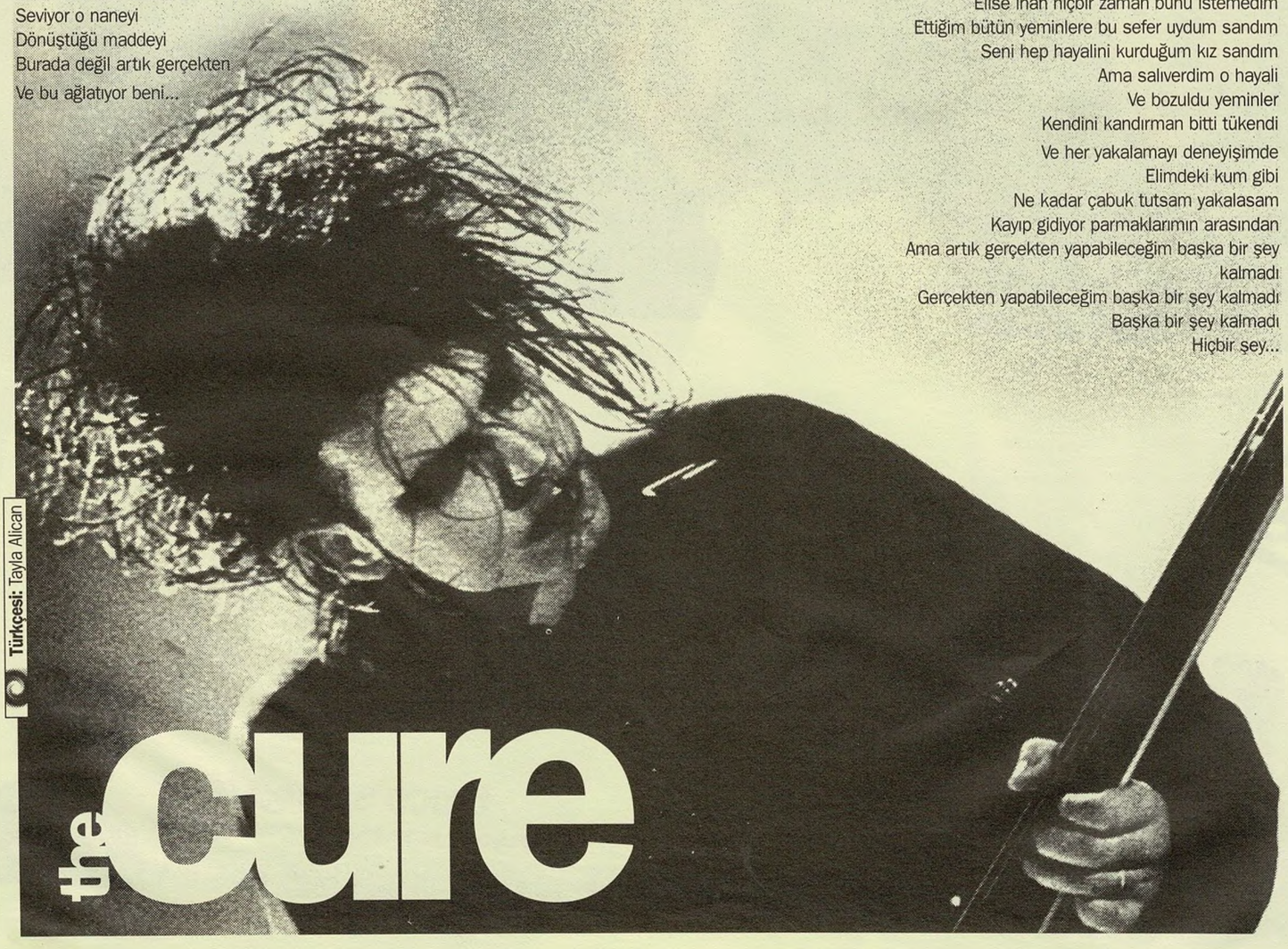

Roll over

iki bin

4 Ajans
8 Bruce Springsteen
10 Duman
13 Seattle karnavalı & Michael Moore
14 Richard Rorty
16 Rage Against The Machine
20 The Clash
24 Lamb & Leftfield
26 20 yılın ardında Hip-Hop
30 Tunç Dindaş
32 99 Listeleri
34 Baba Zula
37 Kıraathane
38 Toni Morrison
41 Orhan Pamuk
46 Nuri Bilge Ceylan
50 Gayd
52 Albümler
56 Liste
57 Bruce Springsteen (devam)
62 Ansiklopedi

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Alican Tayla, Atilla Aydoğdu, Ayşe Draz, Başak Kara, Burcu Kuğu, Cem Sorguç, Cenk Giray Güven, Cüneyt Cebenoyan, Derya Bengi, Donat Bayer, Duygu Akın, Ender Ergün, Eray Makal, Erdir Zat, Fatih Özgüven, Gökhan Akçura, Gökhan Pamuk, Gülüş Gülcügil, Günay Usta, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Halil Turhanlı, Hilmi Tezgör, İlker Aksoy, Kerem Demir, Kutlukhan Kutlu, Mehmet Ali Meram, Melih Katıkol, Merve Erol, Müge Turan, Nedim Yalgı, Neslihan Say, Nevzat Çalışkan, Ogan Güner, Osman Kaytazoğlu, Özgür Uçkan, Salih Nâzım Peker, Sarp Keskiner, Serdar Beyaz, Serdar Karataş, Serkan Seymen, Sevin Okyay, Sid, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Ulaş Özdemir, Ümit Bayazoğlu, Yücel Göktürk **Baskı:** Lebib Yalkın Yayımları ve Basım İşleri **Dağıtım:** Bir-Yay **Adres:** Sıraselviler Caddesi Billurcu Sokak 32/3 Taksim İstanbul **Tel-Faks** 245 56 06 **Yıl** 4 **Sayı** 38 **Ocak** '00 **İmtiyaz Hakkı:** Nefes Yayıncılık adına Yücel Göktürk **Sorumlu Yazışleri Müdürü:** E. Derya Bengi
AYDA BİR YAYINLANIR

Çürüksüz ve cam gibi berrak bir kış günü / sımsıkı etini dişlemek sıhhatli, beyaz bir elmanın. / Ey benim sevgilim, karlı bir çam ormanında nefes almanın / bahtiyarlığına benzer seni sevmek. **NAZIM HİKMET**

Milletin bu abartıları vücudumda kabartı yapıyor. **MUSTAFA TOPALOĞLU**

Şayet caddede yanınızdan geçen kadının son modaya göre kesilmiş elbisesini beğenmişseniz gözucuyla kimseye sezdirmeden bakabilirsiniz, ama olduğunuz yerde dönerek bakmakla sadece kendinizi küçük düşürmüş olursunuz.

Her ne kadar tiranlardan tiksinsem bile, yine de tarihin dokusunu onların oluşturduğunu ve onlar olmadan bir imparatorluğun ne fikrinin ne de seyrinin kavranabileceğini farkediyorum. Müthiş derecede çekilmez ve ilham dolu bir hayvaniliktedirler; en uç noktalarına itilmiş insanı, onun alçaklıklarının ve meziyetlerinin en azgın halini çağrıştırırlar. **CIORAN**

21. yüzyılın (gerçi yeni yüzyıl 2001'de başlıyor diyorlar ama) ilk geri dönüşünü **Guns'N'Roses** gerçekleştiriyor. Grubun 2000'de çıkacak albümünün adı belirlendi: "Chinese Democracy".

Courtney Love sinemaya acayip ısındı ve işi yönetmenliğe kadar vardırdı. 70 sonlarında buluğ çağındaki çocukların idolü olan Bay City Rollers grubunun hikayesini anlatan film Caroline Sullivan'ın "Bye Bye Baby" adlı biyografisinden uyarlanacak. "Bye Bye Baby", hatırlayan var mıdır bilemiyoruz, Bay City Rollers'ın en ünlü şarkılarından biri.

Salvador Dali 1946 senesinde Walt Disney stüdyoları hesabına bir çizgi film denemesine girişmiş, ancak proje birkaç hafta içinde tamamlanmadan iptal olmuş. Şimdi yakında bu filmin, ressamın asistanı Jon Hench'in gözetiminde tamamlanacağı söyleniyor.

David Bowie'nin gitaristi **Reeves Gabrels** solo albüm hazırlıyor. Albümde yer alacak bir parça Bowie, Dave Grohl ve Frank Black'in eşliğinde kaydedilecek ve yakında sadece Internet'ten MP3 formatında dinlenebilecek.

Smashing Pumpkins'in yeni albümü "MACHINA / The Machines Of God" 28 Şubat 2000 tarihinde yayınlanıyor. Kadro değişikliğini de bildirelim. Tam davulcu Jimmy Chamberlin döndü, gene dörtlü oldular derken, başçı kız D'Arcy Wretzky gruptan ayrıldı. Onun yerine bulunan isim Hole'un başçısı Melissa Auf Der Maur.

Jesus & Mary Chain'den William Reid ilk solo albümünü çıkarıyor. "Finbegin" ismindeki albümde Reid, Lazycame kod ismini kullanacak.

9-20 Şubat tarihlerinde düzenlenecek Berlin Film Festivalinin açılış filmi **Wim Wenders**'in **Bono** eşliğinde çektiği "Million Dolar Hotel" olacak.

Adam Clayton'a bakılırsa, **U2**'nun yeni albümü "gelmiş geçmiş en iyi albümleri" olacakmış. Brian Eno ve Daniel Lanois'yla çalışmaya başlayan grup albüm için daha isim belirlememiş, ama yazın sonlarına doğru yayınlamayı planlıyorlarmış. Albümdeki şarkılardan biri, sözlerini Salman Rushdie'nin yazdığı "The Ground Beneath Her Feet" olacakmış.

Neil Young'ın yeni albümünden maalesef hâlâ haber yok, ama biliyorsunuz, dört Young bestesinin de yer aldığı yeni Crosby Stills Nash and Young albümü "Looking Forward" Türkiye'de de yayınlandı. Anladığımız kadarıyla Neil Young şu sıralar yeni albümden ziyade eski albümleriyle haşır neşir. Çünkü ilkbaharda kısmetse sekiz CD'den oluşan bir box-set yayınlayacak. Albümlerinden seçme parçaların yanısıra hiç yayınlanmamış şarkılar ve bazı parçaların farklı versiyonları da kapsam dahilinde.

Genç Nijeryalıdan baba Nijeryalıya saygı duruşu: **Keziah Jones**, "The Black President" isimli albümde kullanılmak üzere **Fela Kuti'**nin üç parçasını kaydetti.

Sulh olmuş, bahar gelmiş

John Lennon'ın ruhu Khaled ve Noa'nın suretinde Ortadoğu'da geziniyor... Khaled yeni yayınladığı "Kenza" isimli albümünde "Imagine"i İsrailli şarkıcı Noa ile birlikte seslendirdi. Steve Hillage'ın prodüktörlüğünü yaptığı şarkıda İbranice, Arapça ve İngilizce sözlerle Lennon anılıyor: "Ülkelerin olmadığını hayal et / O kadar da zor değil / Uğruna öldürecek ya da ölecek hiçbir şey yok / Ve din de yok / Hayal et sulh içinde yaşadığını bütün insanların."
BBC'nin "Milenyum" soruşturmasında –bugüne dek yapılan en kapsamlı müzik soruşturması olduğu söyleniyor– "en iyi şarkı yazarı" ve "en etkili sanatçı" ünvanlarını kazanan John Lennon'ın "Imagine"ı da "gelmiş geçmiş en güzel şarkı sözü" seçilince, Parlophone Records şirketi kolları sıvayıp piyasaya "Imagine" adlı üç şarkılık bir single sürdü. Aralık ortasında yayınlanan albümdeki öteki şarkılar, iki John Lennon-Yoko Ono "tebliğ"i: "Happy Xmas (War Is Over)" ve "Give Peace A Chance". Milenyumu Lennon eşliğinde kutlama bu kadarla kalmıyor, Yoko Ono 1969 yılbaşında Lennon'la birlikte gerçekleştirdikleri "ajit-prop" eylemini, bu yılbaşında yineliyor. Üstelik bu kez, sadece New York'ta değil, aralarında Londra, Tokyo, Berlin, Atina ve Los Angeles'ın bulunduğu 10 metropolün meydanlarındaki dev panolarda "War Is Over! If You Want It - Happy Chirstmas From John And Yoko" (Savaş bitti! Eğer istersen- Mutlu noeller) yazacak.

Bu arada Yoko Ono, içinde John Lennon'ın daha önce hiç kimsenin bilmediği görüntülerinin de yer aldığı "Gimme Some Truth" isimli 56 dakikalık bir belgesel film hazırladı. 1971'deki "Imagine" albümünün hazırlıkları esnasında kaydedilen görüntüler arasında Jack Nicholson, Andy Warhol ve Miles Davis gibilerinin stüdyoyu ziyaretleri de var.

Duduk, santur, kamança, setar, zarb, tar, def...

Türkiye'de epey tanınsalar da pek albümleri bulunamayan, dünyadaki etnik müziğin ünlü isimleri Djiivan Gasparyan'ın "Salute" ve Kamkars Ensemble'ın "Gol Nishan" albümleri Yeni Dünya Müzik tarafından yayınlandı. Yıllardır duduk çalarak Ermeni müziğini dünyaya duyuran, Michael Brook'la yaptığı son albümü "The Black Rock"la pek çok ödül alan Gasparyan, yine dudukuyla hüzünlü Ermeni ezgilerini çalıp söylüyor "Salute" albümünde. "Dile Yaman", "Havoon, Havoon" gibi Gasparyan'la özdeşleşmiş şarkılar yer alıyor albümde... İran'ın gelmiş geçmiş en ünlü müzik grubu Kamkars Ensemble (fotoğraftakiler) birkaç yıl önce Real World tarafından yayınlanan "Nightgale With a Broken Wing" albümüyle İran Kürt müziğini tüm dünyaya tanıtmıştı. Geleneksel İran müziğinin ustalarından Hesen Kamkar'ın biri kadın, sekiz çocuğundan oluşan Kamkar Ensemble, İran'da onlarca albüm yayınladı. "Gol Nishan" da bu albümlerden birisi. Santur, kamança, setar, zarb, tar ve defle geleneksel İran-Kürt ezgileri ve kendi bestelerini seslendiriyor Kamkars Ensemble. "Nightgale With a Broken Wing" albümünde yer alan pek çok şarkının orijinal versiyonu bu albümde yer alıyor.

4→

DOUBLEMOON RECORDS

Wax Poetic
Three

Brooklyn Funk Essentials
feat. Laço Tayfa
In The BuzzBag

Craig Harris &
The Nation of Imagination
feat. Barbaros Erköse
Istanbul

İlhan Erşahin
Trio
Home

"Caz, bu gezegenin etnik müziği."

İstanbul Blues
Kumpanyası
Sair Zamanlar

Burhan Öçal &
Jamaaladeen Tacuma
feat. Natacha Atlas
Groove alla Turca

Aydın Esen
Timescape

Baba Zula
3 Oyundan 17 Müzik

RH POZİTİF

Rh Pozitif Müzik Yapım Sanayi ve
Organizasyon Tic. A.Ş.
Yeni Yuva Sokak No. 27/29,
80060 Cihangir, İstanbul/Turkey
Tel: (90212) 292 97 71/72
Fax: (90212) 292 97 73

ajans

Yeni tanıştığınız bir kimse, tesadüfen bir dostunuzla aynı soyadı taşıyorsa, ona ilk ağızda falanca yahut filanca ile akraba olup olmadığını sormayın. Çünkü bahis konusu insanla aynı kandan olduğu halde, pekâlâ dargın bulunabilir. Böylece istemeyerek belki de nahoş bir olayı deşmiş olursunuz. Üstelik, adaş olmak ne bir meziyet, ne de bir hususiyettir.

Canım kardeşim, benim gözüm gönlüm teleskop olmuş zaten. **MUSTAFA TOPALOĞLU**

Bir fatih başarı elde ettikçe, ilerledikçe istediği cinayeti işleyebilir; kamuoyu onu temize çıkarır; talihi yaver gitmemeye başladığı andan itibaren, en ufak terör ona karşı döner. Öldürdüğünüz an'a bağlıdır her şey: Zaferin doruğunda işlenen cinayet, esinlediği kutsal korkuyla otoriteyi sağlamlaştırır. **CIORAN**

Hayatta onun kadar ilah olmayı hak etmeyen birini görmedim. **MARLON BRANDO** *(Elvis Presley'e)*

Damla damla olmadan damlamaz **LAMARTINE**

Goodbye 20. yüzyıl

Sonic Youth, kendi plak şirketi Sonic Youth Recordings'den yeni albümünü çıkardı. Jim O'Rourke, Takehisa Cosugi gibi müzisyenlerin konuk olduğu "Goodbye 20th Century" adlı albüm, grubun "Müzikal Perspektifler" serisinin dördüncü halkası. SYR4 kodlu albümde John Cage, Yoko Ono, Steve Reich, Cornelius Cardew gibi modern bestecilerin müzik tasarımlarını "seslendiren" Sonic Youth, müzik kariyerini artık başka bir boyuta taşımaya karar vermiş görünüyor... Serinin 1997-1998 arasında çıkan diğer plaklarına gelince; SYR1, "Anagrama, Improvisation Ajoutée, Tremens, Mieux: De Corrosion" adını taşıyan, Fransızca bir albüm... SYR2 kodlu ikinci albümlerinin adıysa, "Slaapkamers Met Slagroom, Stil, Herinneringen" ve Flemenkçe... Jim O'Rourke ile birlikte imza attıkları SYR3 albümü de, "Invito Al Cielo, Hungaria Vivo, Radio - Amatoroj" adını taşıyor ve Esperanto dilinde...

The Band'den **Rick Danko**, 10 Aralık'ta öldü. Woodstock'daki evinde, uykusunda vefat eden Danko, bir gün evvel 56. yaşını kutlamıştı. Kadim dostu Robbie Robertson, Danko'nun ardından şunları söyledi: "Rick, hayatımda duyduğum en mükemmel, en duygulu şarkıcılardan biriydi. Ayrıca, duyduğum en orijinal basçıydı ve bu gezegeni onurlandıran en güzel yüreklerden biriydi. Onu çok özleyeceğim."

Charlie Byrd de aramızdan ayrıldı. Caz dünyasının en iyi gitaristlerinden biri olarak bilinen Byrd, 74 yaşında kansere yenik düştü. Byrd, caz, klasik ve Latin'i harmanlamasıyla ve Brezilya cazı üzerindeki etkisiyle tanınıyordu. Bir acı haber de country dünyasından: "I'm Movin' On" şarkısı dillere marş olan **Hank Snow**, 85 yaşında Nashville'de öldü.

Yüzyıl biterken edebiyat ve sinema dünyasından da önemli kayıplarımız var: Beat kuşağının mühim azası, "Çölde Çay"ın yazarı **Paul Bowles**, Amerikalı solcu film yönetmeni **Robert Kramer** ve 2000'de Sinema Günlerinde birkaç filmini seyredebileceğimiz Fransız yönetmen **Robert Bresson**.

Morphine'in Mark Sandman'li son albümü Mark Sandman'in yokluğunda çıkıyor. Şubat başında yayınlanacak "The Night"da Sandman döneminde tamamlanmış ya da yarıda kalmış birçok parça yer alacak.

Pavement dağılma noktasında. Gelen haberlere göre, artık bütün üyeler aileleriyle ilgilenmek istiyormuş.

Dr John, piyanosunun başına oturup 12 Duke Ellington standardı kaydetti. Bu ay içinde caz şirketi Blue Note'dan yayınlanacak albümün adı "Duke Elegant".

Scott Walker faaliyetlerine usulca devam ediyor. Geçen sene içinde Leos Carax'ın "Pola X" filminin müziklerini yapan, bir şarkısı da yeni James Bond filminde kullanılan Walker, şimdi de Ute Lemper'in okuması için bir şarkı hazırlamış.

Patti Smith'in yeni albümü "Gung Ho"nun bu ay içinde yayınlanması bekleniyor.

Tim Buckley'in 1968 yılından kalma hiç yayınlanmamış konser kayıtları gün ışığına çıktı. "Works In Progress" ismindeki albümdeki 16 Buckley şarkısını dinlemek isteyenler plak şirketinin internet ad-

KREIDLER

Aralık ayının ilk günlerinde Babylon'da Almanya'dan misafirler vardı: Krautrock'tan Chicago'lu post-rock'çulara uzanan çizgide ensrümantal müzik yapan Kreidler ve To Rococo Rot toplulukları. Biz Kreidler gecesinde, konser sonrası grubun klavyecisi Andreas ve bateristi Thomas'la sohbet ettik...

Almanya'da groove yok

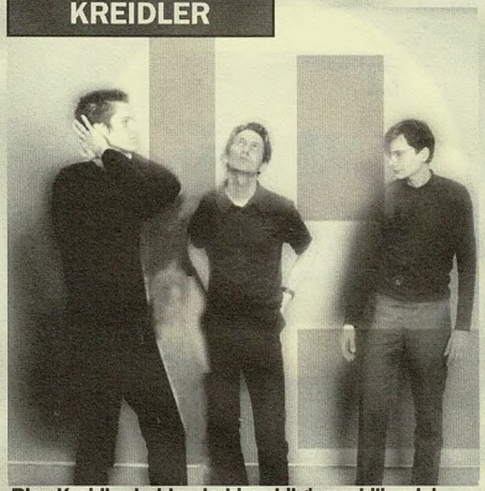

Bize Kreidler hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Andreas Reihse: 1994'te kurulduk. Köln ve Düsseldorf kökenliyiz. İlk albümümüz bir Fransız firmasından sadece kaset formatında çıktı. İkinci albümüz, aynı zamanda CD olarak çıkan ilk albümüzün adı "Appearance end the Park".

Üçüncü albümünüz ne aşamada?

Andreas: Kaset olarak çıkan 50 dakika sürüyordu. Belki de onu ilk albümümüz olarak saymak lazım. Ama o albüm artık piyasada yok. Bu gece yeni albümümüzden çaldık ağırlıkla.

Yeni albümünüzün adı ne olacak?

Andreas: Adı mı? Valla içinde ne olacak biliyoruz ama adı daha belli değil.

Müzisyenler genellikle yaptıkları müziği belli bir kategoriye sokmak istemezler. Ama müzik üzerine yazanlar okura bir referans verebilmek için bir tanımlama yapmak zorundadırlar. Siz böyle bir tanım yapmak zorunda kalsanız, müziğinize ne ad verirdiniz?

Andreas: Anlıyorum. Bir yerde müziğiniz çok tanınmıyorsa karşılaştıracak bazı örnekler vermeniz şart. Ama adlandırmak çok zor çünkü müziğimiz aynı kalmıyor. Yıldan yıla değişiyor. Deneysel trip-hop ve minimalizm yakıştırılan isimler arasında. Müziğimiz farkettiğiniz gibi kimi zaman oldukça barok. Biz minimalist müzik yapan Neu!, La Düsseldorf ve Kraftwerk gibi topluluklardan farklıyız. Onlar saatlerce emprovizasyon yapıp kayıt eder ve sonra içinden ilginç buldukları bölümleri yeniden kaydedip mikslerler. Biz farklı çalışıyoruz. Bizim müziğimiz çok sistemli. Krautrock'ın ilk dönemlerinde Embryo gibi çok sıkıcı topluluklar vardı. Bence, Neu! ve Kraftwerk, Krautrock. Biz değiliz.

Belki yanlış düşünüyorum ama ben sizi Kraftwerk geleneğinde değerlendirdim. Siz anlaşılan öyle düşünmüyorsunuz.

Andreas: Kraftwerk çok mükemmel bir proje. Müziği öyle çembersel ki. Görsel olarak, sunuş olarak kusursuzlar. 15 yıldır yeni bir albüm yapmıyorlar ve hâlâ efsaneler. Kraftwerk'i beğeniyoruz ama biz kendimizi farklı görüyoruz.

Evet, sizin kendinizi sunuşunuz çok farklı. (Kreidler üyeleri serbest giyiniyorlar ve davranışlarında Kraftwerk'te olan "robotik"likten eser yok.) Peki eğer varsa sizin kahramanlarınız kimler?

Andreas: Kahraman?

Belki kahraman iyi bir tanımlama değil. Etkilendiğiniz isimler...

Andreas: Zevklerimiz çok farklı. Ben daha çok İngiliz pop müziğini seviyorum.

Ne gibi mesela?

6→

Hangi sokak köpeği Hıncal Uluç ya da Ali Kırca'dan daha tehlikeli olabilir oysa? **YILDIRIM TÜRKER**	İnsanların boyu gündüzleri, geceye nazaran daha kısadır. Bu inanılmayacak hadisenin izahı şöyledir: Omurga halkaları gündüzleri muntazaman su bırakmaktadır. Ne kadar çok yürünür ve ayakta durulursa bu su kaybı o kadar artacağından, omurga halkaları birbirinin üstüne oturmakta ve boy birkaç santime kadar kısalmaktadır. Bu hadise yatarken de olur ama, hareket ederkenki kadar fazla değil. İşte bu sebeple akşam ölçülmüş ve prova edilmiş bir elbise sabah kalkınca kısa gelebilir. Şu halde terziye gün ortasında gitmekten başka çare kalmıyor.	
Mutlak iktidar zahmetsiz bir şey değildir: Ancak büyük caniler ya da cambazlar göz doldurur orada. **CIORAN**		
İyi seyyah nereye gittiğini bilmeyendir, mükemmel seyyah nereden geldiğini bilmeyendir. **LİN YUTANG**	Paris'in en güzel bir çift sözünü söylemeliyim sana, / en güzel, en yalansız / sonra da ıslıkla bir şeyler çalarak / gebermeliyim bahtiyarlıktan / ve insanlara inanmalıyız. **NAZIM HİKMET**	Vatan, çölde bir konaklama yeridir sadece. *(Tibet deyişi)*

resine başvurabilirler: www.rhinohandmade.com
John Cale, bir nevi Ortaçağ new-age'i yapan kızlar grubu **Medieval Babes**'in yeni albümünün prodüktörlüğünü üstleniyor. Şu sıralar birlikte stüdyodalar.

Bir zamanların glam yıldızı ihtiyar **Gary Glitter** hapishaneden kurtulamadı, dört ayını içeride geçirecek. Suçu sabit: Komşusu küçük kızı evinde alıkoymak ve evinde bulunan pedofiliye ilişkin yasak yayınlar ve resimler...

Pet Shop Boys kendi müzikal hayatlarını oynamak üzere bir müzikalde tiyatro sahnesinde boy göstermeye hazırlanıyor.

Pascal Comelade'ın yeni albümü "Live In Lisbon & Barcelona"da bir Velvet Underground cover'ı yer alıyor: "All Tommorow's Parties."

REM yeni albüm için çalışmalara başladı. Michael Stipe ve Mike Mills, Milos Forman filmi "Man On The Moon" için hazırladıkları soundtrack için söyleşi peşinde koşarken, Peter Buck demo kayıtları adam etmekle meşgul. Ellerinde 17 tane yeni şarkı var ve kayıtlar için mayıs ayını uygun görmüşler.

Elvis Costello yeni bir müzikal üzerinde çalışıyor. Geçtiğimiz günlerde bir konserde müzikalden "Heart-Shaped Bruise" adında bir şarkıyı yorumlayan Costello, müzikali aslında kadınlar için düşünmüş ve adını "The Delivery Man" olarak ilan etmiş. Müzikal, değişik yaşlardan üç kadını ve birbirleriyle ilişkilerini konu ediniyormuş.

Chumbawamba'nın İşçi Partisi'yle arası düzeleceğe benzemiyor: Geçen sene Danbert Nobacon'un başkan yardımcısı John Prescott'un yüzüne bir bardak suyu boca etmesinden sonra sıra, "Tony Blair" isimli şarkılarına geldi. Fakat İngiltere başbakanını country motifleriyle alaya aldıkları bu şarkının piyasaya çıkmasını biraz ertelemişler. Grup İşçi Partisi liderini ikiyüzlülükle itham ediyor ve sosyalist politikalardan vazgeçip sınıfsal düşmanlarına yakınlaşarak taraftarlarını aldatmakla suçluyor.

Tom Waits, **Barry Levinson**'ın yeni filmi "Liberty Heights"da kullanılmak üzere iki yeni şarkı hazırladı. Duyduk ki, "Putting On The Dog" ve "It's Over" adındaki parçalar, Frank Sinatra, Elvis Presley ve Ennio Morricone sound'ları arasında salınıyormuş.

William Orbit'le beraber yeni filmi "The Next Big Thing"in soundtrack çalışmalarıyla meşgul olan **Madonna**, film için bir zamanların meşhur şarkısı "American Pie"ı yorumlamış. Filmin mart ayında vizyona girmesi bekleniyor.

Söyle sazım

Fikret Kızılok'un 60'lı yıllarda ve 70'lerin başında yayınlanan kırkbeşliklerinden seçtiği şarkılar "Gün Ola Devran Döne" adlı albümde toplandı. "Köroğlu Dağları", "Söyle Sazım", "Haberin Var mı", "Leylim Leylim", "Anadoluyum" gibi Kızılok'un ilk dönem şarkıları plaklardan temizlenmiş halleriyle yer alıyor albümde. Kızılok'un Aşık Veysel'den, halk edebiyatından feyz aldığı günlerde yazdığı, Anadolu Pop'un en güzel şarkılarından bir kısmını içeriyor "Gün Ola Devran Döne".

Andreas: Oasis gibi değil mesela. Momus, St. Etienne ve Pet Shop Boys gibi. PSB tabii bizden çok farklı müzik yapıyor. Biz de pop'a yaklaşmaya çalışıyoruz. Bu tür pop'tan çok uzaktayız şu anda. Yaklaşmaya çalışıyoruz ama tam oraya varmak da istemiyoruz.
Thomas: Daha soyut kalacağız.
Müziğinizi bilinçli bir şekilde mi kurguluyorsunuz? Matematiksel bir denklem gibi mi yaklaşıyorsunuz?
Andreas: Hayır. Öyle ortaya çıkıyor. Bach'ın yaptıklarına benzetiyorum.
Türkiye'ye gelmeden önce Kreidler tarzı bir müziğin burada bir dinleyicisi olduğunu düşünüyor muydunuz?
Andreas: Ben Türkiye'ye ilk kez geliyorum. Thomas daha önce tatil yapmaya güneye gitmişti. Ülkenin bütünü hakkında bir fikrim yok. Ama İstanbul büyüleyici bir kent. 15 milyon insan inanılmaz. Metropoliten bir kent. Açık fikirli insanlar olduğuna inanıyorum. Gerçi burada altın plak kazanacağımızı sanmıyorum. Ama isterdim. O kadar çok altın var ki ortalıkta.
Kapalıçarşı'ya gittiğiniz belli oluyor.
Thomas Klein: Çok kalabalık bir kent. Ortalıkta çok fazla ucuz müzik var. Sanırım modern müziğe uzak kalınmış. İnsanlar her şeyi dinlemek istiyor ve iyiyle çöpü birbirinden ayıramıyor.
Bu dediğiniz eskiden öyleydi belki ama şimdi değişiyor.
Andreas: Ben Thomas'ın söylediklerini küstahça buldum. Her şey dağıtımla ilgili.
Thomas: Küstahlık değil.
10-15 yıl önce belki böyleydi denilebilir. Ama şimdi her şeye daha kolay ulaşılabiliyor. Internetten dünyada olan hemen hemen her şeyi bulmak mümkün.
Thomas: Her taraf Mariah Carey posterleriyle dolu.
Ama bu dünyanın her yerinde böyledir. Ucuz müzik dünyanın her yerinde egemen. Sadece Türkiye'de değil.
Andreas: Köln'de Türk soul'u deniyor. Almanya'da schlager denir. Bu ucuz müziklerin yapıları hep aynı. Süpermarketlerde, TV'de hep bu tarz müzik var.
Kafamda net bir soru yok ama şöyle söyleyeyim. Sizin müziğinizin çok "Alman" olduğunu düşünüyorum. Almanya'nın imajı çok düzenli, çok sistemli bir toplum olduğudur.
Andreas: Evet, Almanya'da "groove" yoktur.
Yani öyle demesek de...
Andreas: Öyle, öyle. Alman halk müziği çok basittir. Bazen arkasındaki ritmik düşünceyi anlayamazsınız. Bilmiyorum. Almanız elbette. Yaşadığımız kent de müziğimizi etkiliyordur. Berlin'in müziği, Köln'ün müziği farklıdır.
Politik görüşünüz nedir?
Andreas: Şu anda sosyal demokrat bir hükümet var, ama muhafazakarlarla aralarında bir fark yok.
Kendinizi sosyal demokrasiden daha solda mı görüyorsunuz?
Andreas: Ben mutlak anlamda soldayım.
Marksist misiniz?
(duraksama, gülüşme)
Yani mutlak anlamda solda olmak ne demek?
Andreas: Cevaplaması zor. Birkaç yıl önce çok politiktim. Marksist olmak çok daha felsefi düzeyde bir şey. Günlük konulardaki tavır alışlarımda marksistim belki. Marx o kadar çok şey yazdı ki.
Anarşist?
Andreas: Bence o da pek işlemiyor. Biz birçok sol eyleme katıldık. Toplantılarda çaldık. Politikayı gençler sıkıcı buluyor. Ki sıkıcıdır. Biraz müziğimizle çekici kılmaya çalıştık. Bir-iki yıl iyi gitti. Ama sonra yürümedi. Çünkü politika hâlâ sıkıcıydı. Politikayı müzikleştirmek zor. Bence dünya devrimi olmayacak. Bu anlamda marksist değilim.
To Rococo Rot'la organik bir bağınız varmış galiba...
Andreas: Evet. Stephan, yani basçımız, iki grupta da çalıyordu. Bir yıl önce bir seçim yapmak zorunda kaldı. İki yoğun projeyi birlikte yürütmek çok zordu..
Çok teşekkürler..
Andreas: Derginizin adı neydi?...

Söyleşi: ***Cüneyt Cebenoyan***

KONUMUZ BRUCE SPRINGSTEEN

Anahtar sözler David Bowie'nin geçen ayki söyleşisinde: "Zaten her şey tiyatro, öyle değil mi? Herkes öyle. Hatta Springsteen bile. Hoşlarına gitse de gitmese de, bu böyle. Bir performans, bir gösteri. Bir şeyin yorumlanması. Olay bu. Yaptığımız şey bu... " Bowie'nin üçüncü cümlesindeki "bile"ye dikkat buyrun, bir de "hatta"ya tabii: "Hatta Springsteen bile..." Peki, ama Bowie'ye "Springsteen bile" dedirten ne? Onca isim varken "Springsteen bile" demesi niye? Ve acaba, Springsteen fanları da aynı kanıda mı? Daha da önemlisi, bir rock şarkıcısının "hakiki" olması ne demek? Ve dahası, bir rock şarkıcısının ismi altında "cemaat" olmak nasıl bir şey? O ismin ve o cemaatin karşı karşıya olduğu realite ne? Bad Subjects namlı sanal gazetede, 1993 yılında, Steven ve Joe bu soruları göğüslüyorlar, gayet kafa açıcı bir diyalog yapıyorlar. Internetten naklen...

STADYUMU KÖŞEDEKİ BARA ÇEVİREN TEK ŞARKICI

Şarkı sözleri azimli bir isyanın felsefesini, ilerleme arzusunu, amaçlara sahip olmayı ve büyük hedeflerin kıyısından da olsa geçme gayesini yansıtıyor. Ama aynı derecede güçlü bir melankoli, bu umutlu kopuşu daha da cesaretlendiriyor; esas olarak, bugün çok kederli göründüğü için gelecek o kadar parlak görünüyor.

Joe Sartelle: Gittiğim ilk Springsteen konseri 1978'deydi. "Darkness on the Edge of Town"ın tanıtım turnesindeki konserlerden biri. 15'imdeydim, Houston'da yaşıyordum ve sıkı bir konser izleyicisiydim. Ama Springsteen bir başkaydı, diğer konserlerin olmadığı ve olamayacağı kadar "özel". Bu, kısmen "Darkness"ın bir takım yasal problemlerinden ötürü Springsteen'in birkaç yıldır turneye çıkamayışından, kısmen de daha o vakitler bile almış yürümüş olan "Günümüzün En Büyük Rock and Roll İcracısı" şanından kaynaklanıyordu. Bir Springsteen konseri, ön grup olmadan, üç ya da dört saati bulan harbi eğlence demektir. Neyse, ben amacıma ulaşmıştım. Sahnenin yan tarafındaki berbat oturaklara düşmemize rağmen, tanık olduğum en unutulmaz şovlardan biriydi. Sahneyi süsleyen binlerce noel ampülü önünde, "Santa Claus is Coming to Town"ın (Noel Baba Şehre Geliyor) o zaman için yeni olan yorumunu çaldıklarını ve sadece konserde dinleyebileceğin bir şarkıyla karşılaşmanın yarattığı heyecanı anımsıyorum. Springsteen ve E-Street Band, iki yıl sonra "The River"da dinleyeceğimiz birkaç şarkıyı daha çalarak ateşi iyice körüklemişti. Bir de bisi unutamıyorum; bütün ışıklar açık, koltuk aralarında deli gibi dansediliyor...

"The River" piyasaya ilk çıktığında o kadar sabırsızlanmıştım ki, albümün çalıştığım plakçıya gelmesi gecikince, gidip rakip dükkandan satın almıştım... O zamanlardan kalma bir polaroid fotoğrafım var: 17 yaşındayım, uzun, kabarık saçlarım ve kadife gömleğimle tam 70'lerin havasındayım, mağazanın önünde durmuş, plak kapağını inceliyorum, yeni albümde kim neler çalmış diye. Bu albümü ne kadar beğenmiş olsam da, Springsteen benim için yalnızca dinlemeyi sevdiğim rock yıldızlarından biriydi. Kelimeyi mümkün olan en ciddi manasıyla kullanıyorum; asla "ölümüne" bir Springsteen fanı olmadım. Dave Marsh'ın yazdığı o klasik biyografiyi, "Born To Run"ı da okumadım. Yine de, son albümüne değin tüm Springsteen albümlerini alıp zevkle dinlediğimi söyleyebilirim. "Live" albümü dışında. Bu albümle birlikte çizgiyi çektim; müziği artık ticarileşiyordu.

Steven Rubio: Benim ilk Springsteen konserim 1975 ekimindeydi. O gün çok hastaydım. Oakland'daydık, arabamızı Paramount Theatre'ın civarına parketmiştik ve ben karımın verdiği bir poşete istifra etmekle meşguldüm. Karım arabadan indiğinde fazla biletimiz olup olmadığını soran bir herifle burun buruna gelmişti. İçinde hâlâ öğürüp durduğum arabamıza göz atarak, herife "bilmiyorum, biraz bekle" deyip duruyordu. Şimdi bile nedenini bulabilmiş değilim, daha önce hiç Bruce konserine gitmediğim halde, saplantılı bir fan tribindeydim: Bu konseri imkanı yok kaçırmam! Konserden sonra, ki muhteşemdi, şahanenin şahanesiydi, Bruce'u bir konserde daha görebilmek için önemsiz bir kusma krizinden çok daha fazlasına katlanabileceğimi biliyordum...

Ve tabii ki gördüm. 76'da bir defa, 78'de üç defa. Birinde Bruce'un botlarına dokundum, bu yüzden, yıllar boyunca arabamın tamponuna yapıştırdığım "Bruce Springsteen'e dokundum" çıkartmasıyla dolaştım. 80'de beş defa –beşini de bir haftada, üç ayrı şehirde: Portland, Oakland ve Los Angeles'ta– ve bir keresinde, 80'lerin başında, Gary U.S. Bonds Club'da; bir defa "Born in The USA" turnesinde; iki defa "Superstar" yardım konserlerinde, bir defa "Tunnel of

devamı 57'de

RATM:

Address http://www.ratm.com

RAGE AGAINST THE MACHINE

AYKIRILIĞIN SEMBOLÜ

Amerika'da çıktığı hafta 2 milyonluk satış rakamını yakalayan L.A.'li grup "Rage Against The Machine"den 3 yıl aradan sonra "Guerrilla Radio" ve "Sleep Now In The Fire" hitlerini içeren yepyeni bir albüm.

Sony Music

Yıldızların Yeryüzündeki Adresi

KORN:

Address http://www.korn.com

ALTERNATİF ROCK'IN YENİ İLAHI

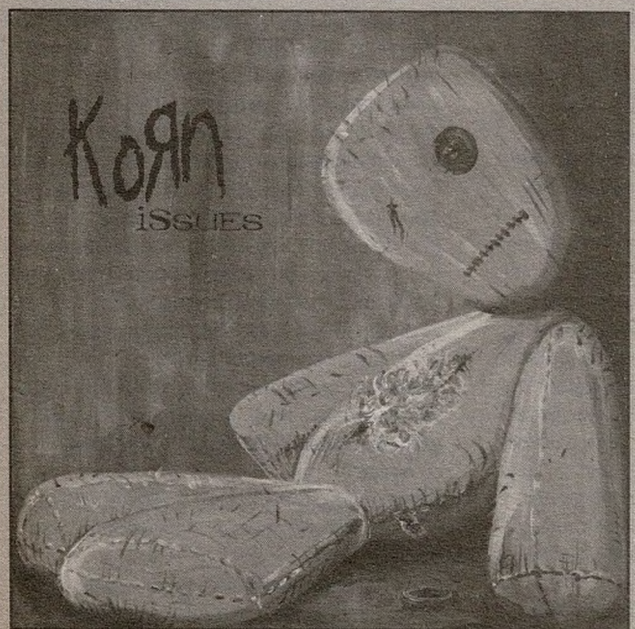

KORN alternatif müziğin en popüler öncü ismi olarak tanınıyor. Çünkü:

a) 1 haftada kendi ülkesinde 3.5 milyon kopya albüm sattı.

b) 90'lı yıllarda birçok grup tarafından örnek alınarak alternatif müziği çok daha geniş kitlelere yaydı.

c) Bütün konserleri hep kapalı gişe geçti.

Duman

Sevinçle yeni bir grubu takdim ediyoruz: Duman. "Eski Köprünün Altında" isimli albümlerini dinlediğimizde ilk izlenimimiz, şarkılar sanki birer grunge-gazel, grup ise vokalde Mirkelam'ın yer aldığı bir Nirvana. Daha ne olsun? Gittik, kapılarını çaldık, üçlüyle konuştuk, Seattle-İstanbul arası seyahatlerini, memleket müziğine ve dünya rock'una karşı "serbest" yaklaşımlarını kendi ağızlarından dinledik, grup kimyasının nelere kadir olduğuna şahit olduk... Duman'cılar anlatıyor.

ORTAKÖY'DE GRUNGE, SEATTLE'DA ALATURKA

Kaan'ın Seattle'la ilişkisinden başlayalım... İstanbul barlarında Seattle müziği çalarken, grunge cover'ları yaparken, olayı yerinde görmek için mi Seattle'a gittin?

Kaan Tangöze: 90'ın başında Mad Madame olarak çalmaya başladık barlarda. O zamanlar İstanbul'da grunge çalan grup hiç yoktu. Aradan üç-dört sene geçtikten sonra artık cover çemberinden kopma ihtiyacı hissettim. Kendin olamıyorsun. Sonunda çaldığım müziğin çıktığı kente gittim. Bir kaçış da denebilir. Ama tesadüf tarafı daha büyük, çünkü kuzenlerim orda yaşıyordu. Ailem bu yüzden beni içleri rahat gönderdi. Asıl gidiş sebebim üniversite eğitimiydi. Mad Madame'da gitar çalan Yakup'la beraber gittik oraya.

Hangi sene gittin?

Kaan: 1994'de. Kurt Cobain yeni ölmüştü. Bir matem havası vardı, televizyonlar cenazeyi gösteriyordu hâlâ. Ben İstanbul'dayken ölmüştü, hatta öldüğünü öğrendiğimiz gece barda programımız vardı, yine Nirvana çaldık. Gelen insanlar da aynı üzüntüyü yaşıyordu...

Mezarına gittin mi Kurt Cobain'in?

Kaan: Gitmedim. Olayların çok içinde yaşarken gidemiyorsun. Ne bileyim, İstanbul'da da birçok mezar var çok değerli insanlara ait. Ama bir şekilde hiçbirimiz gitmiyoruz. Çünkü nasılsa burada yaşıyoruz diye herhalde... Ama mesela Hendrix'in mezarına gittim Seattle'da. Onun yeri apayrı. Daha bir baba gibi görüyorum onu galiba... Orada ben gittiğimde Nirvana, Pearl Jam, Soundgarden, Alice In Chains bir geyik halini almıştı. Çok popülerdiler, Madonna gözüyle bakılıyordu. Tabii herkes çok seviyordu ama kimse kalkıp da "ben Pearl Jam dinlerim" demiyordu. Hiç ünlü olmamış, tamamen underground, lokal grupları dinlemek daha cool'du. Canlı müzik yapılan yerlerde zaten cover diye bir şey yok, her grup kendi parçalarını çalıyor. Gittiğim salaş barlarda genellikle "şu şu tarihte Nirvana burada çaldı" gibi yazılar asılıydı. Los Angeles'tan filan gelen Amerikalı arkadaşlar bile tırsıyorlardı, pek tekin yerler değil... Bir gece bir bara gittik, bir grup çalıyordu, bir baktım solist aynı Alice In Chains'in solisti Layne Staley gibi söylüyor. "Bu kadar da taklit olmaz" filan derken bir baktık sahiden de o. Sonra indi, bara geldi, resmen senin yanında duruyor. Kimse gidip de "aaa, tanışabilir miyiz" falan demiyor...

Hangi grubu daha çok seversin grunge'da?

Kaan: Pearl Jam daha çok duygu uyandırırdı bende. Alice In Chains de süper tabii. Bir de Soundgarden. Nirvana'yı çok sevdiğim halde, bende diğer üçü daha ağır basar.

Grunge'daki karamsarlığı oralara gidip geldikten sonra nasıl açıklıyorsun? Adamı intihara sürükleyen bir yer mi sahiden?

Kaan: Oradaki iklim bir tuhaf. Bütün seneyi neredeyse güneşi görmeden geçiriyorsunuz. Sürekli gri bulutlar, yağmur var. Hafif bunalımlı bir hava var. Bu da müziğe yansımış. Şarkılarda derin, şahsi konulara girilmiş... Diğer eyaletlere oranla uyuşturucu da bayağı yaygın. Hard uyuşturucular da yaygın. Softlar zaten her yerde. Sokaklarda marihuana festivalleri yapılıyor mesela... Sokakta müzik çalanlar da çok. Soundgarden'ın "Spoonman" şarkısındaki kaşıkçıyı her gün görebiliyorsun, şu an bile gitsen sokakta çalıyordur...

Ari Barokas: Peki Kenny G de Seattle'lı. Ona nasıl bakıyorlar?

Kaan: Fıkraları var... Mesela: Silahında sadece iki kurşunun var, karşında da Saddam, Hitler ve Kenny G var, ne yaparsın? Cevap: İkisini de Kenny G'ye sıkarım... *(gülüşmeler)*

Bir sanayi şehri mi Seattle?

Kaan: Ekonomisi büyük ölçüde Boeing, Microsoft gibi şirketlere dayalı. Bu şirketler sanatsal etkinliklere destek veriyor. Ama kaliteli sanat dedikleri şeylere, bale gösterilerine, caz konserlerine, senfoni orkestralarına filan... Ben ordayken Seattle Senfoni Orkestrası Frank Zappa'nın parçalarını yorumluyordu, ona gittim. Çok hoştu, Steve Vai bile vardı, birkaç parçaya eşlik etti. Seyirciler arasında Spoonman de vardı, şef onu da davet etti, ama o teşekkür etti, gitmedi... Bir sanat şehri Seattle. Daha çok bir rock şehri. Beyaz müzik hakim...

Zenciler yok mu Seattle'da?

Kaan: Hayır, fazla yok. Ama hoşunuza giderse, Kızılderililer var. *(gülüyor)*

Uyar.

Kaan: Kızılderililerin kendi bölgeleri var, orada kendi kanunları var. Hatta şehirde kumarhane yasak ama, Kızılderili bölgesinde kumarhaneler var. Şehirdeyse, Kızılderili dilencileri görebiliyorsunuz... Seattle adı, o bölgedeki Kızılderililerin şefinden geliyor. Tarihte, artık Kızılderililerin büyük bir kesimi katledildikten sonra, toprakları tamamen Amerikan hükümetine geçirme dönemi geliyor. Şef Seattle'dan bu topraklar savaşla, kanla değil de, çok politik bir şekilde satın alınıyor. Şehrin adına da o Kızılderili şefin onuruna Seattle deniyor. Şef Seattle'ın çok güzel bir nutku var: "Ben size bu toprakları bırakıyorum ama, bu topraklar canlıdır, ruhu vardır..." gibi şiirsel bir anlatımla. Aynı zamanda primitif bir tonla... O ton onu güzelleştiriyor zaten.

Sen orada ne tahsili gördün?

Kaan: Pazarlama, marketing falan... Öylemesine okunmuş bir okuldur. Zaten haftada üç gündü, bana müzik yapacak zamanı bol bol bırakıyordu. Okuldaki öğrencilerin genel yapısı şuydu: Adam eğitimini bir şekilde tamamlayamamış ama Boeing'de çalışıyor. Okulun parasını da Boeing veriyor. Kendilerine bir referans katma amacıyla girmişler, okuyorlar. Yaş ortalaması bayağı yüksekti sınıflarda. Hepsi ciddi insanlardı, hiçbiri okul dışında takıldığım insanlar değildi.

Seattle'da aralık başında büyük eylemler, gösteri yürüyüşleri oldu... O sınıfta birlikte ders gördüğün insanlar da gösterilere katılmışlar mıdır sence?

Kaan: *(gülüyor)* Yok canım. Kesin katılmamışlardır. Suya sabuna dokunacak cinsten insanlar değillerdi onlar...

Sen orda olsan gösterilere katılır mıydın?

Kaan: Şimdi ne söylesem havada kalacak. *(düşünüyor)* Sebepleri önemli, eğer beni rahatsız

10→

eden bir durum varsa...

Sebepler belli değil mi? Herkesin bildiği şeyler, yeni dünya düzeni, globalleşme... Ama sadece sermayenin globalleştiği, istediği gibi bütün dünyada sınırsızca at koşturabildiği bir düzen... İşçiler, hatta çocuk işçiler yerinde kalmaya mahkum, sömürüye her zamankinden daha açık...

Kaan: Ben katılırdım, yürürdüm... Bu zaten sürekli oralarda tartışılan bir konuydu. Romantik bir tarafı da var. 50 bin kişiyle birlikte aynı amaç etrafında yürüyorsun... Orda zamanında çok imzalar attık. İnsan haklarına yönelik kampanyalarda, ya da "hayvanları koruyalım", "marihuana serbest bırakılsın" gibi imzalar. O imzaların bir değeri olduğuna inanıyordum.

Peki bu eylemler seni şaşırttı mı? Böyle bir hareket olacağını tahmin eder miydin?

Kaan: Böyle büyük bir patlama beklemiyordum. Ama her zaman için sivil halk hareketleri güçlü orada. Devletin haricinde her şeyin bir sivil örgütü var. Bu örgütler organize olup bu eylemleri başlatmış olabilirler. Sosyalizme yatkın bir şehir Seattle. Zamanında önemli grevler yaşanmış. Rusya'da komünizm bittiği zaman ne yaptılar biliyor musunuz: Lenin'in heykelini ordan getirip Seattle'da bir caddeye koydular... Hendrix'in de heykelleri var, bir binada duvarda boydan boya Hendrix'in resmi var mesela.

Albümdeki "Dönek" isimli şarkınızdan bahsedelim mi biraz? Niye böyle bir konuyu şarkı yaptınız?

Kaan: Benim çok yakınım olan biri, zamanında bu ortamda bayağı aktifti. Rusya'da eğitim görmüş, buraya gelmiş, örgütlerde görev almış... İşi yönlendirenlerden biriydi yani. Üç pasaportla filan dolaşıyordu. *(gülüyor)* Onunla bayağı uzun muhabbetlere girerdik biz... Ona espirili bir tarzda gönderme yapmak istedim. Sözlerden kimse alınmasın. Alınacak insanlar döneklerdir zaten. Dönmeyene lafımız yok.

Bir şekilde kendi kuşağını mı savunmak istedin?

Kaan: Kuşağımı eleştiriyorum da, savunuyorum da... Farkettiğim bir şey var, zamanında bir sürü insan çok da gönülden girmemiş olaya. O zamanın heyecanıyla alevlenmiş, ama sonunda birçoğu içi boş çuval çıkmış. Kapitalizm zaman içinde mutlaka işi ele alıyor, bu raya girmeden varolamıyorsun dünyada. Ben bunu tartışmıyorum. O zaman bu savaşı vermiş olan insanların, şimdi kapitalizmin içine girmiş dahi olsa, işçiye karşı, etrafındaki eşitsizliklere karşı duyarlı olması gerekiyor. Bir yeri yakıp yıkıyorsan, arkadaşın yanında ölüyorsa, sonra 45 yaşına gelip patron olunca altında çalışanı eziyorsan, sana benim lafım var. O zaman yürümüş, yakmış, yıkmış insanlar, şimdi parayı bulduktan sonra laga luga...

Peki senin içinde bulunduğun kuşağın dönecek bir şeyi de olmadığını, olmayacağını mı düşünüyorsun?

Kaan: Şarkıda söylediğimiz gibi, "hiç olmazsa dönek değiliz" gibi bir havamız var. Bizim kuşak apolitik, boşverci... Suya sabuna dokunmadık, böyle de devam ediyoruz. Bu pasiflik hiç de övünülecek bir şey değil tabii.

Ari: Bu parçada, votkayla coşup sessizce viskiye geçen bir kitle mevzubahis. Bizim jenerasyon ise ne bulsa içiyor. Sorunların belki farkında ama, "ben çözecek değilim herhalde" diyor.

Kaan: Bir Che Guevara tişörtü giyip, bir kırmızı yıldız tişörtü giyip dolaşan insanlardır bizim jenerasyonumuzun insanları. Komünistim, sosyalistim diye takılır. Ben buna uyuzum. Bu popüler hale getirildi.

Benetton ya da Microsoft tişörtü giymek daha da kötü değil mi?

Kaan: Tamam, tabii ki. Amacım bu pasifliği anlatmak. Bizim başkaldırımız Che tişörtü giymektir, ama 68'deki adamın başkaldırısı çekip silahı kafasından vurmaktı. Bunu söylüyorum...

Batuhan Mutlugil: Şimdi de üniversitelerde bin tane olay oluyor sağcılarla solcular arasında. Bizim bahsettiğimiz bu insanlar, eğer bir gün okulda gösteri olacaksa, "biz o gün okula gitmeyelim, bulaşmayalım" havasındalar. Rahatsızlık duyduğu şeyler olduğu halde takılmıyor. Olan olsun da bitsin diye düşünüyor, karşı koymak için bir atakta bulunamıyor.

Halihazırda öyle bestelerim var ki, "ulan bu kadarını da koymayayım artık" diye eledim o parçaları. Ben bile çekindim. Yani o kadar alaturka. Halbuki istiyorum. Bunu aşacağıma eminim. İkinci albümde daha da derinlerine girebilirim olayın.

Müziğinizden bahsedelim artık... Albümünüz bir tarafıyla pekala grunge denilebilecek sertlikte bir rock albümü. Ama diğer tarafıyla tamamen buralı bir geleneğe dayanıyor...

Kaan: Türkiye'deyken evde pek Türk müziği alıp dinlemiyordum ama, girip çıktığımız her yerden bizim melodiler bilinçaltımıza yerleşmiş. Bunun gün ışığına çıkması, yurtdışına çıkmamla paralel oldu. Memleket hasreti, uzaklardayız filan derken, üç-beş kaset getirttim, her gelişimde buradan kasetler aldım. İngilizce şarkı söylemeye alışmıştım ama, kendimi en iyi şekilde ifade etme şeklim Türkçedir. Bunu burada değil, orada anladım. İngilizce söylerken, Türkçe söylediğimden daha az bir enerji yayıyorum etrafıma. Özdemir Erdoğan, Erkan Oğur, Münir Nurettin Selçuk dinliyordum Seattle'da. Sırası gelince bir İbrahim Tatlıses rakı sofrasında iyi gider. Orhan Gencebay'ı, Müslüm Gürses'i de orda tarafsız bir açıdan dinleme fırsatı buldum ve bir kompleks içerisinde olmadan güzel taraflarını gördüm. Orada bestelerimi de komplekssiz bir şekilde yaptım, buradaki piyasayı hiç bilmeden...

Bu parçaların hepsini Seattle'da mı yaptın?

Kaan: "Hatun" hariç, hepsini Seattle'da yaptım.

Orada Türkçe olarak bunları çalıyor muydun?

Kaan: Hayır. Benim İngilizce bestelerim Türkçelerden daha çok aslında. Sadece "Dönek" şarkısını ilk başta İngilizce olarak düşünüyordum, sonradan Türkçenin de oturabileceğini hissettim. Ama başka İngilizce şarkıma sonradan Türkçe söz yazmadım hiç.

Kaan tatillerde Türkiye'ye geldiğinde bu yaşadığı müzikal değişimler sizi şaşırtıyor muydu?

Ari: İkinci sene tatile geldiğinde müzikal fikirlerindeki değişimleri hissedebildim. Ben de aynı dönemde, o Seattle'da, ben İstanbul'dayken aynı değişimleri yaşamıştım.

Kaan: Hatta bir parça bile yaptık senin evinde, "Şu geçen yâr benim olsa" diye. *(gülüyor)*

Kaan ve Mad Madame yokken sen ne yaptın İstanbul'da?

Ari: Mad Madame'dan sonra başka bir grupta çalma isteği yoktu içimde.

Kaan'ı yolcu ederken sen çok üzgündün yani?

Ari: Gayet tabii. Aslında ben de onlarla gitmek istiyordum, para biriktiriyordum, ama aile desteği olmadan böyle bir şey çok güç. Birazcık küskünlük olmuştu bende. Grup olaylarında doğru insanların doğru zamanda ve doğru yerde olmaları gerekir, mesela Beatles'da olduğu gibi. Cover da yapıyor olsak elektrik tamamdı Mad Madame'da. Bu gruba inanıyordum... Bir süre hiçbir şey yapmadım, sonra da önüme gelenle çaldım. Fakat başka bir iş ortamı gelişti: 32. Gün programının müziklerini yapmak için teklif aldım. Maaşlı ve kadrolu iş. Bir buçuk sene parasal zorluklarımı bu şekilde atlattım. Daha sonra bir arkadaşımla beraber bir albüm fikri çıktı ortaya. Öyle büyük bir aşkla girmedim, Kaan'ın ve Yakup'un yokluğundan sonra, kimle ne yaparsam farketmez gibi düşünüyordum açıkçası. Sonuçta Serüven adı altında soft-rock tarzı bir albüm yaptık, ticari olarak gayet başarısız oldu. Neticede Türkiye'de yapılmaya pek teşebbüs edilmeyen, değişik, düzgün bir sound'du. Ayrıca benim için iyi bir tecrübe oldu, en başından en sonuna kadar bir albümün sorumluluğunu sırtlanmış oldum. İki kişiydik, grup olmadan grup müziği yapmaya çalışıyorduk, baştan yanlış olan buydu zaten. Kaan Amerika'dan dönünce zaten yürümemekte olan Serüven grubundan uzama ihtiyacı hissettim.

Batuhan'a, Duman'a nasıl katıldığını soralım... Senin baban Batu Mutlugil de müzisyen, senelerdir barlarda rock çalıyor... Önce biraz babanı anlat istersen. Müzik sevgisini baban mı aşıladı sana?

Batuhan: Ben çocukken hep Led Zeppelin'lerle, Stones'larla büyüdüm. Babam 68 kuşağından sayılır, şu an 48 yaşında.

"Dönek"lik var mı babanda?

Batuhan: *(gülüyor)* Bu olayların olduğu dönemlerde hep yurtdışındaymış. Dedem diplomat olduğu için, hep Avrupa'yı gezdiği için babam buraya ait biri değil. Bir ara gelmiş, elinde bir gitar, hippi kılıklı. Kendine uygun adamlar bulmuş: Mesela Mazhar Fuat Özkan'ın Özkan'ıyla grup kurmuş. Annemle çok genç tanıştığı için ve ben ve iki kızkardeşim doğduğumuz için her şeyi rafa kaldırıp kendine bir başka hayat kurmuş. Aslında şimdi babam yeni yeni müzik yapıyor. Son on senedir filan. Uzun dönem tekstille uğraştı, şu an nokta koymak üzere... Gençliğinde oralarda kendince bir hippi hayatı yaşamış. Girdiği bütün okullardan atılmış. Annem Alman, o da The Who'ları filan çok sever. Babam bayağı pasaportsuz filan kaçırmış, buraya getirmiş annemi. Film gibi hikayeler... Sonra da para kazanma, iş derdine düşmüş. Ben doğduğum zamanlarda beraber fotoğraflarımız var, babam hep uzun saçlı. Ama ben üç-dört yaşındayken filan aynen asker traşı olmuş, elinde dosyalar, çalışmaya başlamış. O dönemde, gitar rafta dursa bile, kasetler, plaklar devamlı dinleniyordu. Evde plakların olduğu dolap mücevher kutusu gibiydi... Bir gün gitarı kılıfından çıkardım. Eve geldiğinde babam gitarı kucağımda gördü, önce ilgi göstermedi, ama hissetti. Sonra ortaokulda biraz gitar dersi aldım, Led Zeppelin şarkılarını çıkararak işin içine girmeye başladım. Babam da benden gaza geldi, o da gitarını çalmaya başladı. Bir gün bir baktım, Hayal Kahvesi'nde babamla çalıyorum... Ayrıca kendi grubum da vardı. O grupla Ortaköy'de barda çalarken Mad Madame grubuyla tanıştık. O dönem grunge'a acayip bir ilgi duyuyordum. Enstrümantalistlik, gösteriş gibi şeylerin içine eskiden beri giremezdim zaten müzikal anlamda. Grunge zaten hippi çocuklarının tekrar doğması gibi. Benim grubumun reper-

tuarının yarısı Hendrix'ti. Doors çalardık, Stones çalardık. Kaanlar da ufak ufak Pearl Jam cover'larına girmişlerdi. Onlar bizi, biz onları dinlemeye giderdik, bazen de beraber çalardık. İyi bir elektrik doğdu aramızda.

İnsanın babasıyla aynı grupta çalması nasıl bir şey?

Batuhan: Bir taraftan, yalnız değilsin, yanlış çalsan sırtını yaslayabileceğin biri var. Sahnede bir şeyler paylaşmak güzel. Öte yandan kendini hep onun kanatları altında hissediyorsun, bazen uçup gitmek istiyorsun. Sonra müzikal ayrımlar başladı. Babam, müziği güzel sololar, "kitap soloları" gibi düşünüyordu, ben daha gürültülü çalmaya başladım, bazen hiç solo atmayıp acayip acayip sesler çıkarıyordum. Bu sefer de korkuyordu, "bu çocuk ne çekmiş acaba?" diye. *(gülüyor)* Müzikal anlamda bayağı koptuk.

Baban punk sever mi mesela?

Batuhan: Yok.

Sen sever misin?

Batuhan: Ben severim. Belli bir zaman sonra gitar etüdleri defterini kapadım. Biraz da Türk enstrümanlarına merak saldım. İstanbul'da hiçbir zaman insanın evinde sazı mazı olmuyor, ben de gitarda akordları değiştiriyordum sürekli. Udun düzenini, sazın düzenini gitara uyarlıyordum. Böyle takılmaya başladım. İşte o zaman tam koptuk. Babamlarla çalmayı da bıraktım.

Babanın Türk müziğine hiç mi ilgisi yoktu?

Batuhan: Yoo, evde Orhan Gencebay kasetleri hep vardı, ama çok da dinlenmezdi. Ama eski alaturka durumları, rakı sofralarına meze olan şarkıları iyi bilirdi.

Senin ailenin müziği neydi?

Ari: Musevi olduğumuz için, farklı bir toplumun üyesi annemle babam. Pek müzik dinlenmezdi evde. Radyoyla filan büyüdüğümü hatırlıyorum ama müziğe çok geç başladım. Ailem müziği hayat biçimi olarak benimsememe karşıydı. "Hobi olarak çalınabilir, mesela org iyidir ama gitar iyi değildir" tipinde bir düşünce içinde geçirdim ben 17 yaşına kadar zamanımı. Musevilikte ticari hayat doğru olan hayat biçimi. Para kazanma zorunluluğu baskısıyla büyüdüm. Bir şekilde işletme fakültesine girdim, en çok sevindiğim şey okulun saat 1'de bitiyor olmasıydı. Yarım saat sonra evdesin ve gece yarısına kadar gitar çalabilirsin. Ama ailemle aynı paralelde olmadığım için çok genç yaşta, 18 yaşımda evden ayrıldım.

Az mıdır musevi cemaatinde müzikle ilgilenen?

Ari: Azdır. Yok değildir. Müzik işinden zor para kazanılacağı için ailem hiç şans tanımıyordu bana. Bu işten para kazanılabileceğini ispat ettim onlara ama, hâlâ ellerine koz geçtiği zaman kullanırlar. *(Batuhan'a dönüyor)* Senin baban bile "oğlum keşke müzik yapmasaydı da adam gibi bir şeyler yapsaydı" diye aklının bir köşesinden geçiriyordur.

Batuhan: Geçiriyor mudur? Tamamıyla öyle düşünüyor yaa! *(gülüyor)* Benim müziğe böyle takılmamı hiç istemezdi.

Ari: "Şu kadar para biriktirdim, gitar almak istiyorum, üstüne şu kadarcık bir para koy da bana bir gitar alalım" dediğimde, "ben gitar sevmem ki" diyen bir adam babam. Onun gitar sevip sevmemesi daha önemli yani! Yaptığım reklam müzikleri, belgesel müzikleri onlara daha fazla ümit vaat ediyor, Duman olarak bir albüm çıkarmamız onları pek ilgilendirmiyor. Albümü dinlemediler, klibi görmediler, hiçbir röportajımı okumadılar, Kaan'ın sesini de beğenmiyorlar ayrıca. *(gülüşmeler)*

Neden cemaatinizde müzik ve sanat bu kadar istenmeyen bir şey sence? Diğer azınlıklar Rumlar, Ermeniler çok müzisyen yetiştirmişler. Dünya Yahudilerinde de müzisyenler çoktur...

Ari: Çok doğru. Aslında kabil bir durum var. Mesela kulağı olmayan bir musevi ben görmedim. Annem de güzel şarkı söyler mesela. Fakat azınlık olmaktan, kendini bu ülkeye ait hissetmemekten kaynaklanan "her an kovulabiliriz, her an gidebiliriz" psikolojisi toplumda insanları ticarete yöneltiyor. Bugün parası olan bir musevi, mesela babam, ev alacağına araba alır. Ev bir gayrımenkuldür, seni buraya bağlar. Bilinçaltında, "burası bizim değil" psikolojisi vardır. Aslında babama desen ki "hadi git İsrail'de yaşa, Avrupa'da yaşa", adımını atmaz. Burda rahat, halinden memnun. Ama bir gayrımenkul alması için dokuz tane gayrımenkul alacak parası olması lazım... Aslında ezik yaşayan toplumlarda sanatın, sporun çok daha ön plana çıkması gerekir. O anlamda kendimi daha dünya standardında bir yahudi gibi hissediyorum. Zencilere baktığınız zaman bu böyle. Ama İstanbul'da "aman abi, suya sabuna dokunmayalım, öne çıkmayalım" deniyor. Adam zenginse "musevi işadamı" deniyor, öbürü de zengin ama "müslüman işadamı" denmiyor. Böyle durumlar var...

Halimiz "Duman": Kaan Tangöze, Batuhan Mutlugil, Ari Barokas

Sözleri yazarken beslendiğin kaynaklar neler oldu?

Kaan: Bunları yazdığımda orda beni eleştirecek, yön verecek kimseler yoktu. Ama edebiyat yapayım, kasayım istemedim. Olduğu gibi çıktı sözler. Tabii ki okuduk bir sürü şeyler. Varoluşçuluğa takıldım zamanında, Dostoyevski, Sartre, Nietzsche, Camus beni çok etkilemiş insanlar. Buradan Nâzım Hikmet'ten bahsetmek bile istemiyorum. Ne kadar büyük olduğu ortada. Özdemir Asaf'ı çok severim, "Yalnızlık Paylaşılmaz" şarkısının ismi de ordan gelir. Barış Manço'nun sözleri özellikle ilk zamanlarında çok iyi. Köyde büyümemişsin ama, Pir Sultan Abdal'ları, Yunus Emre'leri okuyorsun, türküleri dinliyorsun. Benim şarkılarımda bunları göremezsiniz belki ama, bir şekilde etkisi olmuştur eminim. Sezen Aksu da bence iyi bir bestecidir, artık bir şirket formatında, "ordan koyuyorsun burdan çıkıyor" parçaları da var ama, "Sorma" bence müthiş sözleri olan bir parçadır... Mazhar Alanson, Bülent Ortaçgil, bunlar süper adamlar.

Albümünüz sizce rock dinleyicisine mi ulaşacak sadece? Buralı müzikten, alaturkadan hoşlananlara da hitap edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

Kaan: Bir şekilde herkesle paylaşmak istiyoruz. İnsan içinden böyle ümit ediyor. Tabii ki ilk etapta bu albümü beğenenler bizim kuşaktan rock dinleyenler olacaktır. Çünkü ben o kuşağın içindenim, aynı rock gruplarını dinledim, aynı bilinçaltı Türk dozunu yakaladım. Bir şekilde onlar da kendilerini bulacaklardır bu müziğin içinde.

Bu vokal tarzının müziğe başladığın ilk zamanlarda da ipuçları var mıydı? Grunge yaparken de sesin böyle Doğu gırtlağına kayıyor muydu?

Kaan: Hayır. Ben Amerika'da böyle şarkı söylemeye başladım. Halihazırda öyle bestelerim var ki, "ulan bu kadarını da koymayayım artık" diye eledim o parçaları. Ben bile çekindim. Yani o kadar alaturka. Halbuki istiyorum. Bunu aşacağıma eminim. İkinci albümde daha da derinlerine girebilirim olayın. Bir de kanun koyalım, bir de saz koyalım diye düşünmüyoruz ama, melodik yapıda çok daha alaturka olacakmışız gibi geliyor. Orada çok yalnız kalma fırsatı buldum bir dönem. Televizyon almadım eve. Tamamen gitarla beste üzerine yoğunlaştım. İlk defa bunları sevgilime çaldım. Türkiye'deki bir beraberlikti, orada yanıma gelmişti. Orada iki sene beraber yaşadık. O dinleyince çok şaşırıyordu, ama hoşuna gidiyordu. Bu sözleri söylerken gocunmuyorum, utanmıyorum, o zaman doğru yoldayım dedim kendi kendime. Ama orda hiçbir Amerikalı arkadaşıma bunları çalmadım. Ama melodik olarak da, vokal olarak da, öyle İngilizce parçalarım var ki, dinleyen bir yabancı "Doğu eli değmiş" diyebilir.

O zaman bu savaşı vermiş olan insanların, şimdi kapitalizmin içine girmiş dahi olsa, işçiye karşı, etrafındaki eşitsizliklere karşı duyarlı olması gerekiyor. Bir yeri yakıp yıkıyorsan, arkadaşın yanında ölüyorsa, sonra 45 yaşına gelip patron olunca altında çalışanı eziyorsan, sana benim lafım var.

Batuhan: Aslında onun orada yaşadığı değişimleri burada biz de yaşadık.

Ari: Benim udum var, bağlamam var. Onları da çalıyorum.

Batuhan: Herkes sanki birbiri için bir ön hazırlık yapmış gibi oldu. Buluştuk, her şey tamam, gidelim dedik.

Kaan: Ben döndükten sonra bu bestelerin içinden Ari'yle dört parça seçtik, kaydettik. Batuhan'a elimizde CD'yle gittim. Ama daha dinletmeden, "abi sen bizi tanıyorsun ama, bayağı bir şok geçireceksin, beğenmeyebilirsin" dedim. Oysa çok hoşuna gitti.

Şarkılarda denge iyi sağlanmış ama, bazı şarkılar daha alaturka anlayışta, örneğin kemanlarla, alaturka ritmlerle bir daha kaydedilse veya remiks yapılsa nasıl olacağını merak ediyor insan...

Kaan: Düşünmüyoruz da değil. İsteriz bir keman ekibini alalım, çingenelerden olsun, darbukacı gelsin, akustik aletlerle biz de onlarla beraber takılalım.

Ari: Parçanın basları, gitarları, davulları kaydedilmiş, madem böyle bir keman fikri var, çağıralım iki kemancı, şu kayıtların üstüne iki partisyon atsın: Bunu hiçbir şekilde kabul etmezdik. Mutlaka o ekibin bizimle prova yapması, yaratım aşamasında hep beraber olmamız şart. Zaten bütün parçaların kaydı bir haftada canlı çalınarak yapıldı. O enerjiyi kaybetmek istemedik. Bunu kimse yapmıyor. Barda çalar gibi girdik çaldık.

Söyleşi: **Derya Bengi**

Seattle karnavalı

"Sisteme Karşı Öfke"nin solisti Zack, mikrofona fısıldıyor: "Bir yerden başlamalı, günün birinde başlamalı"... Galiba Seattle'den başladı. 30 Kasım 1999'da. "Öfke"nin sesi fısıldıyor: "Buradan daha iyi yer neresi, şimdiden daha iyi zaman ne zaman?" Seattle'dan, Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) "zirve toplantısı"ndan daha iyi bir yer neresi olabilirdi? Yirminci yüzyılın son günlerinden, yeni binyılın eşiğinden daha iyi zaman hangi zaman olabilirdi?

Milat arayanlar saatlerini ayarlayabilir: 30 Kasım 1999, 8:30. Cumhuriyet'ten Ergin Yıldızoğlu'nun ifadesiyle, "Seattle'da kent merkezinde hayat durdu". Ya da başka bir hayat başladı. "WTO toplantısının yapılacağı binanın etrafındaki blokları boydan boya kesen tüm kavşaklar göstericilerle onları durdurmak isteyen polisler tarafından işgal edildi." Sonrası, bütün dünyanın hayretle izlediği görüntüler. Aylardır internet sitelerinde "ısınma" turları yapan onbinlerce, yani neredeyse iki Ali Sami Yen dolusu rengarenk insan ve onlara "savaş" ilan eden WTO'nun robocop'ları arasındaki "muharebe". Sonuç: WTO'nun açılış seremonisi iptal edildi, görüşmeler ertelendi. Seattle'da sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Amerikan "Ulusal Güvenlik Muhafızları" kente gönderildi, asayiş sağlandı. WTO "muharebe"yi kaybetti, "savaş"ı kimin kazanacağını zaman gösterecek.

Savaş ve muharebe sözcükleri tırnak içinde, çünkü bunlar WTO'nun dönem başkanı Mike Moore'un sözleri: "Muharebeyi kaybetmiş olabiliriz, ama bu bir savaştır ve kazanacağız." Moore'u boşuna başkan yapmamış WTO, görüldüğü gibi sınıf bilinci gayet gelişkin bir zat. Moore'un "biz" dediği WTO elbette. Peki, bu "WTO" neyin nesi? Onun ne olduğu Seattle öncesinde pek bilinmiyordu. "Niye"sini, Seattle olaylarını kapak yapan Village Voice şöyle özetliyor: "Eğer bugüne kadar WTO'nun ne olduğunu bilmiyorduysanız, WTO mensuplarının istediği tam da bu".

Madem ortada bir "savaş" var, kimin kim olduğunu bilmekte fayda var. Edindiğimiz bilgiler şöyle: Bu WTO, 1947'de kurulan ve uluslararası ticarette kuralları, gümrük tarifelerini tayin eden ve ülkeler arasında "istişare" yapan GATT'ın, globalizme uyarlanmış hali. 1995'te "World Trade Organization" adını alan bu örgütün kim olduğunu, ne iş yaptığını Village Voice şöyle özetliyor: "WTO, 135 üye ülke hükümetinin seçtikleri ticaret bürokratlarından oluşuyor. Bu adamların 'işi' ülkeler arasındaki ticari anlaşmazlıklar için arabuluculuk yapmak ve hemen her konuda uluslararası kuralları ve standartları belirlemek. Bunu, kamuoyunun gözünden ve eleştirisinden saklayarak, konuların kamuoyunun önünde başka uzmanların görüşleriyle birlikte tartışılmasına set çekerek icra ediyorlar. Serbest ticaret elitinin gold card'lı mensuplarından birkaç bin kişi, 30 Kasım'dan itibaren yeni dönemin tarım, finansal hizmetler, internet gibi konularını da içeren global ticareti genişletmek için gündem belirleyecekler..."

Söz konusu gündemde, iğneden ipliğe, dereden tepeye, e-mail dahil ticaret konusu olabilecek her şeyin uluslararası standartları tespit edilecek. Ve 6 milyar dünyalı bu kararlar doğrultusunda yaşayacak. Dünyanın kendisi de bu kararlara maruz kalacak. Ve bu "tarihi" kararları alacak olan örgütün dönem başkanı ne diyor: "Bu bir savaş, biz kazanacağız".

Moore'un "biz" dediği kim? Le Monde Diplomatique'in Aralık 1999 sayısından nakledelim: "Alman sanayici, AEG'nin kurucusu, bu yüzyılın başında şöyle demişti: '300 kişi, birbirlerini şahsen de tanıyan bu 300 kişi Avrupa'nın iktisadi kaderini tayin ediyor'. O günlerden bugünlere değişen şu: O 300, Avrupa'da 150'nin altına düştü. Sermayenin el değiştirmesi ve yoğunlaşması sonucunda, bugün dünyanın en büyük 200 şirketinin yaklaşık yüzde 90'ının merkez üsleri ABD, Japonya, Almanya, Britanya ve Fransa'da. Bu şirketler endüstriden bankacılığa, toptan satıştan perakendeye, tarımdan her türlü finansal (yasal veya yaşadışı) hizmete, tüm iktisadi faaliyetleri ellerinde tutuyor."

Peki, bu şirketlerin yürüttüğü iktisadi faaliyetin sonuçları neler? Yine Le Monde Diplomatique'dan nakledelim: "Dünyanın temel besin maddeleri üretimi yüzde 110. Yani tüm dünya nüfusunun ihtiyacından daha fazla. Her yıl açlıktan ölen insan sayısı 30 milyon. 300 küsur milyon insan da yetersiz beslenmeden muzdarip. Avrupa'da 50 milyon, dünyada da 1 milyar işsiz ve kaçak işçi var. Çalışan çocuk sayısı 300 milyon. 1960'da yeryüzünün en zengin yüzde 20'si, en yoksul yüzde 20'den 30 kat daha fazla gelir elde ediyordu, bugün en zengin yüzde 20 ile en yoksul yüzde 20 arasındaki gelir farkı 82 kat. Altı milyar insanın 500 milyonu rahat yaşıyor, geri kalan 5.5 milyar kişi yoksulluk içinde."

Rage Against The Machine'in solisti fısıldıyor: "Bir gün başlamalı, bir yerden başlamalı". 30 Kasım'da Seattle'dan başladı. Daha iyi bir zaman, daha iyi bir yer olabilir miydi?

Michael Moore

Bu Michael Moore başka Michael Moore, yandaki sütunda bahsi geçen Moore'un hem adaşı, hem panzehiri. Yıllar önce "Roger and Me" adlı belgesel filmiyle General Motors'un çanına ot tıkayan Moore, yeni filminde bu sefer de Nike'ı teşhir ediyor. Amerika'dan sonra Avrupa'da da gösterime giren "The Big One"da Nike'ın patronu Phil Knight da boy gösteriyor ve 14 yaşındaki Endonezyalı çocukları üç kuruşa çalıştırmanın meşru bir şey olduğunu iddia ediyor. Moore, "Roger and Me"de de General Motors'un patronu Roger Smith'e mikrofon uzatmış, 42 bin kişiyi işsiz bırakan, 28 bin kişiyi göçe mecbur eden, 20 bin kişiyi devletin gıda yardımına muhtaç kılan "ekonomik rasyonalite"yi anlattırmıştı. Moore'un bir de best seller olmuş mizah kitabı var. "Downsize This!" (Tensikat!) adını taşıyan kitabın temalarından biri, Moore'un filmlerinde sorduğu soru: "Şirketler bu kadar kâr elde ederken işsizlik niye artıyor?" Les Inrockuptibles'e bağlanıyoruz.

"The Big One"ın gösterimi için Fransa'ya geldiniz. Avrupa'da sesinize kulak verildiğini ve iyi anlaşıldığınızı hissediyor musunuz?

Michael Moore: Burada söyleşilerin merkezini siyasi konular ve meselelerin temelinde yatan nedenler oluşturuyor, halbuki Amerika'da insanlar her şeyden önce filme ve onun etrafında dönen söylentilere odaklanıyor. Amerikalı gazeteciler sürekli konuyu benim şahsım üzerine getirmeye çalışıyorlar. "Roger and Me" döneminde, çok az sayıda gazeteci bana Amerika'nın ekonomik sistemi ve General Motors'un tutumları hakkında soru sormuştu. Tamamen haksızlık ve antidemokratiklik üzerine kurulu ekonomik sistemin adaletsizliğini dile getirmeye çok az kişi cesaret ediyor.

ABD'de meselelerin temelinde yatan nedenlerin tartışılması niçin imkansız oluyor?

Çünkü karşımdakiler böyle bir tartışmayı yapabilme kapasitesine sahip değiller ya da bir taraf olmalarını engelleyecek konumdalar. Medyalarda kendileriyle konuştuğum kişilerin büyük çoğunluğu 80'li yıllarda çok büyük paralar kazandılar; bu öyle bir dönemdi ki, Flint –büyüdüğüm yer– gibi onlarca şehir çöküş yaşıyordu. Bu insanlar bütün bu paraları General Motors gibi şirketler yığınla insanı o

Kamuoyu araştırmalarına göre Amerikalıların sadece yüzde 8-9'unun sol hakkında bir fikri var. Amerikalıların sadece yüzde 9'u Körfez savaşına karşı çıktı. Eğer tamamen Amerikan soluna bağımlı olsaydım ve filmlerim daha çok kişinin ilgisini çekmeseydi, imkanı yok, sürdüremezdim.

→13

dönemde işsizliğe sürüklediği için kazandılar. Aslında, mesajımın medyatik olarak ulaştığını hissettiğim yerler, sadece krizden doğrudan etkilenmiş olan şehirler. Ama yine de, "Roger and Me" sadece Flint hakkında ya da sadece General Motors hakkında bir film değildi. Bu bizzat kalbinin, temelinin kötü olduğuna inandığım bir ekonomik sistem hakkında bir film. Kötü, çünkü demokrasi kavramına saygı duymuyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde, insanların yüzde 1'i zenginliğin yüzde 90'ını elinde tutuyor, geri kalan yüzde 99 ise kalan yüzde 10'u paylaşıyor. Yine rakamlardan devam edersek, aktif Amerikan nüfusunun resmi olarak yüzde 4 ile 5'i işsiz durumda. Gerçekteyse, bu oranın yüzde 10 civarında olduğu biliniyor. 46 milyon "yoksul" Amerikalı var, yani dört kişilik bir aile olarak yılda 15 bin doların altında bir gelirle yaşayan insanlar. Her yıl, 68 aileden biri kişisel iflas ilan ediyor, bu çocuklarından birisinin üniversite diploması aldığını gören ailelerin sayısından çok daha yüksek bir rakam. Aşırı borçlanma rekorunu elimizde tutuyoruz, çünkü aktif Amerikalılar sürekli olarak kredi kartlarıyla ve evlerinin ipoteğiyle yaşıyor. Flint'te insanların, sebze meyve parasını bile yüzde 17 faizle kredi kartlarıyla ödediklerini görüyorum. Pratik olduğu için falan değil, başka türlü almaları imkansız olduğu için. Kredi kuruluşları, şirketleri aylık asgari ödeme tutarıyla yetiniyorlar, ta ki gün gelip de borç çok fazla ağırlaşıp insanlar evlerini, arabalarını, ellerinde avuçlarında ne varsa kaybedinceye kadar.

Siz ABD'deki egemen sisteme karşı konabileceğinin ve Avrupa'da sizinle aynı işi yapanlarla ve Amerikan soluyla bağların kurulması gerektiğinin bir kanıtısınız.

Hakikaten bir "Amerikan solu" olduğunu sanmıyorum. Her halükarda, eğer varsa da, kesinlikle hiç örgütlü değil. "The Nation" adında bir dergi var, abone sayısı 100.000 civarında, oysa ülke nüfusu 270 milyon. Hangi kamuoyu araştırmasına bakarsanız bakın, Amerikalıların sadece yüzde 8-9'unun sol hakkında bir fikri olduğunu görüyorsunuz. Amerikalıların sadece yüzde 9'u Körfez savaşına karşı çıktı. Eğer ben tamamen Amerikan soluna bağımlı olsaydım ve filmlerim daha fazla kişinin ilgisini çekmeseydi, imkanı yok, devam edemezdim. Benim filmlerimi görmeye gelenler beni aşırı fikirleri olan birisi olarak görmüyorlar, kendilerinin de katıldığı şeyler söyleyen iyi niyetli bir adam olarak görüyorlar. Bu nedenle de solcu entellektüellerden daha fazla sayıda kişiye seslenebiliyorum, bunun sonunda da bazılarının kıskançlıklarına hedef oluyorum.

Filmleriniz zaman zaman fazla katı olmakla, siyasi incelikten yoksunlukla eleştiriliyor.

Buna, "herkes kendi işine baksın" derim. Davanın savaşçılara ihtiyacı olduğunu ve solun çok uzun bir süredir benim gibi insanlardan, emekçilerden yoksun olduğunu düşünüyorum. Sol Flint'e, Michigan'a bize yardım etmeye hiç gelmedi. Bana saldıran solcu entellektüellere, bütün bu seneler boyunca yoksulların ve işsizlerin sırtından ne kadar para kazandıklarını sormak isterim. Ve ne kadar hisse senedine sahip olduklarını. Benim borsada hiçbir hisse senedim yok ve olmayacak da. Şeytanca bulduğum bir sistemin beni içine almasını istemiyorum. Sahip olduğum parayı filmler çekerek ve kitaplar yazarak kazandım –ayrıca ABD'de bir best-seller'a ("Downsize This") imza atan tek gerçekten solcu yazar olduğumu sanıyorum. Mühim olan tek şey, kitaplarımdan ve filmlerimden gelen kazancın yine aynı türden projeleri finanse etmek için kullanılacak olmasıdır. Bu parayla tehlikeli bir insan haline gelebilirim... Hareketsiz bir şekilde durup da halkın kendilerine gelmesini bekleyen solcu entellektüellerin tersine, ben eyleme inanıyorum. Bir sinemacı olarak 'sadece' angaje filmler yapmak niyetinde değilim, hakikaten güzel filmler yapmak gibi bir hedefim var. Sinemadan çıkarken seyircinin, "ne kadar hoş filmdi" demesini arzu ediyorum.

"The Big One"ın en kilit sahnelerinden biri filmin sonunda geçiyor. Sizi Phil Knight'la tartışırken görüyoruz: Orada alışıldık mücadele söyleminden, boykot çağrılarından çok farklı bir konuşma var.

Hakiki yıkıcı tavrın bu olduğunu sanıyorum. Bir tartışma oluyor ve Phil Knight'ın ve Nike'ın gerçek yüzü açığa çıkıyor: Bu insanların hakikaten aptal oldukları görülüyor, Amerikan halkının karşısında iki çift yapıcı laf etmek için kameraların varlığından faydalanabilirlerdi –ama, yoo, mermer gibi duruyorlar. Phil Knight'a Flint'e bir Nike fabrikası kurmasını söylüyorum, insanların işe ihtiyaçları olduğunu, böyle bir yerde çalışabileceklerini açıklıyorum. O ise, Amerikalıların ayakkabı imal etmek istemedikleri cevabını veriyor; sokaktan, halktan kopuk, insanı çıldırtan çok tipik bir düşünce tarzı. Nike'ta çalışmaktan memnun olacak en az 500 kişiyi ben kendim bulacağımı söylüyorum, ama hiçbir şey olmuyor: Dar kafalı, duyarsız kalmaya devam ediyor.

Bu diyalog arzusu Seattle konferansına katılan pek çok kişi tarafından paylaşılıyor gibi; büyük şirketlerin kişilere ve çevreye saygılı olmalarını talep eden çok sayıda insan var.

Esas soru şu: "Nike gibi bir şirket çalışanlarının ve ürünlerini satın alanların fikirlerini hesaba katamaz mı? Önümüzdeki dönemde bir nebze olsun demokrasi ticari sisteme giremez mi?" Bu soru soruluyor; beni şahsen ilgilendiren, varolan sistemin elini yüzünü düzeltmek değil, onu tamamen ortadan kaldırıp yerine başkasını koymak.

Neye benzer bir sistem bu?

Nike gibi bir şirketin sermayesi pekala çalışanlarının elinde olabilir. Tüketicilere gelince, Nike gibi bir şirketin çocukları kullanmaması, çevreye saygılı olması için baskı uygulayacak ve bunu denetleyecek bir yönetime destek verebilirler. Tüketici bu tür meselelerle, ABD'de olsun, başka yerde olsun üretilen ürünlerle ilgilenmek zorunluluğunu, bundan sorumlu olduğunu hissetmeli.

ABD'deki ekonomik durum bugün size beş yıl öncekine göre daha iyileşmiş gibi geliyor mu?

Daha beter olduğunu düşünüyorum, insanların yaslandığı borç sistemi tam bir iskambil kağıdından şato gibi. Ama New York'ta, Wall Street'te çalışan insanlara rastlıyorum, her sabah işe gidiyorlar, akşamleyin işten daha zengin döneceklerini biliyorum. Paranın üstünden para kazanıyorlar, alın terleriyle ya da yaratıcılıklarıyla değil. Eskiden, modern uygarlığın ilerlemesine katkıda bulunan yaratıcı kişiler ödüllendirilirdi: otomobili icat eden, elektronik chip'leri bulan kişiler gibi... Bugünse, bu türden servetlere konmak için, bireyin aleyhine, parayı karmayı bilmek gerekiyor.

Bu da marifet istiyor galiba...

Ve bu bilgi kesinlikle paylaşılmıyor. Tam manasıyla dürüst olmak gerekirse, benim hiçbir hisse senedine sahip olmamamın nedenlerinden biri de, benim gibi, benim kökenimden insanların borsanın nasıl işlediği hakkında en ufak bir fikir sahibi olmamalarıdır. Ben öyle bir dünyada büyümedim, onu anlamıyorum. Karım ve benim için borsa ve hisse senetleri dünyası, Las Vegas. Las Vegas ise kesinlikle iki günden fazla vakit geçirilmeyecek bir yer.

Benim gibi Vietnam savaşının içindeki bir ülkede büyüdüğünüz zaman, ülkemizin bütün dünyada bir sürü soruna neden olduğunu düşünmeden edemezsiniz. Tanıdığım pek çok kişi Vietnam'dan Amerikan bayrağına sarılı bir tabutun içinde döndü, kendimi yurtsever hissetmekte çok zorlanıyorum.

Bugüne kadar çalışmalarınız esas olarak ABD merkezliydi; bunu daha genişletmeyi düşünmüyor musunuz?

Amerika Birleşik Devletleri'nden söz ediyorum, çünkü meselenin kökeni benim ülkem. Her şey Wall Street'den doğuyor, her şey Amerikalıların kontrolündeki dev şirketlerden doğuyor. Gösterdiğim meseleler bütün dünyaya dair, Amerika'nın meseleleri değil. Nike ya da General Motors gibi şirketler kendilerini Amerikan şirketleri olarak değil, "global" şirketler olarak değerlendiriyorlar.

Sizde bir suçluluk duygusu sezili-yor. Bu pek çok Amerikalının paylaştığı bir duygu mu?

Ben bu duyguyu çok uzun bir süredir hissediyorum. Benim gibi Vietnam savaşının içindeki bir ülkede büyüdüğünüz zaman, ülkemizin bütün dünyada bir sürü soruna neden olduğunu düşünmeden edemezsiniz. Vietnam'da, Şili'de, daha bir çok ülkede antidemokratik darbeleri destekledik... Tanıdığım pek çok kişi Vietnam'dan Amerikan bayrağına sarılı bir tabutun içinde döndü, kendimi yurtsever hissetmekte çok zorlanıyorum.

Fransa'da globalleşmenin etkileri tarım konusunda, önümüzdeki on yılda neler yiyeceğimiz konusunda pek çok soruyu gündeme getirdi. Filmlerinizde pek yer verilmeyen bu sorular ABD'de sorulmuyor mu?

ABD'de "GM food" (genetik müdahaleyle üretilen yiyecek) diyecek olsanız, insanlar General Motors yiyecek üretimine geçmiş sanırlar: Açıkçası, ABD'de henüz kimse bu konularla ilgilenmiyor.

Çeviren: **Siren İdemen**

Richard Rorty

Brian Eno'nun başucu kitabı "Contingency, Irony and Solidarity"nin (Raslantı, İstihza ve Dayanışma) yazarı. Harvard'da öğretim üyesi. Heidegger, Derrida, Lyotard, Habermas ve Foucault'yla akraba. Akademik camiada "Philosophy and the Mirror of Nature" (Felsefe ve Doğanın Aynası) adlı çalışmasıyla ünlü. Yeni kitabı, "Achieving Our Country: Leftist Thought In Twentieth Century America" (Ülkemizi Kazanmak: Yirminci Yüzyıl Amerika'sında Sol Düşünce) ise adı üstünde, Amerikan solunun dünü ve bugüne üzerine. Radikal solla reformist solun barışması, uzlaşması gerektiğini savunan, yolunu hikayelerde, şarkılarda, "kültürel sol"da arayan Richard Rorty'nin düşünceleri yalnız Amerikan solunu değil, uluslararası solu yakından ilgilendiriyor...

Bize şarkılar lazım

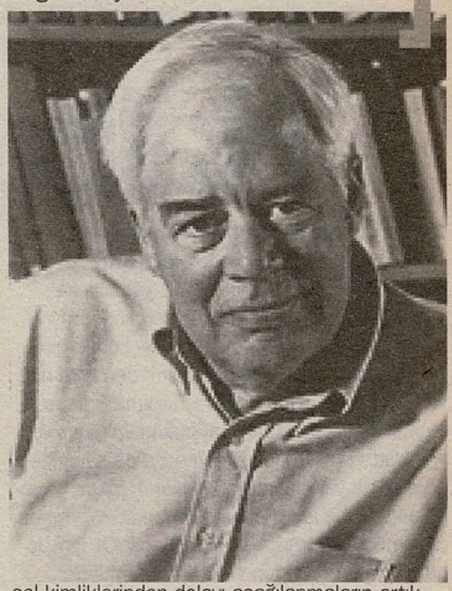

"Asıl sorun 'aydınlanma' değil, 'insanlık durumu'. Bir insanın başka bir insanı anlayabilmesi, onun çektiği ıstıraplara duyarsız kalmaması, başkalarının acılarından etkilenmesi, onlara empati duyması... Bu sorunun çözümlenebilmesi için öncelikle insanın etkilenme, müteessir olabilme potansiyelinin harekete geçirilmesi gerekir. O halde ihtiyacımız olan felsefe ve filozofların çeşitli adlar (mutlak akıl, bilinçlenmiş proleterya, süperego, vb.) vererek tapındıkları tanrılar değil, insana 'dokunacak' yapıtlar, insana dair öykülerdir."

Richard Rorty, "Ülkemizi Kazanmak" adlı incelemesinde, Amerikan soluna yeni bir gündem öneriyor: "Filozofların tanrıları"ndan ve felsefeden kurtulmak, felsefe sonrası bir kültürü oluşturmak... Reformist solla radikal solun barıştırmasını, uzlaşmasını sağlamak... "Kültürel sol"u toplumsal adalet ve ekonomik eşitlik konularında daha duyarlı ve etkili kılmak...

Rorty'ye göre, bundan yüzyıl sonra dönüp yirminci yüzyıl Amerika'sına bakanlar, sol yönelimli toplumsal hareketlerin Amerika'ya özgü bir geleneğin birbirine eklemlenmiş halkaları olduklarını görecekler: İlerici (Progressive) Hareket, New Deal, çalışma saatlerini haftada 40 saate indirmek için mücadele, sufraj akımı, sivil haklar hareketi, ikinci dalga feminizm, eşcinsel özgürlük hareketi... Bu hareketler, Rorty'ye göre, Amerikan solunun gurur verici tarihini oluşturmaktadır.

"Reformist Solun Işığının Kararması" başlığını taşıyan bölümde, Rorty, yirminci yüzyılın ilk yarısına egemen olan "reformist sol"un zenginliklerin olabildiğince adil dağılımını, toplumsal eşitsizliğin giderilebilmesi için yasal düzenlemeler yapılmasını, gerektiğinde bürokratik müdahalelerde bulunulmasını savunduğunu, işçilerin sendikalılaşma mücadelelerini desteklediğini, New Deal politikalarının biçimlenmesinde görev aldığını belirtiyor. Ayrıca "reformist sol"un anti-Sovyet bir tavır aldığını, Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmi Stalincilik olarak yorumladığını vurgulayan Rorty'ye göre, "reformist sol"un günümüzde yeniden canlanması gerekiyor. Zira, "bugün Amerika'nın en büyük sorunu ekonomik eşitsizliktir ve reformist sol, geniş yoksul yığınlarının durumlarının iyileştirilmesini sağlayacak politikaların yürürlüğe konmasında etkili olabilecektir."

Amerika, Rorty'ye göre, 1964-1972 yılları arasında "gürleyen öfke"ye çok şey borçludur. Rorty'nin "gürleyen öfke" ile ifade etmek istediği, hiç kuşkusuz, "yeni sol"un başını çektiği, Vietnam Savaşı'nı protesto hareketi. Rorty'ye göre, "Amerika'nın daima utanç duyması gereken bir katliam" olan Vietnam savaşında, yeni sol geniş yığınları bu katliama karşı harekete geçirerek Amerika'nın moral kimliğini yitirmesini önledi. Ancak, ciddi hatalar da yaptı: "Amerikan ruhuna kolay kolay sökülüp atılamayacak bir günah yükledi." Rorty'ye göre, yeni sol, Vietnam Savaşı'nı bir yönetim yanlışı olarak görmek yerine, onun Amerikan ruhuna bulaşmış "şeytansı bir hastalık" olduğunu ileri sürdü ve bu hastalıktan dolayı Amerikan demokrasisinin kendine olan saygısını yeniden kazanmasının imkansızlığını vaaz etti. Bir başka deyişle, yeni sol çoğu zaman politik değil, teolojik düşündü.

Rorty'ye göre "yeni sol"un hatalarından bir diğeri de, sadece devrime inanması, devrimden daha azıyla yetinmeyi ihanetle özdeşleştirmesiydi. Salt devrim düşü gören bu idealist genç insanlar reformları küçümsedikleri için yakıcı sorunların çözümüne katkıda bulunamadılar, bu sorunların üstesinden gelebilmek için hayatta karşılığı bulunabilir gerçekçi alternatifler sunamadılar. Devrimi çok yüceltmeleri, reformları ise hiç önemsememeleri kendilerini sivil sorumlulukları olan yurttaşlar olarak görmelerini engelledi. Oysa, bu insanlar sivil haklar hareketinin, savaş aleyhtarı hareketin enerjisini refah devletini inşa etmede ve ABD'deki yoksulların durumunu iyileştirmede kullanmalıydılar. Beri yandan, "yeni sol"un savaşı tırmandırmakla suçladığı Başkan Lyndon B. Johnson, "Büyük Toplum Projesi" çerçevesinde yoksullar lehine politikaların yürürlüğe girmesini, onların durumunu iyileştirecek programların uygulanmasını sağladı. Bu, tarihin "yeni sol"un önüne koyduğu bir "ironi" sayılmalıdır.

Rorty'ye göre, 1964'e dek sosyalistler, liberaller, reformist aydınlar Demokrat Parti saflarında yer almış, işçi sendikalarıyla bağ kurmuş, yoksulları kollayan hükümet programlarının hazırlanmasında ve yürürlüğe konmasında etkin olmuşlardı. Ancak, 1964'den itibaren Amerika'da solun politikaya karşı tavrı değişmiş, reformları küçümseyen "yeni sol", parti politikalarından kaçınmıştı. Bunun sonucunda, Demokrat Parti, hem entellektüellerle özdeşleşebilecek, hem de işçi sendikalarının desteğini kazanabilecek politikacılardan yoksun kaldı ve sol kuşaklar arasında tarihsel bir kopukluk doğdu. Rorty, bu kopukluğun giderilebilmesi için "reformist sol" ile "yeni sol"u tarihsel olarak barıştırmaya, uzlaştırmaya çalışıyor ve genç solcuları Demokrat Parti saflarında politika yapmaya çağırıyor.

1980'lerin sonlarında "yeni sol"un evrimiyle doğan, marihuana içmenin yasadışı sayılmaması, azınlıkları incitmeyecek bir dil kullanılması gibi sorunları solun gündemine getiren, bugün "politik doğruluk" olarak bilinen ve özellikle üniversite öğrencilerince benimsenen tavrı geliştiren muhalefet akımını "kültürel sol" olarak adlandıran Rorty, bu yaklaşımın mağduru kollayan, kırılganı gözeten, onları gücendirmemek için titizlik gösteren, kimliklere saygı duyan politikalarını takdir ediyor, destekliyor. "Kültürel sol"un geliştirdiği "politik doğruluk" sayesinde, artık insanların ten renklerinden, etnik kökenlerinden, cinsel kimliklerinden dolayı aşağılanmaların artık toplumsal tepkiyle karşılandığını vurgulayan Rorty, "kültürel sol"un, "Amerika'yı otuz yıl öncesiyle kıyaslanmayacak ölçüde uygar bir ülke haline" getirdiğini belirtiyor. Öte yandan, Amerikan solunun önemli bir zaafının da altını çiziyor: İki ayrı sorunu aynı anda ele alamamak. Bu, Rorty'ye göre, "kültürel sol" için de geçerli. "Toplumsal sadizmi gerileten 'kültürel sol', toplumsal adalet ve ekonomik eşitlik konularında yeterli duyarlılığı gösteremedi."

ABD'deki adaletsizliğin, eşitsizliğin en çarpıcı, en ürkütücü kanıtının geniş yoksul yığınlar olduğunu söyleyen Rorty, yoksulların sayısının giderek artması karşısında, solcuların politik sürece katılmama ve parti politikalarını ciddiye almama lükslerinin de ortadan kalktığını belirtiyor. Ayrıca, giderek büyüyen eşitsizliğin salt ABD'ye özgü olmadığını, dünyanın pek çok yöresinde zengin-yoksul uçurumunun gün be gün derinleştiğini, bu durumun da demokratik refah devletlerini dahi tehdit eden global bir plutokrasi doğurduğunu ileri sürüyor.

Rorty'nin zaaf olarak sözünü ettiği bazı özellikler, aslında Amerikan solunun en önemli nitelikleri sayılabilir. Parti politikalarından uzak duran, ama gerektiğinde, geniş yığınları tek bir amaç çevresinde rahatlıkla harekete geçirebilen bir sol bu. Sivil haklar hareketinde ve savaş aleyhtarı gösterilerde çok açık bir biçimde kanıtlandığı üzere, dayanışma duygusunu canlandırabilen ve gönüllü yığınlar toplayabilen bir güç.

Amerikan solunun bir önemli özelliği daha var: Avrupa'daki sol düşünceye egemen olan ve 1960'larda Üçüncü Dünya ülkelerinin aydınlarınca da benimsenen marksizme karşı eleştirel bir tavır içinde gelişmiş liberter bir sol.

Ancak, Richard Rorty, bu özgürlükçü solu daha politik düşünmeye, gündelik politikaya daha fazla angaje olmaya davet ediyor. Daha politik düşünmek için de felsefenin tanrılarından kopmak gerektiğini söylüyor. "Bize filozofların kavramları değil, şarkılar lazım..."

Halil Turhanlı

→15

Rage Against The Machine

Bir güzellemeye müsaade vardır herhalde. Yılı, yüzyılı, binyılı Rage'le kapatmak güzel. Güzel grup Rage, yeni albümleri "The Battle Of Los Angeles" da güzel. Zeppelin-hiphop kırması. Morello'nun gitarı çok güzel. Zack'in sözleri keza güzel. Albümün satışları da güzel, piyasaya çıktığı hafta 450 bin kişi gidip almış, haliyle Billboard'da tek hamlede bir numara olmuşlar bir güzel. Rage'in öteki faaliyetleri de güzel. Seattle'daydılar, Chiapas'taydılar, Abu Jamal'in arkasındalar, konfeksiyon işçilerinin yanındalar; Amerika'daki Kızılderili hareketiyle, Avrupa'daki Anti-Nazi Birliği'yle eleleler, işçi sendikalarıyla omuz omuzalar, işçilerine köle muamelesi yapan Guess? firmasına boykottalar. Bu Guess? Türkiye'de de faaliyette, haberiniz ola. Rage'den haberler böyle, CMJ New Music, Addicted To Noise, Rolling Stone harmanı söyleşimizi okuyalım şimdi güzel güzel.

Halbuki tarih nedir?

Geçen yıl uzun bir aradan sonra piyasaya bir video çıkardınız, bu nereden icap etti?

Tom Morello: Aslına bakarsanız geç bile kalmıştık. Elimizde makaralar dolusu konser filmi var. Bizim grubun en iyi yaptığı şey konserdir. Bu videoda da en iyi konserlerimizden bölümler var. Ayrıca, bu video bize beş klibimizin sansürlenmemiş versiyonlarını yayınlama imkanını veriyor. Hatta bunlardan ikisi Amerika'da sansürlenerek dahi yayınlanmayan klipler. Üçüncü ve en önemli sebep ise yeni bir şarkının stüdyo kaydını kamuoyuna iletmekti: "The Ghost Of Tom Joad". Bu CD, videonun yanında frizbi misali.

Niye özellikle Bruce Sprinsteen'in o şarkısı? O şarkının önemi ne?

O plağı ilk dinlediğimde çarpıldım. Jane's Addiction'ın "Nothing's Shocking"inden beri ilk defa böyle olmuştu. Şarkının sözleri, mücadele yoluyla kurtuluş, Rage'e eldiven gibi uyuyor. Şarkıya yeni bir müzikal temel verdik. Ve repertuarımızın demirbaşı oldu, olmaya da devam edecek, buna eminim. Gurur duyduğumuz bir şarkı.

Springsteen cephesi nasıl karşıladı Rage'in "Tom Joad"unu?

Menejeri kanalıyla çok beğendiğini öğrendik. Onayını almamız gerekiyordu, 20 dakika içinde cevap verdi: "Harika" dedi.

Konserde mi dinlemişti sizi?

Hayır, stüdyo kayıdını göndermiştik.

Demin sansürlenmemiş kliplerden söz ettin. Sizin gibi hem müzikal hem sözel açıdan güçlü mesajları olan bir grup niye kliplerinin gösterilmesinde bu kadar zorlanıyor? Dil meselesi bir yana...

Bence dil meselesi bir yana değil. En önemli unsurlardan biri dil. Radyolarda şarkılarınızın çalınması, kliplerinizin TV'de gösterilebilmesi için bir sürü bakımdan itaatkâr olmanız gerekiyor. İşte o itaatkâr olmanız gereken yanlardan biri de dil. Sert, güçlü bir dil kullanan gruplar mainstream'e sokulmuyor, dışında tutuluyor. Bu grupların birçoğu aynı zamanda muhalif siyasi mesajlar da veriyorlar ve dolayısıyla kafadan dışarda kalıyorlar. Dilin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Siyasi içerik de çok belirleyici. Örneğin, "People of the Sun" klibinde Eisenstein'in Meksika'da çektiği eski bir filmden ve Zapatista belgesellerinden bölümler vardı. Ancak MTV'nin sahibi olan Viacom şirketi bu klibin yayınlanmasını engelledi.

Meksika'da, konserin açılışı Marcos'un videodan gösterilen konuşmasıyla yapıldı. Bu size kısmen Meksika'daki durum, kısmen Rage ve kısmen de Rage seyircisi hakkında bir fikir verebilir sanırım.

Rage müzikle mesajı harmanlamaya devam edecek mi? Uzun vadeli hedefiniz bir patform haline gelmek mi?

Bizim öyle uzun vadeli hedeflerimiz filan yok, o laf biraz "ince hesap" kokuyor. İster şarkı yazarken olsun, ister söz yazarken, ya da mülakat veya başka herhangi bir şey yaparken hesap-kitap yapmayız. Talihimiz yaver gitti, plaklarımız çok sattı, konserlerimize bir sürü insan geldi falan ama, bizim başarı ölçütümüz bunlar değil. Bizim için başarının ölçütü, eylem düzeyinde somut etki. Mesela geçen kış iki şey yaptık. Birincisi, bir video bant hazırladık. Harika bir video, tadını çıkarın. Guess? ürünlerinin boykot edilmesi için bir kampanya başlattık. Çünkü, işçilerine köle muamelesi yapıyorlar. Bunu yaparlarken de, örneğin bu söyleşiyi okuyan insanların bu vahşi sömürüyü umursamayacağını düşünüyorlar. Sanıyorlar ki, bu söyleşiyi okuyanlar için moda vesaire daha önemli. Biz yanıldıklarını iddia ediyoruz.

Peki, şiddet içeren şarkı sözlerinin sansürlenmesi için Senato'da yapılan girişimlere veya belediyenin Metallica'nın ücretsiz konserine izin vermemeye çalışmasına ne diyorsun? Bir de Marilyn Manson meselesi var. Devletin yüksek katlarında rock'a ve hip hop'a karşı sert rüzgarlar esiyor...

Aksi olsaydı, asıl o zaman endişelenmek gerekirdi. C. Dolores Tucker *(gangsta rap aleyhtarı muhafazakâr allâme)* gibileri rock ve hip hop'tan huylanacaklar tabii ki. Huylanmazlarsa, bizde bir sorun var demektir.

Fakat 50'lerden bu yana ilk defa böyle yoğun bir tepki var...

Tepkiler dalgalar halinde oluyor. Genel olarak siyahların müziğine, hip hop'a, hard rock'a ve beyaz işçi sınıfının müziğine saldırıyorlar. Bu tesadüf değil. Çünkü bu müzikler Amerika'nın alt sınıflarına hitap ediyor. Elbette, Metallica şarkıları konfeksiyon işçilerinden filan bahsetmiyor. Yine de tarzları onları ürkütüyor. Genç insanların bağımsızlıklarını, özgürlüklerini ifade etmeleri onları korkutuyor. İtaatkâr olmamızı istiyorlar, mainstream'den sapmamamızı istiyorlar.

Başlangıçta, Rage'in sample kullanmamak gi-

bi bir tavrı vardı sanki. Sonradan bu anti-sample tavrınız biraz esnedi galiba. Prodigy ile işbirliği yaptınız. Artık teknoloji kullanmaya daha bir açıksınız gibi...

Bir kere şunu netleştirelim: İlk albümümüzde "sample yapmıyoruz", "bu sample değil" filan dememizin sebebi, militan bir anti-sample bir tavrımızın olması değildi. Yalnızca grubumuzun özgün kimyasını vurgulamak istiyorduk. Bir punk grubu dokusuyla neler yapılabileceğini göstermeyi amaçlıyorduk. Ve o şarkıları bizim bir odada fişi takıp çaldığımızın bilinmesini istiyorduk. Prodigy ile yaptığım o şarkıda duyduğunuz şey yine gitar, bas ve davuldan ibaret. Ses hacmimizi genişletmeye, sınırları zorlamaya devam edeceğimizi umuyorum, ama bunu, sample'ları ve başka teknolojik imkanları kendimize koltuk değneği yapmadan gerçekleştirmek istiyoruz.

Peki, gitarı böyle sample cihazlarına taş çıkartan biçimde çalabilme yetkinliğine nasıl ulaştın?

Valla bunu entellektüalize etmek, üzerinde felsefe yapmak istemem, ama bütün mesele perspektif meselesidir. Enstrümana nasıl baktığın meselesidir.

Sürekli devasa kalabalıklara çalıyorsunuz, konserlerinizde seyirciler ortalığı inletiyor. Bu biraz tuhaf, çünkü neticede siz protest bir grupsunuz?

Evet, bunda tuhaf olan ne?

Tuhaf tarafı şu: Genelleme yaparak söylediğimi kabul ediyorum ama, sizi dinleyen kalabalıkların büyük bir bölümü Rage'in ne denli politik olduğunun farkında değil. Eğer sizin siyasi düşüncelerinizin farkında olsalardı, sizinle aynı düşünceleri paylaşmazlardı. Sizin çılgın kızıllar olduğunuzu düşünürlerdi.

(gülüyor) Bu çok güzel bir grup ismi olurdu. Bunu düşünememiş olmamızdan ötürü hicap duyuyorum.

Konserlerde siz kendinizi nasıl hissediyorsunuz, Zack yoğun siyasi sözlerden oluşan şarkıları söylerken, seyircilerin azımsanmayacak bir bölümünü oluşturan etkafalar birbirleriyle itişip kakışıyor, dalaşıyor...

Öncelikle şunu söylemek istiyorum: İşin müzik tarafı bir yana, grubumuzun siyasetine gösterilen reaksiyon –yüzde 100 olmasa da– ziyadesiyle pozitif. Nicel düzeyde, Leonard Peltier Savunma Komitesi, Anti-Nazi Birliği, Zapatista Dayanışma Grubu gibi örgütlerin üyeleri bizim dinleyicilerimiz. Ayrıca, eşek yüküyle fan mektupları geliyor. Bu mektupların büyük bir kısmı, politik tavrımızı benimseme noktasında olan insanlardan. Şöyle şeyler mesela: "Beni sizin müziğinize çeken şey, rock'tu... Ama sözlerinize kulak verdikten sonra, başka hiç kimsede rastlamadığım biçimde anlamlı geldi. Kendi underground gazetemi çıkarmaya koyuldum"... Bence, –etkafalarla ilgili sorunuzu birazdan cevaplayacağım, unutmuş değilim, merak etmeyin!– bizim dinleyicilerimiz akıllı, fikirli insanlar. Akıllılar ve öfkeliler. Veya, tıpkı benim gibi müşteki insanlar ve müziğimiz onlarla yankılanıyor. Ufakken heavy metal takılırdım, Kiss ve benzeri grupları dinlerdim, çünkü beni ateşlerlerdi. Sonradan Clash, Gang of Four, Public Enemy gibi grupları dinlediğimde, "vay anasını" dedim. Bu gruplar başka hiçbir müziğin yapmadığı bir şekilde yankılandı bende. Okulda adalet adına verdiğim küçük mücadelelerimde beni çelik gibi yaptı... Ve daha büyük ölçekte eylemlilik içinde olmak isteyen bir insan haline getirdi. Öte yandan ama, bizim konserlerimize sırf rock için gelenlere eksi puan olarak bakmıyorum. Biz kafelerdeki entellektüeller için çalmıyoruz. Takır takır rock yapan bir grubuz. Grubun bu rock tabiatını harekete geçiren şey politik galeyanımız. Dolayısıyla bütün bunlar birbirine bağlı şeyler. Bir kere biz politik düşüncelerimizi gizlemiyoruz. Açık açık söylüyoruz. İnsanların bizim politik düşüncelerimizi bilmedikleri yolundaki düşüncenize katılmıyorum. Pekala biliyorlar, çünkü her şarkımızda, her klibimizde, bütün tişörtlerimizde politik düşüncelerimizi beyan ediyoruz.

Doğru, ama mesela seyircinin Zack'a eşlik ederek "Bullet In The Head"i söylerken, insan onların olayı bir video oyunu gibi görüp görmediklerini merak ediyor. Fakat bu Rage'in kabahati değil, çünkü, evet haklısın, siyasi fikirlerinizi gizlemiyorsunuz...

Ama, öte yandan sadece müzik için gelen fanlar adına özür dilemek durumunda da değilim. Kültürel dokunun bütününe yayılmış bir sürü rock var. Kadın düşmanı rock var, kaçış rock'u var ve bir de hakiki muhalif, isyankâr rock var. Dolayısıyla ortalıkta bizim gibi bir tür işaret fişeği olması mecburi. Biz kendi frekansımızdan mesajımızı veriyoruz.

Madalyonun bir de öteki yüzü var, plak şirketi bağlantılarınız. Grubunuz istediği kadar siyasi eylemlilik içinde olsun, sizi eleştirenler, "madem o kadar düzen karşıtılar, niye Sony etiketi altında albüm yapıyorlar" diyorlar. Bu eleştiriye grubunuzun resmi cevabı ne?

Yıllardır bu soruya cevap veriyorum. Bir kere, politik eylemlilik içinde olan hiç kimse bize böyle bir soru sormuyor. Bu soru sadece –sizi tenzih ediyorum, üçüncü kişiler adına bu soruyu sorduğunuz için– gerzek rock gazetecilerinden geliyor. Ve de elitist indie rock apoletleri olan, siyasi eylemlilikle alakası olmayan orta sınıf mensuplarından geliyor. Kızılderili hareketinin önderi Leonard Peltier bizim hangi etiket altında olduğumuzu iplemiyor. Onun meselesini koca bir yeni kuşağa iletiyoruz ve bu yolla mektuptu, e-mail'di, Clinton yönetimi üzerinde kızılderili hareketi lehine baskı oluşuyoruz. Avrupa'daki Anti-Nazi Birliği de hangi etiket altında olduğumuzu umursamıyor. Çünkü bir yardım, destek, dayanışma konseri düzenlendiğinde, ertesi gün sokaklarda faşistlere aman vermeyecek bir kalabalık topluyoruz. Dolayısıyla hangi etiket altında olduğumuz onların umurunda bile değil. Her şeyde olduğu gibi, bunda da taktik diye bir şey var. Politik idealleri olan bir grup için iki seçenek söz konusu: Ya kafanı kuma gömüp 45'liklerini kamyonunun arkasına yükleyip orda burda satacaksın ve "ne kadar temizim" diye gururlanacaksın... Ya da dünyaya angaje olacaksın ve hakiki bir dönüşümün gerçekleşmesine etkide, katkıda bulunmak için mümkün olan en iyi stratejiiyi kuracaksın. Bir kere bizim yaptığımız şeyin bir öncesi, bir selefi yok. Büyük firmaların etiketi altında dokuz milyon plak satan devrimci rock grupları için hazırlanmış bir yol haritası yok. "Onların yolundan gidiyoruz" diyebileceğimiz kimsemiz yok, dolayısıyla kendi yolumuzu kendimiz bulmak zorundayız. Bir de şunu sormak gerekiyor: Diyelim bir yazarsınız ve siyasi konularda yazıyor, düzen karşıtı fikirler savunuyorsunuz. Kitaplarınızın insanların kitap aldıkları yerlerde satılmasını istemez misiniz? Yoksa kitaplarınızı el yazısıyla mı yazmak istersiniz?

Bir rahip gibi...

Evet. *(gülüyor)* Bir rahip gibi! Ve saf, temiz, lekesiz olarak. Tanrı sizi korusun, hepinize işlerinizde başarılar dileriz, fakat biz başka bir yol seçtik ve başımızı yastığa koyunca rahat rahat uyuyoruz, uykumuz kaçmıyor.

Rock eleştirmenleri için bu soruları sormak kaçınılmaz, zira işlerinin hakkını vermek için Rage'e entellektüel bir açıdan yaklaşmak zorundalar ve bu da ister istemez çelişkili bir durum yaratıyor...

Elbette. Niye bu soruları sorduklarını da biliyorum. Çünkü, politik tavrımızdan ötürü yırtık dondan çıkmış gibiyiz. Bence asıl sorulması gereken başka bir şey. Niye büyük firmaların etiketleri altında albüm yapan öteki gruplara şunu sormuyorlar: Niçin sahip olduğunuz bu imkanı, bu etkileme gücünü bir takım olumlu değişimlerin gerçekleşmesi yönünde kullanmıyorsunuz? Siyasi amaçlarla bunu yapan bir gruba, niye siyasi amaçlı şeyler yapıyorsunuz demek yerine, yapmayanlara niye yapmıyorsunuz diye sormak gerekiyor.

Niye büyük firmaların etiketleri altında albüm yapan öteki gruplara şunu sormuyorlar: Niçin sahip olduğunuz bu imkanı, bu etkileme gücünü olumlu değişimlerin gerçekleşmesi yönünde kullanmıyorsunuz? Siyasi amaçlarla bunu yapan bir gruba, niye siyasi amaçlı şeyler yapıyorsunuz demek yerine, yapmayanlara niye yapmıyorsunuz diye sormak gerekiyor.

Rage Against The Machine'in, artık daha fazla sosyal, politik, müzikal amaçlı hale geldiği söylenebilir mi? Başlangıçtaki amaçlarınız da bunlar mıydı?

Şimdi artık önümüz daha açık, ihtimaller daha fazla. Rage'i ilk kurduğumuzda kuzey Hollywood'da bir kayıt stüdyosundaki küçük bir rock grubuyduk, sadece bazı fikirlerimiz vardı. *(gülüyor)* Dokuz milyon tane plaktan sonra, insan farkediyor ki, şöyle bir ihtimal de mevcut... Yo, ihtimal değil, şöyle bir potansiyelin varlığını farkediyorsun: Fikirlerini gerçekleştirebilirsin, hayata geçirebilirsin ve şu iki şeyi kaynaştırabilirsin: Bir grup olarak yarattığımız etki ve grubun fikriyatı; bu ikisini kaynaştırmanın mümkün olduğunu görüyorsun. Ve bu devam eden bir süreç. Geçenlerde Meksika'daydık, müzikle politikanın buluşması bakımından bayağı zirve sayılabilecek bir noktadaydık: Konserin açılışı, Zapatista gerilla hareketinin altkumandanı Marcos'un videokasetten gösterilen konuşmasıyla yapıldı. Bu anlattığım şey, size kısmen Meksika'daki durum, kısmen Rage ve kısmen de Rage seyircisi hakkında bir fikir verebilir sanırım.

Mumia Abu Jamal davasıyla da yakından ilgilisiniz. Yeni albümdeki "Guerilla Radio" adlı şarkı da ona gönderme yapıyor. Mumia Abu Jamal davası hakında ne düşünüyorsun?

Geçenlerde infazın askıya alınması yolunda karar alındı. Bu büyük bir zafer. Şimdi, yargı yolu yeniden açıldı, temyiz süreci başladı. Ve bu davanın tarihinde ilk defa, davanın yeniden görülmesi ihtimali belirdi. Ve bu sefer karşımızda ön yargılı bir Pennysylvania mahkemesi olmayacak. İyimser olmak için birçok neden var. 1995'te infazın reddedilmesi, ulusal ve uluslararası baskı

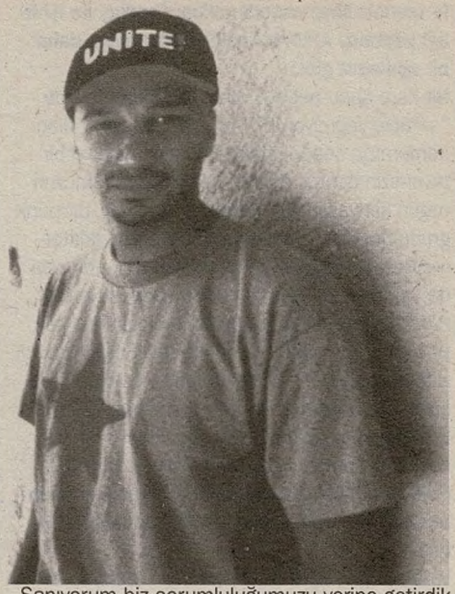

sayesinde gerçekleşmişti. Şimdi de aynı şeyi yapmak gerekiyor.

Bu sürece katkıda bulunduğunuza kani misiniz?

En azından bir şeye katkıda bulunduğumuzu söyleyebilirim: Bedelinin ödenmesine katkıda bulunduk. *(gülüyor)* Çünkü ABD'de adalet pahalıdır. İşte bu nedenle, ABD'deki idam mahkumları arasında zenginlerin sayısı sayısı sıfırdır, tam sıfır.

Yani, "bedelinin ödenmesine katkıda bulunduk" derken kastettiğin şey... Yoksa para mı?

Ocak ayında verdiğimiz konserin amacı, davanın temyiz süreci için fon oluşturmaktı. Onbinlerce dolar toplandı, bu parayı temyiz sürecinde kullanacağız. Eğer o para toplanmasaydı, mahkeme salonunda hiç şansımız olmayacaktı.

Sert gitar sound'uyla tanınan bir grupsunuz, fakat yeni albümde birkaç şarkıda ayan beyan bir hip-hop duygusu var. Zack'in bir lise rap'çisi gibi söylediği "Mic Check" çok uzun zamandır yaptığınız ilk hakiki hip-hop... Nasıl oldu bu? Wu Tang Clan gibi gruplarla birlikte turneye çıkmanız sayesinde mi?

Hip-hop bizim için hep vardı. Bir ayağımız hep o dünyada oldu. Ta "Bullet In The Head" gibi şarkılardan, "Township Rebellion"ın sözlerinden bu yana... Hatta, ilk demo kayıdımızdaki şarkılardan biri olan "Clear The Lane"de de hip-hop vardı. Hip-hop'çu gruplarla turne yapmakla kalmadık, o sound'lardan ve baharatlardan bir kısmını müziğimize yedirdik. "Mic Check" çok aleni bir hip-hop. Şarkı şöyle oluştu... Provada Zack davul çalıyordu, Brad daha gelmemişti, Zack'in tıngırtdatmalarına Timmy basla katıldı ve şarkı zuhur etti. Şarkı boyunca tek bir riff var, birçok kıyak hip-hop şarkısında olduğu gibi.

Hem "Guerilla Radio"da, hem "Maria"da giyim sanayii meselesine gönderme var, özellikle de "Guerilla Radio" klibinde... Bu konuyla yakından ilgilendiğiniz biliniyor, albümünüzün temel mesajının konfeksiyon işçileriyle ilgili olması sizin için çok önemli miydi?

Bu kişisel bir mesele olmaktan ziyade, karşımıza dikilen bir mesele. Seyircimizi alakalandıracak bir şey. Konfeksiyon işçilerinin işvereni olan giyim sanayiinin hedef kitlesiyle Rage plaklarını alan kitle aynı kitle. Birkaç yıl önce Giyim Sanayii İşçileri Sendikası ile işbirliği yaptığımız günlerde, kliplerimizdeki oyuncular casting ajanslarının mankenleri değil, Giyim Sanayii İşçileri Sendikası'nın işçileriydi.

"Guerilla Radio" şarkısı senin için ne anlam ifade ediyor? Dinlediğinde sende ne gibi bir duygu uyandırıyor?

Bir kere kıyak bir rock jam'i. *(gülüyor)* Bu hiç de azımsanacak bir şey değil. Ama, bana kalırsa Rage zaten bir gerilla radyo istasyonu gibi, 91'den beri cepheden mesaj veriyor. Geçenlerde George dergisiyle bir söyleşi yaptık, o gazeteci öyle bir şey yazmış ki, doğru gibi geldi bana, fakat bu kadar yekten söylendiğini hiç görmemiştim. Şöyle demiş: "Rage'in eşi benzeri yok. Müzikal anlamda söylemiyorum, eylemcilik anlamında söylüyorum. U2'dan çok daha radikal, Clash'ten daha popüler ve müzikal ve politik öfkesini bayağı uzun zamandır koruyan bir grup..."

Bunlar o gazetecinin sözleri mi?

Evet, onun sözleri, benim değil. *(gülüyor)*

Sana doğru gibi geliyor mu?

İçindeki bazı şeyler doğru geldi, doğru ve irkiltici. Birincisi, o gruplar kadar, U2 veya Clash veya filanca kadar iyi olduğumuzu sanmıyorum. Ama sorduğun soru güzel bir soru ve benim buna bir cevabım yok. Fakat sonuçta her şey şu iki noktada düğümleniyor. Bir: Gruptaki müzikal kimya akıllara durgunluk verici. Kısmen şans eseri, kısmen bizim eserimiz. Timmy, Brad, Zack ve ben, seyirciyle özel bir temas kuran şarkılar yazmak üzere bir araya geldik. İkincisi, motoru hareket ettiren asıl eleman: Grubun fikriyatı. Bir yandan iyi bir rock'n'roll grubuyuz. Öte yandan, içimizde öyle bir ateş var ki, müziğimizin niteliğini zıplatıyor.

Guess? ürünlerinin boykot edilmesi için bir kampanya başlattık. Çünkü, işçilerine köle muamelesi yapıyorlar. Bunu yaparlarken de, örneğin bu söyleşiyi okuyan insanların bu vahşi sömürüyü umursamayacağını düşünüyorlar. Sanıyorlar ki bu söyleşiyi okuyanlar için moda ve saire daha önemli. Biz yanıldıklarını iddia ediyoruz.

Bu albümün epey ses getireceği tahmin ediliyordu. Sizlerin beklentisi ne merkezde?

Sanıyorum biz sorumluluğumuzu yerine getirdik ve kariyerimizin en iyi albümünü yaptık. Ve tıpkı ilk günlerdeki gibiyiz, kuzey Hollywood'daki kayıt stüdyosuna girdiğimizde ses getireceğimizi biliyorduk. Müziğimizin bizi ateşlediğini, katıksız ve tavizsiz olduğunu ve bizim işimizin de bu müziği yapmak olduğunu biliyorduk. İster on tane satsın, ister on bin, bu müziği yapmamak elimizde değil.

Yeni yılda, milenyumda özel bir şey yapmayı düşünüyor musunuz?

Hayır. Bence milenyum için iki seçenek var. Ya Bali'ye gidip çırılçıplak dağıtacaksın ya da eşinle, dostunla veya ailenle şöminenin etrafına toplanıp oturacaksın. Ben "b" şıkkını tercih ediyorum.

Okurlarımızın büyük bölümü üniversite öğrencisi. Onlara hangi kitapları okumalarını salık verirsin? Ve hangi konularla ilgilenmelerini önerirsin onlara?

Bunu sorman enteresan. "Evil Empire"ın bukletinde böyle bir okuma listesi var. Web sitemizde (www.ratm.com) daha kapsamlı bir liste mevcut. Ama eğer tek bir isim istersen, mükemmel bir başlangıç noktası olarak Noam Chomsky'yi önerebilirim. Tek kelimeyle mükemmel. Çünkü düzenin nasıl işlediğini –medyadan hükümete, eğitim sistemine– nefis bir kuşbakışı ile gösteriyor. Perdeyi kaldırıyor ve toplumun mekanizmalarının nasıl işlediğini gösteriyor: İktidarın nerede olduğunu, sermayenin iktidar piramidinin hayatlarımızı nasıl etkilediğini...

Hangi konular meselesine gelince... Gayrımeşru otorite her yerde hazır ve nazır: Evde, okulda, mahallede... Ve elbette iş yerinde ve bütün ülkede. Çirkin başını kaldırdığı her yerde üzerine gidilmeli, mücadele edilmeli. Lisedeyken eğitimin hiçbir manası olmadığını düşünmemin sebebi şuydu: Bir parçası olduğum tarihten tamamen koparılmıştım. Ne dediğimi anlıyor musun? Tarih bir sürü isim, bir sürü rakam ve bir sürü insanı öldürmüş beyaz efendilerdi. Ve bunların benimle hiç alakası yoktu. Halbuki tarih, özellikle de toplumsal değişimlerin tarihi, herhangi bir adaletsizliğe öfke duyan isimsiz ve ünvansız insanların hayatlarını iyileştirmek için mücadele etmeleridir. O insan sensin, o insan benim. O insan bir gazeteci, o insan bir marangoz... Değişim "büyük adamlar"ın lûtfu değildir. Değişim mücadele etmeye cesareti ve azmi olan sıradan insanların eseridir.

Her devrimci eylem bir sevişmedir

Yazdığım her şarkıyı insanı insan olmaktan çıkaran şartlarda yaşayan insanlara, insanlıklarını hissettirmek, onlara güç vermek için yazdım. Her şarkım bir aşk şarkısıdır.

Brad Wilk: Öyle sık sık bir araya gelmeyiz. Kayıtlar ve konserler dışında "kanka" olayında değiliz. Ya hiçbir şey yapmıyoruzdur, ya da tam gaz beraberizdir. Rage'i sürdürebilmemizin sebebi bu belki de. Birbirimizden sıkılıp çatışmamıza fırsat vermiyoruz, herkes gidiyor, kendi kafasına göre takılıyor.

Tim Commerford: Ama vakti gelince kafa kafaya verip olaya giriyoruz. Sahneye çıktığımızda da, güleç yüzle kızlarla fink atan rock yapmıyoruz, harbisinden ses getiriyoruz.

Tom Morello: Biz birbirinden tamamen farklı mizaçlara sahip dört kişiyiz. Ve bazen birbirimize süper duyarsız davrandığımız da oluyor. Ama herhangi bir art niyetle, belli bir maksatla değil. Frekanslar tutmuyor bazen. Fakat yine de eskiye kıyasla aramız çok daha iyi. En berbat günlerimiz 94-95 kışındaydı. O zamanki plak şirketimiz Epic, ikinci albüm için tazyik yapıyordu; bir hayli gecikmiştik zaten. Ama, aramızda müzikal ya da şahsi, hiç iletişim yoktu. Hiçbir şey hakkında hemfikir olamıyorduk. Şarkılar bir yana, tişörtler üzerinde bile anlaşamıyorduk. Epic şirketinin bizden sorumlu yöneticisi Michael Goldstone bir gün dedi ki:"Gidin bir eve kapanın; o evden ya bir albümle çıkın ya da grup olmayı sürdürmeyin, dağılın."

Michael Goldstone: Benim kabul edemediğim şuydu: Nasıl olur da sorumluluğunu üstlendiğim böyle mükemmel bir grubun bir albüm yapmasını sağlayamam!.. Grup üyeleri arasındaki fikir ayrılıkları süreci çok uzatıyordu, ama o fikir ayrılıkları, o çelişkilerdir Rage'i muhteşem yapan.

Zack de la Rocha: O sıralarda, "insanlar Meksika'da nelere maruz kalıyor, nelerle mücadele ediyor, ben burada ne işlerle uğraşıyorum" diye kendimi suçluyordum, kendime kızıyordum. *(gülüyor)* Fakat bu duygu sonuçta yazdığım sözleri etkiledi. Yine o günlerde kitaplara gömülmüştüm, sevdiğim yazarlara... Gil Scott-Heron, Amiri Baraka, Kübalı şair Jose Marti, Uruguaylı gazeteci-yazar Eduardo Galeano... Beni en çok etkileyen yazar odur. Che Guevera Küba devrimi için ne demekse, Latin Amerika edebiyatı için de Galeano odur...

Benim şarkı yazma yöntemim, Leonard Cohen yöntemidir. Bir şarkıya başlarım, sonra bırakırım, altı yedi ay sonra yeniden ele alırım. Şarkının insanlarda yankılanmasını, aks-i seda bulmasını isterim, bundan emin olana kadar uğraşırım. Ben şarkılarımda vaaz vermem, onlara söylev çekmem. Son albümde dediğim gibi, "benim fikrim bu, benim yorumum bu" derim sadece. İnsanların şarkılarda kendilerini görmelerini, kendi suretlerini bulmalarını isterim.

Tom Morello: Zack'i ilk dinlediğimde çarpılmıştım, mikrofonda öyle bir free-style yapıyordu ki. Arkadaş evinde yaptığımız jam'lerden birine Zack de gelmişti. Ev ortamında bile öyle tutkuyla söylüyordu ki. Eline mikrofonu aldığında sahnede gibiydi, sahnedeki kadar elektrik yüklüydü. Ama asıl beni çarpan, defteriydi. Defterindeki sözleri, şiirleri görünce ideolojik kardeş olduğumuzu anladım.

Zack de la Rocha: Bir coğrafya dersinde, öğretmen California yarım adasının jeolojik yapısını anlatıyordu, San Diego ile Pasifik okyanusu arasındaki bölgeden (Californiya'nın Meksika topraklarındaki kısmı) söz ederken "o boktan yer" dedi. Herkes kahkahayla güldü. Sanki o güne kadar duydukları en komik şeymiş gibi. Bense infilak etmek üzereydim. O insanlardan biri olmadığımı o anda idrak ettim. Ve de ne kadar sessiz olduğumu, bir şey söylemeye ne kadar çekindiğimi farkettim. Sonra bu olayı anneme anlattım. O da illet oldu. Californiya Üniversitesi'nde, antropoloji bölümünde doktora yapıyordu. Etrafımızda hüküm süren cehaletin farkındaydı, orada yaşamanın benim için ne denli azap verici olduğunu görüyordu. Okuldaki o olay bardağı taşıran damla oldu, o gün şu kararı aldım: "Bundan sonra hiçbir zaman öyle bir durumda sessiz kalmayacağım. O tavır karşıma hangi biçimde çıkarsa çıksın, ona karşılık vereceğim."

Tom Morello: Eğer suya sabuna dokunmayan şarkılar söylüyor olsaydık, çoktan dağılmış olurduk.

Zack de la Rocha: Benim bu grupta olmamın sebebi de bu: Bu ülkedeki ve dünyadaki çeşitli mücadelelere katkıda bulunmak. İşin içinde politik bir misyon olmasaydı, samimi söylüyorum, bu grupta olmazdım.

Tom Morello: Ben Harlem'de doğdum, çok politize bir evde. Babam, Ngethe Njoroge, Kenya'nın Büyük Britanya'dan bağımsızlığını kazanması için mücadele eden Mau Mau gerilla hareketi-

manhattan'da yılbaşı: MUSTAFA HADİ DEDİ, WATTZ UP!, KING BEES

salı: KING BEES
çarşamba: METROPOLIS
perşembe: WATTZ UP!
cuma: SOUL STUFF
cumartesi:
MUSTAFA HADİ DEDİ

MANHATTAN
JAZZ
ROCK
BLUES
Çevre Sokak 7 Çankaya - Ankara Tel : 427 62 63

nin üyelerindendi. 1963'te, Kenya Büyük Britanya'dan bağımsızlığını kazanınca, ülkesinin Birleşmiş Milletler nezdindeki ilk temsilcisi oldu. Annem 2 Live Crew dinleyen bir emekli öğretmen. Beyaz bir Amerikalı. 60'lı, 70'li yıllarda insan hakları eylemcisi, 80'lerde kurulan "Rock ve Rap Taraftarı Ebeveynler Derneği"nin kurucu üyelerinden.

Mary Morello (Tom'un annesi): Odasının kapısı hep açık olurdu, dinlediği şeyleri –Black Sabbath, Alice Cooper filan– bana da dinletirdi. Ben de dinlerdim. İki sefer Alice Cooper konserine götürmüştüm onu... Ona hep şunu söyledim: Kimse kimseden üstün değildir... Biz o kadar çok önyargıyla karşı karşıya kaldık ki. Tom'un babasından boşandıktan sonra Chicago'ya, beyazların ekseriyette olduğu Libertyville'e taşındık. "Renkli" bir aile olduğumuz için iş bulmakta çok sıkıntı çektim. Hatta bir seferinde kapımıza bir kement asmışlardı, tehdit maksadıyla.

Tom Morello: Çocuk bahçesinde oynarken akranların senin renginle, babanla, annenle alay ediyorlarsa, bu politik bir şeydir.

Mary Morello: Onu kitap okumaya yöneltmeye çalıştım. Çok okuyan bir çocuktu. Ergenlik yıllarında Kara Panterler üzerine yazılan kitapları hatmetti, gittiği lisede çıkardıkları underground bir gazetede Orta Amerika'daki, Güney Afrika'daki sivil ayaklanmalar hakkında yazılar yazdı.

Tom Morello: Ben sosyalistim. İnsanların yaşadıkları toplumda söz ve yetki sahibi olmalarından yanayım. Politikada da, işyerinde de demokrasi olması gerektiğine inanıyorum.

Brad Wilk: Grubu ilk kurduğumuzda politikadan bihaberdim, yeni yeni öğreniyorum. Tom ve Zack'ten öğrendiğim şeyler gözlerimi açtı, tıpkı Rage fanları gibi ben de onlar sayesinde gerçekten nelerin olup bittiğinden haberdar oldum.

Mary Morello: Aynı şeylere ilgi duyan çocuklardı. Bir provalarına gittiğimde Tom'a Che Guevera hakkında bir kitap götürmüştüm, hepsi "hani benimki?" dedi. Ben de her birine bir tane Che Guevera kitabı aldım.

Tim Commerford: Keşke şimdiki aklımla lise günlerine dönebilsem. O zamanlar bütün bunlardan haberim yoktu. Clash haricinde bir şey bilmiyordum. Şimdi insanları aydınlatan, onlara mesaj veren konumda olmam bayağı ironik bir durum. Geçenlerde mahallede futbol oynuyorduk, iki siyah polise Abu Jamal'den bahsettim biraz, olaya tamamen Fransızdılar, dondum kaldım. *(Woodstock '99'da, Commerford, Amerikan bayrağını sahnede –önceden öteki Rage'cilere haber vermeden– tutuşturmuş, bu "eylem" epey bir "hadise" olmuştu.)* O bayrak benim bütün özgürlüklerimi temsil eder. Bu özgürlüklerden biri de ifade özgürlüğüdür. Benim bayrağı yakmam, tıpkı bayrağın göndere çekilmesi gibi bir kutsamadır.

Bryan Caricher (Rage fan kulübünün menejeri): Haftada 200 kadar mektup geliyor. Bunların bir kısmı, "yerden göğe kadar haklısınız, arkanızdayım, siktiğimin sistemi" diyor. Bir kısmı ise Rage'in özelikle sıcak konularda aldığı tavra tepki duyuyor, siktir çekiyor. Örneğin geçen ocak ayında Rage'in, Beastie Boys ve Bad Religion'la birlikte Abu Jamal'e destek için konser vermesi üzerine, "en sevdiğim gruptunuz, ama şimdi bütün CD'lerinizi kırıp çöpe atacağım" yollu mektuplar aldık. Bir de "kararsız" kalanlar var. Onların mektupları şöyle oluyor: "Niye bu herifi desteklediğinizi bilmiyorum. Ama siz arka çıkıyorsanız mutlaka bir sebebi vardır. O sebebi öğrenmek istiyorum..." En çok hoşuma giden mektuplar bunlar.

Zack de la Rocha: Woodstock'ta, genç insanlar MTV kliplerinde gördükleri gibi dans ediyor, birbirleriyle itişip kakışıyorlar, salakça bir ritüel yapıyorlardı. Ama aynı zamanda Zapatista bayrakları da gördüm, ön sıralarda ta Meksika'dan, Tijuana'dan kilometrelerce yol yapıp gelen insanlar vardı... Bir takım sinik insanlar müziğin politik değişimlerin gerçekleşmesinde etkili olabileceği fikrini tamamen terkettiler. Kültürel sinizmin bir sonucu olarak bu düşünceyi terkettiler. Bu tamamiyle teslimiyetçi bir zihniyet. Müzik her zaman insanları bir takım meselelere angaje edebilir. Mesela, Public Enemy benim –beyazların mahallesinde yaşayan yoksul bir gencin– hayata bakışını çok etkilemiştir... Her devrimci eylem bir sevişmedir. Yazdığım her şarkıyı insanı insan olmaktan çıkaran şartlarda yaşayan insanlara, insanlıklarını hissettirmek, onlara güç vermek için yazdım. Her şarkımın amacı insanlık durumunu iyileştirmektir. Her şarkım bir aşk şarkısıdır.

Çeviren: **Yücel Göktürk**

The Clash

Kurulduklarında klasik nizamda beceriksiz ve öfkeli bir punk dörtlüsüydüler, ama dört-beş sene sonra dağıldıklarında rock'n'roll dünyası müzikal açıdan en "zengin", siyasi açıdan da en "doğru" grubunu yitirmiş oldu. Ne mutlu bize, onca sene sonra yeni bir Clash albümü haberi verebiliyoruz: "From Here To Eternity". Hayır, elbette Clash yeniden toparlanmadı. Onların havuzdaki ölü balıkları avlamaya gönlü yok. Ama 78-82 arası verdikleri konserlerin kayıtlarını bu albüm sayesinde ilk defa dinleyebiliyoruz. Üstelik, Joe Strummer'ın yeni grubu The Mascaleros'la birlikte yeni albümü "Rock Art And The X-Ray Style"ı yayınladığı şu günlerde... Bırakalım, Joe Strummer o eski Clash günlerini dürüstçe anlatsın. Les Inrockuptibles dergisinden...

Havuzdaki ölü balıkları mı avlasaydık?

Grubun dağılmasından 16 yıl sonra canlı bir Clash albümü yapma fikri nereden çıktı?

Joe Strummer: Bir kere her şeyden önce, benim solo albümümle bunun aynı zamanda çıkmış olması kesinlikle tamamen bir tesadüf eseri. Aslında, bu canlı albümden ufak ufak söz etmeye dört yıl kadar önce başlamıştık, ama bir şey yaptığımız da yoktu, sürüklenip duruyordu, kimse kolları sıvamak için tam manasıyla motive olmuş değildi... Bir gün plak şirketimiz ayağımızı yere basmak zorunda bıraktı bizi: "Hadi bakalım çocuklar, şu canlı albümü yapıyor muyuz, yapmıyor muyuz?!" Mick Jones'a ve Paul Simonon'a bu albüm için çalışmanın ilgilerini çekip çekmediğini sordum. Bu projeyi günışığına onlar çıkardı. Benim açımdan imkansızdı: Açıkçası, o bantları dinlemeyi bile başaramıyordum.

Geldik, yapacağımızı yaptık, sonra da çekildik. Kazık çakmadık, kene gibi yapışmadık, hiç kimseyi sıkmadık. Beş yıl! Kısa, bir rock grubu için çok iyi bir süre.

Niçin o döneme karşı böylesi bir kapanma vardı sende?

Ben de aynı soruyu kendi kendime çok sordum. O dönemde, konserlerde kendimi sonuna kadar veriyordum, yüzde yüz teslim ediyordum kendimi. Aradan 15 yıl geçtikten sonra bunları tekrar dinlemek ve hiçbir şey değiştirememek... Bu müzik çalındı, söylendi, yerini buldu, ama geçmişte kaldı. Oraya geri dönmek, soğumuş bir şeyi ısıtıp durmak gibi geliyor bana. Ayrıca, ödümün koptuğunu da itiraf etmem gerek: Bantları dinleyeceksin ve şu ya da bu akşam hiç de iyi olmadığımızı farkedeceksin... Sık sık bana "yaşayan bir efsanesin" diyorlar; Clash'ın efsanevi bir grup olduğu fikri çok yaygın: Bantların hakikati yüzüme çarpmasından çekiniyordum, bütün bu efsane hikayelerinin gazdan başka bir şey olmadığını, aslında Clash'ın sahne üzerinde beş para etmediğini biliyordum.

Yine de bu çok güzel bir albüm.

Mick ve Paul sayesinde; bayağı çok çalıştılar. Bir de Bill Price, "London Calling"deki ses mühendisimiz; miksajı o yaptı. Çok iyi bir iş çıkardıkları kesin, ama hâlâ dinlemediğimi itiraf etmem gerek.

Sonuçta, bütün olarak baktığında, Clash'la gurur duyuyor musun, yoksa tam tersine, bu geçmişi sırtında bir yük olarak mı taşıyorsun?

Bir karışım. Clash'la çok gurur duyuyorum, ama sık sık da burama kadar geliyor, "overdose" oluyorum yani. Bu iki duygu gidip geliyor. Bütün olarak baktığımda, yapmış olduğumuz şeyden büyük gurur duyuyorum. Ama beni hasta eden ve de insanların anlamadığı, bunlar geçmişin referansları; insan geçmişi yeniden yaratamaz ya da yeniden yaşayamaz! İkide bir bana "yeniden bir araya gelmeniz için küçük de olsa bir şans var mı?" diye soruyorlar. O zaman iç çekiyorum ve durumumu yeniden açıklıyorum. Belki özel bir vesileyle, eş dost arasında yeniden beraber bir şeyler çalarız. Ama Clash'ı tekrar kurmak ve yeniden bunun üzerine bir kariyer yapmak söz konusu olamaz. Zaten eğer böyle bir şey yapsak, sanatsal bakımdan bitmişiz demektir. Benim açımdan böyle bir şey düşünülemez.

"1977" single'ında, "artık ne Elvis, ne Beatles ne de Rolling Stones var, 1977 yılında!" diye söylüyorsun. Bugün, Clash rock tarihinin bu büyük isimlerinin ya-

nında yer alıyor.

Durumumuzla bu nakarat arasında bir çelişki görmüyorum. Geldik, yapacağımızı yaptık, sonra da çekildik. Kazık çakmadık, kene gibi yapışmadık, hiç kimseyi sıkmadık. Beş yıl! Kısa, bir rock grubu için çok iyi bir süre. 1977'den 1982'ye, buum! 16 tane 33'lük plak yüzü eder.

Bu nakaratı bangır bangır bağırırken, hakikaten inanarak mı söylüyordunuz, yoksa bir punk pozundan, provokasyondan ya da retorikten mi ibaretti sizin için?

Engelleri ortadan kaldırmaya, zemini hazırlamaya çalışıyorduk. Beatles ve Stones arkadan gelenleri ezen, çok büyük, anıtsal bir miras bırakmıştı. Bir süre, varolmak için, yolu tıkayan bu abileri ortadan temizlemek zorunda kaldık; bir yer edinme, iskeleye yanaşma aşaması gibiydi. Ama aslında Stones'a ve Beatles'a büyük hayranlık besliyordum, onlarla büyümüştüm. "1977"nin nakaratı oyuncu bir provokasyondu, kendimizi kabul ettirmemiz gerekiyordu... Üstelik bu türden sözlerin bir sürü insanın kafasını bozduğunu biliyorduk. Bugün hâlâ Stones ya da Elvis dinlerim, plaklarının çok güzel yaşlandığını düşünüyorum.

İlk albümünüz inanılmaz bir çalışma, klasik enstantanelerle dolu, tek bir ölü saniye yok sanki, ve dönemin Thatcher'cı İngiltere'sini mükemmel bir şekilde yansıtıyor.

O devirde bunun hiç de bilincinde değildik, her şey müthiş hızlı gelişmişti. Plak şirketimiz, punk olduğumuz için bizi ucuz bir stüdyoya koymuştu, Wheatfield Street'de CBS3 Stüdyosu... Yıllar sonra, Stooges'un "Raw Power"ının da aynı boktan stüdyoda kaydedildiğini öğrendim. Bize "Haberi duydunuz mu??!!" dedikleri günü çok iyi hatırlıyorum. "Ne haberi ya?" "Albümünüz listelerde 12. sıraya yükselmiş!!!" Sanki kafama yıldırım düşmüş gibi olmuştum. Aslında 1972'den beri rock gruplarıyla takılıyordum: Otoyollarda feci monoton, bitmek tükenmek bilmez yolculuklar, malzemeleri indir, malzemeleri kur, çal, malzemeleri yükle, geceleyin yola koyul... Bu rutinden gına gelmişti. Bana haberi verdiklerinde, nerdeyse düşüp bayılacaktım.

Bu albüm Sex Pistols'ınkinden önce çıkmıştı. Pistols'la hakikaten rekabet içinde miydiniz, yoksa bu gazetecilerin bir şişirmesi miydi?

Bayağı bir süre, menejerleri Malcolm McLaren sahneye çıkmalarını ve konser vermelerini engelledi. Bu stratejinin, Pistols efsanesini, mitolojiyi beslediğine uyanmıştı. Biz işte tam o sırada ortaya çıktık, son hızla sahneye dalıvermiş gibi olduk. Clash'ı ve Pistols'ı kurmazdan önce, hepimiz çok sıkı ahbaptık, aynı mahallelerde yaşıyorduk. Beraber müzik yapmayı bıraktıkları dönemde, Melody Maker'dan bir herif onlarla söyleşi yapmıştı ve biraz endişelenmeye başlamışlar gibiydi: Babacan bir tavırla ensesine şaplak atılan ufaklıklar olmadığımızın farkındaydılar. Clash bir şey haline geliyordu ve onların sahnedeki mutlak hakimiyetlerini tehdit ediyordu. O zamandan itibaren de arkamızdan atıp tutmaya başladılar. Bir gün bizi sopalamak için gelmişlerdi... Ama bir halt olmadı... *(gülüyor)*

Pistols'ın tersine, siz reggae'den ve Jamaikalılardan çok etkilenmiştiniz. Aynı zamanda, hayranlarınızın bir kısmı da aşırı sağcı dazlaklardı. Bu çelişkileri nasıl yorumluyordunuz?

Skin'lerin hepsi aşırı sağcı değildi, tam tersine, hatta "Skins Against Nazis" adında bir örgüt bile vardı. Sonra, ska hareketi vardı, şu Two Tone hikayesi... Aslında, ırkçı skin'ler çok azınlıktaydı ve kısa süre içinde bizden uzaklaşıp Sham 69 gibi grupların taraftarı olmaya başladılar. Biz gayet açık ve net bir şekilde Jamaika kültürüne duyduğumuz sempatiyi dışavurmuştuk. Bu konuda hiçbir zaman en ufak bir belirsizlik olduğunu sanmıyorum, biz tarafımızı seçmiştik.

Amerika'yla ilişkinizde zıtlıklar vardı sanki. Hem "I Am So Bored With The USA"i söylüyordunuz, hem de sık sık ABD'ye gidip konserler veriyordunuz, sonra albümlerinize Amerikan etkilerini de kattınız.

O şarkıyla Amerikan müziğini ya da Amerikalı olmayı sevme olgusu arasında bir çelişki yok. Amerikalı dinleyicilerimiz Amerika'yı toptan mahkum etmediğimizi, saldırgan marketing'ini ve emperyalizmini eleştirip kınadığımızı pekâla anlıyordu. Fransa'da sizin sisteminiz sinemacılara destek olmayı bilecek kadar zeki, ama İngiltere'de Amerikalılar her şeyi istila etti. Artık sinema sanayiimiz diye bir şey kalmadı, onların bize sattıkları o siktirik şeylerle besleniyoruz. İngiltere bugün bir Amerikan

sömürgesi; sizde de, Fransa'da da her tarafta McDonald's'lar var, ama hiç değilse onlara karşı mücadele ediyorsunuz, kendi rokforunuzu yaşatmaya çalışıyorsunuz... *(gülüyor)* Bu boktan emperyalizme karşı; ama Amerikan müziğine, blues'a, iyi sinemalarına, insanlara karşı değil. Ben Amerikan sinemasını çok seviyorum, özellikle de 40'lı, 50'li yılların siyah beyaz filmlerini. Bugünün Amerikan sineması beni daha az etkiliyor: Bütün filmler birbirine benziyor, diş macunu gibi. Bu nedenle de, "I Am So Bored With The USA" hâlâ geçerli.

"London Calling"i kaydederken bir başyapıt olduğunu hissediyor muydunuz?

Kesinlikle hayır. Önce, bu albüm için beş ay boyunca prova yaptık. Sonra kayıtlara geçip bitirdik. Ondan sonra da miksajı Bill Price'a bırakıp Monterey Festivali'ne katılmak üzere gittik. Sonucu, California yollarında minibüste dinledik; Bill bir kaset yollamıştı. İnsan kayıt yaparken işin o kadar çok içinde oluyor ki, hiçbir şeyin farkında olmuyor; bir parçanın üzerinde saatler saatler geçiriyorsun, sonra bir öteki, derken bir öteki, öyle gidiyor. O aşamada sonucun bütünü üzerine bir şey düşünebilmek imkansız. "London Calling"i aradan biraz zaman geçtikten sonra, minibüste dinledik işte. Çok iyi hatırlıyorum, hava kararmıştı, albüm akıp gidiyordu, ötekilere bakıyordum, kimsenin ağzından tek kelime çıkmıyordu. İçimden, "kendi kendime mi halleniyorum, yoksa hakikaten allahın cezası çok müthiş bir albüm mü oldu!?" diye geçiriyordum. Ötekilerin kılı kıpırdamıyordu. Sanki gebermişlerdi ya da harika sonuç karşısında dilleri tutulmuştu. Bugün hâlâ o albüm olağanüstüdür, her tür etkiye sonuna kadar açıktır. Biz çok açık, kesinlikle sekter ya da milliyetçi olmayan bir gruptuk. Ayrıca, Topper Headon gibi mükemmel bir bateristle beraber olmak gibi inanılmaz bir şansa sahiptik. Eğer baterist her tür ritmi çalabilecek kapasitedeyse, grubun istediği tarzı deneme şansı vardır, sırtını sağlam bir temele dayadığından emindir.

"Sandinista" çıktığında dinleyicileriniz hafiften bir hayal kırıklığı yaşadı, herkes yeni bir "London Calling" bekliyordu. Bugün "Sandinista" bayağı yaşlandı, ama iyi yaşlandı, kimileri onu "London Calling"e tercih ediyor.

Bazılarının "Sandinista"yla giderek böyle bir ilişki içinde olmalarını çok iyi anlıyorum, çünkü ben de aynı şeyleri hissettim. O dönemde, ara ara "acaba yine de fazla mı ileri gittik?" diye düşündüğüm oluyordu. Belki de kendimize karşı fazla hoşgörülü, fazla yumuşaktık, seçimlerimizde pek sıkı, sert olmadık. Daha sonraları, büyük bir şaşkınlıkla, rüzgarın "Sandinista"dan yana döndüğünü farkettim. Zamanla bu albümün kötü yaşlanacağını, o "kapris" yanının giderek tahammül edilmez olacağını, plağın altı yüzünün *("Sandinista" üçlü bir albüm)* gittikçe daha fazla kontrolden çıkmış bir deliliğe benzeyeceğini düşünüyordum. Derken, durup dururken, GQ Magazine'de "Sandinista"nın olağanüstü bir albüm, unutulan bir başyapıt oluğunu öne süren o makale çıktı. Makaleyi defalarca okudum ve konumumu yeniden gözden geçirdim. Albümü tekrar dinlerken, ben de gayet iyi yaşlandığını, hatta bugün daha iyi olduğunu farkettim.

Belki de bu albüm her bakımdan deneyselliğiyle, remikslerivle, aynı parçanın alternatif versiyonlarıyla, yerleşik olmayan tavrıyla zamanından çok erken ortaya çıkmıştı.

Bu kadar uzun ve yüklü bir albümün tam manasıyla içine girmek için daha fazla zaman gerekiyordu belki de. On küsur yıl kadar önce, Avustralya'da Perth'li dazlakların haftasonları baştan sona "Sandinista" dinleyerek LSD attıklarını öğrendim. "Kim bilir, belki de ideal 'Sandinista' kullanım kılavuzunu onlar bulmuştur" diye geçirdim içimden... *(gülüyor)* "Sandinista"nın ve aslında bütün öteki albümlerimin sorunu, yaptığım anda ne yaptığımın tam olarak farkında olmamam, ancak albüm olup bittikten sonra farkına varmam. Ama bu şekilde üretmek çok daha ilginç, çünkü nerede yere ineceğini hiçbir zaman bilemiyorsun. Kendine bir varış noktası belirlemek ve buraya varmak için yapılması gerekeni yapmak bana uyan bir yöntem değil. Nereye gittiğimi tam olarak bilmeden, el yordamıyla ilerlemeyi, ve ortaya çıkan sonucu sonradan görmeyi tercih ederim. Yaratım içten geldiği gibi, hesapsız kitapsız olmalı.

Clash'ın şarkı sözleri çoğunlukla çok siyasiydi. Estetik ile siyaset arasındaki ilişki hakkında ne düşünüyorsun?

Şarkılarımın konuları bizi çevreleyen dünyayla ilgili. Benim açımdan bu çok doğal; ben tam olarak içe dönük bir yazar değilim, dünyada neler olup bittiği kendi içimde olup bitenlerden daha fazla alakadar ediyor beni. İyi bir şarkı, iyi bir albüm insanların bakış açılarını değiştirebilir; 60'lı yılların rock'una ya da punk hareketine bakmak yeterlidir bunu görmek için. Ama tabii ki sadece müzik yok. Şarkılar bir şeyleri değiştirebilir, ama iyi bir film de, iyi bir çizgi roman da bunu yapabilir... Şu sıralar Amerika'daki en iyi ve en yıkıcı, en isyankar şeyler çizgi filmler: Simpson'lar, King of the Hill, South Park... Hepsi çok siyasi, çok bozguncu, bir süreden beri filmlerin ya da albümlerin yapmadığı şeyi yaparak Amerikan kültürünün gölgede, karanlıkta kalan yanını ortaya çıkarıyorlar.

Hiç de en iyi albümünüz olmadığı halde, "Combat Rock" Amerika'da büyük başarı kazandı. Tam da grup ayrılırken bu başarı çok acımasız bir ironi gibi olmuştu.

Maceranın o aşamasında bitip tükenmiştik, artık dayanacak halimiz kalmamıştı. Tatile çıkmamız, en az altı ay bir ara vermemiz, ilişkileri biraz soğumaya bırakmamız gerekiyordu. Bunu yapamamıştık, çünkü çok fazla içindeydik, tatil matil gibi şeyler aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Ama "Combat Rock"a geldiğimizde, o kadar yorgunduk ki, birbirimize bir saniye daha katlanacak halimiz kalmamıştı.

Gözümüzün önünde her allahın günü acınası haldeki Who örneği vardı. Hiçbir şey olduğu yoktu, sanatsal bakımdan ölüydüler, bildik rutin, bir başka gün, bir başka stad... Bu içler acısı manzara karşısında, içimden "Yolun sonu bu mu? Yaşlanan rock grupları böyle mi oluyormuş?" diye soruyordum. Bu açıdan bakınca, Clash'a son vermekle çok iyi yaptık.

Ama yine de "Rock The Casbah"la bir hit yakalamıştınız, Amerika'da stadları dolduruyordunuz. Yeniden kolları sıvamanızı sağlayamadı mı bu?

Stadları doldurmuyorduk ki, Who'nun öngrubu olarak çıkıyorduk: Onlar dolduruyordu. Sırf bizim sayemizde, olsa olsa iki sosisli sandviç daha fazla satılmıştır. *(gülüyor)* Aslında, Who'nun öngrubu olarak çıktığımız bu turne sayesinde "Combat Rock" çok sattı. Ama satışlar ve başarı Clash için itici güç olmadı, tam tersine: Sonu hızlandırdı. Bana öyle geliyor ki, bir grup ayakta kalmak ya da kendini kabul ettirmek için mücadele ederken, grubun üyeleri birbiriyle daha sıkı sıkıya kaynaşıyor, çünkü herkesin ulaşmak istediği belli bir hedef oluyor. "Rock The Casbah" Amerika'da Top5'e girdiğinde, bu bizim için yolun sonu oldu. İnsan başarıya ulaşınca, birlikte mücadele etmek için daha az istekli oluyor... Ayrıca, gözümüzün önünde her allahın günü acınası haldeki Who örneği vardı. Bizim geleceğimizin cisimleşmiş hali gibiydiler, eğer devam edersek olacağımız durumu canlandırıyorlardı; bunun üzerine bende jeton düştü. O dönemde Who bomboştu, konserleri gayet mekanik bir şekilde veriyorlardı: Havuzun içindeki ölü balıkları avlamak gibiydi, tamamen saçma, boş, anlamsız... Hiç değilse canciğer dost, kafadengi olduklarını, beraber turneye çıkmaktan zevk aldıklarını sanıyordum, ama o bile yoktu. Townshend bir köşeye çekiliyordu, basçı bütün zamanını Atari oynayarak geçiriyordu. Tabloyu gözünüzün önüne getiriyor musunuz? Hiçbir şey olduğu yoktu, sanatsal bakımdan ölüydüler, bildik rutin, bir başka gün, bir başka stad... Bu içler acısı manzara karşısında, içimden "Yolun sonu bu mu? Yaşlanan rock grupları böyle mi oluyormuş?" diye soruyordum. Böyle bir geçmiş tam bir çıkmaz sokaktı, bu yola girmek benim açımdan düşünülemezdi. Bu açıdan bakınca, Clash'a son vermekle çok iyi yaptık.

Mick, Paul ve sen birbirinize tahammül edemiyordunuz. Peki bugün geçmişin üstüne bir sünger çekmeyi başardınız mı?

Sık sık görüşüyoruz, çocuklarımız birbirleriyle arkadaşlık ediyor. Ama ilişkilerimiz özel düzeyde, beraber müzik yapmıyoruz. Öyle bir kariyer planım yok, günübirlik yaşıyorum, içinde bulunduğum anın uyandırdığı etkiye, ilhama göre... Artık aceleci değilim, yavaş yavaş zamanımı kullanıyorum, telaş yapmıyorum. Taklit bir Rolex saatim vardı, üstünde marka yerinde "Relax" yazıyordu. İşte benim yeni sloganım.

Çeviren: **s.l.**

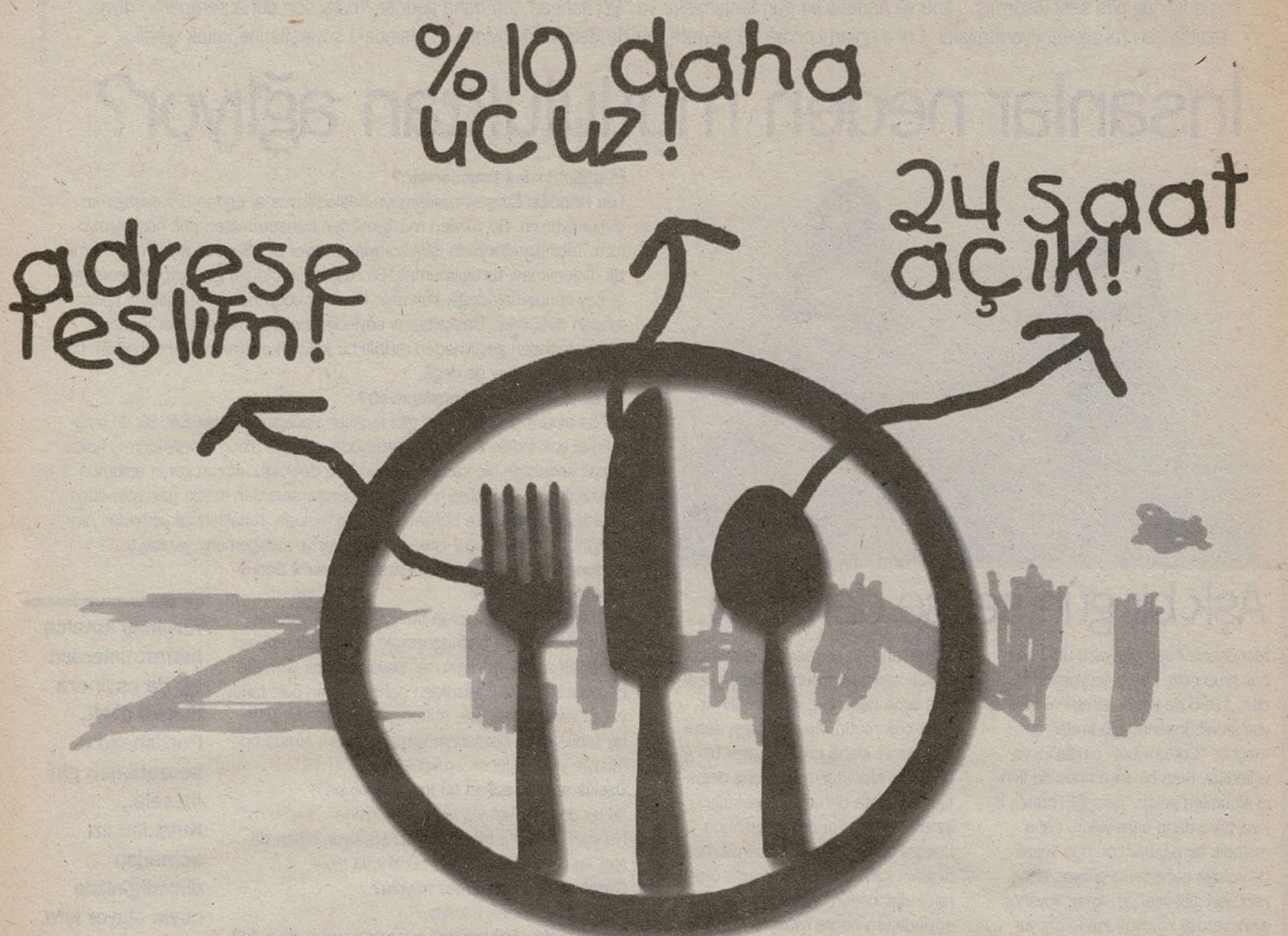

www.zihnimusic.com

Türkiyenin en kapsamlı online müzik marketi

ZİHNİ MUSIC
AKMAR PASAJI 70/4 KADIKÖY (81300) İSTANBUL
TEL: (216) 418 11 46 FAX: (216) 349 22 68
www.zihni.com / www.zihnimusic.com / zihni@zihni.com

GARANTİ

Lamb

Eurythmics, Everything But The Girl misali bir kız bir erkekten müteşekkil bir grup Lamb. Kızımız Lou Rhodes'un annesi bir folk şarkıcısıymış, fakat Lou dımbır dımbır gitar çalmayı hiç sevmezmiş... Andrew Barlow, hip-hop manyağı bir çocuk, ama vokalden nefret eder, rap'ler başladığında bile sesi kısarmış... Lou ve Andrew bir gün tanışmışlar ve "Portishead'den daha gaddar, Tricky'den daha sempatik" diye tanımlanan müziklerini yaratmışlar. Coco onları Londra'da seyretti, biz de Belçika'nın Mofo dergisindeki söyleşilerine kulak verdik...

İnsanlar neden mutluluktan ağlıyor?

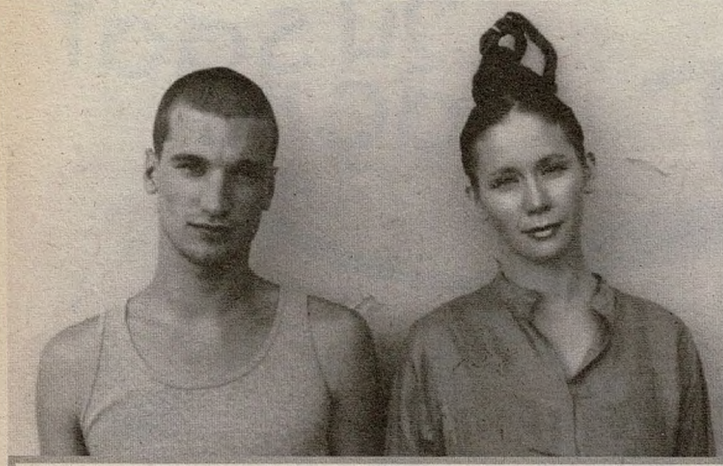

Aşk bir gün sekse demiş ki...

Manchester'dan dünyaca ünlü pek çok grup çıktı. Lamb en yenilerinden. 1996'da kendi isimlerini taşıyan ilk albümlerini, albümden de meşhur "Cottonwool" single'ını yayınladılar. Kısa bir süre önce de ikinci albümleri geldi: "Fear Of Fours". İlkine göre daha caza yakın, daha melodik bir albüm. Lou'nun vokali de kulağa daha farklı geliyor, daha kendileri gibi ikisi de. Andy, Toyshop adını verdiği stüdyosuna kapatıyor kendisini ve aletleriyle oyun oynuyor. Bu oyuna ara sıra Lou da katılıyor ama, onun oyuncağı mikrofon... 30'larında, yetenekli, çekici, duygusal bir kadın ve 20'lerini yaşayan, müzik-teknolojisi delisi, yakışıklı, hırslı bir adam... Bir romanın kahramanları gibi. Bu grubu diğer gruplardan ayıran bir şeyler var. Bu, müziklerinde, sahne performanslarında olduğu kadar, kendilerinde ve özel hayatlarında da gizli.

Müzik dünyası, 90'ların ikinci yarısında karşımıza çıkan bu ikiliye "next big thing" gözüyle bakıyor. Bu, bir grup için büyük bir iltifat. Müzik dünyasında bu iltifatı hak etmek için sadece iyi müzik yapmak yetmiyor. Müzikleri, şarkı sözleri, videoları, görüntüleri, sahnede duruşları, hayat görüşleri, özel hayatları, müzikal ortaklıkları... Tüm bunlar "büyük" olmak için önem taşıyor. Lamb söz konusu olup da bunları bir araya getirince, şu formüle ulaşılıyor: Aşk + seks = Lamb. Lou aşkı, Andy seksi sembolize ediyor. Yaklaşık bir sene önce anne olan Lou, sahnede o kadar masum, sakin, temiz ve sevgi dolu duruyor ki, "bu aşk olmalı" diye düşünüyor insan. Garip bir havası var, sanki çok büyük sıkıntılar, mutsuzluklar yaşamış ama hepsini geride bırakmış, artık çok mutlu, hayata karşı daha sağlam ve daha umutlu, aşık biri gibi. Anne olduktan sonra çok değiştiğini, hayata daha farklı baktığını zaten saklamıyor röportajlarında. Londra'da verdikleri konserde, bebeğinin kalp atışlarını sample olarak kullandıkları "Alien" parçasını söyledikten sonra mikrofonu karnına dayadı...

Andy henüz 20'li yaşlarını sürüyor. İnsanın hayatında en çok seks yaptığı, yapmak istediği yaşlar. Sahnede Lou'nun aksine çok hareketli. Konseri, sesi kapalı bir televizyondan izliyor olsanız, sahnedeki grubu bir hip hop grubu sanabilirsiniz. Elleri havada, sahnenin bir tarafından öbür tarafına koşuyor, zıplıyor, insanları gaza getirmeye çalışıyor. Bu bizim görmek istediğimiz Andy değil. Belki Lamb kabuk değiştiriyor. Bu hareketleri bilinçli yapıyor gibi, "biz Lamb'iz ve buradayız, bize bakın" demek ister gibi bir halleri var. Anlaşılan o ki, Lou bundan çok fazla hoşlanmıyor. Konserde, "Gorecki" şarkısının sonunda, Andy'ye bakışı şöyle der gibi: "Andy, biraz sakin ol. Bu bir aşk şarkısı..."

Aşk ve seks her zaman uyum içinde değiller. Aşk ağırbaşlı, ayakları yere basıyor, duygusal. Seks ise sözlerlefazla ilgilenmiyor. O daha çok ritmle, beat'lerle ilgili. Bazen o kadar coşuyor ki, keyboard'unun üstüne çıkıyor ve herkesi birlikte olmaya, birlikte azmaya, uçmaya çağırıyor. Toplu seks gibi!

Cenk Giray Güven

Müziğinizi nasıl tanımlarsınız?

Lou Rhodes: Bir şeyi açıklamaya başladığımızda, ondan uzaklaştığımızı düşünüyorum. Bu yüzden müziğimizden bahsetmekten pek hoşlanmıyorum. Tabii gazetecilerin işini kolaylaştırmıyor bu. Sadece diyelim ki bu müzik dinlenilmeli, tartışılmamalı. Bir resim için olduğu gibi, yapılabilecek en iyi şey konuşmak değil, bakmak. İnsanlar çoğu zaman kulaklarını kullanmadan dinliyorlar. Başkalarının söylediklerini baz olarak alıyor ve kendi süzgeçlerinden geçirmeden müziği bir kalıba koyuyarlar. Güncel eğilim bu, pek pozitif bir şey de değil.

İlk albümünüz nasıl karşılanmıştı?

96'da albüm çıktığında, ne gibi tepkiler alacağını bilmiyorduk. Bir de o zamanlar çok saftık. Haftalarca stüdyoda, sadece albüme odaklanmış halde kapalı kalmıştık, hiç sahne deneyimimiz de yoktu. Albüm genel anlamda iyi karşılandı. Tabii alışılmış aptalca benzetmelerden biz de payımıza düşeni aldık, Portishead'e benzetilmek gibi mesela. Kulaklarınızı açmadan dinlediğinizde böyle oluyor işte... Önkabuller ve indirgemeler yaratılıyor.

Neden Portishead'le karşılaştırılıyorsunuz? Senin sesinden dolayı mı?

Bir tür gazeteci tembelliği bu: Bir albümü varolan başka albümlerle bağdaştırmak. Müziği güneşli bir güne, bir rüzgar hortumuna, sevdiğimiz bir yemeğe de benzetebiliriz... Müzikten bahsetmenin öyle farklı yolları var ki! Ama yok, etiket yapıştırmak daha kolay tabii. Hatta bazılarının uzmanlık alanı olmuş bu. Müziğe yapılabilecek en kötü şey.

Alışılmış aptalca benzetmelerden biz de payımıza düşeni aldık, Portishead'e benzetilmek gibi mesela... Kulaklarınızı açmadan dinlediğinizde böyle oluyor işte.

Özellikle gazetecileri mi kastediyorsun?

DJ'ler de aynı kafayla hareket ediyorlar. "Lamb mi? Ha evet, bir kızla bir oğlan. Kız söylüyor, oğlan da alet kurcalıyor. O zaman Portishead gibi."

Gazeteci olmak istemez miydin?

Hayır, yazar olmak isterim.

Sence şarkı sözü yazmak yazarlığa yakın mı peki?

Evet, ama daha kolay, çünkü şarkı romandan kısadır. *(gülüyor)* Heyecanımı ve istekliliğimi çok kısa süre koruyabildiğimden, şarkı formatı bana uyuyor. Üç buçuk dakika içinde bir hissi ya da hikayeyi anlatabilmek... Mükemmel!

Kısa zamanda tamamlayamadığın şarkıları ne yapıyorsun?

Hiçbir zaman bir daha duymak istemeyecek kadar bir şarkıdan nefret etmedim. Diyelim ki, bazı şarkıları daha çok severim, bunlar da sık sık değişir. Ben kendiliğindenlikten yanayım. Yaptığın şey iyiyse, ilk kez yaptığın içindir.

Konserde, sizin için sahne her seferinde yenilenen bir keşifmiş gibi bir izlenim veriyorsunuz.

Her gece aynı şeyleri çalınca rutine kaçma tehlikesi doğuyor. Ne mutlu ki, bizim için durum farklı. Mekanlar değişiyor, mood'larımız değişiyor. Üstelik bir grupla çalıyoruz. Her seferinde yeni bir şey yapmalıyız, ilerlemek için tek yol bu. Böyle işlemeye gayret ediyoruz. Her gece müziğimize yeni bir serinlik katarak.

Sence müziğiniz büyük festivallerde çalınmaya elverişli mi?

Başlangıçta Lamb bir stüdyo projesiydi. İlk albüm bittiğinde sahneye çıkma fikri bizi bayağı korkuttu. Neyi nasıl yapacağımız hakkında en ufak bir fikrimiz yoktu. Zamanla şovumuzu geliştirmeyi öğrendik. Fanlarımız çoğunlukla sahnede, albümdekinden daha iyi olduğumuzu söylüyorlar. Bize de öyle geliyor. Bu yüzden, "Fear Of Fours"u yazarken sahne deneyimlerimizi de göz önünde bulundurduk.

Melankolik parçalarınız da ritmik parçalar kadar rahat çalınabiliyor mu sahnede? Albümde bir hayli sakin bölüm var...

Milletin, her zaman her koşulda neşeli olan pop müzik kalıbından bıktığına inanıyorum. Bir şarkı bu formata girmediğinde hemen "melankolik" deniyor. Sanıyorum ki müziğimizi dikkatle dinlediğiniz zaman, derin bir sevincin ifadesi olduğunu göreceksiniz. En derin sevinçler hüzne yakındır, hüzün de sevince. Hayat böyledir, aydınlık ve karanlık birliktedir. Mutlak his yoktur, hisler birbirine bağlıdır. İnsanlar niçin mutluluktan ağlıyor?

Çeviren: ***Gülüş Gülcügil***

Leftfield

Leftfield, tekno aleminin "sol tarafından kalkmış" ikilisi. Onları seneler önce Sex Pistol John Lydon'la yaptıkları "Open Up" parçasıyla tanıdık... Şimdi yeni albümleri "Rhythm & Stealth"da bir parçada Afrika Bambaataa'yla takılmışlar... Her zaman rock'a, punk'a , siyah müziğe ve etnik seslere açık bir müzik Leftfield'inki. Teknonun öncü, yenilikçi ekibiyle Les Inrockuptibles dergisi konuşmuş...

Laurel'le Hardy birbirinden nefret ederdi

Grubunuzun ismi epeydir elektronik müzikte farklı etkilere açık tarzları tanımlamak için kullanılıyor...

Paul Daley: On yıl önce, bu isim altında ortaya çıktığımızda, İngiltere'de bu deyiş kesinlikle hiç kullanılmıyordu. Ama bugün, tamamen dile girdi. Kavram, "dance-music"in kıyısında, marjında kalan alanı tanımlıyor, bazı dergilerde böyle bir bölüm bile var artık. "Leftism" ve "Rhythm & Stealth" arasında olup bitenler çok manyakça. Bir anda dance-music harcıâlem bir şey oluverdi, televizyon cingıllarında, çizgi filmlerde, barlardaki müziklerde ona sahip çıkıldı.

"Leftism" albümünün başarısından sonra kayıplara karıştınız. İki albüm arasında neler oldu, neler yaşadınız?

Neil Barnes: En ufak bir manevra iki yıllık bir çaba gerektiriyor. Aylarca benzinsiz kalmanın sıkıntısını çektik. Doğruyu söylemek gerekirse, sık sık bu durumdan kurtulamayacağımızı düşündüm. Haftalar boyunca kaydettiklerimizin hepsi çöpe gidiyordu. "Leftism"in tekrarından başka bir şey çıkaramıyorduk. Neredeyse, söyleyeceğimiz ne varsa o albümde söylediğimize inanıyordum. Çok korkutucuydu. Giderek, ufaktan ufaktan, gerçeklikle temasımızı kaybettik, stüdyomuza kapanıyorduk ve işte o zaman bu mükkemmelliyetçilik tuzağından kurtulmamız gerekti. Kesinlikle bu yüzden albümün hazırlanması dört yıl aldı: Tatilde daha fazla zaman geçirdik, kayıt yapmaktansa üzerimizdeki baskıyı atmaya uğraştık.

Sonra yolunuzu nasıl buldunuz da "Rhythm & Stealth"i yayınlayabildiniz?

Neil: Roots Manuva adlı rap'çiyle kaydettiğimiz "Duted" adlı parça bizi raya soktu. Nihayet bir şarkı bizi şaşırtmıştı. O andan itibaren, yeni bir ton yakaladık ve albüm iskeletini buldu. Bir yığın sound ve müzikle yola çıktık, sonra aylar boyunca bunları eledik, hafiflettik, seyrelttik. Daha az müzikal, daha minimal bir albüm olsun istiyorduk. Asıl önemlisi, insanlara beklediklerini vermemek... Müzik sanayii bizim için bir yol çizmişti: Amerika'da stadlarda çalan pop-starlar olarak görüyorlardı bizi. Deliye dönmüştük, bu baskıdan kurtulmak için Leftfield'i gömmeyi bile düşündük.

Paul: Zaman zaman bir fildişi kuleye kapandığım hissine kapılıyorum. Bu nedenle de yeni albümümüzün nihayet bitmiş bir kaydını elime aldığımda kendimi müthiş rahatlamış hissettim. Aynı zamanda da kendimi yolunu kaybetmiş, ne yapacağını bilemez halde de hissediyorum: Yıllardan beri her gün müziğimiz üzerine çalışıyoruz ve böyle bir mekan değişikliğine alışmakta zorlanıyorum. Pencereleri olan bir odada bulunmak çok tuhaf.

Neil: Leftfield makinası bir kere hareket ettikten sonra, onu kullanması pek o kadar zor değil. Asıl zor olan onu girdiği hattan çıkarmak oldu. Güvence içinde, fazla rahat bir hayata kapılmaktan o kadar çok korkuyorduk ki, durmadan kendimizi sorguluyor, her şeyi yeni baştan kuruyorduk. Kimliğimizi kaybedebilir, nereden geldiğimizi unutabilirdik.

Nerden geliyorsunuz?

Neil: Daha en başından beri, o zamanlar techno çevrelerinde tiye alınan gitarları kullanmaktan çekinmedik. Bizim müziğimiz her zaman diğerlerinkinden daha sert, daha keskin oldu. Ayrıca, Johnny Lydon'la birlikte, rock'tan gelen sesi kullanan da ilk biz olduk. Hile yapacak, saklayacak değiliz: Biz oradan geliyoruz, punk-rock'tan...

Paul: Ergenlik çağındayken, her gece korsan Radio Caroline'i dinlerdim: Beach Boys, Hawkwind... İngiltere müzik dünyasında çok büyük etkileri olan John Peel'e takılırdım; onun programlarında insan hem punk-rock, hem Afrika müzikleri, hem elektro hem de reggae dinleyebilirdi... Eklektizm ve dance kültürü oradan geliyor. Albümün karanlıklığı o dönemde dinlediklerimizden kaynaklanıyor: Human League, Ultravox, Japan, Kraftwerk, Bowie'nin "Low"u... Sanki çocukluğumuza geri dönmüşüz gibi.

Geçinemediğiniz yolunda söylentilere ne diyorsunuz?

Paul: Sanatta mutlu evlilik yoktur, Laurel'le Hardy birbirlerinden nefret ediyorlardı, ama ikili olarak gayet iyiydiler. Neil'in bir ailesi var, haftasonlarını onlarla geçiriyor. Bense, Dj'lik yapmayı tercih ediyorum: Büyümeyi beceremedim.

Çeviren: ***Alican Tayla***

CUMA: İZMARİT + KAHVEDEN ARKADAŞLAR
CUMARTESİ: RUSTY NAIL + EVYON
PAZAR: SOUL P
PAZARTESİ: METROPOLİS
SALI: BLUES EXPRESS
ÇARŞAMBA: WATTZ UP!
PERŞEMBE: THE PROJECT

SSK İŞHANI
NO: 7/A
KIZILAY - ANKARA
TEL: 434 09 78
434 24 66

İlk rap plağı Sugarhill Gang'ın "Rapper's Delight"ıydı, tam 20 yıl önce... 20 yılda neler oldu, neler bitti... Kenar mahallelerden yükselen öfke, ırkçı kovboy Reagan'lı yıllar, portatif teypler, sprey boyalar, break dansçılar, sample'lar, scratch'ler, rhyme'lar, rap'lar, MC'ler... Bu ay Run-DMC'den giriyoruz, Public Enemy'den çıkıyoruz. Daha yolumuz uzun. Erdir Zat New York'tan aradı, "sizin bu yazı diziniz bitmez oğlum" dedi. Ne güzel, bitmesin.

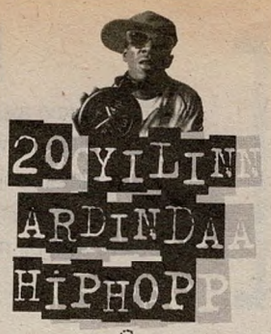

2. kısım

BUL KARAYI AL PARAYI

Run-DMC ve orta sınıfın uyanışı

Hiphop kültürün kimliğini bulduğu 1980 başlarında yaygınlaşan break dans, minyatür olimpiyat, akrobasi ve pantomimi bir araya getiren bir kimyaya sahipti. Break dans gösterileri, ritüel gibi, bir intro'yla açılır ve anlamlı bir final sahnesiyle kapanırdı. Gösteri boyunca dansçılar tek tek sıra alarak hünerlerini gösterirdi. Sert kıvrılmalar, geriye sıçramalar, senkoplu ve akıcı beden hareketleri sergileyen dansçılar için kafa, el ve omuz üstünde dönmek sanki mecburi hareketti. Gene gösterinin bir parçası olarak dansçılar robot gibi davranırdı. İçlerinden biri şov yaparken ötekilerin hiç kıpırdamadan öylece kalıp "freeze" olduğu zamanlarda robot imgesi iyice belirginleşirdi. Her dansçı kendine göre bir freeze rolü seçiyordu: Hayvan benzetmeleri, superman, işadamı veya süpermodel pozları, kloşar, topal veya kör taklitleri... Hiphop araştırmacısı, tarihçi Tricia Rose, freeze halindeki bir break dansçının aynı zamanda alternatif bir kimlik kazandığını ve bununla sembolik rakiplerine meydan okuduğunu vurguluyor.

Hiphop kültürün fiziksel manifestosu olan break dans, rap müziğin temelinde yer alan break beat ile birleşerek arkaik bir ayini vücuda getirir. Bir yandan vahşidir, bir yandan hi-tech. Bu yüzden Afrika kabilelerine gönderme yaparak kullanılan "reenkarnasyon" benzetmesi haklılık payı taşır. Öte yandan robot metaforunun geçerli bir karşılığı var. Amerikan endüstri devriminin köklü şirketi General Motors'un insan işçileri çıkarıp robotlu üretime başlaması, çalışan kesimleri NASA'nın gerçekleştirdiği uzay yolculuklarından çok daha fazla etkilemişti. Bu yüzden hiphop kültür, General Motors ve Ford'un dev fabrikalarının bulunduğu işçi kenti Detroit'te bambaşka bir karşılık buldu. Detroit gettolarından rap değil, techno çıktı. DJ Afrikaa Bambaataa'nın marazi uzay gemisi Zulu Nation'daki break dansçıların fosforlu latex kostümleri, bu hi-tech kabile ritüelinde beliren robot imgesine apokaliptik bir boyut getirdi. DJ Kool Herc, Afrikaa Bambaataa & Soulsonic Force, Grandmaster Flesh & Furious Five, Sugarhill Gang, Kurtis Blow, Whodini, Fat Boys, Treacherous Three, Too Short gibi öcü hiphopçuların oluşturduğu erken "old skool" kentsel bir "folklor" yaratti, ama Run-DMC gelene kadar da onun dışına çıkamadı.

"Run" Joseph Simmons, "D.M.C." Darryl McDaniels ve DJ'leri Jam Master Jay'den kurulu Queens'li rap grubu Run-DMC, 1983'te ilk single'ı "Sucker MC's / It's Like That"i yayınlayarak hiphop'a giriş yaptı. Beat-box'tan çıkma kesik tempolu ritmin üstüne iki adam jilet gibi bir rap söylüyor, kafiyeler "jackhammer" beat halinde çakıyordu. Minimalist bir bakışla çıkıp, "rhythm & ryhme" şeklinde özetlenebilecek bir sadeliği ortaya koyan Run-DMC, hiphop'un saplandığı "folklorik" çıkmazı kırdı, çok daha direkt, daha metropolitan bir mecranın kapısını açtı.

Punk'ın rock & roll'da yaptığını, onlar hiphop'ta tekrarladılar. Fazlalıkları atıp müziğin rap şiirle birebir kesiştiği ince ayarı buldular. Run-DMC, hiphop'un "Godfather"ı sayılan James Brown ile doğal lider George Clinton'ın P-Funk hareketi arasındaki eksik halkayı yerine koydu, nicedir ihmal edilen Jimi Hendrix kanalını tekrar hayata kazandırdı.

"Sucker MC's"de önce Run, sonra DMC dobra dobra konuşarak kendini tanıtıyordu. 45'liğin ikinci yüzünde ise hiphop'un rotasını tamamen değiştirecek "It's Like That" bulunmaktaydı. "Para bütün sıkıntıları giderecek anahtardır / Altı da bu üstü de aşağısı da yukarısı da / Söyler misin sevgi sana en son ne zaman bir elbise aldı / Böyledir bu / Ve bu böyledir... / Faturalar her gün kabarıyor / Bizse daha az ücrete fitiz / Doğrusunu istersen ben genç kalmayı, dışarı çıkıp oynamayı tercih ederim / Böyledir bu / Ve bu böyledir..."

1983'de post-endüstriyel durumun yarattığı ekonomik çöküntü orta sınıfı iyice yoksullaştırmıştı. Gelecek karanlıktı, kimse ertesi gün ne olacağını kestiremiyordu, insanlar Reagan'la gelen kaotik atmosferin içinde bunalmış durumdaydı. Run-DMC, kendine ifade arayan bu yığınsal hoşnutsuzluğun tam da aradığı seyi ortaya koydu. Sokaktaki konuşmayı bekletmeden rap'e aktaran ve single'lar vasıtasıyla hemen dolaşıma sokan çabuk, dinamik, sağlam bir hiphop makinası kurdu. Run-DMC orta sınıfa dönüştü. Kafalarında fötr şapka, alelade ama tepeden tırnağa siyah giysilerle sahneye çıkıyor, b-boylar gibi Adidas ayakkabı giyiyorlardı ve "sokaktaki adamın hislerine tercüman" olarak geniş tabanlı bir hiphop hareketi başlattılar. Bu yeni dönemde Bronx önemini yitirdi, hiphop'un yeni merkezi Queens oldu.

Run-DMC'nin ikinci single'ı "Good Times"a nazire olarak "Hard Times" adını taşıyordu: "Zor zamanlar geliyor üstümüze / Aman uyanık ol, seni devirmelerine izin verme" diye giriştikleri parçayı, mizahi bir biçimde, "son nefesime kadar savaşacağım" diye bitirmişlerdi. 1984'ün başında çıkan üçüncü single "Rock Box"ta yavaş tempolu, senkopsuz, sek bir ritmin üstüne Eddie Martinez ağdalı bir metal gitarı çalıyordu. Run-DMC bu defa gitar riff'lerini rap riff'leriyle işleyerek müzikal konseptini bir başka boyutta çeşitledi. "Rock Box" aynı zamanda ilk rap video klibi oldu ve hiphop'u MTV'ye taşıdı. Bundan sonra rap single'larına video yapma adeti başladı. Grubun adını taşıyan ilk albüm ise '84 yazında piyasaya çıktı.

Run-DMC, rap'i hayatın içine taşıyarak toplumdaki potansiyel enerjiyi harekete geçirdi. Böylece hiphop günlük hayatın politikasına daldı. Aslında başlayan orta sınıfın uyanışıydı. Bunun en büyük göstergesi, televizyonda rating rekorları kıracak ünlü The Cosby Show'un (Cosby Ailesi) şaşaalı prömiyeriydi. Refah içinde yaşayan, mutlu bir siyah ailenin hınzır babası Bill Cosby, arada iğneli üslubuyla toplumsal taşlamalar da yapıyor, ama dengeyi asla kaybetmiyordu. Cosby ailesi, Queens ve Brooklyn'de yaşayan siyah orta sınıfın aile yaşamını aynen yansıtıyordu. Hareketli bir yıl olan 1984'te yapılan seçimleri Reagan rahatça kazanarak ikinci kez başkan oldu.

1985'e hızlı giren Run-DMC, "King of Rock" adlı ikinci albümünü yayınlayarak bütün Amerika'yı kapsayan büyük bir turneye çıktı. Böylece hiphop New York sınırlarını aştı. Turnenin sponsorluğunu Swatch saatleri üstlenmişti. Aynı yıl yapılan Live Aid'in tek rap grubu da onlar oldular. Run-DMC giderek büyüyordu. Ama işin ulaşabileceği noktayı asıl Run'ın kardeşi Russell keşfetti. O zamanlar ağabeyinin şöhreti yüzünden pek farkedilmeyen Russell Simmons, rap imparatorluğuna ilk adımı Def Jam Records'u kurarak attı. İlk ortağı Rick Rubin, New York'un underground punk aleminden çıkma bir rock diskjokeyi ve stüdyo cambazı bir prodüktördü. Def Jam'in ilk büyük keşfi Run-DMC çizgisinde rap yapan LL Cool J (açılımı: Ladies Love Cool James) adında Queens'li bir delikanlıydı. Rivayete göre rhyme söylemeye dokuz yaşında başlamıştı. Rubin'in New York Üniversitesi'ndeki primitif yatakhane stüdyosunda LL Cool J'in ilk single'ı "I Need A Beat"i kaydettiler. 700 dolara malolan parça 100 bin sattı. Gelen parayla LL Cool J'in ilk albümü "Radio"yu tamamladılar. 1985'de Rubin bir başka underground keşifte bulunarak heavy metal grubu Slayer'ı Def Jam'in bünyesine kattı. Tezgahındaki öteki rap prodüksiyonu ise 1982'de hard-core punk bir albüm yaptıktan sonra rota değiştirip hiphop'a yönelen Beastie Boys adlı beyaz rap üçlüsüydü. Popüler planda henüz tanınmayan iki taze isim, LL Cool J ve Beastie Boys, artı Run-DMC'nin sürpriz dolu üçüncü albümü: Prodüktör Russell Simmons, 1986'ya girdiğinde onu dolar milyoneri yapmaya yetecek bombaları bir araya getirmiş, bekliyordu.

Rap-rock koalisyonu

1986'da rap'in geleneksel rock ile bağlantısını kuran ünlü "Walk This Way" single'ı yayınlandığında, müzik piyasasının ortasına sahiden bir bomba düştü. Amerikan rock'unun mega gruplarından Aerosmith, Run-DMC ile birlikte çalıyordu. "Walk This Way" siyah radyolarla sınırlı kalmayıp Amerika çapında pop/rock radyolarının dolaşımına girdi. Billboard listelerinde 4 numaraya kadar yükseldi. Parçanın MTV klasikleri arasına giren videosunda rock & roll ile rap arasındaki sembolik ince duvar kırılıyordu. Run ve DMC'nin giydiği bağcıksız adidasların meali ise sonradan ortaya çıkacaktı. "Walk This Way" single'ı rap'in o ana kadar ortaya koyduğu en etkili hareketti. Ardından gelen "Raisin' Hell" ise Billboard'da 1 numaraya çıkan ilk rap albümü oldu. Bu rakamların karşılığı 3 milyonun üstünde bir satış demekti. Devrin muhafazakar rock dergisi Rolling Stone, ilkelerini kırarak Run-DMC'yi kapağa çıkardı ve bundan sonra da sayfalarını hiphop'a açık tuttu. Albümde yer alan "My Adidas" adlı parça ise Run-DMC'nin Adidas firmasıyla 1.5 milyon dolarlık bir sponsorluk anlaşması yapmasını sağladı. Başta televizyon olmak üzere medyayı sonuna kadar kullanan, "marketing" ilkelerini harfiyen uygulayan Russell Simmons, rap'in büyük "business" haline geleceğinin ilk sinyalini vermişti. Bu popüler başarı müziği gölgede bırakmasın, "Raisin' Hell" gelmiş gecmiş en iyi rap albümlerinden biri, Run-DMC'nin ise en iyi albümü. Ayrıca ulaşılan satış rakamları, rap'in siyah kesimleri aşıp beyaz rock dinleyicisine ulaştığını vurguluyor ki, bunu odakta tutmakta yarar var. Aslında aynı albümde yer alan "It's Tricky"nin (Bu Üçkağıt) videosu bütün bunları gayet açık özetliyordu. Klibin açılışında takım elbiseli, kravatlı iki yuppi sokakta tezgah açmış, "bul karayı al parayı" oynatmaktadır. Tezgahın etrafında biriken kalabalıktan bir siyah kız da oynamak ister. Sonuçta kız boynundan altın zincirini çıkarıp ortaya koyar ve kaybeder. O arada bir polis memuru peydahlanır ve yuppiler tezgahı kaşla göz arasında toplayıp kaybolur. Zincirini kaybeden siyah kız ise hemen telefona sarılıp Run-DMC'yi arar. Robin Hood gibi daima hazır olan kahramanlarımız üstünde "Run DMC" yazan helikoptere atlayıp derhal olay mahaline ulaşır. Ayaklarında gene bağcıksız adidaslar vardır. Bu defa üç kağıdı onlar açar ve yuppileri fena halde söğüşlerler. "Bu işler bizden sorulur" yollu bir underground gururun altını çizmeyi de ihmal etmezler. Üstündeki her şeyi kaybeden yuppilerden biri Run'a "bayağı pazarlanabilir bir tarzınız var, bari bize nasıl dans ettiğinizi öğretin" der. Run da adamın kravatını sallayıp "bunla olmaz" diye cevaplar. Klibin sonunda Japonya konserine giden Run-DMC'yi bir sürpriz bekliyordur. Onların adını kullanarak sahneye çıkan iki beyaz adam üçkağıtçı yuppu ebininin ta kendisidir. Son karede DJ Jam Master Jay'i görürüz: "It's tricky, man..."

Run-DMC her zaman çizgi roman dünyasından hayli etkilenmiş naif bir mizah duygusu taşıdı ve ortaya koydukları rap-rock tarzı sokak muhalefeti anlayışı, "Raisin' Hell" noktasına kadar vardı. Albümün bir başka boyutu da rapçilerle rockçuların beraberliği başlatmasıydı. Zaman, Sonic Youth ile Public Enemy ve Cypress Hill'i, KRS-One ile REM'i, Ice T ile Dead Kennedys ve Slayer'ı, Fat Boys ile Beach Boys'u, Method Man ile Texas'ı, Onyx ile Biohazard'ı bir araya getirdi. Rap-rock buluşmalarının merkezinde duran Chuck D'nin listesinde Sonic Youth, Anthrax, Sisters of Mercy, Stephen Stills ve Prince gibi zengin bir yelpaze bulunuyor. Bu arada Sex Pistols'ın solisti Johnny Lydon'ın, Run-DMC'den üç yıl önce rap-rock koalisyonu kurup Afrika Bambaataa ile beraber "World Destruction" adlı bir dans hiti yaptığını kayıtlara düşmemiz lazım. The Clash dağıldıktan sonra Mick Jones'un kurduğu grubu Big Audio Dynamite de sample'lar, beatbox'lar ve beyaz rapçilerle bu füzyonu çılgın noktalara taşıdı. Öte yandan Run-DMC, başta Jimi Hendrix olmak üzere The Monkees, The Knack, Stone Roses gibi birçok gruptan sample kullandı. Rap camiasındaki rock sample'ları, iki sene önce Puff Daddy'nin Led Zeppelin'in "Kashmir"ine yaptığı rap müdahalesiyle sübliması yona ulaştı.

Hepsi bir yana, rap-rock füzyonun en sağlam örneği Beastie Boys'du. Mike D, MCA ve King Ad-Rock adlı üç beyaz gençten oluşan New Yorklu grup, 1986'nın sonlarında, kelimenin tam anlamıyla ortalığı "hit" eden ilk single'ı "Fight For Your Right to Party" ile patladı. Beastie Boys tam anlamıyla bir fırlama çetesiydi. Amerikan punk'ının kalbinde, CBGB'de yetişmişlerdi, gitar-davul-bas'tan oluşan temel rock trioyu da, break-beat ve sampling DJ'liğini de iyi biliyorlardı. Üstelik sözcük dağarcığı hayli geniş bir rap edebiyatına sahiptiler. Def Jam firmasından çıkan "Licence to Ill" adlı ilk albümlerinde dolu dolu bir müzik yaptılar. Rock'un hudutlarını alaşağı ettiler. Sonunda boynuz kulağı geçti, Beastie Boys'un ilk albümü Run-DMC'yi geride bırakarak 4 milyonun üstünde sattı. Russell Simmons işadamı olarak ikinci büyük başarısını elde etmiş oldu. Onları keşfedip lanse eden prodüktör Rubin ise biraz fazla ileri giderek konserlerde grupla birlikte sahneye çıkmaya başladı. Madonna'nın "Like A Virgin" turnesinin alt grubu olarak verdikleri bir konserde Beastie Boys'un DJ'i gibi davranmaya başlayınca papazı buldular. Çünkü öteki elemanlar aynı fikirde değildi. Beasties, bu ilk albümden sonra Def Jam ile ilişkisini kesip Capitol'le anlaştı ve rap'in olgunluk dönemini "Paul's Boutique" ('89), "Check Your Head" ('92), "Ill Communication" ('94) gibi her biri klasik üç albümle destekledi.

Run-DMC

Salt-N-Pepa

LL Cool J

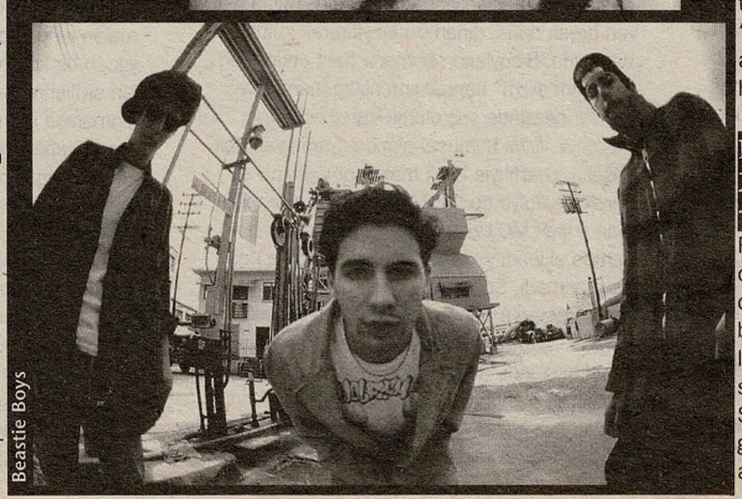
Beastie Boys

Hiphop moda: XXL, Afrika madalyonu ve "hype"

Russell Simmons'un elindeki üçüncü kart olan LL Cool J ise rap'i siyah popa taşıyacak olan adamdı. 1987'de yayınladığı rap baladı "I Need Love" 1 milyon, ardından gelen "Bigger And Deffer" albümü 2 milyon sattı. Gene 1987'de, Queens'den çıkan Salt-N-Pepa hiphop tarihinin ilk kadın rap grubu olarak kadraja girdi ve "Push It" adlı albumuyle 2 milyonun üstünde bir satış

→27

yaptı. Rapçilerin video çekmeye, televizyona çıkmaya başladığı bu dönemde hiphop kültür de bir değişime girdi. Kalın zincirli altın Afrika madalyonları, dört parmağa geçen mustavari altın yüzükler, altın dış kılıfları —tabii bu altınlar hep sahte, imitasyon— XXL (ekstra-ekstra bol) pantolonlar, tişörtler, X yazılı beyzbol şapkalar neredeyse üniforma gibi hiphop giyim haline geldi. LL Cool J de bunları giyiyor, ama sahici altın takıyordu. Devrin büyülü kelimesi "hype"ti. Argoda "kafa kırıcı" malzemeleri kastederek de kullanılan bu terim, hiphop jargonda alan genişlemesine uğrayıp bütün bu ekstravaganzayı, şatafatlı giyinmeyi, lüks arabaları, ekstrem sekse, şampanya, pırlanta ve "% 100 Colombian" kokaine takılmayı karşılıyordu. Kalın zincirli altın Afrika madalyonları, siyah gurunun yeni ifadesiydi ve hiphop radikalizmi sonunda siyah mafyaya kadar varacak tekinsiz bir alana doğru sürüklüyordu.

Queens-merkezli hiphop döneminde rap starları, moda, reklam ve medya endüstrileriyle sıkı ilişkiler kurdu. Bunların düğüm noktası da Tommy Hilfiger'in, 1985'te hiphop'un benimsediği stili ilk kez ortaya koyan bir moda çizgisiyle ortaya çıkması oldu. Alabildiğine bol pantolonlar, tişörtler, montlar yapmıştı Tommy Hilfiger ve bunlar herkesin zorlanmadan alabileceği kadar ucuzdu. Bu stil zaman içinde Ralph Lauren, Calvin Klein ve DKNY gibi güçlü hazır giyim firmaları tarafından da benimsendi. Durumu farkeden hiphop zenginleri ise bu alana yatırım yaparak "black-owned" (sahibi siyah) markaları başlattılar. Bunun ilk örneği FUBU, bizzat LL Cool J tarafından lanse ediliyordu. "Plak satarak kazandığımın on katını tişört, pantolon satarak kazandım" diyen Russell Simmons, Def Jam grubunun yanısıra günümüz hiphop starlarını ve yuppileri giydiren Phat Farm markasının da sahibi.

"Black-owned" terimi o dönemde oluşan önemli bir fenomene işaret ediyor. New York'un orta sınıf nüfusunun ikamet ettiği Queens ve Brooklyn başta olmak üzere, post-endüstriyel bunalımı yaşayan her yeri sarmış bir ekonomik dalga bu; kaynağı da Wall Street. Özetle, 1983'ten itibaren bankalar "small business" paketleri hazırlayarak küçük işletme kurmak isteyen kesimlere düşük faizli kredi vermeye başladı. Böylece hem atıl kalmış işgücü bu tür küçük işletmelere yönelecek, hem de yoksullaşan orta sınıfın hoşnutsuzluğu giderilecekti. 70'lerde bütün Amerika'da 190 bin "black-owned business" varken, 90'ların ortasında bu rakam 620 bine gelmişti. "Kendi işini kurma" gayreti siyah orta sınıfı tekrar "American Dream"in bir parçası haline getirdi. İşte böyle bir toplumsal geri plandan gelen LL Cool J, tam da Wall Street'in görmek istediği yüzdü; zaman içinde Bill Cosby ile birlikte liberalizme eklemlenen siyah konformizmin simgesi oldu. LL Cool J, henüz radikal bir rapçiyken "Meşrubat için rap yapmam, lanet olası tavuklu sandviçler için rap yapmam. Hiçbir markanın ayakkabısını giymem" demişti. 1998'deki bir basın toplantısında ise aynen şunları söyleyecekti: "FUBU'yu prezente etmekten gurur duyuyorum. Beni bundan böyle her zaman kafamda bir FUBU şapkası, ayaklarımda FUBU kesleriyle göreceksiniz." Milliyetçi boyutu bir yana, aslında son derece çocuksu bir tavırdı bu. İki zıt tutumun arasındaki beş yıl, parayla refahı özdeşleştiren orta sınıf ideolojisinin geldiği noktayı

belirginleştiriyordu. Toplumda siyah sermayenin refah getireceğine ilişkin yaygın bir inanç vardı. Rap gruplarının birçoğunun şiarı olan "para-güç-saygınlık" formülü, kültürel karşılığını Queens-merkezli hiphop döneminin başlıca özelliği olan "hype yaşam" fanatizminde buldu. Bunun abartılı örnekleri, DJ Mr. Magic'in kurduğu ve Marley Marl, Biz Markie, Big Daddy Kane gibi rap starları yetiştiren The Juice Crew'un kendine yakıştırdığı "gang saltanatı" imgesinde açıkça görülebilir. Aynı toplumsal katmandan gelen Salt'N Pepa elemanları, rap müziğe başlamadan önce bir yandan hemşirelik tahsil ediyor, diğer yandan grosmarketler zinciri Sears'da telefonla pazarlama elemanı olarak çalışıyordu. Çalışmadan okumanın mümkün olmadığı bir yaşam standardından dolar milyonerliğine çıkan kestirme yolu "Push It" ile buldular. Pop makinası hiphop için de çalışmaya başlamıştı.

1980'lerin ikinci yarısında, hiphop, baslangıç dönemiyle kıyaslanmayacak kadar büyümüş, çehre değiştirmişti. 1987'de, sonraları adından çokça söz edilecek Eric B. & Rakim "Paid In Full", Boggie Down Productions ise "Criminal Minded" albümlerini yayınladı ve Schoolly D, 2 Live Crew, Stetsasonic, DJ Jazzy Jeff & The Fresh Prince gibi ekipler irili ufaklı plaklarla hiphop katarına eklendi. 1988'de MTV yükselen dalgaya yer açıp Fab 5 Freedy'nin sunduğu "Yo! MTV Raps" programını yayınlamaya başladı. İşin içine televizyonun girmesi, hiphop'un sokakla arasındaki ilişkiyi zedeledi. TV şovlarına çıkmaya başladığından beri "fade-out"a giren break dans, dinamizmini yitirerek kulüplere hapsoldu. B-boyların spontane kent etkinlikleri ise "vandalizm" kapsamına alınıp resmi makamlar nezdinde suç olarak kabul edilmeye başlandı. Artık kamusal alanda graffiti yapmak yasaktı. Graffitiyle kaplı trenler de bakıma alınarak boyanıyordu. Sivil bir dışavurum örneği olan sokak MC'liği günlük hayata tam bu dönemde eklendi ve polis tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Spontane olarak bir beat-box alıp köşebaşlarında, metro istasyonlarında "rhyme" söyleyen ilk sokak MC'leri tutuklanmaya başlandı. Reagan döneminin karakteristik özelliği olan ayrımcılık, sokak müzisyenlerini ayıklamaya kadar varmıştı. Kriminoloji uzmanları, her zaman suçu yoketmeyi hedeflemek yerine "kontrol" etmeyi, suç potansiyeli taşıyan unsurları belli noktalara toplayıp "gözetlemeyi" önerir. Polis de bunu uyguladı, radikal hiphop'u kent merkezinden uzakta, gettolarda tutmaya çalıştı. Yakaladığı pop trendine dört elle sarılan Queens-merkezli "hype" hiphop, bütün bunlarla başa çıkabilecek bir kafada değildi. Nitekim birileri çıkıp "hype'a inanma" diyecekti. Public Enemy, 1987'de, "Yo! Bum Rush The Show" adlı albümüyle geçerli olan her şeyi altüst ederek hiphop ortamına dakik bir giriş yaptı.

Public Enemy: Siyah ötkenin sesi

1966'da, California eyaletinin Oakland kentinde Huey P. Newton and Bobby Seale önderliğinde kurulan The Black Panther Party, siyah radikalizmin en ucunda duruyordu. Süratle Amerika'nın geneline yayılıp özellikle Chicago ve Detroit'te hayli güçlendiler. Çok gergin bir dönemdi. Sert bir tavırla çıkan parti, çok geçmeden FBI tarafından "Public Enemy Number One" (bir numaralı halk düşmanı) ilan edildi ve bir an önce yokedilmeleri için ülke çapında seferberlik başlatıldı. Kara Panterler, devrin militan lideri Malcolm X'in fikirleriyle Marx, Lenin ve Mao'nun teorilerini "yerel" bir sentez içinde bir araya getiriyor ve varlığını "Power to the People" (Halka İktidar) sloganıyla özetliyordu. Bu, McCarthy döneminde başlayıp Soğuk Savaş yıllarında toplumsal histeri haline gelen anti-komünizmi harekete geçirmeye yetti. Tarihsel ironi burada da belirmiş, Ronald Reagan, parti kurulduğu yıl California Valisi seçilmişti.

Kara Panterler, her zaman partinin adının altında daha küçük harflerle yazılmış bir ibare taşıdılar: "The Black Panther Party, For Self Defence." Kendini savunmak için parti... 1960'larda ılımlısından radikaline bütün siyah sivil hareketler polis şiddetiyle bastırılmıştı. Ortam tıpkı Eric B.'nin "peki bizi polisten kim koruyacak" dediği gibiydi. 1964'te ilk olarak Harlem'de bir siyah ayaklanma gerçekleşti ve ayaklanmalar bundan sonra polise karşı bir direniş biçimi olarak ülkenin her yerine yayıldı. Ağustos 1965'te Los Angeles'ın Watts bölgesinde çıkan ayaklanma bu defa kanlı bitti. 34 kişi öldü, 900'e yakın kişi yaralandı. 1966'da, bir gün Oakland'da, siyah bir çocuğun otomobil altında can vermesinden sonra kendiliğinden başlayan protesto eylemi polis coplarıyla dağıtıldı, semtin ihtiyar rahibi dahil birçok kişi yaralandı. Bu olaydan sonra çekirdek halindeki Kara Panter hareketi eyleme geçip siyah üniformaları ve pompalı tüfekleriyle 24 saat görev yapan bir kolluk kuvveti oluşturdu. Eyalet yasaları sivillerin "kendini koruma amacıyla" silahlanmasına izin veriyordu. Silah taşıyorlardı, ama niyetleri onu asla kullanmamak, devlet terörüne karşı elde ettikleri meşru zemini korumaktı. Ne var ki öyle olmadı, eline silah alan herkes gibi Kara Panterler de bir gün tetiği çekti ve kanlı bir mağlubiyetle sonuçlanan kontrolden çıkmış bir savaşa başladı.

1987'de "Public Enemy" adlı bir rap grubunun çıkması, Amerika'da bir soğuk duş etkisi yarattı. Grup, Black Panther Party mirasını devraldığını alenen ilan etmişti. Public Enemy'nin elemanları, ilk olarak 80'lerin başında Long Island'daki Adelphi Üniversitesi'nde bir araya geldi. Grubun

lideri Carlton Ridenhour (Chuck D) grafik tasarım okuyor ve üniversitenin radyosu WBAU'da programlar hazırlıyordu. Chuck D burada sonraları Bomb Squad'in başına geçecek olan Hank Shocklee ile tanışıp onun programlarında rap yapmaya başladı. İlk albümde yer alan "Public Enemy No. 1" bu dönemde yapıldı. Def Jam Records'un underground müzik ajanı Rick Rubin onları dinlediği anda peşlerine düştü.

Hiphop radikalizmi çok daha geniş bir boyutta yeniden kuran Public Enemy, gerçekten bir dönüm noktasıydı. Daha önce hiçbir rap grubunda rastlanmamış bir biçimde yapılanmışlardı. Grubun dinamik prodüksiyon ekibi, The Bomb Squad, sirenlerden, pikap scratch'lerinden ve akıllıca yan yana konmuş müzikal ve sözel sample'lardan yararlanarak kendine özgü, gürültülü, çokkatmanlı, tamamen avant-garde bir ses evreni yarattı. Sonik operasyonu Terminator X gibi nev-i şahsına münhasır bir DJ'in hünerli ellerine teslim edilmişti. Bugüne kadar konuştuğu görülmemiş bu garip uzaylının nereden neyi sample ettigini, kimin hangi plağını break'lediğini tespit etmek imkansızdı. Sahnenin arka planında Nation of Islam (NOI) üyesi Richard Griffin'in (Profesor Griff) koordine ettiği Security of the First World (S1W) adlı gerilla uniforması giymiş, ellerinde sahte Uzi'ler bulunan bir dans grubu vardı. S1W'nun üniforması geçmişte kara panterlerin kullandığıyla bugün Fruit of Islam'ın (NOI'nın gençlik kolu) giydiği üniformanın bir senteziydi. Ön planda ise Public Enemy'ye karakterini veren lead-rapper Chuck D ve boynundan eksik etmediği dev "alarm saati" ile etrafa sataşan, alay eden, her türlü zırtapozluğun beklenebileceği "pişekar" rapçi Flavor Flav bulunuyordu.

Rap: Siyah Amerika'nın CNN'i

Public Enemy'nin geniş bir dinleyiciye kavuşması 1988'de çıkan ikinci albüm "It Takes A Nation of Millions to Hold Us Back" ile gerçekleşti. Hiphop literatürü albümün çıktığı anda azami mutabakatla "rap'in başyapıtı" ünvanını aldığını yazıyor. Gerçekten de öyle bir albümdü. İlk single "Bring the Noise" Public Enemy'nin polemik yaratmadaki hünerinin ilk işareti olarak siyah müslüman lider Louis Farrakhan'ı "peygamber" ilan etti. "Don't Believe the Hype" ise rap'in siyah Amerika'nın CNN'i olduğunu söylüyor, hiphop gençliğinin kapıldığı "hype" dalgasını pompalayan beyaz medyayı kınıyordu. Gürültü sanatıyla işlenmiş bir "ajitasyon-propaganda şaheseri" olan albümdeki ana temalar yoksulluk, uyuşturucu bağımlılığı, hapishane ve siyah nasyonalizmdi. Öte yandan rap dünyasına bir edebi derinlik getirmişti. Flavor Flav'in solo takıldığı "Cold Lampin' with Flavor" parçası, tabiri caizse sürrealist bir serbest vuruştu. Keza "Black Steel in the Hour of Chaos" ancak güçlü yazarların elinden çıkabilecek bir ustalığı ortaya koyuyordu. Siyah müziğin güvenilir yazarı Greg Tate, Village Voice'daki yazısında Chuck D'yi "Afro-Amerikan edebiyat geleneğinin bugüne kadar çıkardığı en mükemmel şiirsel zihin" olarak tanımladı. Ilk albümdeki "Sophisticated Bitch"ten sonra bu albümde "She Watch Channel Zero" ile süren kadın düşmanlığı, Profesor Griff'in eşcinsellere ve Yahudilere yönelik düşsmanca tavırları ise, onların problematik yönüydü. Savunulacak hiçbir tarafı yoktu.

Bütün bunlar olurken seçimler yapılmış, Reagan'ın sağ kolu George Bush bayrağı devralarak başkan olmuştu. Cumhuriyetçilerin iktidarı sürüyordu. 1989'da Public Enemy'nin ünlü "Fight the Power" parçası Spike Lee'nin ilk filmi "Do The Right Thing"in ana teması oldu. Lee, parçaya bir de video çekti. Brooklyn sokaklarında, 1963'te Washington'da yapılan tarihi yürüyüşü canlandırdılar. Film nedeniyle dikkatler üstlerine toplandığı sırada, medyatik bir skandal patladı. Professor Griff, Washington Times gazetesinde yayınlanan bir söyleşide, "dünyayı saran kötülüğün baş sorumlusu Yahudilerdir" dedi. Chuck D, medyanın sorularını temkinli cevaplar vererek atlattı. Ama Griff'le birbirine girdiler ve grubun etkinliklerine geçici bir süre ara verildi. Chuck D ise konuyla ilgili fikirlerini "Welcome to the Terrordome" adlı bir parça yazarak açıklığa kavuşturdu. Son derece gürültülü, taşkın bir ses kaosu halinde ilerleyen parçanın bir noktasında Chuck D, Hz. Isa'nin Yahudiler tarafından çarmıha gerilmesine atıfta bulunarak "Isa gibi ellerindeyim hâlâ" diyordu. Böylece medyadaki tartışmalar tekrar alevlendi ve bu defa Chuck D anti-semitist olmakla suçlandı.

Public Enemy

Public Enemy, giderek popülerleşmiş, albümleri birer milyonun üstünde satan bir grup haline gelmişti. 1990'da çıkan "Fear of Black Planet" Top 10'e giren ilk Public Enemy albümü oldu. Albüm baştan sona bir mayın tarlasıydı. Kendilerine yönelen siyah milliyetçilik suçlamalarını, beyaz ırkçılığın doğasını anlattıkları iki parçayla yanıtladılar. Bunların ilki "911 Is A Joke" hayati tehlike içindeki bir siyahın "911 Acil Servis" yerine doğrudan polise başvurması gerektiği şeklinde bir absürde, kapkara bir mizaha varıyordu. İkincisi "Burn Hollywood Burn" ise sanki bir "beddua" gibiydi. Parça Chuck D'nin "yan Hollywood yan / bir ayaklanmanın kokusunu alıyorum" diye açılıyordu. Los Angeles ayaklanmasından tam iki yıl önce dile getirilmiş tüyler ürpertici kehanetti bu. Üstelik Chuck D, sonraları ağır eleştiriler getireceği "gangsta rap"in ilk zirvesini yaptı. İki misafir rapçi vardı parçada: West Coast'tan Ice Cube, East Coast'tan Big Daddy Kane. Bütün bunlar 1990'larda ortalığı saracak barut ve kan kokusunun ilk işaretleriydi.

(devamı gelecek ay)

Erdir Zat

PAZARTESİ VE CUMARTESİ 21:00 - 01:00
KERİM ÇAPLI BAND
SALI 21:00 - 24:00
YAVUZ ÇETİN BLUES TRİO
ÇARŞAMBA 21:00 - 24:00
NEŞET RUACAN QUARTET
PERŞEMBE 21:00 - 24:00
FO'JAKES
CUMA 22:00 - 01:00
MOE JOE
PAZAR 21:00 - 24:00
İSTANBUL BLUES KUMPANYASI

SHAFT
BLUES&JAZZ CLUB

yılbaşında
özel program

11:00 - 04:00 arası açık
11:00 - 20:00 happy hour

Serasker Cad. Osmancık Sok. No: 13 Kadıköy / İstanbul Tel: 0216 349 99 56 - 0216 349 48 65

Tunç "Turbo" Dindaş

Türkiye'nin ilk hiphop toplaması KodMüzik tarafından yayınlandı: "Yeraltı Operasyonu" isimli albümdeki parçalar Statik, Nefret, Ses, Silahsız Kuvvet, Yener ve Susturucu isimli rap'çilere ait. Bu "öfkeli sesler"in ikişer-üçer şarkısını barındıran toplamada, gruplar hakkında tatminkâr biyografiler de mevcut. Bu isimleri bir araya getirense, Blue Jean dergisindeki sayfasında yıllardır hiphop'a omuz veren Tunç Dindaş –nam-ı diğer Statik grubundan "Turbo". Türkiye hiphop'unun "haber merkezi"yle memleketten hiphop manzaralarını, break dance çetelerini, graffiti'cilerin duvarlarla aralarının nasıl olduğunu konuştuk...

Anadolu "kapışma" partileri

Tunç Dindaş: Aslında grafikerim. 71 doğumluyum, 89'dan beri medyanın içindeyim. 82'den beri de rap dinliyorum. O yıllarda break dance plakları falan yayınlanırdı. İşte o zamanlar rap müziğine, break dance ve graffitiye karşı bir merak başladı ve hâlâ daha devam ediyor. Hiç bırakmadım. 97 temmuzundan bu yana da Blue Jean dergisinde hip hop sayfası hazırlıyorum. Daha önceden de bilgisayar dergilerinde çizgi roman sayfası yapıyordum, orada köşemde rap gruplarına, yeni albümlere de değinip kitle toplamaya çalışıyordum. Blue Jean'de başladıktan sonra sayfam Türkiye'de varolan rap kitlesinin bülteni haline geldi. Break dance'çilerle, graffiticilerle temasa geçmeye başladım. Yurtdışından da temaslar oldu. İşler böyle başladı.

80'lerde break dance parçaları toplama plaklarda yer alırdı, "Relax" serisi falan vardı mesela. Tolga Han gibi isimler televizyonda berak dance yapardı. Rock dinleyenler break dance'i de, rap müziğini de o yıllarda tamamen içi boş bir hadise olarak görürlerdi.

O bilmeden yapılmış bir şeydi. O zamanlar köklerine inilmedi. Örneğin o yıllarda kimse Zulu Nation'ı bilir, dinler falan değildi. Herkes birbirinden duyarak dinlemeye başlamıştı, yoksa kimsenin break dance'in, rap'in içeriğiyle ilgilendiği yoktu. Sonra zaten heavy metal furyası başladı. Herkes o tayt giyen, uzun saçlı metalcileri dinlemeye başladı. Herkes "bişeyci" olmuştu işte.

Hangi mahallede oluyor bütün bunlar?

Şirinevler'de oturuyorduk biz, ama haftanın iki üç günü dedemlere, Yakacık/Kartal'a gidiyorduk. Yazları da Bursa'da geçiriyordum. O yıllarda Bursa'da Kültürpark'ta danseden break'çiler çok meşhurdu.

Hey Dergisinde "Bursalı börekçiler" diye bir yazı çıkmıştı...

Tabii ki hatırlıyorum, dediğim gibi kimse bu işin köklerine inmemişti, bu dansın niye çıktığını kimse öğrenmemişti.

Siz haberdar mıydınız peki?

Ben ilk Almanya'dan gelen dayımın çocuklarından öğrendim break dance'i. Sonra filmlerini falan seyrettik. Sonra araştırıp dergi istemeye başladım. Moda gözüyle bakmayıp temeli sağlam attığım için bugüne dek geldim. Moda gözüyle değil, kültür gözüyle baktım. Filmlerden öğrendik graffitinin ne olduğunu, pikapta scratch'in nasıl yapıldığını.

O zamanlar bu tarz müziği yapan var mıydı?

Hayır, hiç yoktu. Benim babam müzisyen aslında. Sanat müziği yapardı. Bir ara taverna kasetleri yapmıştı. "Taverna 87" adlı kasedi çok bilinir mesela. İsmi Necati Gündaş. Biz işte hep başkalarını dinliyorduk. Plak döneminde daha iyiydi, plakçılar çarşısına giderdik, plakları bulurduk. Sonra bir durgunluk başladı, hiçbir şey yayınlanmaz oldu. Kaset döneminde ilk Run DMC çıkmıştı işte.

Türkiye'de şu an herhangi bir başkaldırı yok. Sadece tepki var. Yanlış giden şeyleri, rahatsız olduklarını söylüyorlar sadece. Ama Türkiye'de rap yapmak çok zor değil. Nereye baksanız sorun var ve konu sıkıntısı çekmeniz mümkün değil.

Herkes o kasetle başladı aslında. Yurtdışında da ilk sükse yapan rap albümü galiba Run DMC'nin albümü...

Ticari patlama yapan ilk rap albümü oldu o. Rap'i biraz mainstream yapan albümdür.

Bugünün İstanbul rap ortamı nasıl peki? Nerededir bu rap'çi camiası?

Genel olarak insanların takıldığı bir yer yok. Zaten yaş yüzdesi de düşüktür bu çevrenin. İki haftada bir hip hop jam dediğimiz partiler olur. Pazar günleri yapılır ve genelde gündüz olur. Çünkü yaşı küçük olanlar gelebilsin diye. Gece yapılanlar floop'tur. Ben bir kere Peyote'de gece yapmıştım, sadece sekiz kişi gelmişti. Gündüz yaptığımda ise 150 kişi falan geldi. Bu çocuklar genelde çalışan tiplerdir, hepsinin meslekleri vardır. Ama gelir seviyesi yüksek olanlar da var. Ama genelde para verip partiye gelebilecek olanların yaşları küçüktür genelde. Rap gruplarında ise genelde 77 doğumlu ve üstü vardır.

"Börekçiler" zamanlarını bilmeyenler yani...

Tabii. Biz beyaz eldivenleri takıp Kültürpark'ta dans ederdik. *(gülüyor)* Genelde bu çocuklar Kadıköy ve Bakırköy'den gelir... Bu partiler en çok Beyoğlu'nda, Don Kişot'ta yapılıyor. Mekan çok önemli, break dance yapmaya uygun bir zemin, pist olması gerekir.

Peki, bu break dance nedir? "Köküne inilmedi" diyorsun, nedir bu işin kökü?

70'lerin sonunda New York'ta sokak çetelerine karşı, çocukların birbirlerini vurmamaları için dans ederek birbirlerini yenmelerini sağlayan bir dans akımıdır. Sokaktan gelen bir akım. Bunu ilk çıkaran Zulu Nation'dır. Stop The Violence diye bir cemiyet vardır, çocukların birbirlerini şiddete başvurarak değil, yetenekleri ile yenmelerini sağlamaya çalıştılar. Bu dansın belli figürleri vardır ama pandomim gibi biraz, yaratıcılığı da vardır. 80'li yılların Türk filmlerinde gördüğümüz hareketleri artık pek yapan kalmadı. Onlar çok eskidi. Şimdi daha ziyade yer hareketleri yapılır.

Dansın ötesinde sportif bir faaliyet gibi break dance. Çok ciddi güç ve antrenman gerektiyor galiba...

Tabii, yapanlar, özellikle bu işten para kazananlar, ya da çatışmalara gidip "savaşan" gruplar haftanın yedi günü çalışırlar.

Break dance karşılaşmasını kimin kazandığına kim karar veriyor peki?

O belli oluyor. Figürü tekrarlayıp daha iyisini yapamamışsanız kaybedersiniz. Biri kafa üstü döner, öbürü kafa üstü dönerken ceketini çıkartır mesela. Dönüş uzunluğu bile etkilidir. Hiçbir zaman anlaşmazlık çıkmaz, kendiliğinden belli olur.

Türkiye'de de bunlar oluyor mu?

Çook. Medyaya yansımaz ama Gaziantep'te bile break dance grupları var. Son olarak bana bir parti haberi Gaziantep'ten geldi. Diyarbakır'da, Mersin'de, Kayseri'de, Manisa'da, Samsun'da bu tarz kapışma partileri yapılıyor.

Kendi müziklerini yapıyorlar mı?

Çoğu yapmıyor. Yurtdışında yapılmış break dance parçalarını çalıyorlar dans ederken. Ama Diyarbakır'da rap yapan gruplar var. Yine demoları olan Samsun'dan, Antalya'dan gruplar var. Rap ilk olarak Almanya'daki Türkler tarafından yapıldı aslında. Çünkü içinde tepki vardı. Vitamin, Mazhar Fuat Özkan'ın falan bir ara yaptıkları öylesine tuhaf denemelerdi. Rap'in içinde her zaman direkt tepki vardır. Sosyal içerikli konular her zaman yer alır. Rap bir şeyleri ima etmez, direkt olarak söyler tepkiyi. Bizim CD'de de gruplar direkt olarak akıllarına gelen sorunları anlatıyorlar. Rock da tepkiyi dile getirir ama ikisi karşılaştırılamaz. Bu uçak mı güzel, apartman

mı gibi manasız bir karşılaştırma. Birisi melodiktir, diğeri ise ritm ağırlıklı.

Rap yapmak için insanın neye ihtiyacı vardır?

İlk başta insanların şunu anlaması lazım: Rap yapmak için çok okumak gerekir. Kelime bilginizin iyi olması gerekir. Aynı zamanda kendi görüşlerinizi oluşturmak için okumanız gerekir. Kendi tepkini ortaya koymak için karşı tezleri de iyi bilmeli ve iyi cevap vermelisin. Teknik olarak da bir bilgisayar yeterlidir. Bu "Yeraltı Operasyonu" albümünde birçok parça kendi odalarımızda bilgisayarla kaydedildi. Stüdyoda kaydedilen parça çok az. Bir bilgisayar, bir pikap yeterlidir. Belki kendinize ait olmayan dışarıdan bulacağınız bir parçanın üzerine bile söz yazarak yapabilirsiniz rap. Çalışmak için iyi bir yöntemdir. Yurtdışında rap biraz soft'laştı mesela, daha mainstream şarkılar yazılabiliyor. Ama Türkiye'de henüz ilk safha geçerli. Daha tepkisel sözler yazılıyor. Kimse aşk şarkısı yazmıyor mesela. Burada kimse "yolda gittim arabayla, güzel kızlar gördüm" gibi sözler yazmıyor.

MC Ender var ya...

(gülüyor) Evet, o var tabii. Benzer başka şeyler de çıktı ama hiç tutulmadı öyle şeyler. Burada hâlâ 90'ların başındaki o Public Enemy olayı yaşanıyor, daha hardcore bir tarz mevcut.

Peki, bu Türkçe rap şarkılarında çok tekrarlanan tema, "hapse düşme, silahlar, mafyöz ilişkilere girme, uyuşturucu satıcılığı, karanlık işler" gibi temalar. Bu müzikleri yapan çocukların yaşadıkları ortamda bunlar gerçekten bu kadar yoğun mu yaşanıyor?

Sokakta yaşayan, zamanının çoğunu sokakta geçiren insanlar bunları zaten görüyor. Bebek'te oturan biri için yakın temalar değil tabii. Bu çocukların çoğu Bakırköy, Şirinevler gibi taraflarda oturuyor ve buralar öyle çok güzel yerler değil yani. Ataköy 9. Kısım'da oturup yazılmıyor bu sözler. Bunlar gördükleri şeyler hep. Tabii, o kadar karanlık işler, mafyalar falan görmüyorlardır herhalde ama, sokak kavgaları, uyuşturucuya başlama gibi durumları görüyorlar. Görmemiş bile olsalar, öylesine sallıyorlarsa, zaman yalan söylediklerini gösterir zaten.

Rapor 2 ile Radical Noise bir araya gelip bir single yaptılar. Yurtdışında bunun örnekleri çok görülüyor. Türkiye'de de böyle rock, hardcore gibi tarzlarda grupların rap'çilerle bir araya gelme durumları var mı?

Yok, o tür işlere şu an çok sıcak bakılmıyor. O anlayış daha başlamadı bizim burada. İşin daha başındayız ama ileride olacak gibi geliyor bana. Piyasa hareketlenip örnekler çoğaldıkça, yeni denemeler olarak böyle şeylerin de sayısı artacak. Belki bir gün birisi kalkıp Müslüm Gürses'le rap yapar mesela.

Rap'çiler sana göre müzisyen midir peki?

Yoo, ben rap'çiler arasında nota bilen adam tanımam. Rap bir kolajdır aslında. Birçok farklı unsuru bir araya getirirsiniz ve marifetiniz bunları bir araya getirebilme açısındandır. Herkes bir şeyleri bir araya getirebilir, ama uyumlu, zevkli bir biçimde kompozisyon yaratmak bir sorundur. Biz müzik yapıyoruz. Dinlediğimiz plaklarda beğendiğimiz bir şeyi, beğendiğimiz başka bir şeyle bir araya getirme fikri hemen canlanıyor, deneniyor, uymuyor bazen, değiştirmek gerekiyor. Rap aslında sample müziğidir ve herhangi bir şey çalmanız gerekmez. Yurtdışında sahnede aynı zamanda çalan gruplar da var, ama ben kişisel olarak bundan çok hoşlanmıyorum. Ben rap'in sample müziği olması gerektiğini düşünüyorum. Public Enemy örneğin, çok sıkı takipçisiyim ama canlı çalmayı denediklerinde bence güzel sonuç vermedi, satmadı da zaten.

Chuck D'nin "Siyahların CNN'iyiz" diye meşhur bir lafı var. Türkiye'deki rapçiler kimin "haber kanalı"?

Böyle bir şeyi şu an söylemek çok iddialı olur. Çünkü ben şu anda Türkiye'de rap yapanların hiçbirinin Chuck D'nin sahip olduğu birikime sahip olduğunu sanmıyorum. Gayet bilgili, okul bitirmiş, kültürlü bir insan. Anne ve babası, zamanında siyahi hareketlere katılmışlar. Çok farklı bir çevreden geliyor. Zencilerin yaşadıkları ile bizim Almanya'daki çocukların da yaşadıkları çok farklı. Zenciler artık fikirleriyle savaşmaya başladılar. Almanya'dakilerin henüz fikirleriyle savaşabilecek düzeye geldiklerini hiç zannetmiyorum. Ben yedi sene kaldım Almanya'da ve o dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de hâlâ oralarda doğru düzgün Almanca konuşamayan insanlar var. 96'da en son gittiğimde hâlâ 30 yıl önceki Türkiye'deki hayatını yaşamaya çalışan insanlar gördüm. Zencilerle o konuda kıyaslanamazlar. Onlar daha aşmış durumdalar ve fikirleriyle savaşıp cevap verebiliyorlar. Ama bizimkilerin arasında fikirlerini savunabilecek insan çok az ve hareketlenme daha yeni yeni başladı. Şu anda sivrilen yazarlar ve film yönetmenleri çıkmaya başladı Almanya'da yeni yeni. Türkiye'de ise şu an herhangi bir başkaldırı yok. Sadece tepki var. Yanlış giden şeyleri, rahatsız olduklarını söylüyorlar sadece. Şu an arka planını oluşturacak bir kültür daha ortaya çıkmadı. Ama Türkiye'de rap yapmak çok zor değil. Nereye baksanız sorun var ve konu sıkıntısı çekmeniz mümkün değil. Biraz o Public Enemy'vari lafları ediyorlar Almanya'da. Sisteme karşı gelmekten falan söz ediliyor ama aslında arka planını da çok iyi bilmiyorlar. Zencilerin örneğin, Amerika'da cemiyetleri var, farklı örgütlenmeleri var, kültürel bir başkaldırı da var, bir Spike Lee örneğin, Hollywood sinemasına başkaldırıyor. Almanya'da bizimkilerin bir dergileri, internet'te bir web siteleri bile yok. Örneğin bir Cartel'in, Karakan'ın bir web sitesi yok. Bu işe sağlam girmeli insan. Biz internet'te www.turkishhip-hop.net adresinde bir site yaptık. Türkçe ile yapılmış bütün hip hop şarkılarını bulabileceğiz bir site orası.

Rap bir şeyleri ima etmez, direkt olarak söyler tepkiyi. Rock da tepkiyi dile getirir ama ikisi karşılaştırılamaz. Bu uçak mı güzel apartman mı gibi manasız bir karşılaştırma. Birisi melodiktir, diğeri ise ritm ağırlıklı.

Almanya'dakilerin bir sorunu da bazen kendilerine yönelen ırkçı tepkiye aynı dille yanıt vermeleri.

Almanya'daki rap'çilerin çoğunu tanıyorum ve aslında aralarında ülkücü olana hiç rastlamadım ben. Ama adamların "Türküm ben" demesi orada farklı anlama geldi, burada farklı anlamlara çekildi. Yanlış anlaşıldı. Buradaki adamın bunu demeye ihtiyacı yok tabii.

Sizin albümde yer alan gruplardan birisinin bir şarkısını duyduk bir yerde. Bu albümde yer almıyor. "Her Şey Vatan İçin" diye bir şarkıydı ve fena halde milliyetçi sözleri vardı.

O satış için yapılmış değil, sadece sağa sola dağıtmak için yapılmıştı. Apo yakalandığında büyük bir gazla stüdyoya girip öyle bir şarkı yapmışlar. Free style denilen doğaçlama bir şekilde yazıldı sözleri de. Bittikten sonra da, "biraz abartmışız" deyip piyasaya çıkarmaktan vazgeçtiler. Milliyetçi olarak da sağcı solcu denilemeyecek bir sınırdaydı o şarkı. Sadece Türkiye'yi seven bir insanın söyleyeceği sözler vardı o şarkıda. Her ülkesini seven sağcı ya da ülkücü olarak görülmemeli... İnsanlar rap'i daha farklı anlamlara çekmeye çalışıyor, ama bu çok ilgincimize gidiyor bizim. Bizimkisi tepki müziği sadece. Örneğin telefon faturası yatırmak için sırada beklerken birisi önden girmeye çalışırsa, "hop, sıra var, sen de beklesene" dersin. "Millet önden giriyor, o zaman postane olmasın, postaneleri yakalım" demezsin. Sıra düzgün olsun ister, gene bekler ve paranı yatırırsın. Bizim yaptığımız rap ile zencilerin yaptığı rap arasında böyle bir fark var bence. Bizim sistemle bir sorunumuz yok, yanlışlarla ilgili bir sorunumuz var. Bu şekilde anlaşılmaya da karşıyız açıkçası.

Buradaki hiphopçular içinde Chuck D gibi okur-yazarlıkla arası iyi olanlar var mı?

Var tabii. Mesela Yener çok kitap karıştıran, hatta Köroğlu gibi eski halk şairlerini okuyup oradan yeni bir dil yaratmaya, o üslubu kapmaya çalışan bir insan, bu yönünü çok beğenirim. Silahsız Kuvvet adlı arkadaş da Fars dili bölümünde okur mesela, o da aynı şekilde çok araştırır. Çok okuyanlar her zaman bir adım önde olacak bence.

Graffiti işleri nerede oluyor peki?

Bakırköy'de genelde. Ama belediye duvarları güzelleştirmek için çoğunu sildirdi, boyattı. Yurtdışında yerel yönetmiler graffiticiler için özel yer veriyor. Burada ise duvara resim çizmeye ya da yazı yazmaya bir tuhaf bakılıyor. Biz şimdi genelde Bahçeşehir'de duvar boyuyoruz. İzinli yapıyoruz bunu. Yaptıklarımız hâlâ sağlam duruyor. Diğerleri ise hemen boyanıyor.

İzinsiz yaptığınız oluyor mu?

Yapanlar var.

Yaparken yakalanıp başının belaya girmesi gibi bir durum var mı?

Polis görürse ya da mal sahibi görürse sorun çıkar tabii. Polis de resim yaptığınızı anlamıyor, duvara slogan yazdığınızı sanıyor. Onun görevi o, kanun duvara slogan yazmayı yasaklamış. Yurtdışında graffiti polisi bile var. Yapılan graffitilerin fotoğrafları çekiliyor ve sizi bir yerde graffiti yaparken yakaladıklarında stilinizden daha önce yaptıklarınızı da buluyorlar. Ama adamı tutup adi suçluların yanına atmıyorlar. Belli bir para cezası var sadece. Almanya'da bir arkadaşım yakalandı. Bir gençlik merkezinde graffiti yaptırıldı ve iki hafta da hayvanat bahçesinde çalıştırıldı. Burada biz tamamen izinli yapıyoruz artık.

Bu CD için neler söyleyeceksin?

Türkçe rap toplaması olarak yayınlanmış ilk CD bu. Demoların geliş sırasına göre albümün kadrosu belirlendi. Ben yazmaya başladığımda birçok yerden bana demolar gelmeye başladı. Gelen demolarla temasa geçtim ve böyle bir projede yer alır mısınız dedim. Daha bu projede yer almak isteyen başka gruplar da var ve ikinci toplamayı da yapacağız.

Söyleşi: **Serkan Seymen**

1Bin9dokuz9yüz9doksan9dokuz

Bindokuzyüzdoksandokuzu bindokuzyüzdoksandokuzun en iyi albümleriyle yolcu edip ikibine adımımızı atıyoruz. İngiltere'den NME, Wire, Mojo, Uncut, Select, The Face, Q, Amerika'dan Spin, Fransa'dan Les Inrockuptibles, Türkiye'den de biz senenin en iyi albümleri olarak bunları bunları bunları seçtiğimizi beyan ederiz...

NME

1. The Soft Bulletin **The Flaming Lips**
2. HMS Table **Shack**
3. Guerilla **Super Furry Animals**
4. The Contino Sessions **Death In Vegas** / **5.** Midnight Vulture **Beck** / **6.** Bon Chic Bon Genre **Compaq Velocet** / **7.** Terror Twilight **Pavement** / **8.** Come On Die Young **Mogwai** / **9.** One Part Lullaby **The Folk Implosion** / **10.** Knock Knock **Smog** / **11.** Remedy **Basement Jaxx** / **12.** Beaucoup Fish **Underworld** / **13.** Slow Riot For New Kanada EP **Godspeed You Black Emperor** / **14.** Save Yourself **MAKE UP** / **15.** The Slim Shady LP **Eminem** / **16.** Eureka **Jim O'Rourke** / **17.** N***a Please **Ol' Dirty Bastard** / **18.** I See A Darkness **Bonnie 'Prince' Billy** / **19.** 13 **Blur** / **20.** Us And Us Only **Charlatans** / **21.** Simple Pleasure **Tindersticks** / **22.** Secret Name **Low** / **23.** Avant Hard **AddN To X** / **24.** Rhythm And Stealth **Leftfield** / **25.** Fanmail **TLC** / **26.** Christmas **Low** / **27.** Veterans Of Disorder **Royal Trux** / **28.** Destination 2000 **Love As Laughter** / **29.** Pickled Eggs And Sherbet **The All Seeing Eye** / **30.** Golden Greats **Ian Brown** / **31.** Spanish Dance Troupe **Gorky's Zygotic Mynci** / **32.** Royal Son Of Ethiophia **Sizzla** / **33.** Niun Niggung **Mouse On Mars** / **34.** Surrender **Chemical Brothers** / **35.** Pole 2 **Pole** / **36.** The Beta Band **The Beta Band** / **37.** Brand New Second Hand **Roots Manuva** / **38.** Royal Astronomy **µ-Ziq** / **39.** My Beauty **Kevin Rowland** / **40.** The Man Who **Travis** / **41.** Future Pilot Aka Vs. A Galaxy Of Sound **Future Pilot Aka** / **42.** Cobra And Phases... **Stereolab** / **43.** The Sebadoh **The Sebadoh** / **44.** Madonna **And You Know Us By The Trail Of Dead** / **45.** How I Learned To Love The Bootboys **The Auteurs** / **46.** Rehearsals For Departure **Damien Jurado** / **47.** The Battle Of Los Angeles **Rage Against The Machine** / **48.** Disco And The Halfway To Discontent **Clinton** / **49.** Live From A Shark Cafe **Papa M** / **50.** Da Real World **Missy Elliot**

SELECT

1. The Man Who **Travis**
2. Surrender **Chemical Brothers**
3. The Soft Bulletin **The Flaming Lips**
4. The Contino Sessions **Death In Vegas** / **5.** HMS Fable **Shack** / **6.** Remedy **Basement Jaxx** / **7.** Midnite Vultures **Beck** / **8.** Fanmail **TLC** / **9.** Guerilla **Super Furry Animals** / **10.** Tigermilk **Belle & Sebastian** / **11.** 13 **Blur** / **12.** Rhythm and Stealth **Leftfield** / **13.** Twilight Terror **Pavement** / **14.** Head Music **Suede** / **15.** Supergrass **Supergrass** / **16.** Come On Die Young **Mogwai** / **17.** Brand New Second Hand **Roots Manuva** / **18.** Knock Knock **Smog** / **19.** The Beta Band **The Beta Band** / **20.** How I Learned To Love The Boot Boys **The Auteurs** / **21.** Performance and Coctails **Stereophonics** / **22.** Leisurenoise **Gay Dad** / **23.** Equally Blessed and Cursed **Catatonia** / **24.** Us And Us Only **The Charlatans** / **25.** Hope And Adams **Wheat** / **26.** Avant Hard **Add N To X** / **27.** Summerteeth **Wilco** / **28.** Da Real World **Missy Elliott** / **29.** Liquid Skin **Gomez** / **30.** So... How's Your Girl? **Handsome Boy Modelling School**

THE FACE

1. Remedy **Basement Jaxx**
2. Fanmail **TLC**
3. I Know Electrikboy **Three Madkatt Courtship**
4. Play **Moby** / **5.** Surrender **Chemical Brothers** / **6.** Us And Us Only **The Charlatans** / **7.** Avant Hard **Add N To X** / **8.** On How Life Is **Macy Gray** / **9.** The Writings On The Wall **Destiny's Child** / **10.** The Contino Sessions **Death In Vegas** / **11.** HMS Fable **Shack** / **12.** Brand New Second Hand **Roots Manuva** / **13.** Tigermilk **Belle & Sebastian** / **14.** Vertigo **Groove Armada** / **15.** Rhythm and Stealth **Leftfield** / **16.** Pickled Eggs and Sherbert **The All Seeing Eye** / **17.** Black On Both Sides **Mos Def** / **18.** Murda Muzik **Mob Deep** / **19.** The Soft Bulletin **The Flaming Lips** / **20.** Midnite Vultures **Beck**

WIRE

1. The Soft Bulletin **The Flaming Lips**
2. HMS Fable **Shack**
3. The Contino Sessions **Death in Vegas**
4. Midnite Vultures **Beck** / **5.** Mock Tudor **Richard Thompson** / **6.** Summerteeth **Wilco** / **7.** I Am Shelby Lynne **Shelby Lynne** / **8.** Remedy **Basement Jaxx** / **9.** I See Darkness **Bonnie 'Prince' Billy** / 10. Art Rock And X-Ray Style **Joe Strummer § The Mescaleros** / **11.** Surrender **Chemical Brothers** / **12.** On How Life Is **Macy Gray** / **13.** Fathering **Mark Nulchy** / **14.** Fanmail **TLC** / **15.** Knock Knock **Smog** / **16.** Pickled Eggs And Sherbet **The All Seeing Eye** / **17.** Maybe You've Been Brainwashed Too **New Radicals** / **18.** Beaucoup Fish **Underworld** / **19.** Bali **The Wondermints** / **20.** Apple Venus Vol1 **XTC** / **21.** Mute Variations **Tom Waits** / **22.** Sleepless **Kate Ruspy** / **23.** Hope And Adams **Wheal** / **24.** Guerilla **Super Furry Animals** / **25.** In Reverse **Matthew Sweet** / **26.** Middle Of Nowhere **Orbital** / **27.** Mojave **The Willard Grant Conspiracy** / **28.** Eureka **Jim O'Rourke** / **29.** Snowbug **The High Llams**/ **30.** This Desert Life **Counting Crows** / **31.** Terror Twilight **Pavement** / **32.** N***a Please **Ol' Dirty Bastard** / **33.** End Time **Freakwater** / **34.** Central Reservation **Beth Orton** / **35.** Rhythm & Stealth **Leftfield** / **36.** Cobra And Phases Group Play Voltage In The Milky Night **Stereolab** / **37.** The Beta Band **The Beta Band** / **38.** Da Real World **Missy Elliot** / **39.** Tulsa **Dwight Twilley** / **40.** Avenue B **Iggy Pop** / **41.** The Biography Of Reinhold Messner **Ben Folds Five** / **42.** 60 Second Wipeout **Atari Teenage Riot** / **43.** Utopia Parkway **Fountains of Wayne** / **44.** Niun Niggung **Mouse on Mars** / **45.** Hours... **David Bowie** / **46.** The Ameteur **View To Rococo Rot** / **47.** Afterglow **Doli Allison** / **48.** For Beginner Piano **Plone** / **49.** Black Fobiage **Olivia Tremor Control** / **50.** Suicaine Gratification **Paul Westerberg**

SPIN

1. The Fragile **Nine Inch Nails**
2. The Battle Of Los Angeles **Rage Against The Machine**
3. Play **Moby**
4. 69 Love Songs Vol.1, 2&3 **The Magnetic Fields** / **5.** So... How's Your Girl? **Handsome Boy Modelling School** / **6.** Remedy **Basement Jaxx** / **7.** The Soft Bulletin **The Flaming Lips** / **8.** World Party **Goodie Mob** / **9.** Midnite Vultures **Beck** / **10.** When The Pawn... **Fiona Apple** / **11.** Keep It Like A Secret **Built To Spill** / **12.** Surrender **Chemical Brothers** / **13.** N***a Please **Ol' Dirty Bastard** / **14.** Ibrahim Ferrer **Ibrahim Ferrer** / **15.** Mary **Mary J. Blige** / **16.** Very Emergency **The Promise Ring** / **17.** Summerteeth **Wilco** / **18.** The Hot Rock **Sleater-Kinney** / **19.** The K&D Sessions **Kruder & Dorfmeister** / **20.** The Slim Shady LP **Eminem**

MOJO

1. Mule Variations **Tom Waits**
2. Utopia Parkway **Fountains of Wayne**
3. Supergrass **Supergrass**
4. On How Life Is **Macy Gray** / **5.** Summerteeth **Wilco** / **6.** The Soft Bulletin **The Flaming Lips** / **7.** Apple Venus Vol.1 **XTC** / **8.** Midnite Vultures **Beck** / **9.** The Autobiography Of Reinhold Messner **Ben Folds Five** / **10.** The Beta Band **The Beta Band** / **11.** Surrender **Chemical Brothers** / **12.** Terror Twilight **Pavement** / **13.** Ibrahim Ferrer **Ibrahim Ferrer** / **14.** I Am Shelby Lynne **Shelby Lynne** / **15.** The Mountain **Steve Earle & The Del McCoury Band** / **16.** Café Atlantico **Cesaria Evora** / **17.** Do The Collapse **Guided By Voices** / **18.** Beaucoup Fish **Underworld** / **19.** Run Devil Run **Paul McCartney** / **20.** The Man Who **Travis** / **21.** HMS Fable **Shack** / **22.** 13 **Blur** / **23.** Play **Moby** / **24.** Liquid Skin **Gomez** / **25.** The Contino Sessions **Death in Vegas** / **26.** Maybe You've Been Brainwashed Too **New Radicals** / **27.** Avenue B **Iggy Pop** / **28.** Leisure Noise **Gay Dad** / **29.** Remedy **Basement Jaxx** / **30.** Hours... **David Bowie** / **31.** Royal Astronomy **µ-Zig** / **32.** Eureka **Jim O'Rourke** / **33.** Da Real World **Missy Elliot** / **34.** Rhythm and Stealth **Leftfield** / **35.** Knock Knock **Smog** / **36.** Bambay **Cheikh Lo** / **37.** Art Rock And X-Ray Style **Joe Strummer & The Mescaleros** / **38.** Moments From This Theatre **Dan Penn & Spooner Oldham** / **39.** Normal For Bridgwater **Peter Bruntnell** / **40.** Avant Hard **Add N To X**

32→

UNCUT

1. The Soft Bulletin **The Flaming Lips**
2. HMS Fable **Shack**
3. The Contino Sessions **Death in Vegas**
4. Midnite Vultures **Beck** / **5.** Mock Tudor **Richard Thompson** / **6.** Summerteeth **Wilco** / **7.** I Am Shelby Lynne **Shelby Lynne** / **8.** Remedy **Basement Jaxx** / **9.** I See Darkness **Bonnie 'Prince' Billy** / **10.** Art Rock And X-Ray Style **Joe Strummer & The Mescaleros** / **11.** Surrender **Chemical Brothers** / **12.** On How Life Is **Macy Gray** / **13.** Fathering **Mark Mulcahy** / **14.** Fanmail **TLC** / **15.** Knock Knock **Smog** / **16.** Pickled Eggs and Sherbert **The All Seeing Eye** / **17.** Maybe You've Been Brainwashed Too **New Radicals** / **18.** Beaucoup Fish **Underworld** / **19.** Bali **The Wondermints** / **20.** Apple Venus Vol.1 **XTC** / **21.** Mule Variations **Tom Waits** / **22.** Sleepless **Kate Ruspy** / **23.** Hope And Adams **Wheal** / **24.** Guerilla **Super Fury Animals** / **25.** In Reverse **Matthew Sweet** / **26.** Middle Of Nowhere **Orbital** / **27.** Mojave **The Willard Grant Conspiracy** / **28.** Eureka **Jim O'Rourke** / **29.** Snowbug **The High Llamas**/ **30.** This Desert Life **Counting Crows** / **31.** Terror Twilight **Pavement** / **32.** N***a Please **Ol' Dirty Bastard** / **33.** End Time **Freakwater** / **34.** Central Reservation **Beth Orton** / **35.** Rhythm and Stealth **Leftfield** / **36.** Cobra And Phases Group Play Voltage In The Milky Night **Stereolab** / **37.** The Beta Band **The Beta Band** / **38.** Da Real World **Missy Elliot** / **39.** Tulsa **Dwight Twilley** / **40.** Avenue B **Iggy Pop** / **41.** The Biography Of Reinhold Messner **Ben Folds Five** / **42.** 60 Second Wipeout **Atari Teenage Riot** / **43.** Utopia Parkway **Fountains of Wayne** / **44.** Niun Niggung **Mouse On Mars** / **45.** Hours... **David Bowie** / **46.** The Ameteur View **To Rococo Rot** / **47.** Afterglow **Dot Allison** / **48.** For Beginner Piano **Plone** / **49.** Black Foliage **Olivia Tremor Control** / **50.** Suicaine Gratification **Paul Westerberg** / **51.** My Beauty **Kevin Rowland** / **52.** Carboot Soul **Nightmares In Wax** / **53.** The Days Of Our Nights **Luna** / **54.** Avant Hard **Add N To X** / **55.** Looking For A Day In The Night **Lilac Time** / **56.** Memory Place **Haig/Mackenzie** / **57.** Owsley **Owsley** / **58.** The Gazoline Age **East River Pipe** / **59.** My Beautiful Demon **Ben Christophers** / **60.** Trashmonk **Trashmonk** / **61.** Blush **Bows** / **62.** Veterans Of Disorder **Royal Trux** / **63.** You, My Baby and I **Alex Gopher** / **64.** Save Yourself **The MAKE UP** / **65.** Cousteau **Cousteau** / **66.** Stop Your Nonsense **Position Normal** / **67.** Anomie & Bonhomie **Scritti Politti** / **68.** Spanish Dance Troupe **Gorky's Zygotic Mynci** / **69.** Blackjack David **Dave Alvin** / **70.** Royal Astronomy **µ-Zig**

les Inrockuptibles

1. Midnite Vultures **Beck**
2. Play **Moby**
3. The Contino Sessions **Death In Vegas**
4. Mustango **Jean-Louis Murat** / **5.** One Part Lullaby **The Folk Implosion** / **6.** No One Is Really Beautiful **Jude** / **7.** Black On Both Sides **Mos Def** / **8.** So... How's Your Girl? **Handsome Boy Modelling School** / **9.** Les Créatures & L'Homme à trois mains **Katerine** / **10.** Knock Knock **Smog** / **11.** Spectrum **Quannum** / **12.** The Soft Bulletin **The Flaming Lips** / **13.** Eye Of The Hunter **Brendan Perry** / **14.** Terror Twilight **Pavement** / **15.** Paramour **Bosco** / **16.** Remedy **Basement Jaxx** / **17.** Central Reservation **Beth Orton** / **18.** Take My Head **Archive** / **19.** Merz **Merz** / **20.** You, My Baby and I **Alex Gopher** / **21.** KLR **Saian Supa Crew** / **22.** Things Fall Apart **The Roots** / **23.** Freelance Bubblehead **1000 Clowns** / **24.** Analog Worms Attack **Mr. Oizo** / **25.** Closer Colder **Faultline** / **26.** Remué **Dominique A** / **27.** When The Pawn... **Fiona Apple** / **28.** The Ideal Crash **Deus** / **29.** Surrender **Chemical Brothers** / **30.** Showbiz **Muse** / **31.** Installation Sonore **"rinôçérôse"** / **32.** People Are Strange **Stina Nordenstam** / **33.** Liquid Skin **Gomez** / **34.** Black Music **Chocolate Genius** / **35.** Trabendo **Les Négresses Vertes** / **36.** Darkdancer **Les Rhythmes Digitales** / **37.** My Beautiful Demon **Ben Christophers** / **38.** The Slim Shady LP **Eminem** / **39.** Chant Down Babylon **Bob Marley** / **40.** Whereabouts **Ron Sexsmith** / **41.** My Beauty **Kevin Rowland** / **42.** Ancoats 2 Zambia **Baby Namboos** / **43.** Rest Proof Clockwork **Plaid** / **44.** Acme Plus **The Jon Spencer Blues Explosion** / **45.** Head On **Super_Collider** / **46.** Eureka **Jim O'Rourke** / **47.** The Man Who **TRavis** / **48.** As Time Goes By **Bryan Ferry** / **49.** Keep It Like A Secret **Built To Spill** / **50.** Supergrass **Supergrass**

Q

Surrender **Chemical Brothers** *(birinci Chemical, gerisi alfabetik)* Remedy **Basement Jaxx** / Midnite Vultures **Beck** / Emoticons **Ben & Jerry** / The Beta Band **The Beta Band** / By Your Side **The Black Crows** / Mary **Mary J Blige** / 13 **Blur** / Hours... **David Bowie** / Equally Cursed and Blessed **Catatonia** / Us And Us Only **The Charlatans** / The Contino Sessions **Death In Vegas** / Da Real World **Missy Elliott** / The Slim Shady LP **Eminem** / The Soft Bulletin **The Flaming Lips** / Liquid Skin **Gomez** / On How Life Is **Macy Gray** / Vertigo **Groove Armada** / Millionaires **James** / Synkronized **Jamiroqai** / Tilt **Lightning Seeds** / I Am Shelby Lynne **Shelby Lynne** / Kulanjan **Taj Mahal & Toumani Diabate** / Play **Moby** / Maybe You've Been Brainwashed Too **New Radicals** / The Middle Of Nowhere **Orbital** / Terror Twilight **Pavement** / Nightlife **Pet Shop Boys** / Californication **Red Hot Chili Peppers** / Western Wall **Linda Ronstadt & Emmylou Harris** / Things Fall Apart **The Roots** / Sleepless **Kate Rusby** / Anomie & Bonhomie **Scritti Politti** / HMS Fable **Shack** / Performance and Coctails **Stereophonics** / Brand New Day **Sting** / Head Music **Suede** / Supergrass **Supergrass** / The Hush **Texas** / Fanmail **TLC** / The Man Who **Travis** / Mule Variations **Tom Waits** / Summerteeth **Wilco** / Travelling Miles **Cassandra Wilson** / Before The Calm **Witness**

ROLL

YABANCI

1 Supernatural **Santana**

2 Mule Variations **Tom Waits**

3 Clandestino **Manu Chao**

4. Avenue B **Iggy Pop**
5. Black Light **Calexico**
6. The Battle Of Los Angeles **Rage Against The Machine**
7. Vagabond Ways **Marianne Faithfull**
8. 2 **Black Heart Procession**
9. Juxtapose **Tricky**
10. I See A Darkness **Bonnie "Prince" Billy**
11. Marc Ribot y Los Cubanos Postizos **Marc Ribot**
12. 'Hours...' **David Bowie**
13. Burn To Shine **Ben Harper**
14. Elephant Shoes **Arab Strap**
15. Gedida **Natacha Atlas**
16. Surrender **Chemical Brothers**
17. 13 **Blur**
18. Head Music **Suede**
19. Come On Die Young **Mogwai**
20. Dead Bees On A Cake **David Sylvian**
21. Post-Orgasmic Chill **Skunk Anansie**
22. Californication **Red Hot Chili Peppers**
23. Deserter's Songs **Mercury Rev**
24. Lifetime **Terry Callier**
25. f#a#∞ **Godspeed You Black Emperor!**

YERLI

Demir Leblebi .. **Nazan Öncel**

1

Ciguli Forte **Ciguli**

2

Üç Oyundan Onyedi Müzik **Baba Zula**

3

4. Eski Köprünün Altında **Duman**
5. Bırak Zaman Aksın **Mor ve Ötesi**
6. Garip Dünya **DJ Mahmut & Murat G**
7. Sair Zamanlar **İstanbul Blues Kumpanyası**
8. Telaşa Mahal Yok **Rashit**
9. Bakırköy Akıl Hastanesinde **Zen**
10. Swim With Me **Cold House**
11. Ten **Yarkın Türk Ritm Grubu**
12. Doğu **Kardeş Türküler**
13. Groove Alla Turca **Burhan Öçal & Jamaaladeen Tacuma**
14. Hiç **Erkan Oğur & Okan Murat Öztürk**
15. Çeşitlemeler **Ayşe Tütüncü Piyano Perküsyon Grubu**

Baba Zula

Zen'in küçük kardeşi Baba Zula, yola bir film müziğiyle, "Tabutta Rövaşata" ile çıkmıştı. Aradan geçen zamanda tiyatro tozu yutmuşlar, üç oyunun müziklerini hazırlamışlar, şimdi o parçaları birbirine kararak ikinci albümlerini çıkardılar: "Üç Oyundan Onyedi Müzik". Murat Ertel ve Levent Akman'la oyunlarını, oyuncaklarını ve müziklerini konuştuk.

Bu tilki Faslı tilki

Önce film müziği, şimdi de tiyatro müzikleri... Baba Zula hep böyle "bir şeyler"e mi müzik yapacak?

Murat Ertel: Sanmıyorum. Şimdiye kadar öyle denk düştü ama...

Nasıl oldu? "Tabutta Rövaşata"da yaptığınız iş beğenilince benzeri teklifler mi gelmeye başladı?

Murat: Evet. İlk olarak "Küçük Prens"in teklifi geldi. "Küçük Prens"i çocuk oyunu yapacaklardı. Şule Ateş tarafından bir ekip oluşturulmuştu. "Küçük Prens"in çok iyi bir kitap olduğunu düşündüğümüz için hemen atladık.

Levent Akman: Çocuk oyunu olması da hoşumuza gitti. Müziklerini yaptık. Dinletmeye götürdük. Orda bütün oyuncular dinlediler, bir an öylece kaldılar, sonra kıyamet koptu. "Bir çocuk oyununda bu kadar karamsar müzikler olur mu, çocuklar korkacak" falan gibi şeyler... "Çocuklar anlar her şeyi" dedik biz de. Sonra yapımcılar dinleyince bir sorun çıkmadı. İlk oyun günü gittik, bütün çocuklar salona doluşmuştu, onlardan hiç kötü tepki gelmedi. Hatta, en çok korkulacak dedikleri yerde, çocukların bayağı eğlendiğini gördük.

Siz kitaba mı müzik yaptınız, yoksa piyesin metnine mi?

Murat: Daha çok kitabı düşündük ama metin de vardı elimizde. Provaları da seyretmiştik, yaklaşımlarını biliyorduk. Ama bazen uyum sağlayamadık. Mesela "Tilkinin Dansı"nda bayağı oryantal bir şey yapmıştık. "Olmaz" dediler, "oyun havası yapmışsınız, buna obua ekleyin". *(gülüyor)* Biz de dedik ki, "Bu tilki Faslı bir tilki. Exupery de Afrika'nın kuzeyine iniyor, burdaki tilkinin klasik Batı müziğiyle alakası yok..." Fakat, kabul ettiremedik. Mesela bir de kuyu müziği yaptık, ney kullanalım diyoruz, hayır obua diyorlar. Garip bir şekilde, devlet politikası gibi bir şey sürdüler önümüze. Hani vardır ya, o Batıcı takıntılar. Hep öyle şeyler istediler, biz de direttik. İstediğimiz gibi tam olamadı. Birkaç oyuncu dışında bize bir direniş oldu.

Diğer oyunlarda nasıl işin içine girdiniz?

Murat: İzmit Belediye Tiyatrosu'nda bir alternatif birim oluşturulmuştu. Orada da arkadaşım Emre Koyuncuoğlu vardı. O bir proje getirdi, Perihan Mağden'in şiirlerini, "Mutfak Kazaları" kitabını oyunlaştıracağını söyledi. Ordaki oyuncularla çok iyi bir uyum sağladık, çok daha iyi oldu. Onlar da iki parça hariç, hepsini kabul ettiler. Kabul etmedikleri parçalarda da haklılardı. "Babasız Kızlar Balosu"na müzik yapmıştık, yaptığımız müziği şiirin havasına uygun bulmadılar, yumuşak buldular. Daha sert bir şey kullanmak istediler ve onun yerine biz de "Korsan" ismindeki parçayı yaptık. Şimdi albümdeki birinci şarkı kullanılmayan şarkı, ikinci şarkı ise kullanılan şarkı. Aslında ikisi de aynı şiir için yapılmıştı... Hatta biz "Babasız Kızlar Balosu"nu konserlerde de çalıyoruz. Perihan Mağden de konsere geldi, kızdı bize: Sahne arkasına geldi, "ben, 'götünüze koyayım' diye özetlenebilecek bir şiir yazdım, siz onu ağıta çevirmişsiniz" dedi... Bizim o şiiri algılayışımız o sertlikte olmamıştı açıkçası, daha ziyade trajik bir durum gibi geldi. Kadınların toplum tarafından ezilmeye çalışılmasını, o baskıyı öne çıkardık ve nakaratı önemsedik: "Babamız bizi sevmedi, çirkiniz". Şiirdeki isyandan çok, o itilme, o baskıydı bizim için önemli olan.

Bir de Arnold Lobel'in "Kurbağa Öyküleri" isimli oyunu var müzik yaptığınız...

Murat: Evet, Bilsak Tiyatro Atölyesi için... Daha önce de aynı grubun "Park Yapılmaz" diye bir oyunu vardı, bir şekilde "Hamlet"i yorumlamışlardı, orda bir tek elektro-saz kullanarak müzikleri ben yapmıştım. O çalışma herkesi memnun etmişti. "Kurbağa Öyküleri" ise aslında çocuk oyunu olarak tasarlandı, ama gerçekleşen haliyle daha çok büyüklere hitap eden bir oyun oldu. Başka tiyatro projeleri de var, devam edeceğiz, ama sırf tiyatro müziği yapmayı da düşünmüyoruz.

Uzaktan bakınca, insana birbirinden çok farklı üç oyun gibi geliyor, ama albümdeki parçalarda öyle sanıldığı gibi bambaşka dünyalar, bambaşka müzikal dil yok. Bu üç oyunu birbirine bağlayan ortak yanlar neydi sizce?

Levent: Aslında çok farklı tabii. Ama oyunlar için yaptığımız bütün parçaları bu albümde kullanmadık. Bir albüm bütünlüğü içinde düşündük. Sonuçta ortaya bir Baba Zula albümü çıksın istedik. Hangi müziğin hangi oyunda yer aldığını da albüm kartonetine yazmadık. İnsanlar bilemiyorlar. Bilemeyince de, daha çok birleştiriyorlar müzikleri. Gerçi isimlerden, bir takım tahminler yürütülebiliyor. Artık bu bizim albümümüz olsun, öyle dinlensin, oyun müzikleri olmaktan çıksın diye düşündük. Böylece dinleyenle aramızda oynayacağımız bir oyun sahası da çıktı. Acaba bu hangi oyundan gibi bir merak uyanıyor.

Film müziğiyle tiyatro müziği arasında ne gibi farklar var?

Levent: "Tabutta Rövaşata"ya müzik yaptığımızda, film zaten çekilmişti, bize kaseti yolladılar, seyrederek yaptık. Gördüğümüz görüntülerin üstüne çaldık. Tiyatroda ise yeniden yaratma gibi bir şey ortaya çıkıyor, sahneyi görmediğin için sen de bir şeyler katmış oluyorsun. Son oluşan esere, oluşum sürecine daha çok katkıda bulunuyorsun. Sinemada ise bitmiş bir işe katkıda bulunuyorsun.

Konser vermek de bir tür tiyatro değil mi? Siz bunu önemsiyorsunuz gördüğümüz kadarıyla...

Levent: Evet, teatral unsurları da sahneye katmaya çalışıyoruz konserlerde. Mesela "Beni Taksim'e Götür"de Murat'la Brenna (MacCrimmon) tiyatro oynuyorlar aslında.

Murat: Hatta bu parçada, "Tabutta Rövaşata"daki orijinalinden gitgide farklı senaryolara doğru gidiyoruz.

Ayşen Aydemir'i yitirdik geçtiğimiz aylarda... Biraz ondan bahsedelim mi? "Tabutta Rövaşata"da eroinman kızı o oynuyordu, "Beni Taksim'e Götür" parçasından bahsedince de akla ilk Ayşen geliyor...

Murat: Ayşen arkadaşımızdı. Kaybettiğimizde kendimizi çok kötü hissettik. Konserde bu parçayı yorumlamamız hakkında bize çok şey söylendi, biz bu şarkıyı seslendirdikçe kendini kötü hisseden insanlar oldu. Ama biz bu şarkıyı iyi olarak, pozitif olarak yorumluyoruz, çünkü bir şekilde Ayşen'i yaşattığımızı ve hatırladığımızı düşünüyoruz. Ayşen'in o filmde rol alması zaten çok güzel bir şeydi. Hem o filmde, hem bu şarkılarda yaşayacak artık.

Tiyatro ilginizin başlangıcı müzik kadar eski-

34→

lere mi dayanıyor?

Murat: Ben tiyatronun hep içindeydim. Babam (Mengü Ertel) tiyatro afişleri yaptığı için sürekli tiyatroya giderdik, öyle bir dünyam zaten vardı. Şimdi Türk tiyatrosunun bayağı bir krizde olduğunu düşünüyorum. Bir sanat olarak; Türk şiiri, Türk resmi veya Türk müziği gibi güçlü ve öncü olabilecek bir konumda değil bence. Türkiye'de kendi kuşağımızdan olan ve iyi bir şeyler yaptığına inandığımız insanlarla çalışmak bize de belli bir heyecan getirdi. Tiyatronun "canlı" olması gibi bir avantajı var. Özellikle "Mutfak Kazaları" ve "Kurbağa Öyküleri", dekor, dia kullanımı gibi bir takım şeylerle desteklenmişti, biz konserlerde de böyle bir ortam yaratmayı düşündük. Bir vodvil, şov havası kattık. Kuklalarla da destekledik. Çocuk oyunlarını çekici buluyoruz, zaten her zaman bir takım oyuncak enstrümanları ciddi bir şekilde kullanmak gibi bir eğilimimiz de vardı.

Tiyatronun gerilemesinin, bu kriz ortamının sebepleri ne sence?

Murat: Klasik oyunları çok klasik yorumlayan insanlar var, bir de komedi tiyatrosu denilebilecek vurdu kırdılı, küfürlü anlayışta oyunlar... Bir de stand-up'çılar... Mesela Tepebaşı Deneme Tiyatrosu gibi hem sahnesiyle, hem yaklaşımıyla öncü olarak varolabilen bir şeyler kalmadı.

Stand-up'çılar için de bir bakıma "oyuncu adayları" denebilir, ama yaptıkları oyunculuk falan değil, şu masada da herkesin yapabileceği espritüellik, komiklik, sululuk tipi şeyler... Ve bunları cüretle gösteri sahnesine taşıyorlar. Bir ekip kurmak veya müzik veya başka unsurlarla destekleyip bir bütünlük oluşturmak akıllarına gelmiyor...

Murat: Sevmiyorum ve neden böyle olduğunu da anlayamıyorum zaten.

Levent: Kolaya kaçıyorlar, böylece maliyet azalıyor. Az emekle çok para kazanma çok önemli oldu insanlar için. Küpümü ne kadar kısa sürede doldurursam o kadar iyidir diye düşünülüyor. İlk önce televizyonlardan çıktılar, sonra televizyondan bunları göre göre alışıldı, beğenildi, tiyatro sahnesine geçtiklerinde "bir de burdan görelim" dendi. Normalde tiyatro sahnesinden televizyonlara bir şeylerin taşınması gerekirken tam tersi acayip bir şey oluyor.

Murat: Ve insanlar müziğe de öyle davranıyorlar. Radyolar bile klibi olmayan şarkıyı yayınlamak istemiyorlar. Radyolar da klipleri çalıyor. *(gülüyor)* İnsanlar televizyondan müzik dinliyorlar, kasetten değil. Biz de "madem öyle, peki" deyip bu albümdeki bir sürü parçaya klip çekmeyi düşünüyoruz. Hepsini kendimiz çekeceğiz.

İyi de kim seyredecek? Yine "kendimiz" mi diyeceksiniz?

Murat: Kendimiz. *(gülüyor)* "Nerde yayınlayacaksınız" diyorlar, "bilmiyoruz" diyoruz. Kral'da yayınlanmaz, çünkü para istiyorlar. Başka televizyonlar için de ya para ya torpil gerekiyor.

Zen'in bir klibi var değil mi? O gösteriliyor mu?

Levent: Ben iki hafta önce sabaha karşı 4'de Kanal E'de gördüm. *(gülüyor)*

Murat: Bir sürü insan gördüğünü söylüyor. Mesela Maltepe'de benim takıldığım bir dükkan var. Sazcı bir ustanın dükkanı. Orada bir perdenin arkasında, oranın sazcıları toplanıyor, sonra rakılar çıkıyor, saz çıkıyor. Herkes sazı döndürüyor. Böyle bir günde, sazcılardan biri, "bir klip gördüm, sen de vardın, ne anlatmak istiyor o klip, niye her şey dönüyor?" diye sordu. Ben de iki şey söyledim: Bir, dünya dönüyor. İki, mevleviler de dönüyor... Çok hoşlarına gitti. Onlar da sazı döndürüyorlar. *(gülüyor)*

Kimler bu Maltepe'deki sazcılar? Nasıl bir dükkan?

Murat: Rahmi Usta var, Rahmi Yıldırım. Benim sazlarımı tamir ediyor, bir tane de elektro saz yaptırdım ona. O uzun seneler Belkıs Akkale'ye eşlik etmiş. Almanya'da takılmış. Onunla arkadaş oldum, beni çok seviyor, "gülüm" diyor bana. *(gülüyor)* O dükkana müzik piyasasından, düğünlerden falan bir sürü sazcı geliyor. Biri bir saz çıkartıyor, saz dönüyor, herkes çalıyor, bazen de türkü söylüyorlar. Ben sürekli emprovize takılıyorum onların arasında. Rahmi Usta beni gösterip "bak işte ne yaptı gördünüz mü" diyor mesela. Benim çalışımı yadırgamıyorlar, hoşlarına gidiyor. Bir gün "ne güzel soyadın var" dedi bana Rahmi Usta. Ertel, "tel eri" gibi sanki. *(gülüyor)* "Senin tavrın tamamen sana özgü, bunu bozma" dedi. Çok sevindim, onun gibi birinin bana bunu söylemesi çok önemli.

"Ruhi Su dinleyeceğim" dediğim zaman bile dalga geçilirdi. Saz hiç fiyakalı bir şey değildi. Şimdi de elektro saza karşı bir hor görme durumu var. Konserimizde "bu parçada zurnanın ne işi var" diye de çok kişiden tepki geldi. Bu saçmasapan şeyler devam ediyor.

Saza ilk başladığında etkilendiğin, onun gibi olmak istediğin insanlar var mıydı?

Murat: Bizim eve Zülfü Livaneli gelip giderdi mesela. Sonra, Aşık İhsani gelirdi, Kürtçe şarkılar söylerdi. "Kürt" nedir ki? O zamanlar bilmediğim bir şeydi. Galiba "Gullüm was" diye bir türkü vardı, adını yanlış hatırlıyor olabilirim, ben onu çok severdim, onu hep bana söylerdi mesela İhsani. Bir de Ruhi Su gelirdi. Ruhi Su'nun yaşadığı zaman yaptığı bütün plaklarının kapaklarını babam kendi atölyesinde yapmıştı... Bir de, bizim Esentepe'deki evin yanında Ahmet Güvenç'lerin evi vardı, Bunalımlar orda prova yapardı. Üç tekerlekli bisikletimle mahallede dolaşırken hep onları seyrederdim... Ahmet Güvenç'in annesi annemin arkadaşıydı. Meğer Bülent Ortaçgil "Suna Abla" şarkısında onu anlatıyormuş...

Bu eve girip çıkanlar arasında en çok hangisi seni etkilerdi? Hangisi sana yakın geliyordu? Livaneli mi, İhsani mi, Ruhi Su mu?

Murat: Herhalde İhsani. Çünkü tip olarak da etkiliydi. Tabii Ruhi Su da etkileyiciydi ama, ağır bir adamdı, saygılı, ciddi... Babam ona, o babama başka bir türlü saygı gösterirdi. İhsani'ye karşı ise daha çok bir merak vardı. Nedir bu adam? Uzun saçlı, sakallı, garip bir tip, bilmediğin bir dilde bir şeyler söylüyor. Tavır olarak ise sonradan en çok etkilendiğim insan olarak Neşet Ertaş'ı gösterebilirim. Ama büyük bir umutsuzlukla gösteririm, çünkü hiçbir zaman ben öyle çalamam. Zaten kendi yöresinin, Kırşehir'in müziğini çalıyor. Daha sonra, Ramazan Güngör de benim için çok etkileyici oldu. Fethiye'ye gittim, adamla tanıştım ve acı

çektim. Çünkü kısa boylu, sakat, kambur, kötü durumda, başına bir sürü korkunç şeyler gelmiş... Yardım için Arif Sağ, Musa Eroğlu toplanmışlar, ev alsın diye stadyumda konser vermişler, sonra belediye ona bir ev vermiş, ama hemen evi elinden almışlar ve o paraları da Fethiyespor'a tesis yapmak için kullanmışlar... Ve adama bir tek göz oda –tuvaleti de içinde– bir yer vermişler. Adam bu koşullarda yaşıyor, çok kötü oldum, bir yandan da iyi oldum; çünkü yürürken insana acı veren o insan, o küçücük sazı eline alıp çalmaya başladığı andan itibaren birdenbire dev oluyor. Onun gibi çalmak için de çok umutsuzum. Bir gün etrafında toplanmıştık, biri "Muğla'dan bir şeyler çalsana" dedi, ama Ramazan Güngör "bilmem" dedi. Çünkü yalnızca Fethiye'yi çalıyor. Muğla ve Fethiye çok yakın ama Muğla'yı bilmiyor. Bu bence doğru bir tavır. Biz de müzik yaparken "ne Trabzonluyuz, ne Kırşehirliyiz" dedik, "biz İstanbulluyuz, bari böyle müzik yapalım".

Saza ilgi duyduğun ilk zamanlarda arkadaş çevrende saz nasıl algılanırdı?

Murat: Utanılacak bir şey olarak. "Ruhi Su dinleyeceğim" dediğim zaman bile dalga geçilirdi. Hiç fiyakalı bir şey değildi. Şimdi de elektro saza karşı bir hor görme durumu var. Gerçekten bu işe gönül vermiş insanlar bile "yapma, çalma, düz saz çal" diyorlar.

Levent: Konserimizde Selim abi (Sesler) zurna çalıyor, üstüne drum'n'bass ritmi geliyor. Konserden sonra "burda zurnanın ne işi var" diye çok kişiden tepki geldi. Bu saçmasapan şeyler devam ediyor.

Başından beri böyle enstrümanları kullanıyorsunuz. Bu tip olumsuz yargıları azıcık da olsa kırdığınızı düşünüyor musunuz?

Murat: Evet. Evet. Kırmaya çalışıyoruz da zaten. Bir de şu başımıza geliyor: Dışarıda, müzikten iyi anladığını herkesin bildiği insanlar, bizim için "bu herifler iyi" dediği zaman burdaki insanlar da "aaa, iyiymiş lan bunlar" diyebiliyor. Türk müziği böyle bir şey: Herkes "Türk müziği iyi" dediği zaman, "sahiden iyiymiş" diyorlar. Batıdan onay gelince.

Sizin albümlerinize Amerika'dan bir ilgi vardı, ama sonra arkası gelmedi galiba...

Murat: Çünkü gidemedik. Genellikle turnelere, konserlere davet ettikleri zaman ordaki masrafları karşılıyorlar ama, gidiş biletini karşılamıyorlar. Bir türlü olmadı.

Siz Türkiye'nin müziğini bir ölçüde de olsa temsil ettiğinizi düşünüyor musunuz? Türkiye'nin çok sınırlı bir bölümüne hitap ederken, birdenbire Amerika'da çalmak sizde nasıl bir duygu yaratacak acaba?

Murat: Captain Beefheart demiş ki, "bana deha gibi davrandılar, ama aynı zamanda müziğimin dinlenmesinin ne kadar zor olduğunu da herkesin kafasına kaktılar". Zen için de böyle bir şey oldu. Bu yüzden artık bir takım kanallar Zen'e kapalı. Baba Zula için böyle bir şey olmasın istiyoruz ve olmayabileceğini de görüyoruz. Ben otomobil tamircime Baba Zula kasetini verdim, sürekli dinlediğini söylüyor. Orada çıraklar filan da bizim albümü çok seviyor. Halktan insanlar direkt bağlantı kurabiliyorlar. Gerekli medya desteğini bulamayacağımız için, gidip Trabzon'da, şurda burda direkt çalmamız gerekiyor. Bunu yapabilsek eminim insanların hoşlarına gidek.

Zen için bu yollar bu kadar tıkalı mı sahiden?

Murat: 10 yıllık bir grup olduğu için bayağı bir

mirasla gidiyor: Bu herifler deli, bu herifler uçuk, acayip müzikler yapıyorlar. Bizi takip eden böyle bir kuyruğumuz var.

Siz Zen'le Baba Zula arasındaki farkı nasıl tanımlıyorsunuz?

Levent: Zen'de sahneye çıkmadan evvel ne olacağını biz de bilmiyoruz. Baba Zula'da belli kalıplar var, onların üstünde doğaçlamaya gidiyoruz. Tam doğaçlama olunca kaosa kadar gidebilecek bir özgürlük var ve bu özgürlük herkesin kaldırabileceği bir özgürlük değil.

Tam doğaçlamadan yarı doğaçlamaya geçtiniz. İstikametiniz hep oraya doğru mu olacak? Bir gün sizi normal şarkılar yaparken de görebilecek miyiz?

(kahkahalar) Hayır, hayır...

Kötü anlamda söylemiyoruz ki, keşke yapsanız... Bu doğaçlama "saplantısı" üzerinde biraz duralım mı? Doğaçlama müziği diğerlerine üstün kılan bir şey mi var?

Murat: Hayatla örtüşebilmek gibi bir şey var tam doğaçlamada. Gerçekten bir şey yakalama fırsatı var. Doğuda, mesela Hint geleneğinde de vardır bu. "Gerçek bir Hintli müzisyen konser saatinde çalmaktan vazgeçebilir" diyorlar. Böyle bir şey Batı dünyasında skandaldır.

Peki Hintli dinleyici ne yapar? Müzisyeni bırakıp dinleyiciye gelelim mi?.. Bu söylediğin "tam doğaçlama", tamamen müzisyeni ilgilendiren bir şey değil mi? Madem istiyorsun, sen kendi kendine yap doğaçlamanı. Bizi karıştırma işin içine. Bizi davet etme. Ama eğer bizle ilişki kurmak istiyorsan, o zaman ilişki kur.

Murat: Gerçek bir doğaçlama olunca, merak etme, o ilişki kuruluyor. Eskiden şöyle bir sıralama yapardım: Önce kendim memnun olayım, çok güzel bir müzik çıksın, sonra grupla bir uyum olsun, sonra da seyirciyle bir uyum olsun. Sonra bu sıralamayı değiştirdim, grupla uyumu en öne aldım. Kendimden daha önemli grup.

Sanki "tam doğaçlama", ancak iyi tanıdığın, aynı dünyadan olduğuna inandığın bir dinleyici grubuyla bir arada olduğun zaman yapılabilirmiş gibi geliyor. Müziği yapanla dinleyen arasında mesafelerin olmadığı bir ortama uygun bir şey sanki...

Murat: Bana öyle gelmiyor, açık havadaki konserlerde, mesela simitçi dans ediyor. Biz konserde en çok çocuklar ne yapıyor diye bakarız. Çocuklar dans ediyorsa tamamdır, sıkılan herifleri boşver. Çocuklar sıkılıyorsa o zaman kelek bir şey var.

Tamam da, çocuklara abidik gubidik sesler çıkarınca da hoşlarına gider, karşılık verirler. Ama sen şimdi bilmediğimiz bir dilde, olmayan bir dilde abidik gubidik cümleler kurarsan, masadan kalkar gideriz. Sen de olsan aynı şeyi yaparsın. Şimdi Türkçe konuşuyoruz, içimizden geçenleri tam özgürlük içinde, ama Türkçenin formlarını kullanarak birbirimize anlatıyoruz. Bu örnekten gidersek, Zen'in o "en doğaçlama" halinde, "Türkçe" kullanmıyorsunuz gibi sanki.

Murat: Yok yok, kullanıyoruz. Ama uyduruk diller de bazen kullanıyoruz. Müziğin kendi lisanında, akıcı bir konuşma gibi güzel bir hikaye anlattığımızı düşünüyoruz. Ya da bunu becermek istiyoruz. Genelde biz memnun olduğumuz zaman seyirci de memnun oluyor. O duyguyu hemen alabiliyorsun. Bazen de bu, insanların pek yaşamak istemediği bir duygu olabiliyor, korku, heyecan, kıskançlık gibi olumsuz olarak nitelenen duygular olabiliyor, ama buna belli bir mizah kattığın zaman insanlar kolay algılayabiliyor. Çok deneysel doğaçlama müziklerden farkımız, bizim müziğin ritmik olması, bedensel bir katılım, dans olanağı sağlaması.

Sizin bu müzikal anlayışınızın artık pekala kabul görmeye başladığını da farkediyorsunuz, değil mi?

Murat: Evet, bizden etkilendiklerini söyleyen gruplar da var. En azından, bazı insanları kendi içlerindeki müziği yapmaya yöneltebildiğimizi düşünüyoruz. Mesela kendi makamlarını yaratma konusunda cesaret vermiş olabiliriz. Bu son albümde, daha önce sazda kullanılmayan, "bu benimdir" diyebileceğim makamlar var. Gerek ses olarak, gerek melodi olarak yeni bir şeyler yaptığımızı düşünüyorum... Belli bir kopukluk oldu 60'lardan bu yana. 60'larda insanlar çok şeyler yaptı, biz o insanlara çok saygı duyuyoruz, ama onlar gibi de yapmıyoruz. Siz Baba Zula'ya Anadolu-rock diyemezsiniz. Değil çünkü. Bu müziğin yeni olduğunu düşünüyoruz, biz de adını veremiyoruz ama, başka bir şey olduğunu biliyoruz.

Belki daha kentli ve bugünün temposuna uygun olduğu söylenebilir müziğinizin.

Murat: Anadolu rock'un bir dezavantajı var, bir öykünme durumu var, mesela giysilerde bir turistik durum var. Aslında onlar da İstanbullu, onlar da kentli ama, köylü gibi davranıyorlar, o aksanlarla konuşuyorlar. Kırşehir çalmak, Manchester tınısıyla çalmak gibi bir şey. Mesela Ankara havası o kadar yerleşmiş ki, bizim müziğimizde de Ankara havası da bir şekilde var. Burda kendimizle biraz çelişiyoruz aslında. Ankara havası gibi bir şeyler yapıyoruz ama, İstanbulluların Ankara havası gibi. Böyle şeyler de olmalı. Şu meşhur türkü konulu Siyaset Meydanı'nda, Arif Sağ saçma sapan şeyler söyledi, "türküler doğru çalınmalı" gibilerinden. Bu tavır çok kötü bir şey, tabii ki Kubat da türkü söyleyebilmeli. Belçika'da yaşıyorsa da söyleyebilmeli... Ona bakarsanız, bence Arif Sağ da doğrusunu yapmıyor, belki Karacaoğlan onu dinlese, "yanlış çalıyorsun lan" diyecek. Büyük olasılıkla da öyledir. Arif Sağ, Karacaoğlan'ın suyunun suyunun suyunu çalıyordur. Kaldı ki, gerekmiyor ki artık Karacaoğlan gibi çalmak. Bir taraftan müze bekçiliği yapan insanlar olsun, onlar konservatuarda görev alsınlar, ama "doğrusu budur" diye kalkıp kimseye müdahale etmesinler. *(iç geçiriyor)* Arif Sağ'a çok sinirlendim gene: Geçen gün haberlerde gördüm, Ciguli'ye takmış bu sefer de. Ki Ciguli bizce son zamanlarda çıkmış en heyecan verici müzisyenlerden biri. Adam televizyona çıkmış diyor ki, "nerde sakat, cüce adam varsa, bulup onu çıkarıyorlar". Ramazan Güngör de senin hocan lan! O da öyle işte, o da kambur bir adam, sen kendi geldiğin yere saygısızlık yapıyorsun! Bence Ciguli, duruşu, postürü düzgün olan bir insandan daha iyi duruyor sahnede. Çünkü vücudunu kullanıyor... Biz de kendimizi böyle tarif ediyoruz: Belki İstanbul'da olmak bizim kamburumuz. Türk müziği geleneğinde aslında biz halk müziğini, yöresel müzikleri daha etkileyici buluyoruz, İstanbul saray müziği bize daha yapay geliyor. Tam o bestenci mantığı: Saraya yapılan müzik, zor müzik. Zorlaştırılmış her şey. Rock'ta en hoşuma giden şey şudur: Az parası olan bir adam da gitar ve ampli alıp müzik yapabilir. Ama bir nokta geliyor, Yes gibi bir grup çıkıyor, sen o müziği milyarder olmazsan, imkanı yok yapamazsın. Türk sanat müziğinde de öyle bir şey var, önce bilmem hangi ustayla, bilmem kaç yıl meşk edeceksin, sonra teorilerini öğreneceksin, sonra da o teoriler üzerine bir müzik yapacaksın. Halbuki halk müziği sanatçıları üç makamla, dört ritmle, bir kalıptan beş şarkı çıkarıp çok güzel şeyler yapabiliyorlar.

Arif Sağ'ı geçen gün haberlerde gördüm, Ciguli'ye takmış bu sefer. Diyor ki: "nerde sakat, cüce adam varsa, bulup onu çıkarıyorlar". Ramazan Güngör de senin hocan lan! O da öyle işte, o da kambur bir adam, sen kendi geldiğin yere saygısızlık yapıyorsun!

Siz ikiniz ve Emre Onel'den oluşan çekirdek kadronuza bu albümde epey katılım oldu galiba, bu müzisyenlerden bahsederek bitirelim mi?

Murat: Zen'de de çalan kontrbasçımız Bill'le (Macbeth) ilk Baba Zula konserinden, yani 96'dan beri beraberiz. Çok enteresan insanlarla çalmış bir müzisyen, mesela Sibirya'da metal gruplarıyla çalmış, Amerikan rockabilly gruplarıyla Uzakdoğu turnelerine gitmiş, Hintlilerle, Jamaikalı dub müzisyenleriyle çalmış, PJ Harvey'in, Tom Waits'in elemanlarıyla, Bo Diddley'le çalışmış. Şu anda en çok Baba Zula'nın müziğini yapmak istediğini söylüyor.

Birbirinizi nasıl buldunuz?

Murat: Ayşen sayesinde. "Tabutta Rövaşata"dan sonra bir konser yapmaya karar verdik, ama kadro yeterli değildi. Ayşen, "ben bir basçıyla tanıştım, tam size göre" dedi. Bill'i böyle bulduk. Buraya Blues Festivali'nde Alvin Youngbloodhart'la çalmak için gelmiş, albümü dinlettik, çok hoşlandık birbirimizden, uçak biletinin gününü değiştirdi, bizimle konsere çıktı. O konseri Andon'da veriyorduk. Aynı yerde yukarı katta, Selim Sesler Türk müziği fasılları yapıyordu, onunla doğaçlama bir parça yaptık, kaynaştık. Sonra konsere Brenna geldi, Selim'le tanıştı, birlikte "Karşılamalar" albümünü yaptılar. Böyle bir sarmal içinde hepsi Baba Zula'nın elemanları haline geldiler.

Bir de saksofoncu Ralph Carney var?

Murat: Ben saksofon severim, ama çok cazcı ve nota çalan saksofoncular-dan hoşlanmam. Carney'yi Tom Waits'le olan çalışmalarından biliyordum ve çok seviyordum. Bir gün Bill'le Allen Ginsberg'in albümünü dinliyorduk, "burda benim en sevdiğim saksofoncu Ralph Carney çalıyor" dedim. Bill de "ben onu tanıyorum" dedi. Ben de Bill Amerika'ya giderken Carney'e götürmesi için bizim albümü ve bit pazarından aldığım Mustafa Kandıralı 45'liğini verdim. Bill gitmiş, götürmüş vermiş, adam hayret etmiş, çünkü 45'liği verdiği günün sabahında Çin bit pazarından bir Türk klarineti satın almış Carney. Tesadüfe bak! Sonra Baba Zula albümünü de çok sevmiş, bizimle çalmak istediğini söylemiş. Çok heyecanlandık, geldi çaldı ve çok güzel oldu. Bunların hepsi grup şefi olan insanlar, ama bizim aramızda bir grup elemanı olmanın alçakgönüllülüğüyle çalıyorlar.

Söyleşi: **Siren İdemen - Derya Bengi**

ROLL KÜTÜPHANE

Ahmet Hamdi Tanpınar Tanpınar'ın Mektupları (Dergâh)
Arthur Rimbaud Tufandan Sonra (İyi Şeyler)
Cemal Bali Akal İktidarın Üç Yüzü (Dost)
Eduardo Galeano Latin Amerika'nın Kesik Damarları (Alan)
E.M. Cioran Burukluk (Metis)
Isabel Allende Afrodit - Afrodizyak Yazılar Afrodizyak Yemekler (Can)
Jean Baudrillard Kötülüğün Şeffaflığı (Ayrıntı)
Jonathan Swift Alçakgönüllü Bir Öneri (Kaf)
Maya Angelou Kadın Kalbi (İmge)
Niyazi Berkes Unutulan Yıllar (İletişim)
Noam Chomsky, Samir Amin, André Gunder Frank Düşük Yoğunluklu Demokrasi (Alan)
Norman Mailer Çıplak ve Ölü (Can)
Orhan Pamuk Öteki Renkler (İletişim)
Robert Musil Niteliksiz Adam (Yapı Kredi)
Tania Modleski Eğlence İncelemeleri (Metis)
Theodor Adorno Minima Moralia (Ayrıntı)
Toni Morrison Cennet (Can)
Yusuf Atılgan Anayurt Oteli (İletişim)
Witold Gombrowicz Pornografi (Ayrıntı)

KİM NE OKUMUŞ?

Bu ay iki İrlandalımız var: Therapy?'den Andy Cairns ve Pogues'un güzel ayyaşı Shane McGowan... Bir de Guy Chadwick, şimdi solo takılıyor, ama House Of Love topluluğundan hatırlarsınız... Yedikleri içtikleri onların olsun, bize lazım gelen, acaba ne okumuşlar?

Mutsuzluğa gülmek

Andy Cairns (Therapy?)

İrlanda'da, özellikle Belfast'da, çok ilginç genç yazarlar var. Dünyadaki pek az yazarın yaptığı bir işi yapıyor bu adamlar: Mizahla toplumsal söylemi evlendiriyorlar. İrlandalılara özgü bir nitelik: Her şeye gülmesini biliriz, özellikle de kendi mutsuzluklarımıza. Öyle sanıyorum ki, şu sıralar bizde piyasaya çıkan romanlara gücünü veren de bu ironi, bu alaycılık becerisi. Bir başka türde, Alex Garland adında genç bir İngiliz yazarın "The Beach" adlı kitabına çok hayran kaldım. İnsanı şaşkına çeviren bir anlatımı var. Bütün zamanlar içinde en sevdiğim kitaplarsa, hiç tereddütsüz Camus'nün "Yabancı"sı ve Salinger'ın "Gönülçelen"i. Bunlara T.S. Elliott, Anthony Burgess ve bir de Georges Bataille'ın bütün eserlerini eklemek gerek.

Yengeç dönencesi

Guy Chadwick

Küçükken kitap okumaya uzun süre kendimi vermem imkansızdı, feci sıkıcı gelirdi. Hâlâ da okumakta zorlanırım, ama on küsur yıldır, benim için hayati bir önem taşımaya başladı. Çok yavaş okuduğum için, okuduklarımı büyük dikkatle seçmem gerekiyor. Biyografilere özel bir düşkünlüğüm var: Sırf biyografi okuduğum dönemler oluyor, insanlar hakkında, hayatları hakkında gerçekleri öğrenmek istiyorum, uyduruk kıytırık hikayeler değil... Leonardo da Vinci hakkında ne bulduysam yalayıp yuttum; da Vinci hem yaptıklarından dolayı, hem de çoğunu sona erdiremeyecek kadar çeşitli konularla ilgileniş şekliyle büyük hayranlık duyduğum bir kişi. Gerçekliğe sıkı sıkıya bağlı deneyimleri seviyorum, bu bende çok güçlü bir zevk, sinemayla ilişkimde de bu duygu hakimdir. Bana bir dönemin, hayat tarzlarının gösterilmesini seviyorum. "Sefiller"in son yorumu beni çok heyecanlandırdı mesela; vaktiyle büyük gayretlerle, ama bir o kadar da zevk alarak okuduğum bir kitaptı. Filmin Fransa'da çok sert eleştiriler aldığını biliyorum, ama benim açımdan o döneme dair çok temel bir belge niteliğindeydi. Kurgu kitaplara gelince, karmaşık örgülü polisiyeleri, özellikle de Chandler'ınkileri, bir de Hemingway'in romanlarını beğeniyorum. En sevdiğim yazar Henry Miller. Geçenlerde "Yengeç Dönencesi"ni yeniden okudum; o kitapta, okuması her ne kadar çetin olsa da, okuyucunun içine işleyen, onu büyüleyen müthiş bir enerji var. Miller'ın çok tuhaf, eşi pek bulunmayan bir kariyeri oldu: Kabul edilmek için 60 yaşına kadar mücadele etmesi gerekti; onun yapıtları ürkütücü olduğu kadar da cezbedici olan bu hayata, içerden olağanüstü bir bakıştır.

Joyce'un İrlandası

Shane McGowan

Bir süredir, ufak tefek bir şeyler yazıyorum, ama tam manasıyla belli bir yapıya oturmuş şeyler yok. Sevdiğim şeyler hakkında yazmakta zorlanıyorum. Şarkı sözlerim ise dostum Nick Cave'inkilere kıyasla daha az şiirsel. Wolf Tone ve bütün İrlanda kahramanlarının çok tutkulu hikayeleri var, ama zaten o kadar çok iyi biyografi var ki, şimdi bir de benim çıkıp bir başkasını yazmamın ne alemi var diye düşünüyorum. Kitapları okumayı, tekrar tekrar okumayı çok seviyorum, özellikle de 16. ve 17. yüzyıl İngiliz edebiyatını. Ama sadece bu eski kitapların ilgimi çektiği sanılmasın. James Joyce'un kitaplığımda hakikaten çok önemli, çok özel bir yeri var; bu benim açımdan bir kültür meselesi. İrlanda'yı yaşayış tarzı, "Ulysses"de ya da "Finnegan's Wake"de ondan çıkardığı öz benimkine çok yakın, çok benzer... Kendisiyle gurur duyan, adeta küstah, ama aynı zamanda kırılgan ve romantik...

Şu sıralar, hip-hop yazı dizimizin de etkisiyle midir nedir, Amerikan siyah edebiyatına sardırdık. James Baldwin'in, Maya Angelou'nun filan –bulabildiğimiz– kitapları elimizden düşmüyor. Toni Morisson konusunda çok daha şanslıyız, son yıllarda bu Nobelli romancının eserleri birer birer Türkçede basıldı: "Caz", "Sevgili", "Cennet", "Katran Bebek", "En Mavi Göz", "Süleyman'ın Şarkısı", "Sula"... Şimdi Les Inrockuptibles dergisinde verdiği iki ayrı mülakattan yaptığımız bir seçmeyle Toni Morrison'un dünyasına dalalım.

Toni Morrison

İşte nihayet, siyah kovboylar!

Toni Morrison: Büyük Bunalım sırasında, temel ekonomik faaliyetin çelik sanayii olduğu, Ohio'nun küçük işçi şehri Lorrain'de büyüdüm. Annemle babam orada evlenmişler. O devirde teenager'lık diye bir şey henüz yoktu, bu sınıflama İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çıktı. Çocukken, kitapları yalayıp yutardım. İyi bir öğrenciydim. Ufakken, gidip film seyretmemize izin verilmezdi ama, ben sinemaya giderdim. Savaştan sonra, madeni bir 50 kuruşla üç film seyredip, bütün bir gün sinemada geçirilebiliyordu. O devirden pek bir şey hatırlamıyorum; içinde yaşadığım cemaat, ailem çok ağırlıklı bir yer tutuyordu, birbirimize sıkı sıkıya bağlıydık. Tek bir saplantım vardı: çekip gitmek. Hatta daha diplomamı almadan uzaklaşmak istiyordum. Bunu yapmanın da tek yolu ya evlenmek ya bir işe girip çalışmak ya da üniversiteye gitmekti. Annem beni bu yolda teşvik ediyordu.

Neler okuyordunuz?

Okulda ya da kütüphanede elime ne geçerse. Kütüphanede bir iş bulmuştum, kitapları raflara yerleştiriyordum. Çoğu zaman, yapmam gereken işi zamanında yapamıyordum, azar işitiyordum çünkü bir köşeye çekilip kitap okumaya kendimi kaptırmış oluyordum. Bunun daha sonra yararını gördüm, ayrıca çok büyük bir zevk alıyordum. İlk kitabım "En Mavi Göz"ü yazmamın nedeni, gençken kütüphanede böyle bir kitap bulmayı çok istememdi herhalde.

O dönemde siyah bir kadının yüksek tahsil yapması sık rastlanır bir şey miydi?

Gittiğim ilk fakülte, altı bin siyah kadını kabul eden Howard Üniversitesi'ydi *(Washington DC'deki en iyi Amerikan siyah üniversitesi)*. Küçük şehirlerde nüfus karışıktı: Meksikalılar, siyahlar, beyazlar yanyana yaşıyordu. Kiliseler ve toplumsal hayat cemaat temeline göre işliyordu ama, tek bir lise vardı ve herkes oraya gidiyordu. Beyazlara ait bir üniversiteye değil, parlak ve zeki siyahlarla tanışabileceğim bir üniversiteye gitmek istiyordum. Bu üniversiteler harikaydı. Howard'daki hocaların çoğu Edimbourg'da, Harvard'da ya da Yale'de okuyup ikinci kuşağı eğitmek üzere siyahların üniversitelerine dönmüşlerdi. Derinizin renginin mevzubahis olmadığı bir üniversitede okumanın ne demek olduğunu tahayyül edemezsiniz. Kendinizi başka şeylere adamak için zihniniz tamamen özgürdü. Benim için tam manasıyla bir özgürleşmeydi bu. Beyazların üniversitesinde, lafı edilmese bile, bu mesele bütün zihinleri meşgul eder.

Mario Van Peebles'ın filminin afişini gördüm, afişte siyah kovboylar vardı. İçimden "Hah, işte nihayet!" diye geçirdim. O kadar çok siyah kovboy vardı, ama filmlerde hiç göremezdiniz.

Üniversite diploması alan siyah öğrenciler beyazlarla aynı iş şansına sahip oluyor muydu?

Asla. Harvard'da bile okumuş olsa, bir siyah çalışmak için siyahların üniversitesinde iş bulmak zorundaydı. Beyazların üniversitesine gidip de tıp diploması alan siyahların American Medical Association'a girme hakları yoktu. Siyah hekimler kendi düzenlerini, kurumlarını kurmak zorunda kaldılar. "Solomon'un Şarkısı"nda beyazların hastanesinde hasta bakamayan bir siyah hekim var.

Edebiyat eğitimine başladığınızda ne arzuluyordunuz?

Entellektüel bir merakla ve kendi zevkim için böyle bir tercih yapmıştım. Okulu bitirdikten sonra ne yapacağımı bilmiyordum, bir iş bulup çalışacak mıyım, Ohio'ya mı döneceğim, yoksa evlenecek miyim? Howard'dan diplomamı aldığım zaman, başka bir üniversiteye gittim. Becerebildiğim tek şey buydu. Hiçbir planım yoktu ve yazar olmayı hiç düşünmemiştim. Cornell Üniversitesi'nden *(New York'ta, Ithaca'da, 1865'de kurulan karışık bir üniversite)* diplomamı aldıktan sonra, kompozisyon, İngiliz edebiyatı ve klasik edebiyat dersleri vermeye başladım.

Yazı yazmaya ne zaman karar verdiniz?

Boşandıktan sonra. İki çocuğum, biraz zamanım vardı. Üzüntülüydüm. Üniversiteden ayrılıp bir yayınevinde çalışmaya başlamıştım. Akşamları, sırf kendi zevkim için yazıyordum, tıpkı okumaya başladığım gibi. Ama o dönemde, yani 1965'de, yurttaşlık hakları mücadelesiyle birlikte, siyahlarla beyazlar arasındaki ilişkilerde çok büyük değişiklikler olmuştu. Her şey hızla gelişiyordu ve ben yurttaşlık hakları elde edilmeden önce hayatın nasıl olduğunu hatırlatmak istiyordum. Genç siyah kadınlar hakkında hiçbir şey yazılmamıştı. Siyahların siyasi örgütlerinde bile, kadınlar sahnenin gerisine itilmişti. Fotokopi çekmekte ya da buna benzer işlerde kullanılıyorlardı. Kadınlar sahnenin merkezindeyken hayatın nasıl olduğunu kimsenin bilemeyeceğini düşünüyordum. İlk kitabımı işte bunun için yazdım.

Belli başlı kahramanlarınız hep siyah amerikalı kadınlar. Yapıtlarınızın Afro-Amerikalı kadınlara bir tür kadirşinaslık olduğu fikrine katılıyor musunuz?

Umarım onlar da öyle düşünüyordur. Yazmaya ilk başladığımda, siyah kadınlar fazlasıyla uzak durdular. Pek çoğu peri masalları istiyordu. Propaganda yapmak, anıtlar dikmek beni hiçbir zaman alâkadar etmedi. Karmaşık, zor kişilikler, her zaman değil ama zaman zaman muzaffer kahramanlar, tıpkı hayattaki gibi şahsiyetler, beni motive eden bunlardı. Yazım şeklim lirikti ama, bakış açısı neredeyse trajikti. Irkçılık bireylerin kişiliğine ve psikolojisine çok büyük zararlar verdi. Bunun üstünü örtebileceğimizi, bir kenara itebileceğimizi, hiç önemi yokmuş gibi davranabileceğimizi düşünemiyordum. Irkçılık sizi tamamen mahvedebiliyordu. Hâlâ da insanları mahvediyor. Irkçılığın kurbanlarının, kendilerine söz verilmeden gömülmelerini istemiyorum. Acıların, ıstırapların kuşaktan kuşağa aktarılmadığını iddia etmek ihanet olur. Yazdıklarım çok hoş, neşeli öyküler değil, ama bir yazar olarak benim görevimdi. "Sevgili"de *(efendisi tarafından elinden alınmasınlar diye çocuklarını öldürmenin yollarını arayan siyah bir köle kadının hikayesi, 1988 Pulitzer ödülü)* hafıza sorunu merkezi bir mesele.

Kitaplarınız, 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başında yaşamış siyah cemaatlerin içinde bulundukları koşulları çok canlı bir biçimde tasvir

38→

ediyor. O dönemlere ve o yerlere ait bilgileriniz nereden geliyor?
Büyük büyük ebeveynlerimin bana anlatılan hikayeleri, başlarından geçenler beni çok etkilemişti. Tarih kitaplarından hiçbir zaman pek bir şey öğrenmedim, onları beyazlar yazıyordu. İhtiyacım olan şeyi başka yerlerde aramalıydım: mektuplarda, basında, siyahların gazetelerinde, vaazlarda, fotoğraflarda, şarkılarda... Blues, gospel, hatta dinî şarkılar olmalarına rağmen spiritual ikili anlamlar içerir. Çok güzel bir şarkıda şöyle diyor: "Hush, hush, somebody's calling my name, hush, hush, somebody's calling my name" *(şşşt, şşşt birisi adımı sesleniyor, şşşt, şşşt birisi adımı sesleniyor)*. Siyahlar son derece yaratıcı olmak zorundaydı. "Caz"ı yazarken, müziği değil caz yaşamını, onun kökenlerini, yaygın bir müzik olmazdan, kulüplerde çalınmazdan önceki halini anlatmak istiyordum. Louis Armstrong ve Miles Davis çalmaya başladıklarında 15 yaşındaydılar. Yine de, şehrin ritmini yakalayan bir müzik yapıyorlardı. İster caz olsun, ister rap, swing ya da be-bop, insanlar gençlerin müziğinden korkuyor, bu müziğin cehennemden çıkma olduğunu düşünüyorlar. Siyah cemaatin kendisi de ilk zamanlarda uzak duruyordu. Caz ürkütüyordu, o kadar şehvetli, o kadar tehlikeliydi, öylesine güçlü duyguları, heyecanları taşıyıp sürüklüyordu ki.. şeytanın müziği! Scott Fitzgerald'ın işlediği "caz çağı"ndan önceki dönemi ele almak istiyordum. Siyahlar ayakta kalmak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdi: buluşlar, emprovizasyonlar... Beyazların ne zaman ne yapacaklarını asla bilemezlerdi, yasalar, kurallar ne zaman değişecek, 40 kilometre ilerde ne olacak? Sürekli olarak hazırlıklı, uyanık olmak, ani bir değişikliğe hazır olmak zorundaydılar. Artık köle değillerdi, vücutları kendilerine aitti. Nihayet size ait olan bir vücutla ne yaparsınız? Tatmini, cezbetmeyi, hazzı ararsınız.

"Caz", siyahların Harlem'e göçünü ve yerleşmesini ele alıyor. Şehirlerin siyahların özgürleşmesine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?
Kesinlikle. O devirde, şehirler göçmenlerle doluydu. Güney'de çok fazla siyah vardı ama, kolaylıkla kandırılıp uyutuluyorlardı. Şehirde binlerceydiler. Kendilerini koruma altında hissediyorlardı. Kredi ajansları, yardımlaşma sandıkları, gruplar, örgütler, siyasi hareketler, kiliseler kurmuşlardı. Hakiki bir cemaat oluşturabilir, birbirlerine güvenebilirlerdi. Aynı zamanda, para da kazanabilirlerdi. Bu çok zordu, ama mümkündü. Sürekli borç batağına saplanmak zorunda değillerdi artık. Para yapan beyazlar şehir merkezlerini terk etmişti. Eskiden, hem yoksul hem de yetişkin olunabilirdi. Yoksul bir kişi kendisini gururlandıracak şeyler yapabilirdi. Bugün, eğer paranız yoksa çocuk muamelesi görüyorsunuz, hiçbir statünüz olmuyor. Benim büyüdüğüm çağda, zenginler kendilerini mazur göstermek, haklı göstermek zorundaydı, insanlar onlardan sakınır, kuşkuyla bakardı. Bugün, yoksullardan sakınılıyor. Siyahlar yoksullukla eşanlamlı oldular, halbuki ABD'nin en yoksulları beyazlar. Ama resimlerde, fotoğraflarda hep siyahları gösteriyorlar. Irksal gerilimden söz etmek toplumsal gerilimden söz etmekten çok daha kolay. Geçtiğimiz yıllarda Los Angeles sokaklarında eylem yapan beyazların tek bir fotoğrafı çekilmedi. Halbuki yüzlerceydiler, ama bütün kameralar siyahlara dönüktü.

Edebiyatta sizi etkileyen kaynaklar neler?
Kendine has, benzeri olmayan bir tarzda yazmaya çalışıyorum. Çeşitli etkilere maruz kalıyorum tabii, ama çok fazla da kafayı takmamak istiyorum. Her ne kadar benim en temel malzemem geçmiş olsa da, yazış tarzım radikal ve yeni. Modern bir üslupta yazıyorum, teknik ve dilsel anlamda avant-garde bir tarz. Öncelikle ritmi seçiyorum ve gündelik İngilizce, edebi İngilizce, seçkin dil, halk dili ya da konuşma dili, argo ayrımı yapmadan yeni bir Amerikanca biçimi bulmak üzere bütün bunları birbirine karıştırıyorum. Siyahların kullandığı deyişler, kelimeler mutlaka dile giriyor. Bilimsel terimler hariç, bütün yeni kelimeler siyahlar tarafından yaratılıyor.

"Caz"da cazın yapısı üslubunuzu etkiledi mi?
Kitabın mimarisini bir caz ensemble'ının gösterisiyle bağdaştırmaya çalıştım. İlk ses, tiz ses, küçük bir melodiden hareket ediyor, düğümü ortaya koyuyor, ama taşımıyor. Diğer sesler melodiyi yorumluyor, onunla tartışıyor, karşı çıkıyor ya da hatta onu siliyor. Egemen ses öteki enstrümanları, öteki kişileri dinlemek zorunda. Bu dinleme düğümün yönünü değiştiriyor. İşte bu, cazın gerçekleştirdiği şey. Yeni bir hikayenin bulunması, emprovizasyon, hepsi yapının içinde mevcut. Kitapta hiç müzisyen yok, bu rolü edebi yapı üstleniyor.

Kitabın anlatıcısı kim?
Kitap. Kitap kendisini tahayyül ediyor, tahayyül ederken kendi kendisini seyre dalıyor. Sonunda, "kahramanlarıma gıpta ediyorum, hayat harika bir şey, ama ben bir kitap olduğum için, bu aşkı asla tanıyamayacağım," diyor. Son paragrafta "Bak, bak, şimdi ellerinin nerede olduğuna bak" diyor. Ve elleriniz o esnada kitabı tutmakta. Kitabı yazarken, sorumu şununla sınırlı tuttum: "Kitap eğer kendisini yazsaydı ne derdi?"

Rap'çilerin anlattıklarını dinlemek insanı büyülüyor, bazen de darallar veriyor. Kesinlikle hiç cilalanmamış, ham sözler. Benim yapmak istediğim de böyle bir şey: makyajlanmamış bir dil yaratmak. Miles Davis'in sahip olduğu o anarşiyi, saldırganlığı ve yumuşaklığı onlarda buluyorum.

Kitaplarınızda kehanetler ve daha bir çok irrasyonel olay yer alıyor. "Cennet"te doğaüstünün işlevi nedir?
Son derece inançlı, mümin kişiler dünyayı nasıl okuyorlarsa, öyle bir anlatı kurmak istedim: bu büyülü, daha yoğun, keşifler ve vahiylerle kendini gösteren bir dünyadır. Bu bakış açısını ciddiye almak istedim, saf saf, körü körüne inandığım için değil, ama onu kesinlikle karalamaya çalışmadan ya da bilimsel denen din karşıtı verilerle karşı karşıya getirmeden. Bir yaklaşımı diğerine karşı öne sürmek değil söz konusu olan. Asıl önemlisi, buranın kelime hazinesini yasal alana çekip çıkarmak istiyordum: burada, suç değil günah vardır, suçluluk değil vicdan azabı, tövbekarlık vardır. Bu aynı zamanda, bir düzeyde, Eski ve Yeni Ahit'in bir çarpışması. Birisi, çok genç bir siyah kız, bir gün "Caz"daki kahramanlara dair, "Peki ama niçin polisi çağırmadılar?" diye sormuştu. Ona, benim yaşadığım çevrede polisin hiçbir zaman çözüm olmadığı, her şeyi berbat etmekten başka bir işe yaramadığı cevabını verdim. Kitapta da topluluğun gözünde önemli olan, bir suç işlemiş olmanın ıstırabı, pişmanlık, vicdan azabı. Tamamen adli gücün hakim olduğu bir çağda yaşıyoruz, bütün sorunlar mahkemelerle, hapis cezalarıyla çözülüyor. Bu da cemaat içi, topluluk içi bağlar kurabilmekten dolayısıyla karşımızdakine moral bir telkin vermekten aciz olduğumuzun kanıtı. Bugün, polis çağırmak tercih ediliyor! "Cennet"te cemaat kendi meselelerini kendisi hallediyor. Ve bunun işleyişi ceza hukukundan ziyade teolojiye dayanıyor. Bu kendi içine kapalı yaşayan, dini telkinlerin hüküm sürdüğü cemaat fikri ilk zamanlarındaki Amerika'ya çok özgü: Mormonları, Amish'leri, Quaker'leri düşünün. Zaten püriten kolonlar da hep oradan başladı. Dolayısıyla, ütopya Amerika'nın özünde bulunuyor; burada siyah bir ütopya söz konusu, ama ilkeleri, başarıları, başarısızlıkları her şeyden önce Amerikalı.

RAM-SES
MÜZİK ATÖLYESİ

Merkez:
İstiklal Cad. Aznavur Pasajı 212/6
Yapı Kredi Kültür Merkezi Karşısı Galatasaray
Tel: 0. 212. 245 02 21

Dersane:
İstiklal Cad. Toma Apt. Şanzelize Girişi Kat. 5
Tel: 0. 212. 245 32 94

Türk Halk Müziği ve Batı Müziği Konservatuarlarına, Müzik Eğitim Fakültelerine hazırlık kursları

• Ses eğitimi (şan) • Keman (Türk-Batı) • Viyolonsel - Viyola • Piyano - Klavye (org) • Klasik Gitar • Flamenko - Latin Gitar • Akustik Gitar • Elektro Gitar • Bas Gitar • Jazz Gitar • Davul - Perküsyon • Bağlama • Tambur • Ud • Kanun • Kemençe - Kemane • Flüt - Ney • Saksofon - Trompet • Kaval - Mey

Ram-Ses Müzik Atölyesi Kulübü
• Konser, söyleşi, imza günü, panel ve çeşitli organizasyonlar
• Her perşembe "plak günü"
• Her cumartesi "video gösteri günü"
• Her türlü müzik materyali (nota, şarkı sözü, cd, kaset, cd-rom...)
• Enstrüman alımlarında indirim
• Özel organizasyonlarınıza yardım edilir
• Organizasyonlarınızı atölyemizde yapabilirsiniz...

Afro-Amerikalı kadının edebiyattaki sesi oldunuz. Bunun belli bir romanla olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Ben bu konuda kesinlikle ilk değilim. Alice Walker'ın, Maya Angelou'nun kitapları benden daha önce yayınlanıyordu. Benim kitaplarım arasında, hiç şüphesiz kadını erkeklerle ilişkileriyle tanımlamayan ve sahnenin merkezine yerleştiren "Sula" bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Cinselliğin işin içinde olmadığı, kadınlar arası ilişkinin doğasını ele almak istemiştim.

James Baldwin'in metinlerinden oluşan bir antolojiye katkıda bulundunuz...

Yankı uyandırmasına katkıda bulunmak amacıyla o kitaba adımı koydum. Bugünlerde, olağanüstü bir denemeci olan Baldwin'in yeniden keşfedildiğine tanık oluyoruz. Baldwin her zaman medyatik bir şahsiyet oldu, ama Richard Wright'ın ya da Ralph Ellison'un aksine, üniversite camiasının takdirini kazanması çok geç oldu. Böyle diyorum ama, Ellison'un da klasik statüsünü kazanması için kırk yıl beklemesi gerekmişti. Üniversitelerde yeni disiplinlerin açılması –kültürel incelemeler, toplumsal bilinç tarihi gibi– çağdaş eserlerin kendi yerlerini daha çabuk bulmalarına yardımcı oluyor. Eskiden, yaşayanlara kesinlikle kulak verilmezdi: Nobel ödülünü kazanıncaya kadar Faulkner'ın edebiyat dünyasında hiçbir varlığı yoktu.

"Playing in the Dark" adlı denemenizde, beyaz amerikan edebiyatında siyah imgesini analiz ediyorsunuz. Vardığınız sonuçlar neler?

Twain, Melville ya da Hemingway gibi yazarların muhayyileleri, siyah cemaatin varlığını, üzerinde ahlakî ya da cinselliğe dair düşüncelerini işleyecekleri bir fon örtüsü olarak kullanıyor. Kendi vücutları, bedenleri hakkında konuşmaya cesaret edemiyorlar, öyle olunca da, cinsellikle ilgili sahneler yazmak istediklerinde siyah kahramanları kullanıyorlar. "Ya Hep Ya Hiç"te, kitaptaki tek rolü sadece gemide hizmet etmek olan siyah bir miço örneği var, Hemingway ona tek kelime söz vermez. Ölümünden sonra yayınlanan son kitabında siyah bir kahraman yok, ama kitabın kadın kahramanı cinsel açıdan sapkın, neredeyse deli, ve bütün zamanı sonunda neredeyse kapkara olacak kadar bronzlaşarak geçiriyor. Bütün bunlar bizleri farklı kişiler, "outsider"lar olarak göstermeye katkıda bulunuyor. Ve yazarlar estetik, edebi amaçlarla bizi kullanabiliyorlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nde sizden önce bu konuyu hiç kimsenin incelememiş olması ne tuhaf.

Amerikalıların, edebiyat eleştirmenlerinin ya da öğretim üyelerinin bu alanda incelemeler yaptığını sanıyor insan. Ama hayır. Genel tavırları şöyle özetlenebilir: "şu kitapta siyahlar fon dokusunu oluşturuyor, burada pitoresk unsur, orada da komiklik unsuru olarak varlar; dolayısıyla, konunun üzerine eğilmeye değmez..." "Playing in the Dark"ta, Robert Penn Warren'ın şiirinden mealen şu satırı alıntılamıştım: "... insanlardan daha büyük, zencilerden daha siyah gölgeler." Burada üstünde durulması gereken kelime "zenci" kelimesi değil, insanlarla zenciler arasındaki ayrım. Şöyle de yazabilirdi: "insandan daha büyük, pumadan daha siyah". Güçlü bir metafor, ama ancak insanlarla gayri-insanlar, insanlarla siyahlar arasında ayrım olduğunu bilinçaltında kabul ettiğiniz anda işliyor.

"Playing in the Dark"da beyazların siyah cemaatle ilişkileri meselesini de inceliyorsunuz. Vahşi bir homurdanma olarak görülen gettoların dili bugün nasıl oldu da kentlerde bu kadar "in" oldu?

Beyazlar her zaman siyahların deyimlerini, deyişlerini bayağı ve kaba buldu, ama bunlara el koymaktan, kullanmaktan da geri durmadılar. Bugün "siyah dili konuşmak" kentli bir sofistikasyonun, modernliğin işareti sayılıyor. Siyahlar İngilizce konuşmayı yakınlarında yörelerinde yaşayan göçmenlerle beraber öğrendiler: Almanlar, Hollandalılar, İrlandalılar, Polonyalılar... onların da hepsinin çeşit çeşit aksanları vardı!

Siyah Amerikan kültüründe, müziğe ya da spora kıyasla edebiyatın etkisini nasıl bir yere koyuyorsunuz?

Birkaç yıl önce, bir dönem, siyah müziğin bizim için çok önemli bir rol oynadığını düşünüyordum, ayakta kalmamıza yardımcı oluyordu, tamamen bize aitti ve kimliğimizi biçimlendiriyordu. Daha sonraları, caz artık herkese ait olduğu için, bizim müziğimiz olmadığını düşündüm. Öyle olunca da, cemaatimizin temel kimlik taşıyıcısı olarak romanların müziğin yerini dolduracağını geçiriyordum içimden... *(gülüyor)* Fena aldandım! Hemen arkasından, işte rap çıkıverdi ortaya. Ve çocuklarım bütün o eski caz plak koleksiyonumun orasını burasını araklamaya başladı, plaklarımın içine ettiler... *(gülüyor)* Rap sayesinde, Detroit'teki bir velet Los Angeles'da neler olup bittiğini biliyor, tıpkı dev bir getto radyosu ağı gibi, yeni bir yerli dil. Saf saf inandığımın tersine, bu kuşağın edebiyatla işi yok. Rap'lerin sözleri beni bazen bitap düşürüyor: o kadar sağlam, o kadar.. yasadışılar ki! Kesinlikle hiç cilalanmamış, ham sözler. Benim yapmak istediğim de böyle bir şey: makyajlanmamış bir dil kullanmak ya da yaratmak. Rap'çiler bunu o kadar kolay başarıyorlar ki! Anlattıklarını dinlemek insanı büyülüyor, bazen de darallar veriyor *(gülüyor)*... Ama her zaman özgür, kontrolsuz bir dil. Miles Davis'in sahip olduğu o anarşiyi, saldırganlığı ve yumuşaklığı onlarda buluyorum. Rap'çiler Miles'ın trompetiyle yaptığını kelimelerle yapıyorlar.

Bilimsel terimler hariç, bütün yeni kelimeler siyahlar tarafından yaratılıyor. Beyazlar her zaman siyahların deyimlerini, deyişlerini bayağı ve kaba buldu, ama bunlara el koymaktan, kullanmaktan da geri durmadılar. Bugün "siyah dili konuşmak" modernliğin işareti sayılıyor.

Spike Lee ya da Public Enemy gibi kişilerin sahiplendiği ve yaydığı Afro-merkezci söylem hakkında ne düşünüyorsunuz?

Onun da yeri, varlık nedeni var, ama her şey nihai amaçlarına bağlı. Siyah sinemacıların öncelikle siyahlara seslenmek istemelerini anlıyorum, benim de kitaplarımda yaptığım gibi ya da yüzyılın başında beyazlar cazı bilmezken müzisyenlerin yaptığı gibi. Müziğin düzeyi olağanüstüydü, çünkü siyahlar kendi aralarında olduklarında, neyin iyi olduğunu çok iyi bilirler, vasatı asla hoşgörmezler. Spike Lee küçük bir provokatör. Aynı zamanda benim iyi bir dostum, parlak bir oğlan, onunla yaptığım muhabbetlere bayılıyorum. "Sula"nın haklarını satın aldı. Onun sadece prodüksiyonunu üstlenmek istiyor, yönetmenliği genç bir siyah kadın yönetmene bırakacak. Spike önemli bir şahsiyet, o bir gedik açtı ve günümüz genç siyah sinemasının doğmasına neden olan bütün bu enerji için katalizör görevi gördü. Filmleri her zaman çok incelikli değil, aşırı kutuplaşmalara, zıtlıklara, didaktizme kaçıyor. Ama bu şekilde tuttular. Belki de yaşlandıkça, Spike daha karmaşık şeyler yapacaktır. Geçenlerde Mario Van Peebles'ın filminin afişini gördüm, afişte siyah kovboylar vardı. İçimden "Hah, işte nihayet!" diye geçirdim. O kadar çok siyah kovboy vardı, ama filmlerde hiç göremezdiniz. Batı'nın nüfusu büyük ölçüde siyahlardan oluşuyordu, içsavaştan sonra oraya göçmüşlerdi. Spike Lee'nin söylemi siyah üniversitelerinde yaygın olan söylemin bir uzantısıdır. Bazı öğretim üyeleri siyah edebiyatın siyahlar tarafından öğretilebileceğine inanıyor. Bizimki gibi ırkçı bir toplumda, beyazlar belki de siyahların deneyimini siyahlar kadar iyi anlayacak nüanslara, inceliğe sahip değillerdir.

Sürekli olarak hazırlıklı, uyanık olmak, ani bir değişikliğe hazır olmak zorundaydılar. Artık köle değillerdi, vücutları kendilerine aitti. Nihayet size ait olan bir vücutla ne yaparsınız? Tatmini, cezbetmeyi, hazzı ararsınız.

Yurttaşlık hakları hareketi sırasında sizin gönlünüz kimden yanaydı?

Martin Luther King'in büyük bir hayranıydım. Yurttaşlık hakları için mücadele etmişti, ama aynı zamanda Vietnam savaşına da karşı çıkmıştı; ölümünden önce, Güney'de beyazların kiliselerinde de vaazlar vermeye başlamıştı, ırkçı beyazlarla diyalog kurabilmeyi başarmıştı. Güneyli beyaz nüfusun bir kısmı onun söylevlerinden büyük bir heyecan duyuyordu. İşte tam o sıralarda öldürüldü, çünkü kimilerinin rahatını kaçıran bazı sulara yelken açmıştı, iktidar mevzuunu sorguluyordu. Ulus çapında bir kahraman olmak üzereydi. Ama King bütün bu onurlandırmaların peşinde değildi, bir sözcü olmak istemiyordu; ona gücünü veren de buydu: ego meseleleri ya da iktidar hevesi nedeniyle orada değildi, gerçek bir halk hareketi onu bulunduğu yere getirmişti. Malcolm X'in söylevlerine de tanık oldum, inanılmaz derecede etkileyiciydi. Aynı zamanda eğlenceli, mizahi bir yanı da vardı; o yönü filmde görülmüyor. Bugün en büyük siyah şahsiyet Nelson Mandela, siyah mücadelesinin bütün tarihi verilerinin bir sentezini yapıyor. Bana gelince, beni ilgilendiren Afro-Amerikan tarihinde büyük bir rol oynayan adsız sansız siyah kadınların rehabiitasyonu.

"Siyaseten doğru" mevzuuna nasıl bakıyorsunuz?

Siyahları aşağılayıcı terimlerle adlandırmama, "zenci" gibi kelimeleri ortadan kaldırma çabası iyi bir şey. Ama her şeyde olduğu gibi, bu uygulama da saçmalık haline gelecek kadar abartıldı, işin suyu çıktı. Konu sadece siyahlarla da ilgili değil: örneğin cüce insanlara "küçük boylu" ya da "vertically challenged" (dikey özürlü) diyorlar *(gülüyor)*... Başlangıçtaki niyet iyi, dildeki ırkçılık temizlenmeli, ama işi bütün farklılıkları ortadan kaldıracak düzeye de vardırmamak lazım. Siyah siyahtır, cüce de cüce.

Çeviren: **s.i.**

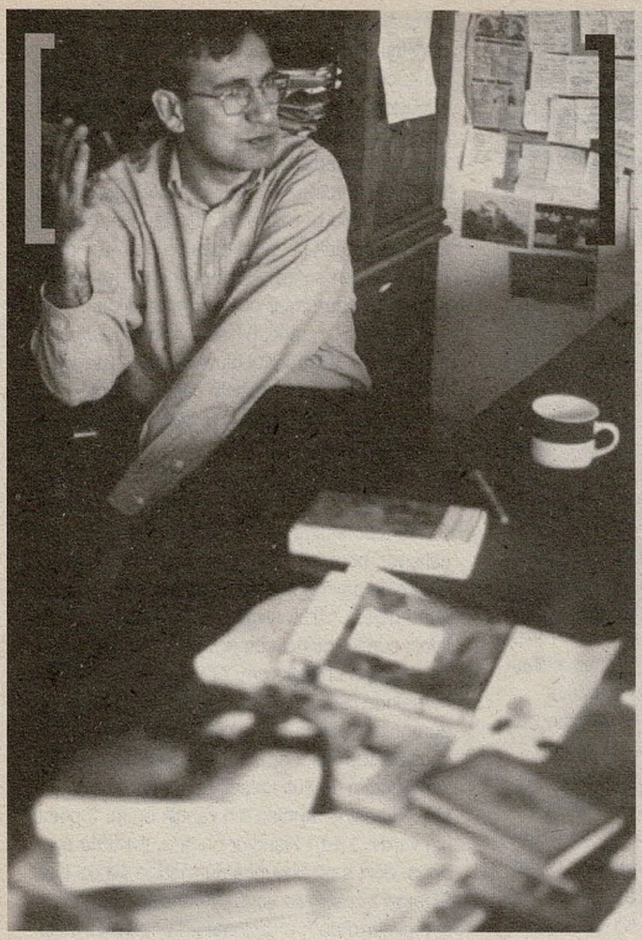

Orhan Pamuk

Geçenlerde ordan burdan konuşurken bir arkadaş dedi ki, "ya, biliyor musunuz, Orhan Pamuk hiç müzik dinlemezmiş". Sonra bir başkası da "evet, müzikle alakası yokmuş, ama Suzanne Vega'yı ve özellikle 'Tom's Diner'ı çok severmiş" dedi. Haliyle tecessüsümüz kıpraştı. Hem romancı, hem müzikle alakası yok, hem Vega seviyor, hem de favorisi "Tom's Diner". İdeal bir "blind test" durumu. Bu arada, çeşitli dergilerde yayınlanmış düzyazılarından ve "Pencereden Bakmak" adlı nefis bir hikayeden mürekkep yeni kitabı "Öteki Renkler"le hemhal olduk. Hal böyle olunca, blind test olayına girmek şart oldu...

SÖYLEYEN İBRAHİM TATLISES, GÜFTE ORHAN PAMUK

Chemical Brothers - Out Of Control *(Surrender)*

(klibi izliyor, bitince gülüyor) Eğlendim. Ama bana uzak bir dünya. Ben hiçbir zaman şiddet yanlısı olmadım. Bu dünya bana yabancıdır. Sokaklarda koşturan gençler, eli sopalı isyancı gençler... Şöyle diyeyim: Eli sopalı isyancı gençler ve onları beğenen kızlar –klipteki gibi büyük göğüslü kızlar– beni beğenmezdi. *(gülüyor)* Deniz Gezmiş'ten Che Guevara'ya dek uzanan bu tür kahramanlık menkıbeleri bana çok uzaktır, bir muhallebi çocuğuna olan uzaklık gibi. İki türlü muhallebi çocuğu vardır: Birincisi, muhallebi çocuğu olduğu halde "bir Deniz Gezmiş ya da Che Guevara olmasam da o havaları atabilirim" diyenler, bir de bu acı gerçeği kabul edip bu yollara hiç girmeyenler. *(gülüyor)* Ben bu ikincilerden olduğum için böyle özlemlerim de olmadı. Burdaki gibi devrimcilerden hoşlanan iri göğüslü kızlar ben bu yaşlardayken benimle ilgilenmediler, beni farketmediler bile. Bu yüzden bu tür anarşi ve devrimcilik ruhu, bu kızları benden uzak tuttuğu için hiç beğenmiyorum. *(gülüyor)* Devrimci şiddete karşıyım. *(kahkaha atıyor)* Ama şunu söyleyeyim: Müzik beni fazla etkilemedi, ama klibin içine düştüm. Klipte dikkatimi çeken de şiddet ve seksti.

Klip de zaten o kahramanlık menkıbelerinin nasıl manipüle edilebileceğine dikkat çekiyor. İlk başta "kontrol altında" stilize bir vaziyet var, sonra "kontrolden çıkıyor" her şey. Reklamın bittiği yerde bir gerçek "olay" başlıyor, bir haber filmi izliyoruz.

18 yaşında evde olmakla ne kadar haklı olduğumu bu kliple yine anladım. *(gülüyor)* O dünyaya maalesef giremedim. O devrimci savaşçı, şehir gerillası dünyasına hep uzak kaldım. Güce, iktidara, vücudun güzelliğine dayanan şehirli, genç muhalifin karizmasından bana hiçbir şey bulaşmadı. Ama şunu da söylemeye hakkım var: 70'lerde parkaları giyen, Che Guevara'ya hayran olan insanlar, benim okuduğum kitapları, düşünce alemimi küçümserler, anlamazlardı. O zamanın devrimcileri, bugün kendilerini göstermek istedikleri gibi özgürlükçü değildi. Fransa'da 47 kuşağı özgürlükçüydü. Bizde ise 47 kuşağının Batı'dan gelen tüketim kapitalizmine köylülük tarafı ağır basan isyanı söz konusuydu. Özgür sekse karşı bacı-kardeş ilişkisi, Batı'dan gelen yüksek kültüre karşı folklor ve bunun ürünleri savunulurdu, aile değerleri yüceltilirdi. Bizdeki 68 kuşağı kesinlikle Batı'daki kadar özgürlükçü değildi. Marksizmi savunurken çok kahramandı, çok fedakardı. Bundan hiç şüphe duyulamaz, ama özgürlükçülük tarafı yoktu. Bugün reel sosyalizm bitmiş ve marksizm biraz gözden düşmüşken, bunun özgürlükçü bir durum olduğu hikayesi yazılıyor. Çünkü bu daha kabul edilebilir bir hikaye. Uzun saçlı olmanın iyi olmadığını çok iyi hatırlıyorum. "Arkadaş" filminde Yılmaz Güney uzun saçlı çocuğa saçlarını kestirir mesela. Ama askeri darbelerden sonra da askerler sokak aralarında uzun saçlıları toparlayıp saçlarını keser ne hikmetse. Bana da Virginia Woolf okuduğum için kızarlardı. Bir şey okuduğu için insana kızılan yer, özlenen bir yer değildir.

"Öteki Renkler"de, "gerillaların da insan olduğunu anlamaktan uzaklaşıyoruz" gibi bir cümle var...

"Öteki Renkler"de yayımlanan iki yazıda Vargas'ın iki kitabını eleştirdim. Birisi "And Dağlarında Terör" diye çıkan bir romanın eleştirisi. İkincisi, yazdığı makalelerin toplandığı bir kitap, Türkçesi çıkmadı, adı "Making Waves". Orada bir makalede, Vargas, 20 yaşlarındaki bir arkadaşının dağlarda gerillaya çıktığını ve öldüğünü bir gazetede okuyor. Buna üzülüyor ve acıklı bir yazı yazıyor. Ama 25 yıl sonra yazdığı "And Dağlarında Terör'" romanında ise artık Vargas'ın gerillada arkadaşı yok ve onları çok iyi anlamıyor. Ama iyi bir romancı olduğu için onları bir grup içine düşmüş insanlar olarak sevgiyle anlatıyor. Zaten bir insanı her zaman sevgiyle anlatacaksın, roman bu. Ben de o yazıyı yazarken, demek ki insan orta yaşa gelince gerillada arkadaşı kalmıyor ve birazcık anlayışsızlık geliyor demiştim.

Birkaç yıl öncesinin 1 Mayıs'ında banka camlarını indiren, çiçekleri tekmeleyen insanlara karşı da böyle bir anlayışsızlık gelişiyor mu?

O insanları anlarım ben. İşim bu zaten, romancıyım ben. O çiçeği koparan insana vandal gözüyle bakmam, anlarım. İşim o insanın neden öyle yaptığını anlamak, göstermek, onu hakiki kılmak, onu sevilebilir kılmak, o insanın dürtülerini, o insanı o harekete götüren mekanizmayı okura ona hak verdirtecek şekilde anlatmak. Ben o dünyada değilim öte yandan ve o dünya bana yabancı. Bunu anlatmak ve söylemek de benim hakkım. Okurumun bunu da bilmesini isterim. "Kendini radikal düşünceye beğendirmek isteyen, mahçup ve hali vakti yerinde liberal" pozisyonunu sevmiyorum. Benim için düşünceler önemli ve kendi ayaklarımın bastığı yerin bir haklılığı var ve onu da söylemek istiyorum. Siyasi konum olarak suçluluk duyguları içinde yaşayan birisi değilim ki, radikal şiddete uzaktan mahçup bir şekilde onay vereyim. O insanın niçin öyle yaptığını anlarım, ama benim hayatım ve konumum başka. O insana sempati de beslerim ama benim dünyam başka. Bunun da bilinmesini isterim.

Suzanne Vega - Tom's Diner *(Solitude Standing)*

"Tom's Diner" bu. *(gülüyor)* Bunun bir de enstrümanlısı var. *(sözleri dinlerken gülüyor)* Biliyor muydunuz Suzanne Vega'yı sevdiğimi?

Evet, eski bir söyleşinizde vardı. Konserine gittiniz mi?

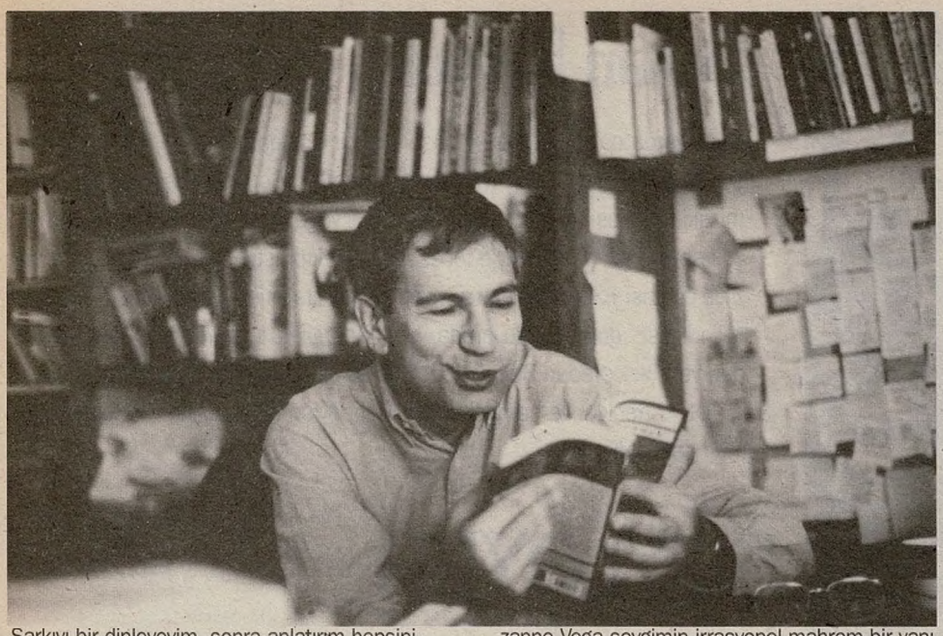

Şarkıyı bir dinleyeyim, sonra anlatırım hepsini. *(şarkı bitince)* Şimdi ben bunu çok severim. Öbür yorumunu daha çok severim. Bunu sevmemin sebebi de, hayat hikayemle kesişmesi değildir. Kesişmesi şöyle, önce onu anlatayım: Ben Tom's Diner'da, daha bu şarkı yokken, aynı bu şarkıda anlatıldığı gibi oturdum, orada akşam ve öğle yemekleri yedim. Tom's Diner, New York'ta Columbia Üniversitesi'nin civarındaki en ucuz lokantadır. Ama Broadway'de ana cadde üzerindedir. Hâlâ açıktır. En son geçen sene orada yemek yedim. Hâlâ çok ucuz. 1985'te New York'taydım ve günlük harcamamı on dolar olarak hesaplardım. Bunun içinde kitap ve sinema da vardı. Karımla böyle yaşardık. "Kara Kitap"ı yazıyordum o zamanlar. Bu Tom's Diner'a yürüyüş mesafesi dört dakika olan kütüphanede çalışıp saat üçte bir ara verirdim. O ara çok eğlenceliydi. Bir New York Times alırdım ve Tom's Diner'a giderdim. Masamda da bir tane sütlaç –Tom's Diner'ı işletenler Rumdur çünkü–, bir de 45 sentlik kahve olurdu. Kendimi çok mutlu hissederdim. Bugünkü gibi meşhur bir yazar hayatı yaşamazdım. Kimse beni aramazdı. Karım doktora yapıyordu. Ben de karım ve bir-iki Türkün dışında kimseyi görmezdim. Columbia Üniversitesi bana çok kibar davranmıştı. Türkçe pratik yapmak isteyenlerin geldiği bir ders vardı, kredi alınmayan, o dersin karşılığında bana iki metreye bir metre hücre gibi bir oda vermişlerdi. "Kara Kitap"ın çoğunu orada yazdım. Karımla her gün akşam yemeklerine de Tom's Diner'a giderdik. Şarkıdan haberim yoktu o zamanlar. Suzanne Vega'yı da ayrıca severim. Bu sözleri çok şiirsel buluyorum. Cinsel olarak kafamdaki –herhalde bilinçaltıma gömülmüş– kadın tipine denk düşüyor. Hafif oğlanımsı, ince ve uzun boylu, entelektüel kadın tipi. Konserine gitmek istemedim. Öyle şeyler çok mahrem oluyor. Eğer bir konuda çok bilgi sahibi değilseniz, oradaki sevgileriniz bilgiden, denenmiş, sınanmış tecrübelerden çok, kişisel saplantılarla sahiplenmek oluyor. Vega'yı seviyorsunuz, ama başkalarıyla paylaşmıyorsunuz. Sonra size hemen "Muzanne Vega var, onu biliyor musun? Ayrıca Muzanne Vega da Tuzanne Rega'dan etkilenmiştir" diyorlar. Bütün bunlar sizin hayalinizdekileri bozuyor. Siz tamamen kişisel olarak kapağından beğenmişsinizdir falan. Ya da "dat dat daa rat" demesinden hoşlandığınızı bilmelerini istemezsiniz. Şimdi belki ünlü yazar olduğum için bilgisizliğimi söyleyebiliyorum. Suzanne Vega sevgimin irrasyonel mahrem bir yanı var. Açık, "aydınlanmış" bir sevgi değildir o. Başka bilgilerle desteklenen ve düz bir mantıkla başkalarıyla paylaşılabilecek bir şey değildir. Bu yüzden onu bir konserde kalabalık içinde görmek sanki bana tuhaf geldiği için konserine gitmedim. Ama daha önemli sebebi, ben bir konsere gitmek için nerden bilet alınacak, saati nereden öğrenilecek, kiminle temasa geçilecek bilmem. Vakko'dan gidip don almak gibi korkutucu bir şey konser bileti almak benim için. *(gülüyor)*

k.d. lang - My Last Cigarette *(Drag)*

Kim bu?

k.d. lang.

İlk başta bende "kimsiniz ve niçin bu kadar hüzünlüsünüz?" deme duygusu uyandırdı. Ama pek çok müzik parçasında benim için olan şey oluyor burada da. İlk başta müzik bana "güzel" geliyorsa, içgüdüsel olarak onu seviyorsam, onu söyleyen insanla kendimi özdeşleştiriyorum ve onu takip ediyorum. Burada da –sabah, yağmur kara dönüşmüş– kederli bir kadın var. Bunu düşünürken onun gözünden müziği bir süre izliyorum. O kadın hakkında düşler kuruyorum. İki türlü erkek vardır. Her türlü kadın sınıflandırması yapılır ama aslında iki tür erkek vardır: Birincisinin bir kadına aşık olması için onu tanıması, işyerine gidip gelmesini izlemesi, koklaması, nasıl sandviç yediğini görmesi, annesi ve kızkardeşini tanıması ve onun hakkında bir sürü hikaye ve efsane dinlemesi gerekir. Sonunda bütün bunlardan sonra kıza aşık olacak. Ben o değilim... Ben, bütün bunların hiçbirini bilmediğim gibi, küçük bir ipucundan korkunç hayaller kuracağım. Bu şarkı bana böyle hayaller çağrıştırıyor. Bir erkek tipinin de o sırada aşka "ihtiyacı" vardır. Bir kadın hakkında bir günlük hayat bilgisi toplamaya değil, toplamamaya ihtiyacı vardır. Hayallerindeki alevlenmeyi sağlayabilecek bazı ipuçlarına ihtiyacı vardır. Bunların çok hakiki, çok derine giden, neredeyse o kadınla da kendini özdeşleştirmesine, bazen de kendini o sanmasına yol açacak ayrıntılar olmaları gerekir. O kadının hüzünlü olması, yalnız olması, ne muzaffer ne de tamamen yenik olması... Hayatı tamamen bir çizgide kabul eden, ama çok kesinlikle kendi dünyası olan biri olması yeter. Sonra bendeki hayal gücü böyle kederli bir müzik duyunca bütün gücüyle gaza basar. Başka bir hayat yaşama, başka bir şehirde bulunma arzularıyla birleşir. Ama bir noktadan sonra, nasıl bu kadını tanıdıktan, ilişki kurduktan, sandviç yerken gördükten, ayakkabısının boyasının döküldüğü yeri boyarken, kafasını en çok neye taktığını ve niçin üzüldüğünü gördükten sonra, aşkın dışına çıkma ve vazgeçme gibi durumlar olursa, müzikte de, beni sarmalayan bir şarkı, bir süre sonra takip edemediğim bir tiyatro gibi oluyor. Yavaş yavaş kafam o müziğin ima ettiğinin dışına çıkıyor.

Türkiye'de yalnızca ekonomik pastanın bölünüşü açısından içler acısı haksızlık ve sınıflar arasında inanılmaz bir uçurum yok. Bu ekonomik zaferi, bir de kültürel olarak perçinleme arzusu var.

Şarkının adı "Son Sigara"... "Öteki Renkler"de epey bir sigara bahsi var...

Kitaptaki sigara yazıma şöyle başlıyorum: "Sigarayı bırakalı 272 gün oldu". İki durumu da özetleyen bir cümledir. Hem bir yandan uzaklaşmaya çalışıyor, hem de bırakamadığını, bir mahkum gibi günleri saydığını gösteriyor. Yazıda bir yerde de şunu derim: "Artık alıştım sanıyorum". *(gülüyor)* İkinci cümle, birinci cümleyi yalanlıyor. Bu yazıda bir de şunu anlatıyorum: "Taksiye binmiştim bir keresinde. Sürücü sigara içiyordu. Arabanın içi dumanla doluydu. İçime çekmeye başladım. 'Kusura bakma' dedi adam. Pencereyi açıyordu. 'Yok' dedim 'kapalı kalsın, ben sigarayı bıraktım'." İletişim Yayınları'nın yaptığı editör toplantıları vardır. 13-14 kişi olur burada. 14'ü de aynı anda, dört saat boyunca durmadan sigara içer. Sigarayı bıraktıktan sonra, itiraf edeyim, nefis bir gün geçiriyordum o toplantılarda. *(gülüyor)*. Bu "sigarayı bırakalı 272 gün oldu" yazısını yazdım ve Öküz dergisinde yayınlandı. Sonra bir gün, bir akşamüstü bir taksiye bindim, gene yazıda yazdığım gibi taksi şoförü sigara içiyordu. Adamın sigarasını söndüreceğini zannedip korkarak "yok yok, hiç rahatsız olmuyorum sigaradan, bilakis seviyorum" dedim. Adam, "biliyorum Orhan Bey, okudum" dedi... Biraz daha sigara anılarımı anlatayım: Günde iki paket sigara içiyordum. Tutkulu bir şekilde içiyordum. 1986'ydı galiba. Bir sebepten dolayı o sıralarda birkaç kez Aziz Nesin'le karşılaştık. O benim ne kadar çok içtiğimi biliyordu. Beni seviyordu da. Kendisi de bırakmıştı o sırada. "Ben bıraktım, çünkü biraz içemiyorum, tamamen teslim oluyorum" dedi. O sıralarda bırakmayı deniyordum, ama tamamen başarısız oluyordum, üç gün sonra ağlayarak içmeye başlıyordum. Üçüncü gün "bir tane içeyim bari" dedikten sonra 35 tane içmeye gene başlıyordum. Bunu anlatıp günde altı tane içen insanlara çok gıpta ettiğimi, onlar gibi olmak istediğimi söyledim. Aziz Nesin bana, "bırakın Orhan Bey, onlar tutkusuz insanlar" dedi. *(gülüyor)* Teselli verdi bana.

Günde beş-altı tane içenlere imrenmemek elde değil, bayağı Epiküryen bir tavır. "Tutkusuz" yerine "ehlikeyf" demek daha doğru belki de...

Onlar hayatta daha az dertliler. Olmasını istedikleri ve olmazsa kendilerini mahvedecekleri tasarıları, eziklikleri, tutkuları yokmuş gibi geliyor. Ben 20-30 yaşlarındayken, birisi yan baktı, kaşını kaldırdı, biri yaptığım şeyi beğenmedi, beriki hakkımda ne düşündü diye 85 tane sigara içerdim. Roman yazarken bu cümle kötü oldu, şu cümle iyi olmadı, bu cümleyle alay edecekler diye 35 tane

daha içerdim. Ve hayat böyle ezikliklerle geçerdi. Diğer taraftan "şu cümle öyle harika oldu ki, herkes elimi öpecek" diye ölme ve göklere yükselme arasında giderken sigara da sürekli alevlenirdi... Evet, onlar daha ehlikeyf, daha rint, daha tasavvuf ahlakı mı almışlar, tutkularını mı dizginlemişler bilemiyorum ama, o insanlar bunu başarıyorlar. Sigara benim için öteki zevklerin hepsinin yerini alabilirdi. Yemek yemeyi bile düşünmezdim sigara içerken. Seksin bile yerini alabilirdi. *(gülüyor)* Sigarayı tamamen ölümden korktuğum için bıraktım. Başkalarına göre bana daha çok zarar veriyordu sanki sigara. Sabah ilk sigarayı içtiğimde kalbim küt küt küt hızlanırdı. Sigara güzel bir alışkanlık ama bence. Depremde ölürsem, son saniyede düşüneceğim şey, "bari şu sigaraları içseydim" olacak. Çok bozulacağım bırakmış olduğuma.

Son sigaranızı hatırlıyor musunuz?

Sadece onu değil, ondan sonraki saatleri de hatırlıyorum. Yeşilköy'de, "son yolcular uçağa buyrun" diyene kadar üst üste on tane sigara içtim. En sonunda da genzimi, gırtlağımı yaka yaka ve üzüntüden çok, böyle manik bir intihar halet-i ruhiyesi içinde ite kaka bırakabildim. Şimdi kendimi tebrik ediyorum ve tebrikleri de kabul ediyorum. Kolay olmadı, ama bizde de irade var! *(gülüyor)* Bu kadın kederli bir şekilde son sigarasını içiyor, zevk alarak içiyor. Bu kadın gibi bırakmak güzel, ama zor. Aşık olacağım kadın bunu yapabilir ama. *(gülüyor)* Onu teselli etmek isterdim.

Bir de öteki "son sigara" var...

İdamdan önceki mi? O bana korkunç geliyor. Ama, insanoğlunun hanesine yazılabilecek iyi bir şeydir. Herkes o sırada astıkları adamdan nefret eder, ama son sigarasına da saygı gösterir. Herkes sigaranın hazzını da bilmez, ama onu ağzımıza koyup içimize dumanı çekerken daha bir kendimizle başbaşa kaldığımızı da bilir. Onun hazdan çok, daha iyi düşünmek, daha iyi hatırlamak, daha iyi çözmek, daha iyi efkarlanmak yolu olduğunu herkes bilir. Onun için de hayata veda etme anında o son sigaranın hayata veda edişin en yoğun hali olduğunu, daha sonrakilerin bir formaliteler bütünü olduğunu sanki herkes kabul etmiş. O anı düşünmek bile istemem ama.

Mazhar Fuat Özkan - Deneylere Doğru *(Agannaga Rüşvet)*

Yerli bir şey kokuyor burada. Kim bunlar?

Mazhar Fuat Özkan.

Aa, Mazhar benim askerlik arkadaşımdır. Oradan tutturmaya çalışayım bari. Biz askerlik yaptığımızda, o "dişler bembeyaz" reklamıyla ününü arttırmıştı. 1980 aralık ayındaydı bunlar. Sekiz senedir roman yazıyordum ama hiçbiri yayınlanmamıştı. Gazetecilik okumuştum ama hayatımda bir gün bile gazetecilik yapmamıştım. 30 yaşına gelmiştim ve hayatta hiçbir iş yapmamıştım. Yaptığım tek şey evde duran yayınlanmamış romanlardı. İnsanlar kayıtta lazım olduğu için mesleğimi soruyorlardı. Ben de ne diyeyim? Gazetecilik diplomanız varsa, gazetecilik mezunuyum demezsiniz, "gazeteciyim" dersiniz. Haklı olarak hepsi sorar: "Hangi gazetede?" Neyse, anlarlardı durumu. Gazetecilik okumuş ama yapmamış. "Peki sen ne yaptın hayatta?" derlerdi. "Ben roman yazdım" derdim. Doğruydu. Roman yazmıştım. 30 yaşına gelmişim, annemle oturmuşum, babamdan cep harçlığı almışım, askerlikten kaçmışım, romanlar yazmışım ama yayınlanmamış. Onu da başaramamışım. O zaman sorarlardı gene dostça: "Nereden çıktı, adı ne?" Yayınlanmamış. O zaman gene başlarlardı: "Gazeteci ama gazeteye hiç gitmemiş, romancı ama hiçbiri yayınlanmamış ha ha ha". *(gülüyor)*

Dostoyevski de severim ama çara ne yağcılıklar çektiğini şimdi açıp göstersem şaşarsınız. Ama Dostoyevski, Dostoyevski'dir gene. Çetin Altan da bizim köşe yazarlarımızın Dostoyevski'sidir.

Mazhar Alanson da mı gülüyordu böyle?

Yoo, Mazhar iyiydi. Mazhar'ı seviyorum, ama bu şarkıyı çok demode buldum. Çok doğrudan... Ayrıca, Doğu ile Batı arasında olmayı pek beğenmiyor, bir zaaf olarak görüyor şarkıda. Alttan alta da sanki Batılı olmayı ister gibi. Ama ben bu "arada olma"nın bir zaaf olmadığını söylüyorum. Başka parçaları daha güzel bence. Adlarını sormayın, hatırlayamam şimdi. *(gülüyor)*

Bu albümdeki bazı şarkılarda Çetin Altan'ın "Zurnada Peşrev Olmaz" kitabından alıntılar vardı... "Öteki Renkler"de siz de Çetin Altan'ı çok beğendiğinizi belirtiyorsunuz...

Kitapta açıkça yazdım, bence Çetin Altan bu son yüzyıldaki en parlak, en yaratıcı köşe yazarıdır. Bakın kitapta ("Kara Kitap") ne yazmışım: *(okuyor)* "Kahramanımın benzetilmesinden en çok korktuğum gerçek köşe yazarı ise bilgisi, ilgi alanlarının genişliği, edebi yetenekleri ve tartışmacılığı yüzünden hiç şüphesiz son elli yılın en parlak köşe yazarı olan Çetin Altan'dır"... Bir defa hayatıyla bunu hak etmiştir. Başka bir şey yapmamıştır. Tamam, TİP için çalışmıştır, piyesler yazmıştır ama, enerjisini ve zekasını en çok verdiği şey bu olmuştur. Bu işi tamamen bir hüner, bir meslek haline getiren, en çok yazan, en parlak yazan, güncel politikaya girebilen, hem de mesafesini koyabilen ve yazıları da çoğu zaman edebi olan bir insan. Ayrıca 1960'larda Türkiye soluna çok hizmet etmiştir. Devleti eleştiren, devlete mesafe koyan sol liberal tutuma da herkesten önce geldi, herkesten önce geldiği için ve biraz da o dönem solculuğu ihmal ettiği için "dönek" gibi kötü kelimelerle yerin dibine batırdılar. Sonuç olarak, Türkiye'de sol, devletle ve devletçilikle hesaplaşması gerektiğini gördü ve Çetin Altan'la aynı görüşlere varmasa bile, kimi konularda ona yaklaştı. Ona hakaret edilirken, onun Türkiye solunun bir önceki dönemdeki parlak temsilcilerinden biri olduğu hemen unutuldu. Bu da Türkiye solunun partici, cemaatçi, biraz daha özgürce düşüneni hemen düşmanla özdeşleştiren, cezalandırmak isteyen hiç sevmediğim yanıydı.

Bir toplantıda Özal'ı ayakta alkışlayıp "Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük başbakanı" ilan etmişti ama...

Tamam, bunları yaptı. Daha başka bir şey söyleyeyim. Kendim okudum. Özal arabayı kullanıyor, Çetin Altan da yanında oturuyor. Bunu yazdı. Bunun ima ettiği bir iktidar ilişkisi var ya, "başbakanla beraber geziyorum". Bunun ballandıracak yanı var ya, bunu da zaaf halinde yazdı. Bunu bir zaaf olarak görüyorum. Ama ne diyeyim şimdi size? Hiçbir zaman ANAP'lı olmadım. Hiç sempati duymadım Özal'a, ama gene de Çetin Altan'ı seviyorum.

Biz de severdik, ama maalesef hayal kırıklığına uğrattı...

(gülüyor) Bunlara çok girmek istemiyorum aslında. Bunlara zaaf demeye bile hakkım yok. Bende de vardır belki böyle şeyler. Ben onları yazdıklarıyla değerlendirmek istiyorum. Dostoyevski de severim ama çara ne yağcılıklar çektiğini şimdi açıp göstersem şaşarsınız. İyi, parlak şeyler yazan insanları yaptıkları parlak şeylerle değerlendirmek isterim. Şimdi biri "fakat sen biliyor musun Dostoyevski'nin çara yazdığı yağcı mektupları" deyip gösterebilir. Ama Dostoyevski, Dostoyevski'dir gene. Çetin Altan da bizim köşe yazarlarımızın Dostoyevski'sidir. Benim bakışım böyle. Yazarların insani kusurlarını gözardı edip onların yaptığı iyi şeyleri gözönüne almayı tercih ederim.

"Euro-Türkler ve magandalar" diye bir yazısı vardı. "Euro-Türkler"den kastı, malum azınlık... "Beyaz Türkler" tabir edilen varlıklı sınıf. "Maganda" diye horladığı ise yoksul halk. O insanları horlarken onların sırtından yaşayan Euro-Türkler'i alkışlıyordu....

Ben bu ayrımı yapmazdım, bana soruyorsanız şimdi. Mesele, Batı kültürü, "Öteki Renkler"de de bunu yazdım. Öyle derler ya, ben bunu yazdım efendim, okuyayım da görün: *(gülüyor)* "Türkiye'yi yönetenler Batı kültür ve sanatını ülke içinde eleştirel düşüncenin yolunu açacak bir şey olarak değil, kendilerini yoksul sınıflardan ayıracak bir üstünlük simgesi olarak gördüler". Şimdi eğer "magandalar ve Euro-Türkler" diyorsanız, bunda da bir "Avrupa'yla bütünleşmiş üstün Türkler" ile "kendi sorunları içinde boğulmuş gariban Türkler" ayrımı var.

Ve onlar, "magandalar", bir zamanlar Çetin Altan'ın sözcülüğünü yaptığı insanlar...

Bence de maganda kelimesi kötü. Ama o zaman şunu tartışalım: Türkiye'de bir üst kültür var. Batı kültürü de bizde aydınlanmacıların iddia ettiği gibi bir "özgürleştirmecilik" unsuru olarak kullanılmıyor, konsere gidip "aman ne kadar seçkin olduk" demek için kullanılıyor. "Ayaktakımından yüksek olduk, daha da yükselmemiz ancak Batı simgelerini kullanarak olur" diye kullanılıyor. Geri kalanlara da "arabesk magandalar", "hayvanlar" diye davranılıyor. Bunu tiksinti verici buluyorum. Bunun batılılaşma değil, Batı simgelerini alarak, ekonomik olarak zaten ezdiğin halkı kültürel olarak da bir kere daha aşağılamak ve ezmek olduğunu düşünüyorum. Özellikle büyük medyamızın bütün davranış kalıplarında bu var. Bir seçkin, yüksek elitler için ve onların reklamları için batılılaşmış sayfalar ve programlar var, bir de ayaktakımı için piyangolar, diziler, sefillikler var. Bu işlerin sahipleri de esas parayı o ayaktakımından kazanıyorlar ve bunun üzerinden hava atmayı ve prestij kazanmayı, kendilerinin de aslında zevk almadığı operalar ve konserlerle yapıyorlar. Türkiye'de yalnızca ekonomik pastanın bölünüşü açısından içler acısı haksızlık ve sınıflar arasında inanılmaz bir uçurum yok. Buna koşul olarak, bir de, bu ekonomik zaferi, yani bir azınlığın büyük çoğunluğun gelirini elinden alıp olağanüstü bir şekilde hakim olmasını, bir de kültürel olarak perçinleme arzusu var. O insanların o paraları hak ettiklerini de, nostalji edebiyatında, "İstanbul'a yeni gelmiş ayılar"dan kırk yıllık İstanbulluların çektiklerini, Batı kültürüyle incelmiş insanların lahmacuncular dan çektikleri ıstırabı okurken anlıyoruz. Bu paraları kazandıktan sonra, bir de kendi ekonomik zaferlerini daha da benimsetmek için kullandıkları bir yöntem bu... Ama şu ayrım yapılsın isterim: Ben batılılaşmacıyım. Türkiye'nin bazı değerler açısından batılılaşmasından yanayım. Ama Batı kültürü bizde, özellikle de askeri darbeciliğin coştuğu son altı-yedi yılda, "operamüzik, işte Atatürkçülük" oldu. Şu anda Türkiye, gelir dağılımı bozukluğu açısından dünyada önde gelen ülkelerden biri. Yani çok küçük bir azınlık

çoğunluğun ürettiğine el koyuyor. Bu, kabaca asker gücüyle tutulabilir biraz, fakat bunu bütün toplumda kabul edilebilir bir boyuta getirmek ve ezilenlerin de buna hak vermesi için, onların da "evet, ne yazık ki biz de operadan anlayamıyoruz" deyip evde ağlamaları gerekir. Mutlak zafer şudur: Ayda 150 milyonla dört kişiye bakan, bir gecekonduda oturan ve günde on saat çalışan insanın kendi gibi binlerce kişinin emeğini emen, ürettiği zenginliği alan bir başkasının karşısında öfkelenmemesidir, ona hak vermesidir. Bu hak verme de, "evet siz bu paraları hak ediyorsunuz, çünkü ben operaya gidemiyorum, hâlâ bu alçak İbrahim Tatlıses'ten zevk alıyorum, herhalde ben bir hamam böceğiyim" demesidir herhalde. Ortak noktamız Batı modernizmi olan bazı dostlarımız da bu zihniyete hizmet ediyor. Batı'nın eleştirel yanı bir kenara bırakılıyor ve batılılaşmacılık, bir azınlığın olağanüstü ekonomik zaferini –bütün halkın kanını emmesine paralel olarak– perçinlemesi haline geliyor.

Erdoğan Soyalp ve Arkadaşları ve Halk Korosu
Halkçının Marşı
(45'lik)

Sol bir marş bu galiba.

70'lerde yayınlanmış, kapağında Bülent Ecevit'in resmi olan bir CHP marşının plağı...

Bu da şunu gösteriyor: Ecevit birinci iktidarında ideolojik kültürel olarak marksist sola, hatta bolşevik sola çok şey borçludur. Şimdi bunları hiç kimse hatırlamak istemez. Ama bence taktığı kaskette de Lenin'den esintiler vardı. "Ortanın solu Moskova yolu" denirdi, ama tabii ki Ecevit Moskova yolunda değildi. Öyle bir şey yapmaya hiç niyeti de yoktu. Ama sosyal demokrasinin ilk yıllarındaki davranış tarzlarında, hayal sisteminde, imgeler aleminde, kültüründe "marksist, bolşevik partici sol"dan pek çok şey vardı. Nitekim Ecevit de o solun fedakar insanlarının açtığı yoldan iktidar oldu. Ortanın solu, "Moskova yolu" değildi elbette ama, Moskova'dan gelen pek çok kültürel şeyi kullandı.

Daha sonra Şenay'ın "Sev Kardeşim"ini de kullandı CHP. Ve bu, Türkiye'de ilk defa bir popüler müzik parçasının seçim propagandası şarkısı olarak kullanılmasıydı. "Halkçının Marşı" kanadı, partinin bu tarz 'burjuva hümanizmi' kokan bir şarkıyı kullanmasını eleştirmişti...

Evet, onlara "Sev kardeşimciler" denirdi. "Hümanizm eşittir sev kardeşim" mantığı yürütülür ve daha sert, taviz vermez solcular bundan hoşlanmazdı. Buna koşut olarak gene bir Althussercilik vardı. Althusser, Batı marksizmi içerisinde "marksizm hümanizm değildir" diyerek Türkiye'de çok büyük bir yankı yapan bir yol açmıştır. *(gülüyor)* Bu da "birazcık Stalinciliği beğenmeyelim ama sertliğini tutalım, sertliğinden ve taviz vermez marksizmimizden vazgeçmeyelim; böyle sevgi, kardeşlik gibi retorikleri düşük düzeyde tutalım" arzusuna tekabül ediyordu. Bence politik olarak Ecevit haklıydı, "Sev Kardeşim" yerinde bir seçimdi... Bütün bunlar siyasal tarihimizde yeni şeylerdi. Siyasal parti deyince, genelde, inançları uğruna yola koyulmuş bir askerler ordusu akla gelirdi, öyle halkın hoşlandığı şarkılarla ıslık falan çalmazdı eski partiler. Popüler kültürü kullanmak ciddi bir yenilikti.

Ecevit'in şimdiki iktidarı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çok talihli olarak görüyorum. Çiller, Yalım Erez başbakan olup partiyi elinden almasın diye koşa koşa gidip Ecevit'i Başbakan yaptı. Daha sonra rastlantı eseri Apo yakalandı. Ecevit'in önünde kimsenin aklına gelmeyen bir iktidar çıktı, kendisinin bile rüyasında göremeyeceği bir şey oldu. Fakat, bütün bunlar olmasa gene CHP'den daha fazla oy alacaktı.

MHP'nin yükselişine ne diyorsunuz?

MHP'nin yükselmesi, PKK düşmanlığının artması ve "en sert tavrı ben koyarım, ezer geçerim" fikriyatının yaygınlaşmasıyla oldu. O asker uğurlama törenleri... İtalyanlar ilk başta Apo'ya iyi davranınca, diğer partiler rezilce şovenizm gösterileri yapmakta kararsız kalınca, devletin izin verdiği, Demirel'in teşvik ettiği bütün gösterileri MHP yaptı ve bu duyguları kuvvetle taşıyan halkın gözünde de "Apo'ya, Batı'ya karşı en iyi bunlar mücadele ediyor" mertebesine yükseldi. Bu partiyi son derece başarılı buluyorum, şimdi 180 derece dönerek Türkiye'nin Avrupa'da yer almasına ilişkin anlaşmalara imza atıyorlar. Ayrıca, MHP'nin yükselişinde bizim basınımızın devlete hizmet etme geleneğinin de büyük etkisi var. Avrupa düşmanlığını aynı MHP gibi kullandı basınımız. MHP için zemin hazırladı, sonra da şaşırmış gibi yaptı. Kitapta "Bayram Ziyaretlerinde Doğu-Batı, Milliyetçilik" diye bir yazı var. Oradan okuyayım: *(kitabın sayfalarını karıştırıyor)* Bir bayram ziyareti yapmıştım, bir baktım bütün akrabalar Avrupa düşmanı olmuş. O yazının son cümlesi şu: "Eski bayramlarda da bir Doğu-Batı gerginliği yaşanır, şekerler atıştırılıp likör içilirken 'bak sen karışma' havası içerisinde bazen bu sol-sağ çatışmasına indirgenirdi. Onları eleştirirseniz de, saf ve yüzeysel bulsanız da, sanki sırf gözlerini Batı'ya dikmiş oldukları için eski kuşakların iyimser sözcüklerine fazla kızamazdınız. Şimdi bu bayram ziyaretlerinde o iyimserliğin de çekip gittiğini görüyorum. İki kadeh likör içtikten sonra Avrupa'nın kötülüklerinden dem vuran öfkeli ve umutsuz akrabalarımızın kötülüklerine hazırlanalım." *(gülüyor)* Kötülükleri MHP'nin iktidara gelmesiyle oldu işte. Bakın, MHP şimdi "Apo'yu asalım" diyor. Ama mecliste başka bir parti daha olsaydı ve beraber Apo'yu asabilselerdi, acaba bu kadar kolay "Apo'yu asalım" diyebilecekler miydi? Dudakları uçuklardı, "devletimiz, basın, askerler, Avrupa ne diyecek" diye... Şimdi, "biz asalım diyelim, biz asmak istedik ama astırmadılar deyip seçime gidelim" diye bakıyorlar. Bu konudaki görüşüm şu: Bir insanın hayatının politik mülahazalarla değerlendirilmesine karşıyım. Ben "aman Apo'yu asmasınlar, Avrupa bizi almaz" demem. Bir insanın hayatı bu tarz politik çıkarlarla ilişkilendirilemez. Ben bir insanın asılmasına karşıyım.

Çoğunluğun ürettiğine el koyan azınlığın mutlak zaferi şudur: Ayda yüz elli milyon ile dört kişiye bakıp bir gecekonduda oturan ve günde on saat çalışan insanın kendi gibi binlerce kişinin emeğini emen başkasının karşısında öfkelenmemesi, ona hak vermesidir.

Vasilis Tsitsanis - İ Ksenthia
(Rembetiko)

Nedir bu?

Vasilis Tsitsanis diye bir rembetiko müzisyeni. 1938 tarihli bir kayıt bu.

Duygu olarak bana yakın geliyor. Bize yakınlığıyla hoşuma gidiyor ama başka folklorik çalışmalarda olduğu gibi beni bir yerde durduruyor. Basitliği benim onu bir noktadan sonra anlamama engel oluyor. Bu sesin rengini mi desem, havasını mı desem, seviyorum. Kendimi gerilimsiz bir Akdeniz ortamında hissediyorum. Ama bu tarz rembetiko ya da Yunan müziğini hep aydınların dinlemesinden bildiğim için, bana bir çeşit aydın toplantısında olduğum izlenimi veriyor.

Nasıl bir resim canlanıyor?

Gözümü kapatınca, hoşgörüsü yüksek olan, Yunanlıları sevdiği için kendini hafiften tebrik eden bir aydınlar ortamında olduğumu düşünüyorum. O insanları seviyorum, ama içimden şeytani bir öfkelenme geçiyor. Onun ne olduğunu da düşünmüyorum. Kafamda canlanan resim, insanlar oturmuşlar bir masanın etrafında, rakı içiyorlar ve bu insanların kendi milletleri ve devletleri ve İslam'la bir sorunları var. Bir yandan batılılaşmacılar, Batı kültürünü özlüyorlar. Ama kendi dinleri, halkları ve devletleri onlara istedikleri onayı vermiyor. Bir yalnızlık durumu var. Yunancayı da bilmiyorlar. Şarkının kendisiyle kendi başıma kalamıyorum. O aydınlar, kültürel durum araya giriyor. İçki masası gerginliklerim, hatıralarım araya giriyor. O sigara içen kadını, kendime daha yakın buluyorum. Yunan müziği, Balkan müziği bana etnik parantezler, iyi niyetler, görev duyguları ve bazı sorumluluklar yüklemeye başlıyor. Sanatta etnisite sanatı öldüren bir şey.

İbrahim Tatlıses
Akdeniz Akşamları
(At Gitsin)

(sözler girmeden) Gözümün önüne esmer, kıvırcık saçlı bir adam geliyor. *(sözler başlayınca)* Kim bu?

Tatlıses.

İtiraf edeyim, bu sözleri yazmak isterdim. Fantazimi söyleyeyim: İbrahim Tatlıses bana on kere telefon etsin, "ya Orhan, gel içki içelim kardeşim, sen beş dakkada yazarsın, bir şarkı sözü yaz" desin. Ben biraz sıkılayım, modernist, Batılı arkadaşlar ne derler diye düşüneyim, korkayım, sonra onun ısrarı da hoşuma gitsin, oturayım bir tane çakayım, ve gene çok başarılı olsun. *(gülüyor)* Fantazim bu işte. Söyleyen İbrahim Tatlıses, güfte Orhan Pamuk... *(gülüyor)* Bir hikaye anlatmıyor şarkı... İbrahim Tatlıses, aydınların Akdenizlilik düsturundan etkilenmiş. Öyle olmasa, "Akdeniz" demez, "deniz" derdi. Ben şarkıyı öyle okuyorum.

Peki, bu "biz Akdenizliyiz" olayı nereden çıktı? Niye böyle bir takıntı var?

Akdenizli olma düsturu kuzeylilerin bulduğu bir düstur. Kuzeyli yazarlar kuzeyin soğuğundan ve geriliminden ve protestan kapitalizminden yılarlar ve güneye giderler. İki şey bulurlar: Romantik bir tarih, Yunan medeniyetini bulurlar. İkincisi, o telaş, para kazanma derdi yoktur, orada yeni yiyecekler ve seks bulurlar. Akdeniz de bütün bunlar için bir ortamdır. Ama bu kuzeyden oraya düşenler içindir. Orada yaşayanlar herkesten farklı olduklarını falan düşünmezler. İnsan Akdenizli olduğunu kuzeylilerden öğrenir. Ama sonra, bütün kimliklerde olduğu gibi, ne olduğunu başkasından öğrenirsin ve sonra bunun milliyetçiliğine kapılırsın. Bunun ticari bir sebebi de vardır, turizm falan gibi. Sonra bunun beslendiği bir edebiyatı keşfedersin. Bizde de böyle bir rüzgar esti. Bunun acıklı sebeplerinden biri de şu: Batılı kimliğini edinemiyorduk, mesela, bir Fransız bize "tabii,

siz de Avrupalısınız, bir Nurullah Ataç André Gide'dir" demiyordu. Ama bir "Akdenizli Şairler" toplantısı yapılınca, orada bir masada oturuluyor ve Akdenizli kimliği altında bir eşitlik doğuyordu. Bence Akdeniz ideolojisi bizim aydınlarımız arasında bu duygularla doğdu. Sonra, kuzeyden gelip güneye gitmiş insanlara benzer bir şeyler yaşandı: Bodrum keşfedildi. Bir Akdenizlilik ideolojisi gelişti. Ben bunu açıklayamayacağım son derece kişisel sebeplerden dolayı sevmiyorum. Akdeniz kimliğini benimseyemedim. Zeytinyağı severim, en ideal hayat Akdeniz kıyısında yaşanabilir, orada yazımı yazarım, öğleden sonra denize girerim, tekrar yazımı yazarım, geç yatarım. İyi bir ortam, ama bundan çok memnun bir şekilde "Akdenizliyim" ideolojisine inanmak bana zor geliyor.

Bu söylem futbol dünyasına bile sirayet etti. Mesela, "biz şimdi bir Akdeniz ülkesi olduğumuz için ateşliyizdir, maçtan sonra olaylar çıkabilir, aman dikkat" falan deniyor.

O tabii barbarlığı, vahşiliği rasyonalize etmek için...

Ama "biz Ortadoğuluyuz, bu yüzden sıcak kanlıyız" denmiyor, mevzu sıcakkanlılıksa Ortadoğulular da öyle...

Bundan hoşlanmazlar. Bu defa hakaret gibi gelir kulaklarına. "Maçtan sonra taşkınlık oluyor çünkü Ortadoğulusunuz" deseler, kimse hoşlanmaz bundan. Çünkü almak istediğimiz birinci sınıf ödül Avrupalı olmaksa, Akdenizlilik bir teselli mükafatı. Onun da bir itibarı var.

"Akdeniz"den kasıt Fas, Cezayir, Tunus, Mısır falan değil herhalde ama...

Akdenizli olmakla övünen hiçbir yazarın "Cezayirli ve Faslı yazarlarla aynı gemideyim, onlar da ben de Akdenizliyim" dediğini duymadım. Ya da "İsrailli şair bilmem kimle çok kardeş hissediyorum kendimi, çünkü o da Akdenizli" diyeni de duymadım. Çünkü o Yahudi, ötekiler de Arap; bizimkiler içinse Akdeniz gemisinde olanlar Fransızlar, İtalyanlar, Yunanlılar ve İspanyollar.

Münir Ceyhan Çocuk Korosu
Atatürk Marşı
(45'lik)

Çocuk koroları, çocukların şarkı söylemesi beni her zaman duygulandırmıştır. Ben marşlardan, korolardan, cemaat türkülerinden, örgüt marşlarından hoşlanmam. İstiklal Marşı söylendiği zaman kibarca playback yaparım. Ben marş söyleyemem. Bir tuhaf hissederim kendimi. Çocuk korolarının ama, içime işleyen bir yanı vardır. Erkek koroları ama özellikle bana hiç çekici gelmez. Şarkının içeriğine gelince; benim öfkelerimin, kızgınlıklarımın Atatürk'le bir ilgisi yok. Atatürkçülükle alakalı. Sosyalistlere olan kızgınlıklarımın da sosyalizmle alakası yok mesela. Askerdeyken her bölüğün bir marşı vardı, bizimki de "Onuncu Yıl Marşı"ydı. O yüzden onu iyi bilirim. Sonra hiç alakasız bir yerde, bir konsoloslukta verilen bir davette insanlar kafaları çektikten sonra "Onuncu Yıl Marşı"nı söylemeye başladılar. İkide bir bu marşın okunmasını o dönemin ruhuna da aykırı buluyorum. Türkiye'nin şu andaki yaşadığı sorunlara da son derece duyarsız buluyorum bu durumu. Ülkede olup bitenleri anlayamayan insanların yaptığı jestler olarak görüyorum ve nasıl siyasal İslam'da bir fundamentalizm kelimesi kullanılıyor, doğru-yanlış, ama ne demek istiyorlar? "Bir altın çağı var İslamın, ona geri dönelim". "Onuncu Yıl Marşı"nı okuyanlar da "cumhuriyetin bir altın çağı vardı, ona geri dönelim" diyorlar. Bir çeşit Atatürk fundamentalizmi yapıyorlar. Bütün fundamentalizmlerde olduğu gibi, günün koşullarıyla hiç mi hiç alakalı değiller.

Nur Yoldaş - Mahûr
(Sultan-ı Yegâh)

Bu nedir?

Nur Yoldaş. Ergüder Yoldaş'ın bir çalışması. Sözler Attilâ İlhan'ın. Attilâ İlhan bu çalışma için "tam kafamdaki Doğu-Batı sentezi" demiş...

Bunu 1950'lerden kalma bir operet gibi algılayabilirim. Hiç içine giremedim tabii ki. Attilâ İlhan derseniz ama, onda ayıkladığım şey şu: 1980'lerde ve 70'lerde de Kemal Tahir'in etkisi altındaydı ve onun görüşlerini savunuyordu. Şimdi ise Cumhuriyet gazetesinde yazıyor ve Kemal Tahirciliği bıraktı, Cumhuriyet gazetesinde yazdığı için bir aydınlanmacı diskuru benimsedi, bunu çok kötü buluyorum. Yazarların o esnada hangi gazetede yazıyorlarsa onun fikriyatına uygun bir şeyler çakıştırmasını çok yanlış buluyorum. Kemal Tahir'den tüm öğrendiklerini bir seferde unuttu.

Bir konsoloslukta verilen davette insanlar kafaları çektikten sonra "10. Yıl Marşı"nı söylemeye başladılar. Türkiye'nin yaşadığı sorunlara son derece duyarsız buluyorum bu durumu. Ülkede olup bitenleri anlayamayan insanların yaptığı jestler olarak görüyorum.

Doğu-Batı sentezi olarak burada neyi beğenmiş olabilir?

Doğu-Batı sentezi diye bir şey olmaz aslında. Bazen ikisini yanyana getirirsiniz, insanların hoşuna gider, bazen gitmez. Sentez, bu Hegelci bakış, bana çok eski geliyor. Çok otoriter geliyor. "Bir Doğululuğumuz var, bir Batılılığımız var, bunun sentezini yapmalıyız, bu olacak, şart." Böyle şartlar, eksiklikler, olmazsa olmazlar, sınıflandırmalar, olması gereken çözümler, tarihin akışları, gidilecek yerler, görevler, bir çeşit Alman felsefesi kategorileri, bunların ima ettiği katılıklar... Bütün bunları sevmiyorum. Doğu'dan Batı'dan bir şeyler almışız, yetenekliysen, parlaksan, ikisiyle birleştiren bir şey yaparsın, talihliysen de insanlar sever. Ama bunun kuralı sentez olup olmaması değil, herkes içgüdüleriyle bir şeyler yapmaya çalışır. Ben sentez demezdim. Burada yapılan her şey aslında Doğu-Batı sentezi. Bazısı "sentez olmamış, altı kaval üstü şişhane olmuş, eklektik olarak ikisi yan yana gelmiş" diyebilir. Bence bu eklektik, yamalı bohça tipi bizim hayatımızda çokça var, ama olsun. Ne zararı var. Her şey aynı kalıpta olacak değil. Aşureyi severim. *(gülüyor)* Hepsini mikserden geçirelim, yekpare bir yiyecek mi olsun isterdiniz, yoksa aşure mi? Ben aşure isterim... Aşure daha sonraki kuvvetli seslere de bir hazırlıktır yani. Sanatta orijinalitenin sırrı daha önce yan yana gelmemiş olanı yan yana getirme ve ikisi arasındaki elektriklenmenin insanın kendisi tarafından yapılabilmesidir. Onun için Doğu-Batı sentezi gibi şeylere çok büyük bir itirazım yok. Yan yana gelmemiş şeyleri yan yana getirmek bence sanatçıların işi zaten. Başkalarının "bunlar yan yana gelir mi?" dediği şeyleri yan yana getirmeliler.

Tarkan - Hepsi Senin mi
(Aacayipsin)

(başlar başlamaz) Tarkan bu. *(gülüyor)* Express'te çıkmıştı değil mi, Yıldırım Türker'in "Tarkan'la Orhan" yazısı? Sevmiştim o yazıyı. Bu şarkı 94 yazında çıktı değil mi? Bu şarkıyı o zamandan hatırlıyorum. O zaman "Yeni Hayat"ı bitiriyordum. Bayramoğlu Sahil Mahallesi'ne gittim. Annem oradaydı. Tarkan kimdir bilmezdim. Ne zaman akşam çalıştıktan sonra dışarı çıksam, bakkala gitsem bu şarkıyı duyardım. Yanımdan durmadan bunu çalan arabalar geçerdi. Pek çok popüler olmuş pop şarkısı gibi, kimse bana onu söyleyenin kim olduğunu söylemedi. Ama orada kaldığım süre içinde şarkıyı ezberledim. Bu arada, bir adamın adını sürekli gazetelerde görürdüm Tarkan diye, ama onun bu şarkıyı söyleyen adam olduğu kafama şarj etmedi. Bir gün televizyon seyrederken ikisi birleşti. *(gülüyor)* Haa, o meşhur şarkıyı söyleyen oymuş. *(kahkaha atıyor)* Bu şarkı da şimdiye dek duyduklarım içinde en aklımda kalanı ve dikkatimi çekeni. En kıpır kıpır ve en sıradışı, ama yine de bir yerli yanı olan bir parçaydı. Hayat dolu. Sesinin yükseldiği bir iki yerde, içten gelen insan duygusuna seslendiğini düşünüyorum. Bence bu yönü şarkıyı sürüklüyor ve fıkır fıkır yanını dengeleyerek, hakiki hale getirerek bayağı olmaktan kurtarıyor. Bana çok kötü gelmezdi kimi pop şarkıları gibi. Bir de gazetelerden takip ettiğim Tarkan'ın hikayesi var. O hikayede de sevdiğim yan, ayrıksı olması; Camille Paglia olsa, onun o biseksüel yanını çok severdi. O pop kültürünü ve Madonna'yı çok sever. Gerçek sanat eserinin gücünü çift cinsiyetin karışımından aldığını söyler. Bence de Tarkan'ın kuvvetli bir biseksüel personası var. Ona zenginlik katanın da bu olduğunu düşünüyorum. Tarkan, Camille Paglia'nın tam da üzerine yazmak isteyeceği bir insandı bence. Şu askerlik meselesinde de ona destek çıkanlara sempati besliyorum. Ama bu fırsattan istifade edip ona bir tekme atılmasını kışkırtanları da gerçekten Türkiye'nin yüz karası olarak görüyorum. Bir de tabii, ilkeci destekçiler değil de, faydacı destekçiler var. "Kötü çocuk, ama ne yapalım, ülkenin reklamını yapıyor" diyenler. Bu tarz konularda takdir ettiğim insanlar, oportünist olmayan, kötü zamanında arkadaşına sahip çıkanlardır, faydacılık zihniyetiyle hareket edenleri değil, davayı esastan savunanları severim. Esastan savunulması gereken bir davayı da "memlekete döviz getirir ama" gibi eften püften gerekçelerle savunanlara sinir olurum.

Size de "edebiyatın Tarkan'ı" diyorlar. Hatta Attilâ İlhan "edebiyatın Cem Boyner'i" demişti bir de...

Evet, ikisi de var. Çok fazla bir şey söylemek istemiyorum. "Edebiyatın Tarkan'ı" lafında Tarkan'a da bir hakaret var tabii. İkimiz de birbirimize benzediğimiz için utanmalıyız. *(gülüyor)* Sabun köpüğü gibi medya yüzünden ünlü olmuş iması da var. "Boyner" tarzı şirin laflarıysa Attilâ İlhan söyler hep, tam ne anlama geldiğini çıkarabilmiş değilim aslında.

Peki bu yakıştırmanın sebebi ne sizce?

Bilemeyeceğim. Hani meşhur yazara sorarlar, "şu kitabınız neden başarılı olamadı" diye. O da der ki, "ne yazık ki o kitaba yeterince saldırmadılar..." *(gülüyor)* Bizim de İngiltere'den falan bir farkımız var tabii. Orada kitaba saldırılıyor. Ama bizde, alıp okuyamadıkları için yazarına... *(gülüyor)* Ama kitabı okumasalar da, bu saldırıları başarımı garanti ediyor. *(kahkaha atıyor)*

Nuri Bilge Ceylan

Önce kısa filmi "Koza" geldi, ardından "Kasaba". Türkiye sinemasına başka türlü bir yönetmen geliyor gibiydi, yanıltmadı. Üçüncü filmi "Mayıs Sıkıntısı"yla, Altın Portakal'da "En İyi İkinci Film" ve "En İyi Yönetmen" ünvanlarını kazandı. İlk iki filmi gibi, "Mayıs Sıkıntısı"nı da çocukluğunu geçirdiği Çanakkale'nin Yenice ilçesinde çeken ve yine gerçek hayat hikayesi anlatan ve de yine şapkamızı uçuran Nuri Bilge Ceylan'a teybimizi uzattık, merakımızı celbeden ne varsa sorduk...

Fotoğraf: Muhsin Akgün

Böbrek denince...

Duvarda "Koza"nın afişini görünce aklımıza geldi, geçenlerde aramızda şakalaşıyorduk, "kült filmin önkoşulu gökyüzüdür" diye... "Koza"daki gökyüzü çok güzel, "Kasaba"daki de... "Mayıs Sıkıntısı"nda da öyle...

Nuri Bilge Ceylan: Gökyüzü ve bulutların durumu önemli. Mayıs, haziran aylarında bulutlu hava bulmak zor oluyor. Bulutlarını sevdiğimiz gökyüzü çekim sırasında yalnız bir gün vardı. Onu değerlendirip Pire Dayı bölümlerini çekmeye çalıştık. Eksik kalan yerler için tekrar çekim yapmak istedik ama, bir daha bulutlu hava olmadı.

Sinema dergisindeki söyleşide "reklam dünyasını hiç sevmedim, çünkü reklam, temel olarak yalan söylemek üzerine kurulmuş bir şey..." diyorsunuz...

Herkes alttan alta reklamın aslında yalan olduğunu biliyor. O yüzden sinemada ilk yapmam gereken şeyin reklam estetiğinden kopmak olduğunu hissettim. Kamerayı ve tekniği iyice görünmez kılmaya, kamera hareketlerinin mümkün olduğu kadar az olmasına çalıştım. Reklam yapmış biriyim, sadece fotoğrafta yaptım gerçi, film konusunda gelen reklam tekliflerini hiç kabul etmedim ama, sonuçta fotoğrafta da bir şey değişmiyor. Sadece ürünü iyi göstermeye çalışan, gerçekçi olmayan bir ışıklandırma yapıyorsun. O yüzden, "doğruyu söylüyor" duygusu yaratabilmenin yolunun estetik olarak da reklam anlayışından kopmak olduğu duygusu uyanmıştır bende. Bu filmde, daha önceki filmlere göre daha az yakın plan kullandım. Yakın plan olabilir tabii, mesela Bergman sineması bayağı yakın plana dayanır, ama yakın planın iyi bir gerekçesi olması lazım.

"Mayıs Sıkıntısı"nın yalnızca fragmanlarını gören bir arkadaş şöyle bir yorum yaptı: "Temposuz bir klip gibi".

Evet, klip mantığıyla yaptık biraz, çünkü müziğin değişim yerlerinde görüntüler değişiyordu. Ama, klip kadar kısa değil görüntüler, belki o yüzden o duygu uyanmıştır. Görüntülerin boyları hepsi birbirine eşit hemen hemen.

Fragmanlar biraz yanıltıcı mı?

Fragman yapmak istemiyorduk biz ama, sinemacılar zorladı. Son anda öyle bir şey çıkarıverdik bir dakikalık... Daha çok seyirci gelsin diye fragman istiyorlardı, ben fragman seyirciyi caydırır diyordum. Çünkü filmden şöyle seyirciyi etkileyecek hareketli bir sahne arıyorum, yok, bari hiç konuşma koymayayım dedim, yüzler koyayım, konuşma olmayan... Bir de fragmanın iki versiyonu vardı, baştan sesi hatalı yapmışlardı, müziğin değişme yerlerine gelmiyordu. Bir süre o versiyon oynadı, sonra yeniden bastırdık, sesi düzelttik filan. Müzik çok yüksekti. Ben zor duyulan müzik seviyorum sinemada; dipten gelen, zor duyulan...

Bu açıdan da Bergman'la bir akrabalık var gibi, o da öyle daha geriden ve doğal seslerle kaynaştırarak kullanıyor müziği...

Bergman genellikle sahnenin içinde müzik çalınıyorsa kullanır. Mesela, "Sessizlik"te bir Bach var... Radyodan çalar hep, karıştırırken çıkar...

"Sessizlik"in sizin için çok önemli bir film olduğunu okuduk... Bu kadar önemli olmasının sebebi ne?

"Sessizlik" siyah-beyaz ve görüntüleri benim fotoğraf yaparken çektiğim görüntülere çok benziyor gibi geldi. *(gülüyor)* Sessizlik belki de benim hayatımda zamanlama olarak belli bir yere denk geldi. Ailemde ve çevremde tanık olduğum, kendi içimde yakaladığım ama kimselerle konuşmadığım, konuşmaya cüret edilmeyen bir takım yasak bölgelere değiniyordu. İlk kez sanatın, o güne kadar hiç hissetmediğim bir kudreti olabileceğini gösterdi. Yepyeni bir dünyanın kapısını araladı.

"Mayıs Sıkıntısı"nda rengi tercih etmenizin sebebi ne?

Aslında renkliyi çok sevmedim, deneme baskısında çok canlı geldi, hoşuma gitmedi, biraz onu soldurduk, farketmişsinizdir, normal hayata göre biraz daha soluktur. Renkliyi soldurmak için Türkiye'de yapılabilecek bir tek yöntem var, o da ne yazık ki yeşillere daha çok saldırıyor, mesela kırmızıları hoş bir kırmızı yapıyor, içine siyah katıyor filan, fakat yeşili istediğimden biraz fazla soldurdu, mavileri de çok güzel yaptı. Ama yapacak başka bir şey yoktu, eski haline göre bunu daha çok sevdim. Her şeyden önce siyahları çok güçlendirdi. Fakat yeşili fazla soldurdu. Ben yeşilin biraz daha farklı bir tonunu severim yapraklarda. Renk açısından pek sevmediğim bir aydır mayıs. Güneş sert olur. Ekimi çok severim, yaprakların yarısı yeşil, yarısı sarı olur. Renklerin en güzel olduğu ay ekimdir.

Antonioni'yle aranız nasıl? O da uzun süre sadece siyah-beyaz çalışmıştı. Renkli çektiği ilk filmi "Kızıl Çöl"de de epey zorlanmıştı, renklere müdahale etmek zorunda hissetmişti kendisini. Hatta, duvarları filan boyatmıştı.

Ben gene de siyah-beyazlarını severim. "Çığlık"ı geçen gün bir daha seyrettim, çok seviyorum. Antonio'nun en çok sevdiğim dört-beş filminden biridir. O dönemini çok severim. "Serüven", "Gece", "Batan Güneş"... "Çığlık"ta hiç unutamadığım bir sahne var. Adam –Steve Cochran– kasabasına geri dönüyor, grev var, o grevlerin önünden adamın geçme sahnesini hiç unutamıyorum: Adam kendi derdinde, karanlık bir içdünyası var o sırada, arkada toplumsal hareketler başlamış...

Bergman ve Antonioni'den başka, bir de Ozu'nun üzerinizde derin bir etkisi oldu galiba...

Ozu aslında Batıda hiç keşfedilmemiş uzun yıllar. Hatta ölene kadar tanınmamış. Daha sonra Donald Richie onu Batıya tanıtıyor. Hatta ölmeden Ozu şöyle demiş: "Bir gün değerimi anlayacaklar ama çok geç olacak." Ozu, Hollywood'un yarattığı sinema dilinin tamamen dışında bir adam. Mesela 180 derece kuralı vardır, bu sinemanın temel kuralı sayılır. Ozu buna hiç aldırmamıştır. Kendine has bir sinema yaratmış ve sinemanın olanaklarını minimal düzeyde kullanmıştır. 50 kadar filmi var, orta dönemine kadar çok hafif kamera hareketleri vardır, çok hafif öne doğru kaydırma –bir filmde üç defa filan kullanırdı bunu–, son dönemlerinde onları da attı. Tamamen sabit planları sever, kamera yüksekliği hep 90 santimdir, bunun şundan kaynaklandığı söylenir: Japon evlerinde çok dikey hat vardır, onları düz çıkarmak adına yaptığı söyleniyor. Sadece 50 milimetre objektif kullanır, aynı oyuncularla çeker, konuları tamamen birbirinin aynıdır, bir orta sınıf aileyi anlatır, son derece yerel konulardır, hatta her filmde oyuncuların isimleri bile aynıdır.

Geçenlerde bir arkadaşımız internet'te rastlamış, ama yalan ama doğru, "Lee Marvin'in Oğulları" diye bir gizli örgüt kurulmuş, Jim Jarmusch ve Tom Waits öncülüğünde; Nick Cave'i de teşkilata dahil etmek istiyorlarmış. "Lee Marvin'in Oğulları"nın manevi babaları ise Ozu'ymuş...

İnsanın beğendiği sinemacılar ya da sanatçılar arasında bazen bağlar ortaya çıkıyor, çok hoş oluyor. Geçenlerde Ozu'nun bir filmini seyrettim. A, bir baktım Bergman'ın "Çıplak Gece"si... Bergman'ın özelliklerinin belirgin olarak ortaya çıktığı ilk filmlerinden biridir. Baktım olay örgüsü aynı, hemen Bergman'ın arakladığını düşündüm. Tarihlerine baktım, Berg-

man daha önce yapmış, sonra bir kitapta şuna rastladım, meğer Ozu 1934'te aynı filmin bir versiyonunu daha çekmiş... Ama bu kadar benzeyebilir, hatta bir sahne var, Bergman'ı seyrederken çok hoşuma gitmişti... Değişken hayatı seçmiş, evini ve çocuklarını terketmiş bir koca var, sirkte yaşıyor... Sirk eski kasabasından geçerken "karımı ve çocuklarımı bir ziyaret edeyim" diyor, evine gidiyor, içeri giriyor –kapı açık–, karısını görüyor birden, bir pencerenin yanında oturmuş örgü örüyor ve uzaktan hafif hafif kilise çanları çalıyor. Bu yerel hayata, standart hayata o kadar büyük bir özlem duyuyor ki o manzarayı görünce, birden kıskanıyor ve yeniden eve dönme arzusu duyuyor. Ozu'nun filmi de aynı –kilise çanına kadar aynı. Bu kadar benzerlik olur... Ama bu arada, Ozu'nun 1934'te çektiği ilk versiyonu kayıpmış, orada var mı yok mu bu sahne, bilemiyoruz. Ama ben Bergman'ın mutlaka seyretmiş olduğunu düşünüyorum, çünkü Ozu'nun filmlerini getirtip arkadaşlarına filan seyrettirdiğini biliyorum. Etkilenmemiş olmasına imkan yok... Hoşuma gidiyor bu benzerlikler, bir aile gibi görüyorum hepsini. Çehov'un bir öyküsünü okudum, "Sürü" filmine çok benziyor. İnsan sevdiği ailenin içinden etkileşimler görünce hoşuna gidiyor. Bir kan bağı var duygusu geliyor. Müzikte de çok vardır. Mozart'ın ilk konçertolarının, Johann Sebastian Bach'ın bazı eserlerinin çeşitlemeleri olduğu söylenir.

"Mayıs Sıkıntısı"nda Bach, Handel ve Schubert'i seçmenizin belli bir sebebi var mı?

İkinci miksajda, Verdi'nin "Requiem"inin giriş bölümünü filmin sonuna koydum, güneş doğarken... Ama çok az duyuluyor, hatta hiç duyulmuyor; koral bölümlerini kıstım hıristiyan duygusu vermesin diye. Bach'la Handel çok dinlediğim, çok sevdiğim müziklerdi zaten. Bir kenarda duruyorlardı bir gün kullanmak üzere, Schubert sonradan girdi. Aslında klasik müzik kullanıp kullanmamakta biraz tereddütüm vardı, "Kasaba"da yerli müzik kullanmış ve sevmiştim de sonuçta, fakat "Mayıs Sıkıntısı"nda müziğin biraz yabancılaştırıcı bir etkisi olsun istedim, o yerelliği daha uluslararası bir müzikle ilişkilendirmek istedim. Aslında, başlangıçta hiç müzik kullanmak istemiyordum, fakat montajdan sonra dayanamadım galiba. Ama en azından şuna dikkat ettim: Belli bir duyguyu arttırmak için kullanmamaya çalıştım müziği, yani bir kahramanın duygusunu anlatmak ya da o duyguyu yoğunlaştırmak adına kullanmadım, ilgisiz sahnelere koymaya çalıştım. Bu, suçluluk duygumu biraz azalttı.

"Bach'ı, Handel'i hep dinlerdim" dediniz, sizi çeken ne oldu onlara? Bu kadar sevdiren ne?

Bir kere çok acı buluyorum Bach'ın müziğini, ayrıca melodik olarak çok zengin geliyor... Bilmiyorum, direkt içime işleyen bir müzik; barok müziği çok severim zaten. Aslında Bach'ın koral eserlerini daha çok seviyorum. Kantatlarını, oratoryolarını filan, ama tabii o kadarı fazla olurdu, bir hıristiyan duygusu gelsin istemedim. Bir tek klavsen kullandım Bach'tan, hatta onun piyano versiyonunu mu kullansam diye düşünmedim değil, çünkü klavsenin de biraz kilise çağrıştıran bir yönü var, o yüzden biraz kararsız kaldım, ama sonunda klavseni tercih ettim. Bir de şöyle bir şey var: Üçüncü dünya ülkelerine kendi yerel müziklerini kullanmaları yönünde bir dayatma söz konusu. Hem Batı'dan böyle bir dayatma var, hem de bu ülkeler bunu benimsemiş görünüyor. Ama kendileri dünyanın neresinden müzik kullanırlarsa kullansınlar, kimse eleştirmiyor. Tarkovski Japon müziği de kullanıyor, Bach da kullanıyor, onların eserlerinden film yapabiliyor, ama bunu bir Türk yaptığı zaman sanki Türk müziği kullanması gerekiyormuş gibi bir dayatma var. Dolayısıyla, Bach'ı biraz da bu duruma bir tepki olarak kullanmış olabilirim. Klasik müzik bana herkesin malı gibi geliyor, bütün insanlığa ait bir şey.

Aynı şey rock için de geçerli mi?

Tabii... Pek bilgili olduğum bir alan değil, ama tabii... Abbas Kiarostami klasik müzik kullanır; hep bu konuda eleştirilmiştir, özellikle kendi ülkesinin eleştirmenleri tarafından.

Demin "Üçüncü dünya ülkeleri" dediniz, Türkiye'yi de katarak. Liberaller bu tanımdan çok rahatsız oluyorlar, tıpkı "Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir" sözü gibi, "Üçüncü dünyalı" olmayı neredeyse hakaret telakki ediyorlar.

Türkiye'nin bir üçüncü dünya ülkesi sayılması gerektiği çok açık.

Sizce "üçüncü dünya" neresi, nasıl bir şey?

Sanayileşmiş ülkeler ve coğrafi Batı dışında kalan hemen her şey. Kültürel anlamda Japonya'nın da üçüncü dünyaya dahil olduğunu düşünüyorum. Batının artık coğrafi değil, ideolojik bir kavram olduğu söylenir. İdeolojik bir kavram olarak Batı, Japonya'yı da içeriyor, ama kültürel olarak baktığınızda, Japonya "Batı"ya girmiyor. Çünkü mesele, orada da reklamlarda Avrupalı mankenler kullanılıyor. Beyaz olmak, Avrupai olmak orada da çok revaçta.

Tokyo'dayken beni çok şaşırtmıştı, gözleri fazla çekik olanları aşağılıyorlar. Ne kadar Avrupalıya yakınsa bir tip, o kadar yakışıklı, güzel sayılıyor. Mesela, Korelileri aşağılıyorlar "gözleri çok çekiktir" diye. Güzellik kriterleri Batı'nın belirlediği bir şey...

Japonya'da çekik gözleri "düzelten" estetik ameliyatların çok yaygın olduğu söyleniyor...

Tokyo'dayken beni çok şaşırtmıştı, gözleri fazla çekik olanları aşağılıyorlar. Bu da Avrupalılara özenmekten kaynaklanan bir şey. Ne kadar Avrupalıya yakınsa bir tip, daha yakışıklı, daha güzel sayılıyor. Mesela Korelileri aşağılıyorlar, "onların gözleri çok çekiktir" diyerek. Güzellik kriterleri Batının belirlediği bir şey... Kurosawa da, Ozu'yla kıyaslandığında bayağı Batılı kalır. Ozu çok daha Japondur, her şeyiyle. Batının yarattığı biçimlere hiç rağbet göstermemiştir. Onun filmleri bana Şakuhaçi müziği gibi gelir. Çok sadedir.

Rock'la aranız nasıl?

Ben rock müziğinde Pink Floyd'da kaldım... Ondan sonra koptum biraz. Rolling Stones çok severdim, hâlâ da severim. Pink Floyd'un felsefi derinliği çok başka bir şeydi. Bilmiyorum, öyle bir şey çıktı mı? Sözleri bile insanı bayağı heyecanlandırıcı.

Klasik müzik dışında bir şey dinlemek istediğiniz zaman neleri, kimleri tercih ediyorsunuz?

Türk müziğini, eski şarkıları. Rock, new age filan da dinlerim. Fakat son zamanlarda biraz koptum, yeni birçok şey çıktı, pek takip edemedim.

"Mayıs Sıkıntısı", postacının yolunu gözleyen üniversite adayıyla başlıyor... Siz de aynı sıkıntılı, gergin bekleyişi yaşamış mıydınız?

Hayır, ben kasabada değildim üniversite çağında. Ama, o rolü oynayan Emin'in yaşadığı bir şeydi. Kasabada şöyle olur: Liseden sonra birinci sene, mezunların yarısı bir üniversiteyi kazanıp gider, ikinci sene diğer yarısı gider, üç sene üst üste kazanamayan yalnız kalır. Dolayısıyla Emin'in yaşıtları kalmamıştı kasabada, bu yüzden ekstra bir yalnızlık çekiyordu.

Emin'in duvarında bir poster vardı, manken veya şarkıcı... Kimdi o?

Bilmiyorum, onu odasında buldum... Gerçek mekanlarda çektiğim için çok fazla müdahale etmedim. "Böyle olduğuna göre böyle kalsın" dedim.

Annenin ayaklarını kaşıdığı sahnede, baba "yediğinize, içtiğinize dikkat etmiyorsunuz, yiyorsunuz yağlı yağlı şeyleri, sonra da rahatsız oluyorsunuz tabii" diye bozuk çalıyor. Anne de "ırsi bu" diye olayı genetiğe bağlamaya çalışıyor...

O diyaloglar çok düşüktü, duyulmaz herhalde diye düşünmüştüm... Peki şey hissediliyor muydu, annenin "ırsi" dediği anda bir kesmeyle Muzo'nun, oğlunun kaşınması...

En çok hatırda kalan sahnelerden biri o... Terzi sahnesi de öyle...

Terzinin telefonda konuştuğu insanın önemli bir devlet memuru olduğu hissediliyordu, değil mi? Çünkü insan yapıyor, sonra anlaşılıyor mu, anlaşılmıyor mu, anlayamıyorsun... *(gülüyor)*

Kudretli bir şahıs olduğu anlaşılıyor, ama o şahsın devlet gücünü mü, yoksa kasaba eşrafını mı temsil ettiği pek belli olmuyor...

"Odacımı gönderiyorum" diye bir laf var ama, o pek iyi duyulmuyor belki. Kaymakam, hakim gibi biri olarak düşünmüştüm. O hiyerarşiyi çok iyi bilirim, babam memurdu orada, ziraat mühendisiydi. O ilişkileri, hükümet konağındaki hiyerarşiyi çok iyi hatırlıyorum... O hep beni rahatsız etmiştir. Bir üst basamaktaki her zaman bir alttakini aşağılama hakkına sahiptir. Bir sahneyi hiç unutmuyorum. O zaman çok fakirlik vardı, memurlar da daha zengin değildi halktan; hepimiz yamalı pantolonlarla gezerdik, çoraplar yamanırdı, ayakkabılara pençe yaptırılırdı, kesinlikle birden fazla ayakkabımız olmazdı. Daha ucuz olsun diye babam bir traş makinesi almıştı, bizi o traş etmeye başlamıştı... Alabros diye bir traş vardı, arkada saç olmaz, önde birazcık olur, ama o geçişin çok hassas bir şekilde yapılması gerekirdi... Yapılamadığı zaman sert bir geçiş olurdu... Bir gün hakimle savcı, tam arkadaşlarımla oynarken geldiler. Babamla aralarında her zaman bir iktidar ilişkisi vardı, bir astlık-üstlük sorunu yoktu ama, birbirlerini aşağılamak için fırsat kollarlardı. "Oğlum, kim traş etti seni?" dedi hakim. "Babaam" dedim ben oyunu bırakıp. Birbirlerine baktılar, şöyle bir kafa salladılar. *(gülüyor)* Ben bunun önemli bir şey olduğunu anlamadım tabii. Sonra babama anlattım, ama öylesine anlatmıştım, büyük bir olay gibi değil. Birden bunun annemle babam arasında bayağı bir olay olduğunu hissettim. Böyle "vay, eşşoğlueşekler" falan diye... Bayağı bir sinir olmuşlardı. Bütün memurlar arasında böyle bir mücadele vardır. O yüzden aklımda hep öyle bir karakter vardı, hakim, kaymakam falan gibi. Bunların sadece arkalarından küfredilirdi, yüzlerine karşı hep "efendim" denirdi.

Babanızın hukuk kitaplarına gömüldüğü sahnede, bir ara duvarda bir diploma, sertifika gibi bir şey görünüyor, üzerinde İngilizce bir yazı var... Neydi o sertifika?

(gülüyor) Amma dikkatliymişiniz, ben onu öyle koydum, kimsenin de göreceğini zannetmiyordum.

Öyle gizli saklı bir şey değildi, hemen dikkat çekiyordu...

Çok kısa koydum, vurgulamak olmasın diye...

Merak ettik, baba bu ziraat işlerinde kurs-burs filan da mı görmüş, ya da akademik bir çalışma mı yapmış yurtdışında?

Amerika'da master yapmış. Ama onun altını çok çizmedim, öyle bir gösteriverdim. Öyle bir duygu kalsın diye. Babam ziraat mühendisi...

Filmdeki baba sizin gerçek babanız, peki filmdeki hayat hikayesi de gerçek hikayesi mi?

Çoğunlukla. Filmdeki öykülerin çoğu gerçek öyküler. Bir tek çocuğun hikayesi kurgudur. Saffet'in hikayesi, Emin'in (Saffet'i canlandıran M. Emin Toprak) hayatından çıkardığım hikayedir. Çocuğun hikayesini de Ahmet Uluçay anlatmıştı bana, kendi çocukluğunda başından geçmiş bir olay olarak. Yumurta taşıtmışlar ona da...

Nerede olmuş o?

Kütahya'da.

Çocuğun, "sorumluluk öğrensin" diye bir yumurtayı kırmadan etmeden kırk gün cebinde taşıması... Böyle bir gelenek mi var o taraflarda, yoksa ailenin yaratıcılığı mı?

Öyle bir gelenek olduğunu sanmıyorum, Ahmet'in ailesinin yaratıcılığı bence.

Muzaffer (Muzaffer Özdemir) çocuğa yumurtayı kaynatmasını veya bir yere saklamasını söylüyor, ama ufaklık "hilelik olur" diyerek reddediyor.

Ama, sonra da yapıyor...

"Hilelik" yöre ağzı mı?

Hayır, çocuğun ağzı. Ben çocuğa konuyu anlattım, o kelimeyi seçti.

O da akraba ya da ahbap çocuğu mu?

Değil. Arayıp bulduğumuz tek oyuncu o. En az bin tane filan çocuk bakmışızdır. Yöredeki bütün okulları dolaştım, bütün sınıflarda tek tek baktım. Sadık onları konuşturdu, ben de böyle elimde kamerayla... İlgimi çeken tiplerle röportaj yaptım...

Nasıl bir çocuk arıyordunuz?

Önce tip olarak, yaş olarak belli bir şeye uyması gerekiyordu, kafamdaki bir hayale... Sadece ikinci sınıflar uydu, bunu şaşırarak gördüm, birinci sınıflar oynayamadı, o bir sene okulda okumuş olmak sanki biraz rahatlaştırmış çocukları, çok farkediyor. Diğerleri zaten senaryo yazarken kafamda olan insanlardı, deneme çekimi bile yapmadım.

Muzaffer niye öyle üç günlük sakalla görünüyor hep? Sakalsız halini merak ediyor insan...

Önce sakalını kestiremedim. İkincisi, sakalsız halini beğenmedim. Bir gün gerçekten kestirdim, olmadı, hafif sakal sanki bir anlam getirdi yüzüne. Sakalsızlık ağız biçimini çok etkiliyor. Orada istediğin anlamı yakalayamazsan, biraz sakalla o anlamı değiştirebiliyorsun. Sürekli alaycı bir kıvrım var dudaklarında sakalsız olduğu zaman. O denetlenmesi zor gibi geldi ve istediğim şey değildi. Ama sonuçta oyunundan çok memnun kaldım ve kendi ruhuma bakar gibi oldum zaman zaman. Ve yaratıcı bir oyuncu çıktı ortaya. Yönteme alıştırdıktan sonra kendisini, filme çok katkısı oldu. İşimi kolaylaştırdı. Bazen karşısındaki oyuncuyu da denetledi. Başlangıçta en çok onda zorlandım, çünkü filmin olası başarısı ya da başarısızlığı onun oyununu etkiliyordu. Yani rezil olma korkusu... Bu konuda korkuları gelişmiş bir insan. "Kasaba"da deliyi oynuyordu ama çok küçük bir roldü. Filmin başlarında çok kötüydü, sesi bile çıkmıyordu neredeyse. *(gülüyor)*

Çektiğim her sahnede Çehov'un izleri mutlaka vardır. Ne yaşarsam yaşayım, ona bir Çehov filtresiyle bakar hale geldim. Bir şey yaşayıp da onun hikayesini Çehov'da bulamayacağınız durum yok gibidir.

Filmde bir de uzun bir kaplumbağalı sahne var...

Kaplumbağa bizim çocukluğumuzda en büyük oyun aracımızdı. Benim için önemlidir.

Kaplumbağaların sembolik bir yanları da var, "zaman"a dair, "kabuğa çekilme"ye dair, böyle bir sembolizm de var mı o sahnede, yoksa "salt kaplumbağa" mı söz konusu?

Kaplumbağaların o sembolik yönünü kullanmadım. Ama, kaplumbağanın kaçmaya çalışması sahnesiyle kaplumbağanın vicdanı oldum biraz. Yani, ona karşı vicdanımı biraz göstermek istedim. Çok acı çektirmişimdir kaplumbağalara. Üzerine binerdik..

"Mayıs Sıkıntısı"nda aslında ağaçlar başrolde galiba. O ağaçlar aynı zamanda mülkiyet sorunu üzerine de düşündürüyor. Baba, "ağaçlarını" Orman İdaresi'nden "kurtarmaya", "korumaya" çalışıyor. Ektiği, diktiği, yetiştirdiği, baktığı ağaçlara Orman İdaresi'nin el koymasına karşı bir mücadele veriyor. Ama bu, bir yandan da kamu mülkiyetinin özelleştirilmesi anlamına geliyor. Öte yandan, şunu da biliyoruz ki, o ağaçlar Orman İdaresi'nin eline geçerse, yağmaya ya da en azından ihmale kurban gidebilir...

Babanın yaptığına ağaçları korumak denemez, amacı oraya sahip olmak. Oraya sahip olmak için pozitif değerleri öne sürüyor. Halbuki, kendi mülkiyeti haline getirdiği zaman oradan başka birisi yararlanamayacak. Burada babanın yaptığı tek yararlı şey şu: O ağaçlar köylünün elinde olsa, orayı çoktan kesmişlerdi. Ama o ağaçları sevdiği için böyle bir yönteme asla başvurmuyor. Bir yerde diyor ki: "Başkası olsa hepsini keserdi, bana dediler ki, 'kes burayı şey yaparsın', ben de 'kessem, derenin içine atsam, gelen ormancılar da bir şey demeden geçer giderdi. Onlar kesiyorlar, yok ediyorlar, biz ise koruyoruz, ama devlet gelip bizim yakamıza yapışıyor, doğru mu bu?' dedim. Öteki de 'doğru' diyor..". *(gülüyor)*

Filmde bu mülkiyet meselesi önemli sorular içermesine rağmen pek açılmıyor. Hatta biraz da şöyle bir şey oluyor, babanın ağaçlara sahip çıkmak istemesi seyirciye sempatik görünüyor, bu arada kamu mülkiyeti fikri ile ceberrut devlet aynı şeymiş gibi oluyor...

Ders gibi olsun istemedim, konunun o tarafına girmedim, çünkü benim vurgum daha çok bir insanın mücadele tutkusu olduğu için, babanın o ağaçlara sahip olma çabasını anlatmakla yetindim.

Filmdeki hikayenin babanızın gerçek hayat hikayesi olduğunu söylediniz. Filmdeki hikayenin öncesinde, babanız nasıl bir hayat sürmüştü?

Babam eskiden çok idealist bir insandı. Çocukluğumda, hatırlarım, hep köylere giderdik, köy kahvelerinde, geceyarılarına kadar tarımın nasıl yapılması gerektiğini, ilaçlamayı filan anlatırdı. Bütün köyleri dolaşırdık. Bir noktada yavaş yavaş ideallerinin, idealist yanının zedelenmeye başladığını gördüm. Giderek içine kapandı, bu idealist yanı hayal kırıklığına dönüştü. O geçiş tabii çok yumuşak oldu, nerede başladı bilemiyorum, belki yaşlanmanın da etkisiyle... Doğup büyüdüğü topraklara yararlı olmak amacıyla dönmüştü Amerika'dan, orada öğrendiklerini burada uygulamak, insanları eğitmek için...

İdealizminin hayal kırıklığına dönüşmesinin sebebi neydi sizce?

Köylü zihniyetinde hiçbir zaman ödüllendirme yoktur. Tam tersine, babamınki gibi bir durumu istismar etmeye çalışırlar. Yani hiçbir zaman ödülünü alamamış, karşılığını görememiş gibi bir duyguya saplandı kaldı bir noktadan sonra. Ve yavaş yavaş idealist yanı kurumaya başladı, aslında çoğu insanda olan bir şey bu, yaşla birlikte. Bir de okumuş bir insan, köylülerin kafasında belli davranışlara, belli şablonlara sahip olması gerekiyor, bunlara sahip değilse hemen aşağılamaya başlarlar. Eğer onlara yukarıdan bakmıyorsa, iyi giyinmiyorsa, herkes arabayla giderken o bisikletle tarlasına gidiyorsa... Bunlar hep alay edilecek şeylerdir. Bütün dünyada köylüler böyle herhalde, Çehov'un hikayelerinde de çok rastlıyorum böyle şeylere.

"Mayıs Sıkıntısı" da, "Çehov'un anısına" ibaresiyle son buluyor...

Çektiğim her sahnede Çehov'un ayak izleri mutlaka vardır. *(gülüyor)* Yani, belki de, ne yaşarsam yaşayım, ona bir Çehov filtresiyle bakar hale geldim. Her konuda hikayesi vardır Çehov'un. Bir şey yaşayıp da onun hikayesini Çehov'da bulamayacağınız durum neredeyse yok gibidir. Muhakak ki gözlemlerimi bile Çehov etkiliyor, bunun da farkındayım. Bir sahne yazarım, sonra bir bakarım "ulan bu Çehov'un şey hikayesi, ondan esinledim galiba" derim. "Mayıs Sıkıntısı"nı Çehov'a adamak biraz borç gibi göründü bana...

Çehov'la ilgili güzel bir anekdot vardı, ayrıntıları hafızamızdan silinmiş bir hikaye... Çehov, Gorki ve Turgenyev bir sayfiyede bir araya gelirler, eğlence ol-

sun diye sırayla denizi tasvir ederler. Gorki, "deniz şöyle köpürür, böyle höpürür" kabilinden şeyler söyler, Turgenyev "deniz kadın gibidir" makamından gider, Çehov ise tek bir cümle söyler: "Deniz engindir"...

Tam Çehov'luk durum... Gorki, tabii çok zayıf bir yazar bana göre, beni hiç etkilemedi, hiçbir zaman. Kendisine çok şans tanımama rağmen... *(gülüyor)* Bu kadar ünlü olduğuna göre mutlaka bir şey vardır dememe rağmen. Valla ne yalan söyleyeyim, Tolstoy da beni çok etkilememiştir... Çehov ise anlatılması mümkün olmayan şeyleri çok kolay bir şekilde anlatabiliyor ve hep hissettiğimiz, varlığını hissettiğimiz, ama hiçbir zaman ifade edemeyeceğimiz şeyler bir anda apaçık hale gelir Çehov okuyunca.

"Mayıs Sıkıntısı"nda takıldığımız bir şey daha var, adını koyamadığımız bir şey... "İletişimsizlik" demek istemiyoruz, daraltmış oluruz gibi geliyor. "İletişimsizlik"ten farklı ya da daha genel bir şey söz konusu galiba...

Evet, çok daha genel bir şeyden bahsediyoruz, çünkü iletişimsizliği kültürün ya da zamanımızın, modern dünyanın bir sorunu olarak göstermek istemedim. Bunu insanın kaderi olarak göstermek istedim. İnsanlığı zaten böyle görüyorum biraz. Bunun ortadan kalkması için çok özel koşullara ihtiyaç olduğunu hissettiğimden... İnsanoğlu böyle bir yaratık. Bu durumu bir kader gibi benimsemek zorunda olduğumuzu anlatmak istedim... Yani bunun medeniyet ya da kültürün sorunu olarak görseydim, sadece Muzo'ya ihtiyacım olurdu, ama bu diğer karakterler için de aynı şey söz konusu. Sadece kadınları biraz bunun dışında tuttum, çünkü kadınların fedakarlık yeteneğinin daha yüksek olduğuna inanıyorum.

Babayla oğulun ilişkilerinde, diyaloglarında çok belirgin bir şey bu "halden anlamama" hali...

Babayla küçük çocuğun diyaloğunda da. Çocuk geliyor, baba daktilonun başında. Menfaat ilişkisi söz konusu olduğunda bu durum biraz yumuşuyor, mesela Muzaffer filmde oynatmak istediği kişiye bazı sözler verebiliyor, bu an gerçekten içinde bir fedakarlık yapabileceği duygusunu duyuyor. Yani Saffet, "ben filmde oynamasına oynarım ama, sen bana İstanbul'da bir iş bulabilir misin?" dediğinde, filmini korumak adına söz veriyor. O anda gerçekten kendi de inanıyor belki de. Bu menfaat ilişkisi ortadan yok olduğunda, Saffet'in durumu bir yük gibi görünmeye başlıyor üzerinde. O zaman ondan kurtulmaya çalışıyor, kıvırıyor.

"Bu durumun aşılması çok özel koşullara bağlı" dediniz. Nedir o koşullar?

Dayanışmanın zorunlu olduğu ilişkiler içeren bir durum ortaya çıktığında, insanın bu tür duyguları da biraz uyarılıyor... İbn Haldun'un bir sözü var, kent kültürünün bırakılıp dayanışmanın hâlâ söz konusu olabildiği göçebe toplumlarına dönülmesini söylüyor. Gerçekten de koşullar güçleştikçe insanların koltuk değneği gibi birbirine yaslanması zorunlu olan durumlar daha çok söz konusu olduğundan, insanın bu tür duyguları daha gelişiyor olabilir. Yani ilkellik arttıkça belki, dayanışma duygusu gelişiyor. Ama kent kültürü, bu duygunun yaşanmasını iyice zor kılıyor. Tabii yaşam standartlarının yükselmesi, insanın kendi başına yetebilecek bir hale gelmesi, yardım isteme zorunluluğunun ortadan kalkması, yardım etme meselesinin de sorgulanmasına sebep oluyor belki de. Bir de, ne bileyim dağcılık gibi dayanışmanın zorunlu olduğu koşullarda, bu insana bu duygularının önemini hissetirebilir, vicdanını geliştirebilir. Bunun gibi özel koşullar...

İletişimsizliği kültürün ya da zamanımızın, modern dünyanın bir sorunu olarak göstermek istemedim. Bunu insanın kaderi olarak göstermek istedim. İnsanlığı zaten böyle görüyorum biraz.

Ama bu tür zorunlu dayanışmalar da sonuçta bir menfaat ilişkisi değil mi?

Tabii. Ama bu bir alışkanlık haline geliyor. İnsanın doğasında böyle bir şey olduğuna inanmıyorum ben. Koşullar onu biliyor, geliştiriyor.

İnsanın doğasında herhangi bir şey var mı, ya da daha doğrusu, insanın doğası diye bir şey var mı?

Bilmiyorum doğrusu.

İnsana atfedilen bir takım nitelikler, vasıflar var...

Kültür gerçekten bize nasıl davranmamız gerektiğini gösteriyor olabilir. Ama, işte hayvanları gözlemleyebiliriz, doğamızı anlayabilme adına...

Kendi yavrusu olmayan kedileri besleyip büyüten bir tekir anlatıldı geçenlerde. Böyle hikayeler hep anlatılır, hatta ayrı türden hayvanlar arasında bu türden ilişkilerin varlığından söz edilir... Bunların hepsi efsane bile olsa, demek insanoğlunun zihninde bu düşünce de var, yoksa zaten o efsaneler de olmazdı...

İnsan daha çok kendi ruhuna bakıyor böyle bir şeyi anlamak için. Ve ben kendi ruhumda bu konuda bir kuruluk farketmiyor değilim. Ve beni vicdani olarak geliştiren şey, bu konuda yine de kültür oluyor. Hayatta ya da bir sanat eserinde bir insanı başka bir insan için kendisini feda edebilecek bir pozisyonda gördüğüm zaman çok etkileniyorum ve bir utanç duyuyorum. Bu utanç bana bu konudaki eksikliğimi hissettiriyor. Ve beni geliştiriyor. Bu konuda çok kesin konuşmasam da... Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Abisine, ablasına, annesine, babasına böbreğini veren insanları duyuyoruz, okuyoruz... İnsan ister istemez "ben böyle bir durumda kalsam ne yapardım?" diye soruyor kendine. Kültür burada kendisini gösteriyor galiba. Kültür "vermen lazım" diyor...

Kültür sadece bunu söylemiyor ama... Biraz karmaşık bir durum bu. Aile yapısı filan da önemli.

Ama, kültür "böbreğini verme" diyemez... "Verme" derse, toplumun kendisini yeniden üretmesinin sosyal koşullarını ortadan kaldırmış olmaz mı?

Ama bu yükümlülükten kurtulmak için, insanoğlu da bayağı çırpınıyor, organ bağışları, vakıfları, bankaları, tecrit edilmiş huzurevleri, akıl hastaneleri filan...

Yine de, sonuçta bazı insanlar, böbreklerini resmen çıkarıp veriyorlar.

Fedakarlık denince benim de ilk aklıma hep böbrek gelir. Aklıma hayal olarak getiririm, ablamın böbreğe ihtiyacı olsa ne yapardım diye.

Demin, "kadınların fedakarlık yeteneğinin daha yüksek olduğuna inanıyorum" dediniz, bir araştırmaya göre böbreklerini bağışlayanların yüzde 90 küsuru kadınmış.

Kadınların bu fedakarlık yetenekleri, fedakarlık potansiyelleri her zaman beni utandırmıştır. Bunun sebebini bilmiyorum. Belki annelik içgüdüsü... Anne olmak, etinin bir parçasının bedeninden ayrılıp senden ayrı olarak yaşamını sürdürmesi, insanı herhalde sevgi konusunda bayağı eğitiyor.

Söyleşi: **Sungu Çapan - Yücel Göktürk**

aylık kitap ve eleştiri dergisi

virgül,

sayı 26

Punk, Bir Altkültürün Oluşumu Yaşar Çabuklu
Aynada Bir Yüz Necmiye Alpay
Şimdi Reklamlar Cevat Yıldırım
İçi Sevda Dolu Yolculuk Ali Galip Yener
Binyıl Çeşitlemeleri Anthony Grafton
Kadınlar Rüyalar Ejderhalar Mustafa Yelkenli
Bilimkurgunun Yapısal Çözümlemesi Üzerine Stanislav Lem
Kum Saatından Harfler: Kitabın İçi Yalnız Enis Batur
Osmanlı Çingeneleri Ahmet Eken
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bilim Kitapları Osman Bahadır
Tiziano: Su Perisi ile Çoban Güven Turan

Kosova'ya Üç Ağıt Tufan Erbarıştıran
Alçakgönüllü Bir Öneri Cengiz Alkan
Bellek Peşinde Ayşe Çavdar
Haset ve Şükran Ahmet Bozkurt
Dune Savaş Kılıç
Cingöz Recai Esin Bayraktar
Çayın Kültür Tarihi Ahmet Uhri
Sadece Ses Kalıcıdır Sami Oğuz
Ayhan Bozfırat Behçet Çelik
Daniel Pennac ile Söyleşi Sosi Dolanoğlu
Kürt Meselesi Ragıp Duran

pusula yayıncılık tel: 0212. 252 42 80 • faks: 0212. 293 15 44

her ayın ilk günü tüm kitapçı ve gazete bayilerinde

Velvele

"Velvele yapma" derdi büyüklerimiz, "caz yapma" der gibi. Caz nasıl güzel bir şeyse, velvele de öyle güzel bir şey aslında. "Kaos"u tersten okumak gibi bir şey. Klarinetçi Oğuz Büyükberber de öyle yapıyor: Velvelenin ne kadar zihin açıcı bir durum olabileceğini görmüş olmalı ki, kültürlerin kardeşliğini aradığı bu yeni füzyon projesinin adını Velvele koyuyor. İstanbul işi bir elektronik-akustik beraberliği... *12 Ocak, 21:30*

Acid Trippin'

Ali Perret'in grubunun yeni seslere duyarlı müziğine trip caz terimini yakıştırıyorlar. Modern cazdan funk'a, soul'dan r&b'ye nerde sıcak trip'ler varsa Acid Trippin' orda zaten. 19 Ocak'ta ve ocaktan itibaren her ay da Babylon'da... *19 Ocak, 21:30*

DJ Bob Jones

İşte İngiliz kulüplerinin havasını suyunu değiştiren adamlardan biri. Yirmi yıldır DJ'lik işinin erbabı. Caz-soul bağlarını , oradan daha sıcak sulara atlayıp elektronik dans kapılarını aralayan Jones'un yıllardır sürdürdüğü radyo programının adı Soul Surgery; Londra'daki kulübünün adı da sadece Surgery: Bu sefer alet edevatını toplayıp gezgin doktorluk yapıyor, viziteyi Babylon'da açıyor... *14 Ocak, 22:30*

DJ David Hill

British Council günlerinin ikinci DJ konuğu David Hill daha genç kuşaktan. Seçtiği plakları eşe dosta çalmaya 1986'da başlamış. Ballistic Brothers grubunun ardından, Brand New Heavis, Depeche Mode gibi grupların şarkılarına yaptığı remix'ler isminin etrafındaki haleyi parlattı. *15 Ocak, 22:30*

Tony Allen

Fela Kuti'nin eski arkadaşı, memleketlisi, Afrobeat'in Kuti'yle beraber mucidi. Kuti'nin African 70's grubunda Afrikan cazı James Brown ateşiyle harlayan ve funk'layan Allen, yeni albümü "Black Voices"da yerinde saymadığını da kanıtladı, bir üstada yakışır şekilde yüzyıl sonu beat'lerinden müziğini mahrum etmedi. Asmalımescit'in göreceği bir voodoo ayini de varmış... *21-22 Ocak, 22:30*

Liquid Soul

Chicago'lu acid caz grubu Liquid Soul cazsever insanlardan kurulu, ama galiba ne puritenlikte, ne nostaljili bir romantizmde gözleri var: Nerde hareket orda bereket deyip hip-hop'a, hard-bop'a, dansta kendini unutmaya gönül bağlamışlar. Neşeli caz da diyebiliriz. *28-29 Ocak, 22:30*

Babylon, Şeyhbender Sokak No: 3
Asmalımescit-Tünel Beyoğlu

[dükkan] ↓

Çalıntı

Emektar dükkan, dergi ve kitap yayıncısı Çalıntı taşındı: Artık dar gelmeye başlayan Atlas Pasajı'ndaki küçük dükkandan ayrıldı, Aznavur Pasajı'nda kapı gibi yer tuttu, mekanın ebadını ikiye katladı. Galatasaray Yapı Kredi'nin karşısındaki şenlikli, renkli ve turistik pasaja giriyorsunuz, alt kata inip merdivenin arkasına doğru ilerliyorsunuz. Hayırlı olsun, daha güzel olsun... Bu arada kulağınıza fısıldayalım: Mekan değişikliği derginin formunda da değişikliklere vesile olabilirmiş, hazırlıklı olun...

↓ [bar]

Peyote'de bu ay

pazartesi DJ Baba Zula (oryantal dans müzikleri)
salı DJ Jay Dobis (psychedelic) ve 9/8 (İrlanda'dan ve Türkiye'den müzikler)
çarşamba Selim Sesler ve Grubu (Trakya havaları)
cuma Mor ve Ötesi
cumartesi her hafta sürpriz konser
İmam Adnan Sokak No: 24 Beyoğlu Tel: 293 32 62

[çizgi-roman] ↓

Corto Maltese

"Kim bilir, belki kahramanlığa, cömertliğe inanan, soyu tükenmek üzere olan bir hanedanın son temsilcisi, yani, belki de salakların şahıyımdır!" Bu sözlerin sahibi, maceraları Dost Yayınları'nca büyük boy yayınlanmaya başlanan Corto Maltese. Kestirmeden söyleyelim: Mister No ya da Ken Parker hayatta değer verdiğiniz, varlıklarından sevinç duyduğunuz kişilerse, Kaptan Corto'ya bir yer açın. Dünyanın dört bir yanında huzur arayan, macera bulan, sorularla boğuşan biri Maltese. (Umberto Eco'ya sorarsanız, yaratıcısı Hugo Pratt'ın bizzat kendisi.) Kaptan, bir anlamda "yüzyılın bilinci": 1904 Rus-Japon savaşında Jack London'la tanışır, oradan Rasputin'le Etyopya'ya altın aramaya gider; 1907'de otel bekçisi Çugaşvili'yle (sonra Stalin) tanışır; bir bakıyorsunuz Peru'da, Amazon'da; 1921'deyse Türkiye'de, Adana'da, Van'da; 1922'de Buhara'da Enver Paşa'nın yanında; 1924'de Herman Hesse'le; İspanyol İçsavaşı'nda kaybolduğu söyleniyor... Elimizde Corto Maltese, dilimizde bir şarkı: "Aman kaptan, sıkıldık buralardan, usandık limanlardan..."

[internet] ↓

http://www.aum-shinrikyo.com/english/index.htm

Olur ya, hasta falan düşersiniz, moraliniz sıfıra iner, size inanç ve güç verecek bir şey gerekir. Böyle günler için sizi Shoko Ashakara ile tanıştıralım dedik. Dikkat edin, adı ne kadar da Işıkara'yı hatırlatıyor. Guru efendisi, "mutluluk", "nirvana", "astral trip" gibi isimler altında kitsch-ötesi bestelerini cömertçe sunmuş bu sitede. Ayrıca "tanrısal" diyerek andığı güçlerini, yaşam biçimini merak edenlere her şeyini anlatmış. Nirvana'ya giden yol bu siteden de geçiyor...

http://www.l-m-c.org.uk/

9 Aralık'ta Roxy'de 2/5BZ grubuna eşlik eden bir isim vardı: Tim Hodgkinson. En tanıdıklardan Fred Frith, Henry Cow, Dave Stewart gibi isimlerle çalışan Tim Hodgkinson ve avangard çevresi hakkında bilgi ararken, London Musicians Collective adı altında, çağdaş müziğin gelişmesi için her tür yardım ve organizasyonlar uğraşan, bu son derece ilginç ve bilgilendirici siteye düştü yolumuz. İngiliz Sanat Konseyi tarafından kurulan bu projenin sitesinde düzenlenen konserler, yıllık festivaller, workshop'lar ve yılda iki kez çıkan CD ilaveli dergi Resonance hakkında bilgi ediniyorsunuz. Audio bölümü üçe ayrılmış: Ayın seçimleri, müzik yazılımları sitelerine linkler ve gelecek programlardan örnekler. Esas güzel olan, bu tayfadan birçok artistin, müzik teknikleri ve görüşleriyle ilgili siteye heyecan verici yazılar yazmaları. Geçen isimler arasında Morton Feldman, George Lewis, Captain Beefheart, David Shea ve tabii Tim Hodgkinson var.

http://fionadotcom.tripod.com/frames.html

Fiona Apple hakkında hiç bu kadar bilgi, resim, audio ve video kaydını bir arada görmemişsinizdir. İkinci albümü kısa bir süre önce çıkan şarkıcıyı günü gününe izlediğini tahmin ettiğimiz fanatik arkadaş, Apple'ın televizyona çıktığı her programı bize real video olarak iletmeye çalışıyor, radyoda yaptığı söyleşileri kaydediyor, konserlerini anlatıyor ve bulabildiği her tür resmi koyduğundan, hem görsel, hem yüklenme açısından ağırlaşma tehlikesine rağmen arşiv niteliğindeki siteyi oldukça temiz tutuyor. Sitenin artıları arasında bilgisayarınıza Fiona background'ları, chatroom'lar, ikonlar, e-kart gönderme gibi imkanlar da sunulmuş.

[radyo] ↓

"Açık Radyo." 94.9

pazartesi

1900 ve Sonrası
Kerim Selçuk
14:30 - 15:30
Önemli besteciler, besteler

Arzın Merkezine Seyahat
Gökhan Akçura
20:00 - 21:00 Blues - rock

Vertigo
Hilmi Tezgör
21:00 - 22:00
Alternatif müziğin her türü

Fotosentez
Roll
22:00 - 23:00

Ahtapotun Bahçesi
Cüneyt Cebenoyan - Cem Sorguç 23:00 - 00:00
Alter-lâtif Müzik

Harita Metod Defteri
Halil Turhanlı
00:00 - 01:00
Müzik tarihine alternatif bakış

salı

Gitaresk
Jak Kohen 21:00 - 22:00
Rock ve blues ustaları

Esintiler
Seda Binbaşgil
22:00 - 23:00 Caz

Seksek
Osman Kaytazoğlu
00:00 - 01:00
Türlerarası sıçramalar

çarşamba

Artı - Eksi Korhan Gümüş
13:00 - 14:00
Uygarlık, şehirlilik

Latin Lover
Ayhan Sicimoğlu
20:00 - 21:00
"Latince" müzik

Kokomo Sedat Nemli
21:00 - 22:00 / Pop, caz

Yorumlar
Güven Nil 22:00 - 23:00
Cover şarkılar

Caz Portreleri
Mustafa Aykın 23:00 - 24:00

perşembe

Hayalet Gemi'nin Simgeler Sözlüğü Nazlı Ökten - Murat Gülsoy - Ergun Kocabıyık
16:30 - 17:00

Dünya Hali
Engin Geçtan - Neşe Şen
21:00 - 22:00
Hayat üzerine sohbetler

Satmayan Plaklar
Cemil Gandur
22:00 - 23:00 Caz ve rock

Etnosonic
Ayşenur Küçüköncü
23:00 - 24:00
Türlerarası yolculuk

Caz Odası
Alper Aslan 00:00 - 01:00
Avangard, füzyon, acid caz

cuma

Cuma Adlı Adamlar
Ömer Madra-Halil Turhanlı
11:00 - 12:00

Öbür Dünya Ahmet Uluğ
20:00 - 21:00
Ritm ve armoni programı

Pacific
Ömer Atay - Reha Erdem
21:00 - 23:00
Acid caz, ambient

Yerçekimi Sıfır
Murat Şeker
01:00 - 03:00
Uyuyamamak üzerine

cumartesi

Java Donat Bayer
09:00 - 10:00 Chanson

Mekanlar ve Çağlar İçinde Müzik İştar Gözaydın
10:00 - 11:00

Mare Nostrum
Mario Levi 12:00 - 13:00
Akdeniz şarkıları

Tuna'nın Beri Yanı
Muammer Ketencoğlu
14:00 - 15:00

Yaban Çiçekleri
Gülseren Onanç
15:00 - 16:00
Dünya Müziği

Doğaçlama Hayatlar
Sevin Okyay
18:00 - 19:00 Caz

Smokestack Lightnin'
Stephen Kinzer
19:00 - 20:00 Blues

High Times Ras Memo
20:00 - 21:00 Reggae

D and Ddope Headz
İsmet & Barış
21:00 - 22:00 Hip-hop, dub

Gilles Peterson "Worldwide"
22:00 - 24:00 Caz, acid caz, drum'n'bass, latin

Electrocution
Metehan Çorumluoğlu
00:00 - 01:00

Beton
Mete Sohtaoğlu
01:00 - 03:00 Metal

pazar

Magical Mystery Tour
Alfredo Antillon
10:00 - 11:00

Sadanüvis Cemal Ünlü
19:00 - 20:00 Türk ses kayıt tarihinin yüzyılı

Energy FG 102 FM

Electro-Kick
KodMüzik
Elektronik müziğin türevleri
Perşembe, 21:00 - 23:00

[kitap] ↓

Cumhuriyetin Sesleri

Tarih Vakfı'nın cumhuriyetin 75. yılı vesilesiyle yayınlamaya başladığı Bilanço 98 dizisinin 13 numaralı son kitabı "Cumhuriyetin Sesleri" yayınlandı. "Her bir bölümü için elimizde keşke zaten ciltlerce kitap olabilseydi" dediğimiz bu hayırlı kitap, cumhuriyet musikisinin bilançosunu dört ana maddede çıkarmış: Birinci bölüm, "Musiki İnkılâbı; 75 yıllık müzik serüveni" adını taşıyor. Gönül Paçacı, Bülent Aksoy, İlhan Usmanbaş gibi isimlerin yazılarının yanında, bu bölümde Murat Belge ve Hilmi Yavuz'la söyleşiler de yer alıyor. İkinci bölüm "Klasik Batı Müziği"nin altından tek başına Evin İlyasoğlu kalkmış. Üçüncü bölüm "Klasik Türk Musikisi"nde Yalçın Tura, Gönül Paçacı, Hüseyin Sadettin Arel ve Tahir Abacı'nın yazıları var. Halk müziği ve pop müzik ise dördüncü bölümde tek bir başlık altında incelenmiş: Gönül Paçacı kimi eski yazıların yardımıyla halk müziği bahsini kapatırken, Murat Meriç popüler müziğin genel bir haritasını çıkararak, caza uzanacak ve müziğin "piyasa" ilişkilerini inceleyen Muammer Karabey'in yazısıyla son bulacak pop müzik sohbetini açıyor. Bu bölümün yazarları arasında da Zeki Coşkun, Orhan Tekelioğlu ve Metin Solmaz var... Tarih Vakfı'nın bir dizi içinde anlamlı görünen, tek başına da içerdiği kimi güzel fotoğraflar (mesela yukarıdaki Hababam Sınıfı edalı Beyaz Kelebekler fotosu gibi) ve "gün ışığına çıkarılmış" belgelerle, toparlayıcı yazılarla iyi bir bilanço, referans kaynağı izlenimi bırakan "Cumhuriyetin Sesleri", memleket müziği hakkında düşünen herkesin kütüphanesine lazım...

Punk - Bir Altkültürün Oluşumu

Türkiye'de bir punk kitabı çıkmışken, malum soruyu ister istemez biz de sormuş olalım: "Türkiye'de punk olur mu?" Sonu gelmez, aslında manasız "popüler müzik tartışmaları"ndan biri, en sevilenlerinden. Olursa olur, olmazsa olmaz, olursa ne güzel olur, olmazsa başka şey olur. Biz olan yerlere bakmayı ihmal etmeyelim. Dost Kitabevi'nin "Punk – Bir Altkültürün Oluşumu" isimli kitabının yazarı Tricia Henry Young. Hem faal bir dansçı, hem Florida Eyalet Üniversitesi'nde Dans Tarihi ve Teorisi Kürsüsü'nde profesör asistanı. Bu kitap da tezi. Ama korkmayın, akademik dilin kuru ve yukarıdan kalıplarından uzakta kaleme alınmış kitap. "Bu zibidiler de neyin nesiymiş" bakışı yok, bir insanlık durumunu tasvir, o duruma ayak uyduranları anlama çabası var. Olay Amerika'dan, dolayısıyla elbette Lou Reed'den ve Velvet Underground'dan başlıyor. Bu ilk bölüm, punk'ın toplumsal sosyo-ekonomik temellerini, punk hakkında söylenecek sözlerin çatısını çatmayı amaçlayan giriş bölümünün yakın tarihten manzaralarla, anılarla, belgelerle toparlanmış, somuta indirgenmiş hali. Velvet Underground ve Andy Warhol'la punk hissiyatının temayüllerini saptayan Henry Young, ikinci bölümde glam rock akımını New York Dolls grubu özelinde anlatıyor. Kitabın iddiasızlığının güzelliği de bu: Herkesin adı geçsin, ne olmuş ne bitmiş, vakanüviş olup da aktarayım derdinde değil: Bir grubu alıyor, bütünü parçayla anlatıyor. Böylece kafa da ütülemiyor, güzel okumalar sunuyor. Mesela Sex Pistols koca bir bölüm sahiplenirken, The Clash'ın adı hak edeceği kadar geçmiyor. Ona da başka kitaplar nasip olur inşallah. Notalar ve şarkı sözleri bölümü doyurucu olamasa da, fanzinler bölümünde birçok matbu malzemeden, eglenceli söyleşiden güzel örnekler var. Bütünüyle olayları aktarma derdinde olmayan, ama "zamanın ruhu"nu güzel çizen bir kitap "Punk". Başucunuza...

[mecmua] ↓

Geniş Açı

Savaşın akıldışı, acı şartlarından mı, savaş fotoğrafçılarının marifeti mi; bakanı en çok irkilten, üzen, sinirlendiren fotoğraflar, savaş fotoğrafları... Geniş Açı'nın bu sayısı savaş fotoğraflarına ve fotoğrafçılarına ayrılmış. Magnum'un önde gelen fotoğrafçılarından Gilles Peress'in Afganistan'dan, İran'dan, İrlanda'dan, Zaire'den, Bosna'dan fotoğraflarının ardından açılan "Savaş ve Fotoğraf Dosyası"nda savaş fotoğrafının tarihine, savaş afişlerinde, dergi kapaklarında fotoğrafa, eski savaş fotoğrafçılarımızdan Coşkun Aral'la söyleşiye, çeşitli savaşlarda hayatlarını kaybeden fotoğrafçıların hikayelerine pek çok fotoğraf eşlik ediyor. Kuzey Vietnam'da bir mayına basarak hayatını kaybeden Robert Capa'nın fotoğraflarını, hikayeleriyle okumak gerek. Geniş Açı'nın en güzel sayılarından biri olmuş: Herhalde bu karelerin tekrar yaşanmaması gerektiğine dair güçlü inançlarından...

İhtiyarlığın en zor tarafı ne biliyor musun: savunmasızlık. Eskiden beni bir filme çağırdıklarında insanları ya güldürüyor ya da ağlatıyordum. Şimdi ise merhametlerine sığınıyorum.
CHARLIE CHAPLIN *(1972'de Oscar ödül töreninde, kuliste karısına söyledikleri)*

Sessizlik içinde çürüyecek Şarlo. Ölüm onun için bir öç alma olacak kuşkusuz. İşte bundan sonra gülmekten başka bir şey bilmemekle onun ne denli acımasız olduğu anlaşılacak. Birkaç kişi de onun herkes gibi biri olduğunu, kendini ciddiye almalarını istemediğine göre öteki insanlar denli kendini beğenmiş olmadığını, o göze batan beceriksizliğinin de üstün bir ustalıktan başka bir şey olmadığını anlayacaklar. **PHILIPPE SOUPAULT**, Şarlo

"Afedersiniz" sözü, kelimelerin en hoşu, en ahenklisidir. Vapurda, tramvayda, dolmuşta, otobüste, sinemada, sokakta, toplantılarda, kısacası her yerde bu güzel sözü bol bol kullanınız.

CHRIS CORNELL
Euphoria Morning
(Universal)

90'ların ilk yarısında altın dönemini yaşayan Seattle doğumlu grunge'ın ilk temsilcilerinden Soundgarden'ın 1997 martında bir daha birleşmemek üzere dağıldığının açıklanması, aslında müzik tarihinin on yılına damgasını vurmuş bir akımın sonunun artık geldiğinin ilanı olmuştu. 80'li yılların başında birlikte yola çıkan ve postmodern belirsizliklerde boğulan bir kuşağın sözcülüğünü yapan Faith No More, Pearl Jam, Alice In Chains, Nirvana, Mudhoney ve Stone Temple Pilots gibi grupların çoğu tarih oldu. Ama bu gruplar içinde gerek iç karmaşalarının yoğun şekilde yansıdığı sözleri, porte aralarında King Crimson, Led Zeppelin ve Townes Van Zandt gibi isimleri referans alan müziği ve mütevazı kişilikleriyle Soundgarden'ın ayrı bir yeri oldu. Grubun esas adamı Chris Cornell ise, belki de Dio'dan bu yana rock müzik dünyasının kazandığı en geniş seslerden biriydi.

Yaklaşık iki buçuk yıldır Cornell'in ilk solo albümüyle ilgili çeşitli haberler kulağımıza çalındı durdu. Bir ara albümün prodüktörlüğünü Daniel Lanois'nın yapacağı söylendi. Bir ara Rage Against The Machine'den Tom Morello'yla çalıştığı haberi yayıldı. Ama Cornell, pek tanınmamış isimlerin eşliğinde hazırladığı ilk solo çalışmasını geçtiğimiz aylarda yayınladı. 13 şarkıdan oluşan albüm "Euphoria Morning" adını taşıyor. "Euphoria", esasında narkotik terminolojiye ait bir terim. Haşhaşın çekirdeklerinden elde edilen afyondan yapılan narkotikler, analjezi (bir nevi acının ferahlaması), narkosis (uyuşukluk hali) ve bağımlılık gibi bir takım etkiler üretiyor. "Euphoria" da bu etkilerden biri olarak geçiyor kaynaklarda. Ama narkotiklerden bağımsız olarak günlük hayatta "muazzam mutluluk duygusu" anlamına da geliyor. Dolayısıyla "Euphoria Morning"i de iki anlamda yorumlamak mümkün. Çoğu dönemdaşı gibi Chris Cornell'in de uzun bir süre bağımlı olduğunu düşünülürse, narkotiklere yaptığı atıf baki kalmakla birlikte, müzik kariyerinde yepyeni bir döneme adım atmasının getirdiği mutluluk olarak da yorumlanabilir. Ancak her ne hikmetse, albümde öyle bir mutluluk havası esmiyor. Cornell, Soundgarden'daki içine kapanık, karmakarışık ruh halini solo albümünde de sürdürüyor. Cornell'in liriklerinde alışılagelen, imgelere bürünmüş yalnızlık, karamsarlık, kaybetmişlik halleri ve iç çekişmeler, albümün geneline hakim olmuş yine. Ancak bir farkla... Cornell, Soundgarden'daki rock motiflerini oldukça elemiş ve melodik, lirik pop şarkılarının öne çıktığı bir albüm yapmış. Ancak Soundgarden sound'unu baştan sona hissetmek yine mümkün.

Eleven adlı gruptan Natasha Shneider ve Alain Johannes'le birlikte prodüktörlüğünü de yaptığı albümün çıkış parçası "Can't Change Me" adını taşıyor. Aksak ritmleri ve sade melodisiyle uzun yıllar unutulmayacak bir şarkı...

"Flutter Girl" ise Soundgarden döneminde yazılıp da albümde yer alan tek parçaymış. Dolunayın insanlar üzerinde ortaya çıkardığı enerjiyi irdelediği "Moonchild"ı ise eşi Susan için yazmış. 60'ların r&b baladlarını andıran "Disappearing One", Temple Of The Dog döneminden "Say Hello 2 Heaven"ı andıran bluesy gitar sololarıyla süslü "When I'm Down" albümün öne çıkan parçalarından. Ancak "Wave Goodbye" adlı esaslı bir parça var ki, albümü tamamıyla deşifre ediyor. İlk dinlediğimizde, gerek Cornell'in yorumu, gerekse sözleriyle aklımıza ilk gelen isim Jeff Buckley olmuştu. Sonradan bir söyleşisini okuduğumuzda yanılmadığımızı gördük. Şarkı, Buckley'e ithaf edilmiş. Şarkının albümü deşifre etmesi ise, Chris Cornell'in bu şarkıda belirginleşen ruh hali ve vokal tarzında. Tıpkı Buckley gibi kullanıyor sesini. "Euphoria Morning" neredeyse "Grace"le ruhdaş bir albüm. Tabii bu ruh hali, Cornell'in müthiş yorumu, marazi gitar tonları, ufak tefek stüdyo numaralarıyla tamamlanmış. Buraya kadar her şey güzel. Ortada gayet hoş bir albüm var. Ancak albümün son parçasına geliyoruz: "Can't Change Me (French Version)" adını taşıyor. Cornell, oturmuş, akordeonlar eklemiş ve daha yumuşak bir sesle chanson tarzında yorumlamış şarkıyı. Belli ki "ayrı bir müzikal beğenisi olan Fransızlara nasıl bu albümü beğendiririz?" diye düşünmüşler. Keşke hazır oturmuşken iki klarinet bir darbuka ekleyip bir de arabesk yorumunu yapsalarmış! Adını da "Yıkılmadım Ayaktayım" koyarlardı! Ama ne yazık ki ondan önce davrandılar. Şansına küssün. *Kerem Demir*

TINDERSTICKS
Simple Pleasure
(Universal)

Bir anekdot: Endonezya'ya girişte polis bavullarımızı arıyor. Porno sokmak kesinlikle yasak. Ve polis aradığını bulmanın sevinciyle elinde Tindersticks'in "Simple Pleasure" albümünü sallayıp bana soruyor: "Bu ne?" Albümün kapağında çıplak bir kadın fotoğrafı var. Stuart Staples'ın hamile sevgilisi. "Bu müzik CD'sidir. Porno değil valla. İçinde sadece müzik var", diyorum. Diğer polisler de gülerek albüm kapağını ellerinde evirip çeviriyorlar. Sonra "Hadi, hadi; biz senin gibileri biliriz ama bu seferlik bırakıyoruz" edasıyla CD'yi geri veriyorlar.

Porno ve Tindersticks... Tindersticks elemanlarını sırf kadınların yaşadığı bir adaya koyun, bahse girerim yine bir şekilde karşılıksız aşklar yaşamayı, terkedilmeyi, hüzne ve kedere boğulmayı başarırlar. Tabii Endonezya polisinin bunları bilmesi beklenemez. Ama haklarını vermek lazım. Tindersticks de kabuğunu kırmak için bir çaba içinde. Hayatı biraz daha geldiği gibi karşılama arzusu albüm isminden başlıyor: "Basit Keyif" ya da "Basit Zevk". İlk şarkıda Stuart Staples kendi sınırları içinde son derece iyimser bir şekilde soruyor: "Can We Start Again?" (Yeniden Başlayabilir miyiz?) Tindersticks standartlarında bu şarkıya funky bile denilebilir.

Sonra ikinci şarkı (bir Odyssey cover'ı), daha mutlu bir Tindersticks'le karşı karşıya olduğumuza inandırır gibi oluyor bizi. Ama Stuart Staples'ın o bariton sesiyle yapabilecekleri sınırlı. Ne yaparsa yapsın melankoli bir yerden kafasını çıkarıyor. Ve doğrusu Tindersticks'e yakışan da bu. Albümün devamı daha bildiğimiz sularda seyrediyor. Sondan bir önceki parça "I Know That Loving" diğer şarkılardan arkadaki gospel vokalleriyle ayrılıyor ve sivriliyor da.

"Simple Pleasure", adının ima ettiği gibi basit şeylerden zevk almaya övgü düzen hafif bir albüm değil. Yalnızca Tindersticks'in önceki albümlerine göre daha hafif, daha kolay içine girilebilir bir çalışma. *Cüneyt Cebenoyan*

iyi edebiyat çarpar...

Nef'î, Ece Ayhan, Herman Melville, Orhan Pamuk, Sâdık Hîdayet, Italo Calvino, Walter Benjamin, Gülten Akın, Marguerite Yourcenar, Konstantinos Kavafis, Hulki Aktunç, Thomas Bernhard, Bilge Karasu, İlhan Berk, Paul Auster, Yusuf Atılgan, Alain de Button, küçük İskender, Tuna Kiremitçi...

kitap-lık, *iyi edebiyatın yoklama defteri.*

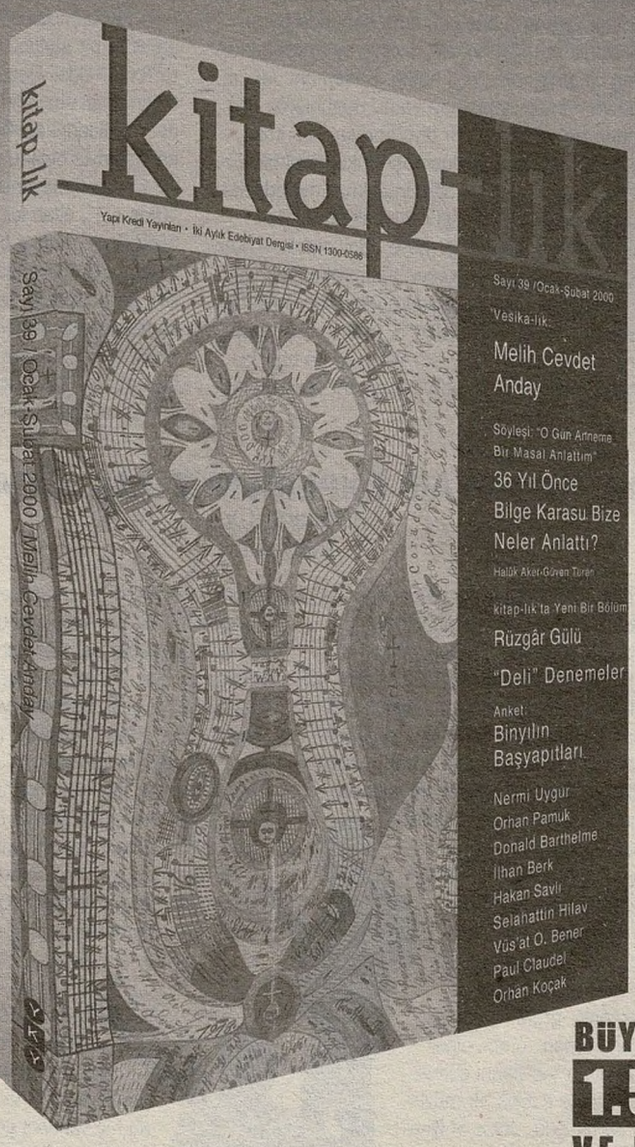

kitap-lık
İki aylık
edebiyat dergisi,
Sayı: 39
Ocak-Şubat 2000

BÜYÜK GAZETE BAYİLERİ
1.500.000.TL
VE KİTABEVLERİNDE

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI KİTABEVLERİ: • İSTANBUL: 212-293 08 24 / 502 • İZMİR: 232-463 82 90 • ANKARA: 312-435 85 94
E-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr - Web Sitesi: www.ykykultur.com.tr - İnternet satış: www.shop.superonline.com/yky
YAPI KREDİ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK SAN. A.Ş. 212 293 08 24, 252 47 00

BİNLERCE ÖZÜR... 1. Geçen sayı Ajans sayfalarımızda Baba Zula'nın albüm adını "...." şeklinde geçmişiz, "kaç oyundan kaç müzikti?" diye birbirimize sorduk, sonra da "nokta nokta"ları orada unutuverdik. Tabii ki "3 Oyundan 17 Müzik". **2.** Ansiklopedi sayfalarında Abdullah Yüce'nin "Ölümsem Kabrime Gelme" diye bir şarkısı olduğu görülüyor. Gerçi güzel laf ama, doğrusu "Ölürsem Kabrime Gelme". Matbaada hatamızı düzelttiğimizde dergilerin yarısı basılmıştı. **3.** En Güzel Sözler sayfalarında şarkısözü olmuş şiirlere yer vermeyeceğiz dedik ama, Ahmed Arif'in "İki Parça Can"ı aradan kaçmış, Fikret Kızılok'a maledilmiş. Ayrıca Ahmet Sinan Hatipoğlu'nun anılan şarkılarının sözleri Hatipoğlu'na değil Şehrazat ve Leyla Tuna'ya ait. **4.** Echo & The Bunnymen'in albüm yazısında gitarist Les'in artık grupta olmadığı yazılı, ama Les bas gitarist. Yoksa gitarist Will Sergeant grupta. **5.** Resimaltlarında ihmallerimiz oluyor, 37. sayfadaki alttaki fotoğrafta Santana'nın birlikte gitar çaldığı herif Dave Matthews, örneğin, 36. sayfadaki fotoğraf ise Woodstock'tan...

BASEMENT JAXX

Remedy

(XL / KodMüzik)

Bugün Basement Jaxx ismini duymayan artık kalmadı. Debut albümleri "Remedy"den çıkardıkları ilk single'ları "Red Alert" ile tüm dünyada popüler müzik piyasasında birinci sıraya oturmayı başardılar. Ama aslında dört yıl önceye, Londra'ya gidecek olursak, Felix Buxton ve Simon Ratcliffe ikilisinin Basement Jaxx'ı kurma kararı aldığında, bu patlamayı yaratacakları belliydi. Çünkü onlar house müziği ve köklerini çok iyi biliyorlardı ve kendi yaratıcılık ve becerilerini birbirinden iyi parçalar yaratarak her seferinde kanıtlıyorlardı. 99 yılında çıkardıkları her biri ayrı hit olmuş, house müzikte kulüp klasikleri arasında gösterilen single'lardan sonra (ragga-house hitleri "Flylife" ve bir Ibiza klasiği haline gelen "Samba Magic" bunlardan birkaçı), ilk albümleri "Remedy" ile ortalığı kasıp kavurdular. Gördükleri bu büyük ilgi sayesinde Basement Jaxx'ı o güne kadar hiç bilmeyen prodüktörlerden gruba paralar ve teklifler yağmaya başladı. Ama sonunda bu albüm XL şirketinden, yani Prodigy gibi elektronik müziğin en dev ismini yayınlayan şirketten çıktı. Çünkü XL de house müzik basan bir şirket olmadığı halde, Basement Jaxx'ın, tıpkı Prodigy'de olduğu gibi, gücünü gördü ve hemen anlaşmayı yaptı. Bugünlerde herkes onlardan söz ediyor. Onları diğerlerinden ayıran fark nedir diye soracak olursak... "Remedy" albümü, house müziğin disko, funk ve salsayla oluşmuş mükemmel bir füzyonunu içeriyor. Flamenkonun elektroyla buluştuğu, soul müziğin inanılmaz melodilerle kaynaştığı ve çarpıcı funk müziğin acid caza kaydığı yılın en ilgi çekici albümü "Remedy". Albümdeki her parça, dans müzik klasikleri arasına girmeye aday olabilir. Zaten "Red Alert", "Randez-vu" ve "Yo-yo" parçalarında milyonları geçen satış rakamları var. Bazıları onların Daft Punk'la Underworld arasındaki boşluğu doldurdukları için bu kadar büyüdüğünü iddia ediyor... Yepyeni bir sesle hepimizi "Basement"a, yani bodruma davet ediyorlar. Sıkı tutunun ve Jaxx'a hazır olun. Kesin olan bir şey var ki, o da tıpkı bugün Prodigy'den ya da Fatboy Slim'den bahsettiğimiz gibi, yarın Basement Jaxx'i konuşacağımız. *Müge Turan*

SHAKIRA

Dónde están los ladrones

(Sony Türkiye)

"Ricky Martin'i ben neden sevemiyorum bir türlü" diye yanıp yakılanlar için şimdi Shakira çıktı. Artık onu da beğenmiyorsanız tıbbi müdahaleye ihtiyacınız var demektir. Kızımızın tam adı Şakire Mübarek. Resmi belgelerde (plak şirketi basın bülteni) Ürdün asıllı Kolombiyalı bir aileden geldiği yazıyor. (Geçen gün birisi "babası Lübnanlı, annesi Venezüelalıymış" dedi. Efsane yayılıyor.) Gücünü melezlikten, kültürlerin kaynaşımından aldığı açık. (Ama ilgili ama ilgisiz, bir parantez daha: Bir aralar Frank Zappa hakkında bir şaibe dolaşırdı: "Onun soyadı Zap Suyu'ndan geliyor, o aslında Ermeni" şeklinde... Bu arada, bir arkadaşın Zappa hastası bir chat arkadaşı varmış, babası Perulu, annesi Fransız, kendisi Kanada'da yaşıyor. Zappa hastası dediğin böyle olmalı.) Konumuza dönersek, Shakira gayet iyi bir şarkıcı, ilk birkaç dinleyişte Toni Childs, Alanis Morrisette kokuları geldi sesinden... Üstelik sözlerini müziklerini kendi yazıyor ya da arkadaşlarıyla birlikte yapıyor. Televizyonlardan inmeyen Arabik şarkısı "Ojos asi", allah için, çok iyi. Albüm, bütününde, bangır bangır değil ama, tıngır mıngır bir rock. Ukalalık etmeyelim, gayat başarılı latin-rock-pop-dance beraberliği sağlandığı söylenebilir. Shakira rüzgarından kaçmamanız tavsiye olunur. Zaten kaçsanız da para etmez, yakalanırsınız. *Derya Bengi*

THE ANANDA SHANKAR EXPERIENCE AND STATE OF BENGAL

Walking On

(ENMI/Kent)

Ananda Shankar 1942'de Hindistan'da doğdu. Dansçı anne ve babanın çocuğuydu. Yeğeni Ravi Shankar gibi sanatla içiçe büyüdü. Hindu Üniversitesi'nde sitar eğitimi aldı. 60'ların sonunda yolu Amerika'nın Batı yakasına düştü. Çiçek çocuklarıyla arkadaş oldu. Sitarı çocukları büyülemişti. 1969'da Jimi Hendrix'le takıldı, atışmalar yaptı. Plak şirketlerinin dikkatini çekti; Rolling Stones, The Doors cover'larını içeren LP'sini yayınladı. Albüm, o günden bugünlere hep "kült" mertebesinde anıldı. 70'lerde Hindistan'a döndü. Geleneksel Hint müziğiyle Batı müziklerini "füzyon" etmeye çalışan ilk müzisyenlerden biriydi. Sitar, veena, sarod'un yanına "vahşi" gitar ve davulları katmıştı. Zımba gibi ritmlerin üstüne sitarını konuşturuyordu. Grubu Muvadis'le dünyanın dört bir yanını gezdi, konserler verdi, kayıtlar yaptı. Batıda tanınan bir müzisyen olmuştu. 90'larda verimli elektro ritmlerin, drum'n'bass'ın, hip-hop'un üstüne kurdu müziğini. İngiltere'ye gidip geldi. İngiltere'de esmeye başlayan Asya fırtınasında onun da payı vardı. Björk, Nusrat Fateh, Massive Attack gibi pek çok müzisyenle, grupla çalışan DJ, müzisyen ve prodüktör (Sam) Saifullah Zaman –nam-ı diğer State of Bengal–, ünlü Anokha kulübünde onun şarkılarını çalmaya başladı. Zaman'ın gençliğinden beri etkisinde kaldığı bir müzisyendi Ananda. Her çaldığı şarkı bir saygı duruşuydu. State of Bengal'in geleneksel Hint müziğine yaptığı remiksler, yazdığı davullar Ananda'nın 90'larda hissettiklerine denk düşüyordu. Beraber çalışmaya başladılar. Hip-hop'tan tablaya, sitar'dan distorsiyonlu elektro gitarlara uzanan geniş sahada gezinmeye başladılar. Erdir Zat'ın, Roll'un ilk sayısındaki "makro füzyon" yazısında dediği gibi, "Bir uçta tekno, diğer tarafta etnik müzik. Yelpaze alabildiğince genişledi... Yüklenelim!" State of Bengal de yüklendi. Konserlerde performans muhteşemdi. Ananda ve Sam Zaman kendi şarkılarından oluşacak bir albüm için kayıtlar yaptılar. Albüm yayınlanmadan birkaç ay önce Ananda öldü. Geride sitarının yanık sesi, besteleri ve son stüdyo kaydı "Walking On" kaldı. "Walking On", Sam Zaman'ın müthiş bas ve davullarının üstünde, sitar, tabla ve Hint neyinin sürüklendiği ezgilerden oluşuyor. Hint film müziklerinden Cahit Berkay'a, Ravi Shankar'dan Yurdaer Doğulu'ya atlanabilecek bir alanda az vokalli, bol ezgili, enerji dolu bir albüm. Ananda'nın gönlünü çalan Hint seslerinin 90'ların sound'uyla birleşimi "Walking On". İşi sadece sample ve tekno ritmlere bırakmadan kendi bildiği yoldan çözmeye çalışıyor Ananda. Sitarını her şarkıda konuşturuyor, ama fazla uzatmadan hemen yerini yırtıcı gitarlara bırakıyor. Hendrix'le takılmışlığı olsa da sakin sakin ilerliyor. Ska'n'bass denebilecek "Tori", bir nevi Emel Sayın, Zeki Müren filmlerinin müziklerinden "Alma Ata", sanki Ezginin Günlüğü'nün ilk yıllarından "Throw Down", karşı kaldırımdan Hakkı Bulut'u selamlayan canlı konser kaydı "State of Calcuta" (70'lerden ünlü bir Ananda Shankar bestesi) albümü sürükleyen, kulağımıza da hiç yabancı gelmeyen ezgiler. Hep yüksek ritmde, hep geniş ovalarda ilerliyorlar. Şaşırtıcı yollardan geçerek, her melodiye yeni bir renk katıyorlar. Ama Seydi Ali Reis'in 1554'te Hindistan'ı ziyaretinden sonra dediği gibi, "Hintlilerde şaşılacak o kadar adam var ki, anlatmaya kalksak yolumuzu yitiririz". Biz yüklenelim yeter. *Ulaş Özdemir*

54→

Yanınızda biri aksırırken ona "çok yaşa" demeyin. Bu çoktan tarihe karışmış suni bir nezaket kaidesidir. Böyle nahoş bir hareketi duymamazlıktan gelmekle çok daha nazik davranmış olursunuz.

Onu kavradım, bana sarıldı, birleştik sonra. Ve haz duyduk. Üzüntü... üzüntünün bilmediğimiz nesi kalmıştı! Ama o sabah haz duyduk. **JAMES BALDWIN**, Ne Zaman Gitti Tren

bülbül güle / gül gül dedi / gül gülmedi gitti / bülbül güle / gül bülbüle / yâr olmadı gitti

Lakırdılarım ne oldu / Gökyüzüne mi gitti / Belki de hepsi geri gelecek / Tayyare biçimine girip / 1939'da. / Allah varsa eğer / Başka bir şey istemem ondan. / Bununla beraber istemem / Ne Allahın olmasını / Ne de işimin / Allaha kalmasını **ORHAN VELİ**

biraz ben, biraz başkaları, biraz hiçkimse / biraz kendin, biraz anılar, biraz da her kimse **TARIK GÜNERSEL**

Eline ne geçerse okuyanın, uluorta aşı yaptırandan ne farkı var? **NERMİ UYGUR**

Tanrılardan tek dileğim, bana bağışlamaları onlardan hiçbir şey dilememeyi **PESSOA**

PAUL MCCARTNEY
Run Devil Run
(EMI / Kent)

Nedense Beatles'ın rock'n'roll adamı John Lennon olarak işaret edilir. Birçoğuna göre Paul, grubun daha konvansiyonel parçalarının yaratıcısıdır. Oysa ki McCartney özellikle Beatles'ın ilk döneminde grubun rock'n'roll köklerini besleyen adamlardan biridir. George Harrison'ın Carl Perkins ve Chuck Berry temelli muhteşem gitaristliği ile beslediği ilk dönem kulüp kayıtlarını dinlersek, John-Paul karşılaştırmasının ne derece beyhude bir meşgale olacağını idrak ederiz.

John Lennon "Come Together"ı yazarken parçanın omurgasını bir Chuck Berry parçasına oturtmasının diyetini 1977'de kaydettiği, içerik olarak mevzubahis albümümüzle aynı olan "Rock'n'Roll" ile ödemişti. McCartney ise ikinci sefer bir "rock'n'roll tribute" albüm kaydediyor. İlki yakın zamana kadar tezgahçılarda bulunan, Rusya pazarı için 1987'de kaydedilmiş bir plak. Nedense "Run Devil Run"ın basın bülteninde üstadın bu ilk teşebbüsü olarak yansıtılmış. Plak ile bu albüm arasındaki fark, McCartney imzalı üç parçanın yanısıra farklı bir kadronun sanatçıya eşlik ediyor olması.

Paul, albümün prodüksiyon sürecini planlarken Beatles'ın ilk kayıtlarındaki formülasyonu esas almış. Sabah kahvaltısını takiben stüdyoya girilmiş ve öğlen yemeği arası haricinde devamlı çalıp bir haftada albümü kaydetmişler. Kayıt olarak Beatles'ın Abbey Road stüdyolarındaki favori stüdyosu kullanılmış. Buraya kadar her şey pek şirin ve nostaljik görünüyor. Lakin albümden bahsedersek ben biraz farklı düşünüyorum. Paul'ün bir telefonda bağladığı eşlik kadrosu, hayal ettiği şeyle bizim bekleyebileceklerimizin birbirini tutmasını engellemiş görünüyor. Gitarlarda David Gilmour (Pink Floyd) ve Mick Green (Johnny Kid And The Pirates), davulda Ian Paice (Deep Purple) ve tuşlu çalgılarda Pete Wingfield, Paul'e eşlik etmişler. David Gilmour'ın albümde çaldığı ZZ Top tadındaki sololar, albümün sunumuna pek ters düşmüş. Zira bizden başka bir şey hayal etmemiz bekleniyor ki, bu işi zamanında İngiltere'nin hatırı sayılır rock'n'roll gruplarından The Pirates ile çalmış Mick Green yer yer beceriyor. McCartney, bas gitarda her zamanki gibi harikalar yaratıyor. Keza erken 60'lardan, Hamburg günlerinden dostu Ian Paice de olması gerekeni çalmış. Birkaç parçada piyanosu ve orguyla ekibe katılan Pete Wingfield'ın ise Linda McCartney'den daha iyi çaldığını söylemek lüzumsuz olur.

Paul ısrarla albümün sound'u için nostaljik olmaktan kaçındığını belirtse de, problem zaten burada ortaya çıkıyor. Albümün açılış parçası Gene Vincent imzalı "Blue Jean Bop", bize "vintage" bir rock'n'roll albümünü müjdelerken, disk döndükçe olay bir anda 80'lerde geçen beşinci sınıf Amerikan macera dizilerinin bar sahnelerinde rastladığımız talihsiz rock'n'roll gruplarının yapabileceğinin en iyisine dönüşüyor. Fats Domino klasiği "Coquette", Little Richard parçası "Shake A Hand" ve Carl Perkins'e ithaf çalınan "Movie Magg" haricinde meşhur olamamış rock'n'roll klasiklerinin bol gürültülü uyarlamalarıyla albüm sona eriyor. Beatles'ın idollerinden Elvis'in iki parçasına yer verilmiş: "I Got Stung" ve "All Shook Up". İkincisi pek bir vasat olmuş. Geçmişi muğlak "No Other Baby", az daha reverb yese ben U2 zannederdim. Albümün en seksi parçası ilan edilen Larry Willams imzalı "She Said Yeah" adlı eseri 1964'te Rolling Stones kaydetmişti, ki bu vesileyle parçayı onlara Paul'ün önerdiğini öğreniyoruz. Bu arada Chuck Berry klasiği "Brown Eyed Handsome Man"e akordeon çok yakışmış.

Hasılı, olay biraz "neye niyet neye kısmet" olmuş. McCartney pek sempatik bulunmayan senfonilerle ve oratoryolarla 90'ları tamamlarken nereden geldiğini hatırlayarak ve hatırlatarak bu seneyi noktalamak istemiş. Laf aramızda gitara Albert Lee, piyanoya da ölmeseydi Nicky Hopkins çok yakışırdı. *Sarp Keskiner*

MADNESS
Wonderful
(EMI / Kent)

Londra'nın Ortaköy'ünden, Camden Town'dan çıkmış, 80'lerin en kıpır kıpır seslerinden sorumlu, yedi deli dumrul. Madness'siz 80'ler, kimbilir ne kadar güdük, ne kadar nefessiz kalırdı...

Son "yeni" albümlerinden bu yana geçen 15 koca senenin ardından "Wonderful", grubun ilk albümü. Bu kadarlık bir "pause" sonrasında, ister istemez artık onlar da ortayaşlılık devirlerini idrak etmiş bir ekip durumdalar, ama hiç merak etmeyin, henüz hiçbirinin kıpırtıları "ağarmış" değil. Hâlâ söyleyecek sözleri, çalacak bol bol nefeslileri ve tabii yüreği hoplayacak takipçileri var. Aslına bakarsanız, yeni albüm haberini duyduğumuzda biz de 90'ların fazla gelişmiş müzikli kumpanyalarında bu eski toprak ska güllerinin ne gibi bir şansı olacağını düşünmedik değil, ama "Wonderful"u dinledikten sonra artık içimiz gayet rahat. En başından, açılıştaki "Lovestruck"dan sondaki "No Money"e kadar, hızlanan, yavaşlayan, zemberek gibi sarıp bırakan tam 11 yeni şarkılık "eski" Madness var "Wonderful"da. Aralarda da "The Communicator", "Drip Fed Fred" ve "If I Didn't Care" gibi "Blues Brothers" filmi vuruculuğunda, sakin sakin dinlemeye müsaade etmeyen Madness fişekleri; ya da "4 am", "Going to The Top" yahut "Saturday Night Sunday Morning" gibi sağa sola salınmadan dinlemek mümkün olmayan baladları...

Taş atmadan, kolumuzu yormadan, yaratıcı bir biçimde ifade edecek olursak "Wonderful", hakikaten "wonderful" bir Madness albümü. Kimsenin aklına gelir miydi? *Gökhan Pamuk*

THE CHARLATANS
Us And Us Only
(Universal)

The Charlatans'ın mücadele sahası bundan böyle Rock'n'Roll Birinci Ligi ... Biz hâlâ "indie kazandı" diye terennüm edip dursak bile, artık onlar da bir "majör" şirket kanadının altına girenlerden. Aynı yola sapmış cümle adalı gitarband'lar gibi Charlatans'ın yıldızı da barlardan kulüplere, oradan sahalara, arenalara uzanıyor. Son duraklarıysa, elbette yine bayrağı bol yıldızlı uzak memleketler.

Charlatans'ın on senelik kariyerinde, bugün "modern" ya da "indie" rock dosyasına örnek teşkil edecek kimi albümler mevcut. Ama yeni albümlerinin, hatta bir evvelki "Tellin' Stories"in bunlar arasına dahil edilmesi epey uzak ihtimal. Zeppelin'in yahut The Byrds'ın Stones'a karışan nefesini içlerine iyice çekmelerinden olacak, artık daha "oturaklı" bir grup havasına girmiş, rahatlamış, temiz temiz çalıp söyleyen bir "big-band" var ortada. Bu itibarla "Us And Us Only", bir yanıyla tam da bu sebepten "en iyi Charlatans albümü" olmaya aday ama, çok değil, dört-beş sene önce "ileri" addedilip bugün "gündelik" malzemeye dönüşmüş şeyleri kısmen bünyelerinde taşımalarına mani olamadıkları bir albüm aynı zamanda.

Yine ikircikli bir durum: Pozitif kutupta kalın bir Hammond org tabakası, derinlerde sert dub-bass ve en modern Charlatans kalemi Jon Brookes'un saat gibi davulu; öbür taraftaysa, hemen sonrakine geçme hissi yaratan, gitar çekişli, sönük tatlar... En iyisi, biz her çiçekten bal alma geleneğimizi devam ettirelim ve ileride yeni Charlatans best-of'una banko aday "The Blonde Waltz" ya da "My Beautiful Friend" gibi şarkıları dinlemeden öbür seneye geçmeyelim, ancak "geçelim" dediğimiz noktalarda da, tereddütsüz, geçelim. *Gökhan Pamuk*

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 birikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzon

İNGİLTERE ALBÜMLER

1. **Shania Twain** Come On Over
2. **Travis** The Man Who
3. **Steps** Steptacular
4. **Celine Dion** All The Way...
5. **George Michael** Songs From The Last Century
6. **Westlife** Westlife
7. **Charlotte Church** Charlotte Church
8. **Cher** Greatest Hits
9. **Boyzone** By Request
10. **Macy Gray** On How Life Is

İNGİLTERE INDIE ALBÜMLER

1. **Stereophonics** Performance and Cocktails
2. **Steps** Steptacular
3. **"99.2"** Various Artists
4. **Breatney Spears** Baby One More Time
5. **Tom Jones** Reload
6. **Low** Christmas
7. **No FX** Decline
8. **R Kelly** R
9. **Backstreet Boys** Millennium
10. **Stereophonics** Word Gets Around

İNGİLTERE INDIE SINGLE

1. **Cliff Richard** The Millennium Prayer
2. **Tom Jones & Cerys** Baby It's Cold Outside
3. **Die** Drop Bear / Poison İvy
4. **Muse** Muscle Museum
5. **Y Tribe / Elisabeth Troy** Enough Is Enough
6. **R Kelly** If I Could Turn Back The Of Time
7. **Ryme Tyme** We Enter
8. **Johnny L** Selecta
9. **Paul Van Dyk** Another Way / Avenue
10. **Rony Size** Bus / Snapshot

ROLL DİSKO OTUZ

YİRMİ ALBÜM

Ayşe Tütüncü Piyano Perküsyon Grubu Çeşitlemeler
Beatles Rubber Soul
Beck Midnite Vultures
Ben Harper Burn To Shine
Bruce Springsteen Born To Run
Bulutsuzluk Özlemi Uçtu Uçtu
Cem Karaca Dervişan Yoksulluk Kader Olamaz
Chavela Vargas Chavela Vargas
Ciwan Haco Leyla
Go Betweens The Lost Album
İbrahim Tatlıses Selam Olsun
Joe Henry Trampoline
Joe Strummer & The Mascaleros Rock Art and the X-Ray Style
Leftfield Rhythm & Stealth
Lou Reed New York
Nick Cave The Boatman's Call
Pearl Jam Ten
Rage Against The Machine The Battle Of Los Angeles
REM Up
Rob Wasserman Trios

ON ŞARKI

Aşık İhsani Balta
Beastie Boys No Sleep 'Till Brooklyn
Cyndi Lauper Girls Just Want To Have Fun
Dania Yalla Ya Habibi
David Bowie I'm Afraid Of Americans
Feyzan Doğan Beni mi Buldu?
Khaled & Noa İmagine
Mine Koşan Mutlu Ol Yeter
Nirvana Francis Farmer Will Have Her Revenge On Seattle
Patti Smith People Have The Power

KOD MÜZİK / Atlas
1. **Breakbeat Era** Ultra Obscene
Basement Jaxx Remedy
2. **Swell** For All The Beautiful People
3. **Console** Rocket In The Pocket
4. **Coldcut** Let Us Replay
5. **Rage Against The Machine** The Battle Of Los Angeles

KARGA / Atlas
1. **Beck** Midnite Vultures
2. **Beastie Boys** The Sound Of Science
3. **Groove Armada** Vertigo
4. **Leftfield** Rhythm and Stealth
5. **Creed** Human Clay

ZİHNİ / Akmar
1. **Krust** Coded Language
2. **Mike Stern** Play
3. **Chris Cornell** Euphoria Morning
4. **Erik Truffaz** Bending New Corners
5. **Aydın Esen** Timescape

ÇALINTI / Atlas
1. **Jaco Pastorius** Live In Italy
2. **Léo Ferré** Avec le temps
3. **Rosemary Clooney** 16 Most Requested Songs
4. **Cesaria Evora** Café Atlantico
5. **Amalia Rodrigues** Fado and Flamenco...

ROLL tefrika POLİS ROMANI NASIL YAZILIR? 6

Yazan: Carter Brown

Her şey bir kadınla başladı.. çıplak bir kadın...

Kadın kahramanların ahlâk kaideleri hakkında en ufak bir fikirleri yoktur. Bernard Shaw'ı herhangi bir polis komiseri sanmaları, ya da Oscar Wilde'ın Chopin'in hayatını oynayan aktör olduğundan emin olmaları kültür seviyelerini gösteren en kesin örnektir. Kendileri için aşk divanda başlayıp yatakta bitecek. Olur olmaz yerlerde iç çamaşırlarını çıkarıp Nat'ın, Sal'ın ya da Sol'un koynuna girecekler. Başlangıçta kahramana terbiyesizce davranacaklar, aradan yirmidört saat geçmeden de metresi olacaklardır.

Kadın kahramanların aksine, erkeklerden sadece biri yakışıklı olabilir. Bu, şımarık, gaddar, züppe, zengin bir kişidir. Akıbeti sizin elinizde. İster öldürün, ister yaşatın. Diğer erkek kahramanlara gelince, bunlar mağara adamı ile orangutan arası kimseler olacaktır. Bunlar yüzleri ustura yarası ile dolu, şakacıktan adam öldüren, zekâ yaşları 8-11 arasında durmuş cemiyet kurbanları. Ellerine sayısız fırsatlar geçtiği halde akıl edip Phil'i, Lou'yu, Tige'ı öldürmezler.

Ayrıca kitabın kalınlığına göre hafiyeye de sık sık dayak yedireceksiniz. 150 sayfalık bir kitapta kahramanın en azından beş defa eşşek sudan gelinceye kadar dayak yemesi, iki üç defa da kafasına demir boru, tabanca kabzası, İngiliz anahtarı, kum torbası ile vurularak bayılması lâzımdır. Cinayet silahını iyi seçmek zorundasınız. Kurban ya ustura kadar keskin "Staletto" tâbir edilen bir sustalı ile ya da 22-38 kalibre arası ister toplu ister otomatik bir tabanca ile öldürülebilmelidir. Kalibresi 45'lik, markası Colt ya da Luger olmayan herhangi bir tabanca markası olabilir. Baretti, Smith Wesson, Dellinger, Browning, Mauser, Karadağ, Parabellum, Stayer, Husquarne, Kırıkkale gibi.

Alay kısmına gelince: "Kadının beyaz baldırlarını gördüğüm zaman damarlarımdaki al yuvarcıklar kıçlarına neft yağı sürülmüş gibi harekete geçtiler."

"Bikini şeklindeki iç donu öyle ufaktı ki insanın hayâl kudretini baltalıyordu."

"Açık elbisesin göğsünden tabiat ananın cömertliklerini seyrettim bol bol."

"Dişi kaplan hayat ormanında daima erkek kaplan avındadır."

Bu gibi laflar işte... Ayrıca kitabın başlaması da önemli. Dick'i, Nick'i ya da Rick'i hiç tanımadığı bir otel odasında anadan doğma bir kadının yanında uyandırabileceğiniz gibi, bir sokak arasında, ağzı burnu kan içinde, cesedin yanında da ayıltabilirsiniz. Yahut da bu tesirli bir giriş olabilir:

"Her şey bir kadınla başladı... Çıplak bir kadın... Üzerinde kumaş olarak başparmağında bir sargı bezinden başka bir şey olmayan bir kadın."

Yahut Rod, Red, Tod kâtibesinin izinli olduğu bir saatte şapkası başında, ayakları masanın üzerinde, bardak almaya üşendiği için elindeki şişeden whisky'sini içerken, kapıdan içeri kızıl saçlı bir dünya güzeli girerek "Mister Rod?" diye tatlı bir şekilde sorabilir.

Yahut romana tersinden başlayın. Evvelâ bir katil yaratın kendinize. Sonra katili roman boyunca rafa koyun. Ara sıra şöyle bir görünsün ortalıkta. Sonunda hiç olmazsa katili akıl hastası yapıp işin içinden gene çıkarsınız.

İşte benden söylemesi. Bu da aklıma bir hikâye getirdi.

Bir üniversitede ünlü yazar talebelerine sorar:

"İçinizde yazar olmak isteyen kim var?"

Bütün sınıf elini kaldırınca gülümser yazar.

"Öyleyse burada işiniz ne? Eve gidip hemen yazmaya başlasanıza."

– Son –

baştarafı 8'de

Love" turnesinde ve iki defa da yakın zamandaki "No More E Street Band" turnesinde. Ve yakınlarda bir yerlerde çalacak olsa, hemen yarın yine gidebilirim. Bana göre bir defa asla yetmez!

Bunu ne diye yapıyordum? Neden hâlâ bunu yapmaya devam ediyorum? Yalnızca müziği yüzünden olamaz; müziğini evde oturarak da dinleyebilirim. Bu konserler, daha fazlası için tekrar gitmeme neden olacak ne sunuyor bana? Ve neden diğer birçok gözdemden birinin değil de onun konserleri? Bruce'un konserleri hakikaten bu kadar iyi mi?

Müzik zevkim pek öyle gizemlidir diyemem, ama popüler olan şeyler de sırf popüler diye ilgimi çekmez. Öte taraftan, şimdilerde öyle görünmüyor ama, Velvet Underground gelmiş geçmiş en büyük rock and roll grubudur bence. Onlar 1967'de, ben beyaz işçi sınıfına ait bir banliyöde henüz 14'ümü sürüyorken kesinlikle gizemliydiler ve onlardan başka kimse şarkılarında eroinden bahsetmiyordu. Neyse, popüler olan beni ancak layığı kadar etkileyebilir diyordum... Fakat Bruce'u sahnede gördüğüm ilk günden beri, tanıdığım herkes bu deneyimi yaşasın istiyorum. O dünyanın en popüler şarkıcısı olsun, onu herkesle paylaşabileyim istiyorum.

Ve hâlâ konserlerinin beni nasıl bir fan'a, bir müride dönüştürdüğünü açıklayamıyorum. Bir anekdot daha: Sene 1985, Bruce popülaritesinin zirvesinde ve her müziksevere ulaşmış görünüyor –siyahlar hariç, Bruce asla funky olmadı. Ben Oakland Stadyumu'nun açık tribününde, 60.000 kişilik bir kalabalığın içindeyim. Bruce ise sahanın tam ortasındaki sahnede. Seyircilerin çoğu onu bu tür konserlerin "olmazsa olmazı" dev video ekranlardan izliyor. Kimi eski Bruce hayranları, bu stadyum konserlerini onun düşüşünün göstergesi olarak yorumluyordu: Pek çok insana müthiş saatler yaşattığı küçük yerlerde çalmak için fazla popüler; sahnede minicik, videoda ise dev bir figür sahteliğine indirgenmiş.

Kimi eski Bruce hayranları, stadyum konserlerini onun düşüşünün göstergesi olarak yorumluyordu: Pek çok insana müthiş saatler yaşattığı küçük yerlerde çalmak için fazla popüler; sahnede minicik, videoda ise dev bir figür sahteliğine indirgenmiş.

Yine de "Glory Days"i patlattığı vakit tüm stadyum kendinden geçmiş, gülüyor, şarkı söylüyor, dansediyordu. Bruce Springsteen, gördüklerim arasında, bir stadyumu köşedeki bara çevirebilen tek şarkıcıdır. Ve bu, dünyanın en müthiş barıdır, çünkü yanınızda 60.000 dostunuz vardır.

Rock'n'roll, 60'larda yetişen kuşak için, "bize ait" bir müziğin çevresinde güçlü, geniş bir cemaat yaratma beklentisiydi. Kitlesel bir cemaat oluşturma fikrinin bir sakıncası yok, aksine bu fikir, azımsanmayacak sayıda ütopyayı doğurdu.

Ancak, rock'n'roll gibi bir ürünü, ticari bir metayı merkez alan kitlesel bir ütopyanın gerçekleşmesi, zaman içinde bir şaka olmaktan çıktı. Öyle ki, müziğin böyle bir ihtimali barındırdığına dair inancın kalıntılarıyla ortaya çıkan ne varsa, genellikle ucuz bir 60'lar nostaljisinin berbat örneği olmaktan öteye gidemiyordu. Elvis öldüğü zaman, rock'n'roll dinleyenlere neler olduğunu iyi anlayan Lester Bangs, şöyle yazmıştı: "Bir daha hiçbir konuda, Elvis konusunda uyuştuğumuz kadar uyuşamayacağız. Bu yüzden onun naaşına hoşçakal demek rahatsız etmiyor beni. Elveda diyeceğim asıl sizlersiniz." Ve sonra, Greil Marcus'un biraz farklı bir bağlamda yazdığı üzre, Bruce geldi: "Bir Bruce Springsteen konseri pek çok heyecan vaat eder. Bunlardan biri de, yukarıda söylenenlerin hiçbirinin geçerli olmadığıdır." Bruce'la bir cemaate sahip olabiliyorduk. Bruce'un megastarlığı üzerine kafa yoran Marcus, daha sonraları şöyle yazmıştı: "Springsteen altmış bin insanla dolu bir stadyumda çalarken dikkate değer olan, seyircinin kaç bin kişiden oluştuğu değil, o insanların bir seyirci topluluğu olarak kabul görmeleri için duydukları yoğun arzudur."

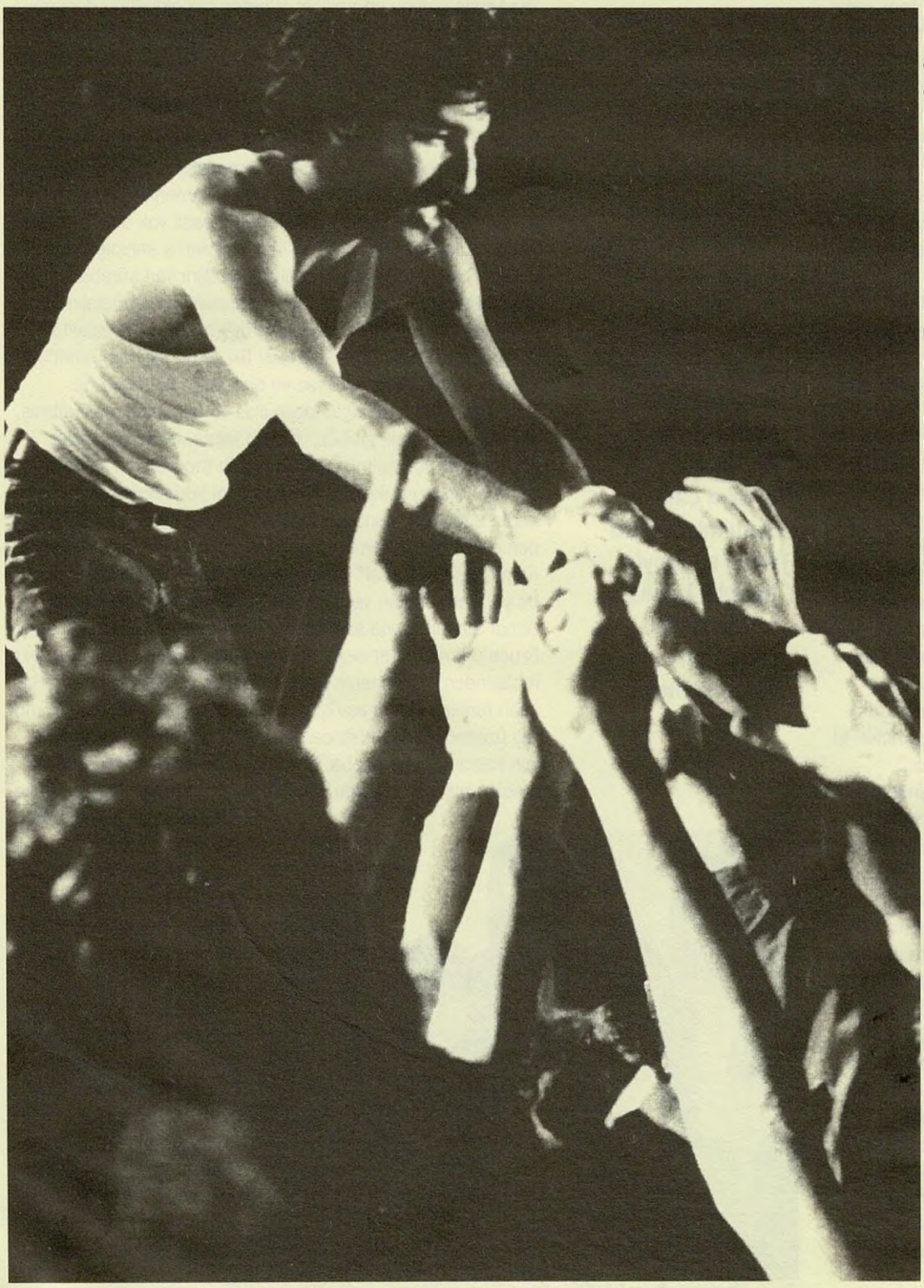

Aslında bence, Marcus'tan yaptığım ilk alıntıdaki fikriyat ("yukarıda söylenenlerin hiçbiri geçerli değildir") hâlâ geçerliliğini koruyor. Sanırım bu, benim o stadyumda, bütün o "Glory Days" fanlarıyla Bruce'u paylaşıyor olmaktan nasıl da mutluluk duyduğumu açıklıyor: Bizler seyirci olarak değil, bir cemaat olarak kabul görmek istiyorduk.

Joe Sartelle: Springsteen'in karizmatik bir şovmen, Elvis sonrası rock müziğin yarattığı en müstesna şahsiyet, konserlerinin de gerçekten çok özel olduğu iddialarında gerçeklik payı bulunduğuna inanıyorum. Springsteen'e senin gibi bakan fan'larla tartışmanın imkanı yok. Benim söylemek istediğim şu: O herkes için aynı şeyi ifade etmiyor. Örneğin bende de, senin Springsteen düşkünlüğüne benzer bir "Uzay Yolu" (Star Trek) takıntısı var. Öte yandan, takdir duyguları bir tür tapınmaya benzer hale gelen milyonlarca "Uzay Yolu" fanına karşılık –ki bu daha küçük ölçekte de olsa Bruce kültü için de geçerli–, Kaptan Kirk ve tayfasına ilgisiz kalan çok daha fazla sayıda insanın olduğunu dikkate aldığımızda, "Uzay Yolu"nda bu aşırı düşkünlüğe yol açacak kadar önemli ve esaslı bir şeyler olduğu fikrinin nasıl da mesnetsiz olduğunu görebiliyorum.

Seyirci olarak değil de bir cemaat olarak tanınmak ve kabul görmek isteği, sadece Springsteen fanlarına özgü bir şey değil; Trek'çiler de, benzer nedenlerle büyük toplantılar düzenleyip bir araya geliyorlar. Öte yandan, "As If We Were a Community" adlı makalemde de yazmıştım, konser gibi (ya da bir Trek'çi toplantısı, bir gay pride yürüyüşü gibi) kendimizi bir "cemaat" olarak hissettiğimiz büyük, kitlesel bir araya gelişlerimiz, gerçekten bir "cemaat" olduğumuz anlamını taşımıyor. Aslında biz, kısıtlı bir zaman dilimi içinde, kendimizi güçlü, geniş

→57

Genç Bruce... Askerlik muayenesinde "çürüğe" çıkıp ailesinden aferin aldığı yıllar...

bir "cemaatin" parçası gibi hissetmemize olanak sağlayan bir metayı, bir ürünü (konser), bedelini ödeyerek satın alan tüketicileriz.
Senin sözünü ettiğin duygu, tüketmek için bedelini ödediğimiz şey. Bir "artı zevk" filan değil, çünkü konser dediğimiz şey, ticari bir metadan, bir üründen, bir tüketim nesnesinden başka bir şey değil.
Greil Marcus'tan yaptığın alıntıya gelince... Marcus, Sprinsteen'in "merkezinde bir meta olan kitlesel ütopya" problemini aştığını falan söylemiyor. Sadece, Sprinsteen'in "bütün bunlar geçersizmişcesine" sanatını icra ettiğini söylüyor.
Yani, şunu demeye getiriyor Marcus: Sprinsteen çok etkileyici, çünkü gösterisi, konseri, şovu bir tür "yalan" olsa bile, en azından bu yalana inanıyor gibi, onu bir gerçek olarak yaşıyormuş gibi davranıyor.
Ve bu da, Springsteen'le Ronald Reagan arasındaki bağlantıyı anlamamız için bir ipucu veriyor bize; aksi takdirde bunu sırf tarihsel bir rastlantı gibi yorup es geçebilirdik. Gerçek şu ki, Springsteen ve Reagan popülaritelerinin doruğuna tamı tamına aynı anda ulaştı: 1984-85'te, "Morning in America" ve "Born in the USA" zamanlarında. Her ikisi de performanslarında, "gerçek" şahsiyetlerini yansıtmaktaki "samimiyetleriyle" tanınır; ikisi de kitlesel çekiciliklerini, kişiliklerini Amerikan yurtseverliğinin sembollerine yamayarak kazandı. Şimdi biri çıkıp da bunu, "Reagan açıkça manipülatif bir yalandır ama Springsteen harbidir" diye eleştirebilir, fakat ben bu noktada, bunun tam aksini iddia edecek Reagan fanları olduğunu da vurgulamakta fayda var diyorum. Gerçeklik meselesine nasıl yaklaştığın, aslında bütünüyle, halka malolmuş bu iki şahsiyetten hangisinin müşterisi olduğuna bakar: Eğer fanların cemaatindeysen, adam samimi gelir, dışardan bakıyorsan sahte bulursun.
Ayrıca rock müzik fanlarının, popüler kültürdeki başka herhangi bir seyirci kitlesine nispetle, "gerçek" ve "ticari" olanın ayırt edilmesi mevzuuna, –ki bu tip ayrımlar hiçbir vakit işlemez– çok daha fazla önem verdiğini de eklemeliyim. Bizi öfkelendiren, ama bir yandan da eğlenceli olan bir "alternatif" müzik kültürümüz var ve bu kültür bütün diğer piyasalar gibi mal alıyor, mal satıyor. Fakat bu işi küçümser bir tavırla yapmakta da ısrarlı, çünkü müziğini dinlemesi zor, kulağa hoş gelmiyor, güya "otantik". Bu yüzden, ahenksiz sound'larından ve alaycı tavırlarından taviz vermeksizin "alternatif" müziğin mistisizmini, gizemini yıkıp geçen ve "mainstream" haline gelen Nirvana hakkında bir sürü haybeden tartışma yapıldı. 24 Ekim 1993'te, San Francisco Chronicle'ın magazin sayfasında çıkan bir haberin başlığındaki şu ironiye bak: "Grunge hitleri iyi kazanıyor: Düzen karşıtı post-punk'çılar para basıyor."
Alternatif müzik kültürü meselesi, popüler kültür içindeki farklı zevkler etrafında organize olan "cemaatler"in temel problemlerine işaret eder: Bu kültür, metaların alınıp satılması ile yürüyen tamamen ticari bir kültür olduğu için, herhangi bir hayran topluluğunu kesin farklarla bir diğerinden ayırabilmek için, tavırları ve kendilerine dair iddiaları dışında işe yarar pek bir şey kalmıyor. Yani, alternatif müzik camiasının Springsteen camiası veya country veya soul camiası vb. karşısındaki ayırt edici farkı, müzikteki, modadaki, tutum ve davranışlarındaki spesifik tercihleri ötesinde ne olabilir? Hiç şüphe yok ki, popüler müzik, "stilin anlamı"nı çözebilmek ya da müziğin fanlar için ne anlama geldiğini vurgulamak için sürdürülen pek çok teorik ve eleştirel çabanın alanı olmuştur. Yukarıda değinilen bir noktaya dönersek: Tüm bu değişik fan "cemaatleri", öznel olarak, kendi müziklerinin ve kültürlerinin diğerlerinden çok ama çok farklı olduğunu düşünüyorlar, öyle hissediyorlar, ama nesnel bakıldığında, hepsi aynı şeyin versiyonlarıdır, en çok da farklı oldukları konusunda ısrarlı oldukları zamanlarda birbirlerine benzerler... Bu perspektiften bakınca, alternatif müzik aleminde çok yaygın olan "mainstream'e yönelik küçümseme" tavrının, küçümsemeye çalıştığı şeye aslında ne kadar benzediğini kendisinden saklayabilmek için ne kadar uğraşması gerektiğini gösteren bir ölçü olduğu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, burada bir sürpriz yok, alternatif müzik fanlarının küçümsedikleri, kendilerinden başkası değildir aslında...
Ve eğer bu iç bölünme genel olarak popüler müzik dinleyicisi için geçerliyse, spesifik fan grupları için de geçerlidir. Örneğin, hepsinin "Glory Days"e seninle aynı tepkiyi verdiğini söylediğin 15 bin Springsteen fanı için... Acaba gerçekten aynı tepkiyi vermişler miydi? "1984" örneğine ve hem albümün hem de "Born In The USA" single'ının nasıl algılandığına dönerek asıl sormak istediğim soru bu...
O albümün yayınlanmasıyla ve arkasından gelen büyük ilgiyle birlikte Springsteen'e bir şeyler olduğu çok açık: İmajının ve müziğinin muhtemel anlamları sonsuza dek değişmişti artık –böyle bir düşünceye karşı çıkacak fanları için bile. Albüm çıktığında, o zamanlar çok okumuş ve yabancılaşmış gençler arasında yaygın olan ve neredeyse doktor dizine bir çekiçle vurduğunda attığın o istemsiz tekme gibi ortaya çıkan "popüler olan yapmacıktır" refleksinden ben de hâlâ muzdarip durumdaydım. Hatta albümdeki müziği gerçekten sevmiş olduğum halde, Springsteen o yılın megastarı (daha doğrusu Reagan'ın ardından ikinci) haline gelince, ben de kötü koku aramaya ve hakir görmeye başladım. "Born In The USA" şarkısının –ki hâlâ yapmış olduğu en sağlam işlerden biri olduğunu düşünürüm– halkın çoğu tarafından, yeniden doğan vatanseverliğin Reaganesk milli marşı gibi algılanıyor ve uygun görülüyor olması da bu tavrı haklılaştırıyordu.
Fakat kim, bunun toplumun, kamuoyunun kabahati olduğunu söyleyebilir ki? Springsteen fanları, "Born In The USA"in sağcılar tarafından sahiplenilmesinin Springsteen'in suçu olmadığını söyleyebilirler. "Born In The USA"in, Amerika'nın Vietnam gazilerini nasıl istismar ettiğini, onları nasıl yok saydığını keskin bir dille anlattığı için, şarkının sağcılarca sahiplenildiğini, bunun Springsteen'in kabahati olmadığını ileri sürebilirler. Ancak, albümün ve şarkıcının içinde sunulduğu ambalajın bu tür "yanlış okumalara" davetiye çıkardığı çok açıktı. Kapakta, önde Bruce, arkada (daha doğrusu Bruce'un kıçında) Amerikan bayrağı vardır: kırmızı, beyaz ve blue-jean. Ve sonra da Springsteen'in kendisi: O pejmürde ve tıfıl sokak şairi gitmiş, yerine temiz traşlı, gürbüz, düzgün façalı ve sapına kadar Amerikalı Bruce gelmişti. "Dancing In the Dark"ın videoklibi de söz konusu paketin tutucu içeriğini körükledi: O zamana kadar sadece –"sanatsal ciddiyet" taşıyan ve bu yüzden de pek eğlenceli sayılamayacak "Nebraska" için– kendisinin görünmediği "sanatsal" klipler yapmış olan Springsteen, şimdi bir yeniyetme idolü ve hayali bir sevgili olarak sunuluyordu.
Şimdi Steven, sana sadece şunu sormak istiyorum: Bu senin Bruce'un mu? Eğer değilse, Bruce'un imajının bu "yanlış okumalarından" etkilenerek onun müziğine ve performansına kapılan fanlarla aran nasıl? Springsteen'in kapsayıcı olmak, müziği üzerinden olabildiğince büyük bir "cemaat" inşa etmek için harcadığı onca çaba, bir yandan da o "cemaatin" çözülmesine hizmet ediyordu. Çünkü bu, bir cemaat değil, bir tüketici pazarıydı. Aradaki bağ ise ortak bir tarih ve ortak amaçlar değil, Marx ve Engels'in ifadeleriyle, bir "nakit bağı"ydı (cash nexus). Öyleyse, "Born In The USA"in, faşizan Amerikan milliyetçiliğinin yumruklu kutlaması olarak algılanması, neden başka herhangi bir anlamda algılanması kadar meşru olmasın ki? Springsteen'in müziğini "sağcı" sebeplerle kendilerine uygun bulan kişiler de, senin kendini bir parçası saydığın cemaatte kabul

Bruce, "harbi olarak", bu sahte kültüre aittir. Yapmacığı kullanır ama harbi yöntemlerle. O "kurtuluşun umutta yattığına" inanır. İnancında harbidir, bir seyirci kitlesine şarkı söylerken bu inanç hiç de ironik olmayan bir biçimde ortaya çıkar. Samimiyetin bu denli şüpheyle karşılık bulduğu bir dünyada, Bruce'un özgürleşmeye olan inancı samimidir.

Okul orkestrasında, sol öndeki ellerini kavuşturmuş sivilceli oğlan Bruce Springsteen

gördüler mi?

Steven Rubio: Öncelikle, "benim Bruce'um" tanımımın tam da Joe'nun belirttiği sebeplerden ötürü problemli olduğu konusunda, Joe'yla hemfikir olduğumu belirteyim. Bir zamanlar her bir Bruce fanı, bir şekilde "bütün" Bruce fanları adına konuşabiliyordu. Hepimiz Bruce'a dair kişisel deneyimlere sahiptik ama "Bruce Fanları Cemaati"nin ortak tarihinde yer almak da Bruce hayranı olmanın bir parçasıydı. Biliyordun ki, bir başka Bruce fanının tüm Bruce fanlarının sesi olmasına izin verdiğinde tehlikede değildin ve yine biliyordun ki, bütün Bruce fanları birbiriyle dosttu. Aslında önemli olan durumun gerçekte böyle olup olmadığı değil, böyle düşünüyor olmamızdı. Bruce "Born in the USA" ile megastar mertebesine yükselince, yukarıda belirttiğim bütün bu düşünceler de gerçekliklerini yitirdi. Artık bir Bruce fanı aynı zamanda bir Bruce fanı olmayabilirdi. "Born in the USA" günlerinden önce gittiğim bir düzine Bruce konserinin hiçbirinde, orada benden "farklı" Bruce seyircilerinin de olduğu düşüncesine filan kapıldığımı kesinlikle hatırlamıyorum. Ama "Born in the USA"den bugüne uzanan süreçte, biz "Bruce fanları" hep "gerçekte" Bruce fanı olmayan arkadaşlarla karşılaştık durduk. (Genellikle kızları kesiyor, sarhoşluğun verdiği neşeyle, yumruklarını havada sallamak üzere "Born in the USA"in başlangıç akorlarını bekliyorlardı.) Ve biz, ufuklarının "herkesi" kapsayacak kadar genişlemesini isteyen her grupta rastlanabilecek o kibir salgınından muzdariptik: Bir kez "herkesle" buluşunca, artık herkesi aramızda isteyip istemediğimizden şüpheliydik.

Bir de, Joe'nun "samimiyet" ve "Bruce konseri deneyimi" konularından bahsederken, çok önemli bir nokta yakaladığını düşünüyorum. Hayatında ilk kez bir Bruce konserine giden pek çok insanın onun sahnedeki hali karşısında hayretten ağzı açık kalır. Bu belki de, Bruce hakkında yazılan makalelerde, "Batı Yakasının Hikayesi"nin Bruce üzerinde bıraktığı etkiye, mesela Gary U.S. Bonds'un etkisi kadar olsun değinilmemiş olmasındandır. İnsanlar ne vakit "Batı Yakasının Hikayesi"nden bahsetse, aklıma ilk gelen şeylerden biri, gerek konu gerekse melodramik tarzlarının albenisi bağlamlarında, "Batı Yakasının Hikayesi" ile Bruce'un "Jungleland" gibi ilk şarkıları arasındaki ciddi benzerliktir. Fakat Dave Marsh'ın bir zamanlar dediği gibi, bir Bruce konseri spontane bir olaydır; Bruce'un ışığı, müzikal ayrıntıları kullanış tarzında ve kesinlikle gözardı edilemeyecek olan, evet, seyircisini manipüle etme yeteneğinde neredeyse bir Broadway havası vardır. Peki manipülatifliği alenen ortada olan bir şarkıcı, nasıl olur da hâlâ, hayranlarına diğer rocker'lardan daha harbi olduğu inancını esinlemeye devam edebilir?

Kendinden iğrenme ve kendisiyle barışık burnu büyüklüğü paradoksal bir şekilde bir arada barındıran alternatif müzikten farklı olarak, Springsteen'in temsil ettiği rock müziği, en azından, daha iyi bir şeyler yapabilmek uğruna beraberce çalışmak için müziği kullanabileceğimizi ve "herkese yer var" umudunu sunuyordu.

Bu biraz da, seyircinin çalışma ahlakını kutsamasından kaynaklanıyor gibi. Hiç kimse konserinde Bruce kadar uzun ve gayretkeş çalışmaz ve kariyeri boyunca yaptığı tüm söyleşilerinde de belirttiği üzere, ne zaman sahneye çıksa seyircisine karşı enerjisinin ve yeteneğinin her bir zerresini borçlu olduğunu hisseden bir adamdır. Bu, belki de, onun iş aleminin ünlü dergisi Forbes'un "eğlence sektörünün en pahalıları" listesine girmesinden sonra bile, fanlarının Bruce'un işçi sınıfı ile dayanışma içinde olduğu inancını muhafaza edebilmelerini de açıklıyordur: Yılda 40 milyon dolar kazanıyor olabilir ama o, bu 40 milyon dolar için kıçından ter damlayana kadar "çalışmıştır". 1980'de, Bruce'u bir hafta içinde birbirinden binlerce mil uzaktaki üç ayrı şehirde, tam beş defa izledim; o zaman için açıkça ortadaydı ki, kahramanıma ayak uydurabilmem, olabileceğim en iyi fan olabilmem için çok ama çok "çalışmam" lazımdı.

Ama bizim gibi Bruce'u art arda defalarca görmüş olanlar için, bir de onun olumlu yönde algıladığımız sıradanlıklarına beslediğimiz bir takdir hissi söz konusuydu. Bruce Springsteen çok nadiren yeni bir şeyi temsil eder: "Born To Run" çıktığında, 1954-1975 arasındaki müziğin tarihçesi gibiydi ve hâlâ da aynı tarihi seslendiriyor. Fakat rock'n'roll'un 1975 sonrasındaki geleceğini temsil etmediği de kesin. "Born To Run"da gelecek yirmi yılda popüler müziğin disko, punk, new wave, rap, hip-

hop, rave ve Garth Brooks'u da içereceğini ima eden hiçbir şey yoktu. "Born To Run"da, insanı 1975'te o dünyanın bir parçasıymış, yalnız o anın da değil, tarihin de parçasıymış gibi hissettiren bir nostalji unsuru vardır. Gariptir ki, bu müziği ilk kez duyduğumuzda bile, bir yerlerden hatırlıyoruzdur. Geçen yirmi yıl boyunca süregelen çalışmaları da hep bu nostalji hissini taşıdı. Bruce'un müziğine karşı duyduğumuz bu aşinalık, onda hoşlandığımız şeyin de bir parçası oluyor aslında biraz. Dediğim gibi, bu bizim kendimizi ortak bir tarihi olan bir cemaatmiş gibi hissetmemizi sağlıyor. Bruce, bu senaryoda "harbi" oluyor tabii; diğer şarkıcılardan daha "sahici", "hakiki" filan olduğundan değil, bilincimize ilk girdiği andan başlayarak, kendi "yapmacıklığını", bizim sosyal ya da özel yaşamlarımızda kişiliklerimizi yaratmak için kullandığımız aynı "sahte" kültürel unsurların üzerine sürerek gittiği için... Biz sahte bir kültürü paylaşıyoruz. Bruce, "harbi olarak", bu sahte kültüre aittir, sanatını hatta yaşamını bununla ortaya koyar. Yapmacığı kullanır ama harbi yöntemlerle. O "kurtuluşun umutta yattığına" inanır. İnancında harbidir, bir seyirci kitlesine şarkı söylerken bu inanç (rock'n'roll'un özgürleştirici potansiyeline olan inanç) hiç de ironik olmayan bir biçimde ortaya çıkar. Samimiyetin bu denli şüpheyle karşılık bulduğu bir dünyada, Bruce'un özgürleşmeye olan inancı samimidir.

Burada akla, kendisine ve sanatına karşı duyduğu, bu ironiden uzak inancın, Wayne Newton'un benzer inancından herhangi bir farkı olup olmadığı sorusu geliyor. Bruce fanları, Bruce'un buna inandığına inanıyor; ama onlardan biri –yani ben–, Wayne Newton'un Vegas'taki seyircisinin de kendi kahramanına aynı inancı beslediğini düşlüyor.

Joe Sartelle: Hiç şüphe yok ki, bu bizi, çok daha zor bir problem olan, hangi kültürel metinlerin ve/veya sanatçıların "gerçekten" samimi olduklarına karar verme tartışmasına götürüyor. Son tahlilde, kültürel tercihler üzerindeki kavgalar –"benim zevkim seninkinden daha üstündür" hissine duyulan ihtiyaç–, bizi daha temel politik ve sosyal meselelerden uzak tutmaya hizmet eden kocaman yanıltıcı gözlüklerdir. Tabii ki, popüler kültür bu tür problemlerin izini sürmek için çok önemli bir giriş noktasıdır, fakat bu tartışmanın, özellikle de fanların kendi aralarında nasıl yürüdüğünü görünce hayal kırıklığına uğruyorum: Beavis-ve-Butthead'de varolan "cool"a ("kıyak"a) karşı "sucks" ("kelek") paradigmasının ötesine çok nadiren geçebiliyorlar. Yani, sıradan insan da, profesyonel eleştirmen de olsalar, fanların çoğunun söylemek zorunda olduğu şey özet olarak şundan başka bir şey olmuyor: "Bu gerçekten büyük, harbi ve anlamlı, çünkü ben bundan çok zevk alıyorum; ve benim zevkim bana sahici geldiğine göre, onun kaynağı da sahici demektir... Ve sen aynı şeyi hissetmiyorsan, eleştirmeye ya da yargılamaya hakkın yoktur." Ya da insanlar bunun tersini söylüyorlar: "Bence bu salakça, sıkıcı, arak zırvayı seven her kimse bir moron olmalı."

Problem şu ki; öznel hissiyatlara karşı çıkılamaz: Eğer biri bana bir şeyin ona zevk verdiğini söylüyorsa, söyleyecek pek bir şeyim olamaz. Yani birey ve onun tercihleri seviyesinde, tüm tercihler öyle ya da böyle eşittir: Springsteen, Wayne Newton, Uzay Yolu veya alternatif rock, hepsi kendi fanları için aynı anlama gelirler. Ama sosyal veya politik seviyeden bakınca, bazı zevk tercihleri diğerlerinden daha iyidir bence. Springsteen ya da "Uzay Yolu"na yönelik tutkulu bir düşkünlük, aynı şekildeki bir Wayne Newton veya alternatif rock düşkünlüğüne göre ahlaki olarak daha kolay savunulabilir bir şeydir. Benim özgürlükçü çoğulculuğumun da bazı sınırları olduğunu itiraf ediyorum.

Springsteen, Sex Pistols gibi kendi kendini yok etme yoluyla ya da Nirvana gibi sanatsal çıtasını yükselterek terketmez fanlarını. Çünkü fanları onun sanatının bir parçasıdır. Ama fanları sanatının bir parçası olduğu içindir ki, Bruce, daima küçük adımlarla yol almak zorundadır.

Yine de, böyle provokatif bir cümleyi savunmaya vaktimi harcayacak değilim ama, ben bunu, zevk tercihleri ve meta tüketimi üzerinden kurulan kimliklerin parçalayıcı sonuçlarını abartmamak gerektiğini göstermek için kullanmak istiyorum. Zamanımızın önemli bir kısmını, nesneler ve onların tüketimleri üzerine kavga eden, nesnelerin "doğru" kaynakları ve onları tüketmenin "doğru" yollarına karar vermeye çalışan bir toplum ve kültür olarak geçiriyoruz. Kültürel tüketime yönelik ilgimizdeki düzenli artış, hem bireysel, hem de kollektif olarak, politik cemaat fikriyatına ve pratiğine ne kadar yabancılaştığımızı gösteren bir ölçü olarak anlaşılabilir. Birçoğumuz, gerçek bir cemaate ait olma arayışını popüler kültür üzerinden sonuçlandırmaya çalışıyor; ama belirli bir hedef kitle pazarının bir parçası olmak, bir cemaate dahil olma arzusunu tatmin edemez. Tek elde edebildiğimiz, tüketme eyleminin kendisinden daha uzun süre devam edemeyen ve sonra da zayıflayıp yok olan, geçici bir ait olma duygusu. İşte bu yüzden sürekli yeniden tüketmek zorundayız. İkame bir memnuniyet hep ikame olarak kalır, gerçek ihtiyaçlardan ve arzulardan uzaklaştırır ama onları tatmin edemez...

Ama senin de gayet iyi bir şekilde anlattığın gibi, popüler kültür sadece bir dizi semptomdan ibaret olsa bile, yine de sosyal ve politik analiz için bize işe yarar araçlar sağlar, altta yatan çelişkilerin ipuçlarını buradan okuyabiliriz. Bu, sonuç olarak beni "Born In The USA"e geri getiriyor. Bu şarkıya ve Springsteen'in kariyerindeki o noktaya gösterilen tepki, Springsteen'in derdini müziği aracılığıyla anlatmakta olduğu iddiasının mantıksal sonu anlamına geliyor. Bu iddia hem paradoksaldır hem de anlaşılır; "Born To Run"ı yorumlarken, Dave Marsh bu durumu şöyle açıklıyor: "Şarkı sözleri hâlâ dikkate değer, azimli bir isyanın felsefesini, ilerleme arzusunu, amaçlara sahip olmayı ve büyük hedeflerin kıyısından da olsa geçme gayesini yansıtıyor. Ama aynı derecede güçlü bir melankoli, bu umutlu kopuşu daha da cesaretlendiriyor; esas olarak, bugün çok kederli olduğu için gelecek o kadar parlak görünüyor."

"Born In The USA" ile Springsteen'in mesajının mükemmel bir damıtma işleminden geçtiğini düşünüyorum: Amerikan toplumunun sıradan insanı nasıl kullandığını ve ona nasıl ihanet et-

tiğini, ama aynı zamanda da, yaşadıkları hayal kırıklığı Amerikalı kimliklerinin onlara vaad ettiklerine olan inançları kadar derin olduğu için, vefasızlıklara rağmen, o aynı sıradan insanların bu kimliklerine nasıl sahip çıktıklarını anlatan keskin ve öfkeli bir şarkı... Kendinden iğrenme ve kendisi ile ukalaca barışık burnu büyüklüğü paradoksal bir şekilde bir arada barındıran alternatif müzikten farklı olarak, Springsteen'in temsil ettiği rock müziği, en azından, daha iyi bir şeyler yapabilmek uğruna beraberce çalışmak için müziği kullanabileceğimizi ve "herkese yer var" umudunu sunuyordu. Hatta "Born In The USA" çalarken sıktıkları yumruklarıyla gökyüzünü döven götleklere bile yer vardı. Springsteen'in o zamandan bugüne kadarki kariyerine bakınca, herkesi kapsamaya kalkmanın getirdiği problemler karşısında, bu umudu canlı tutmanın ne kadar zor olduğunu artık iyice görmüş ve daha kişisel ve kendine dönük bir duruşa geri çekilmiş gibi sanki... Öyleyse Sprinsteen'in kariyerinden ve müziğinden hangi dersi çıkarabiliriz? Belki de, bu ders basitçe şudur: Tükettiğimiz metalardan, bize ne kadar uyarlarsa uysunlar, bizleri arzu ettiğimiz cemaatlere ulaştırmalarını beklememeliyiz; bunu yine bizler başarabiliriz, birlikte çalışarak, işbirliği yaparak.

Seteven Rubio: Joe'nun analizini zekice buluyor, bununla beraber alternatif müziğe karşı fazlasıyla katı bir tutum içinde olduğunu düşünüyorum. Joe Strummer, şarkısında herhangi bir sokak boyunca bir sürüngen gibi ilerlemek istediğini söylediğinde, belki de popüler olana küstah bir nanik çekiyordu. Fakat aynı zamanda bizi, kendini sürüngen gibi hissedenleri de yürüyüşüne katmış ve neredeyse Springsteen'in yaptığı her şey kadar kapsayıcı bir adım atmış oluyordu.

Şimdi, sırf sevdiğimizi kutsamak adına anti-entellektüel bir içeriğe düşme tehlikesinden kaçınırken, ona karşı hissettiklerimi ve yaptığı işin bir yalandan ibaret olabileceğini söyleme girişiminde bulunmaksızın Bruce hakkında yazabilmek için, bu makaleyi yine böylesi bir kutsamayla bitirmek istediğimi hissediyorum.

Bruce için popüler olmak, Nirvana gibi alternatif gruplar için olduğu türden bir problem olmadı hiç. O hiçbir zaman yalnız "alternatif" bir dinleyici kitlesiyle yetinmedi ve böylece, popüler bir sanatçı olmanın meşakkatli maratonuna mahkum oldu. O sanatçı vizyonunu ve mükemmeliyetçiliğini korumak istiyor; fakat ulaşabileceği kadar çok fana ulaşmak da bu vizyonun bir parçası ve bu yüzden de popüler olana sırt çeviremiyor. Bu durumda Bruce, daha sonraki yıllarında fazlasıyla onurlandırılacak olan o adamın, Boomer Generation'ın Tony Bennett'ının yerini dolduracak en güçlü aday gibi görünüyor.

Bruce, Sex Pistols'ın yaptığı gibi kendi kendini yok etme yoluyla ya da Nirvana gibi sanatsal çıtasını yükselterek terketmez fanlarını. Çünkü fanlar onun sanatının bir parçasıdır. Teslim etmeliyiz ki, onu diğer favori şarkıcılarımızdan daha çok sevmemizin en büyük nedeni bu. Bence "Rosalita" Bruce'un dinleyicisine olan aşk çağrısıdır; biz hayranlarıyla olan ilişkisini, Elvis'in "Can't Help Falling in Love"ı kadar güzel anlatan bir metafordur. Bruce "Rosalita"da, Rosie'yi annesinden, babasından ve eski, sıkıcı kasabasından kurtarmak için gelir. İş, güç, para, pul için değil, eğlence için oradadır Bruce. Bize dolapların askılar için olduğunu hatırlatır; Bruce tam geceyarısında gelir, bizi yatak odamızın penceresinden dışarı çıkarır ve Güney Kaliforniya'da, gitarların gece gündüz durmadan çaldığı o küçük, güzel yere giden yola sürükler; sıkı tutun! Bu, Bruce'un bütün şarkıları arasında, insanı en deli edenidir ve yıllarca konserlerinin kapanış şarkısı olmuştur. "Born to Run" gibi şarkılar bize başka bir dünya olduğunu ancak kıyısından vaat edebilirken, "Rosalita" oraya sürükler; köprüleri yakar, şeytanı kovar ve şerden kurtarır bizi.

Ama fanları onun sanatının bir parçası olduğu içindir ki Bruce, daima küçük adımlarla yol almak zorundadır; o da yol alacaksa tabii; çünkü o hâlâ kendisidir ve eski fanlarının temsil ettiği o geçmişi bir kenara atamaz. Ama öte yandan da, hâlâ içimizi titreten bir iş yapan ve kendini sadık hayranlarına karşı sadık olmak zorunda hisseden esaslı bir sanatçıdır. Bruce, 1988'deki "Tunnel of Love" turnesi boyunca daha farklı, daha "olgun" bir tutum sergilemeye çalıştı. Onu gördüğümde, konserinin ilk yarısı, bu olgun havadaki aşk şarkıları ve geçmişe nispeten daha sakin, heyecandan uzak bir sesi olan yeni albümüne odaklıydı. Tamam; muhteşem bir müzikti, kalbinden geliyordu ve öncekilerden farklı olduğunu üstüne basa basa söylüyor gibiydi. Bir fan olarak bu müziği takdir ediyordum ama sonraları başka pek çok müziği de takdir ettim ben; Bruce'u da seviyorum ama belki de bu yüzdendir, konserin ilk yarısında bir şeyler hayal kırıklığına uğratıyordu beni.

Birçoğumuz, gerçek bir cemaate ait olma arayışımızı popüler kültür üzerinden sonuçlandırmaya çalışıyoruz. Ama belirli bir hedef kitle pazarının bir parçası olmak, bir cemaate dahil olma arzusunu tatmin edemez. Tek elde edebildiğimiz, tüketme eyleminin kendisinden daha uzun süre devam edemeyen ve sonra da zayıflayıp yok olan, geçici bir ait olma duygusu.

Sonra Bruce ikinci yarıya başladı, o ve The E-Street Band bir yeniyetmenin heyecanı ve yıllar boyu birlikte çalmış olmanın verdiği profesyonellik içinde dev bir şarkıdan ötekine geçiyor, resmen döktürüyorlardı. Kendi en iyilerini, o eski şarkıları söyledi; başkalarınınkileri –fakat artık kendininmiş gibi olan en iyileri– de söyledi, biraz daha ve biraz daha söyledi. Sanırım bu, Bruce Springsteen'in benim gördüğüm en iyi doksan dakikasıydı ve belirtmeliyim ki ben onun böyle pek çok doksan dakikasını görmüştüm.

Ama, "Tunnel Of Love"ın Bruce'u ile "Little Latin Lupe Lue"nun Bruce'u arasındaki farkın bu denli açık olması, geleceğe dair bir müjdeyi de içinde barındırıyordu. Bruce'un sanatı, ilerleme gerektiriyordu. Ama o kendini hayranlarına öylesine adamıştı ki, hızlı hareket edemiyordu. "İki adım ileri, bir adım geri" gidiyordu.

Yeni turnesiyle birlikte E-Street Band gitti, onların yerine daha az tanınan başkaları geldi –gerçi klavyede Professor vardı yine. Bruce bir daha başkalarının eski şarkılarını söylemedi; turne boyunca hep belirttiği gibi, bunlara yeterince takılmıştı ve şimdi, kendi eski şarkılarına sahipti. Ve gerçekten de "Born to Run" çıktığı ilk gün bile eski bir şarkı tadındaydı, Bruce haklıydı galiba. ("Rosalita"yı tüm turne boyunca yalnız bir defa söylediğini de belirteyim.) Açıkçası, Bruce kendini eski grubundan ayırmakla, hem eski hayranlarına sunabileceği en iyi şovu sunmak için herkesten daha çok çalışmaya devam edip, hem de sanatı için ileri doğru bir adım atmayı başarabileceğini umuyordu. Bir şey hâlâ değişmedi; şarkılar değişse de, ruh hâlâ aynı. Bruce "Born to Run"da, bir gün gitmeyi gerçekten istediğimiz o yere ulaşacağımızı söylüyordu; şimdiyse "Aydınlık Günler"in (Light of Day) eşiğindeyiz diyor. Bir gün ulaşacağız oraya... O güne kadar da kim öle kim kala...

Çeviren: **Başak Kara**

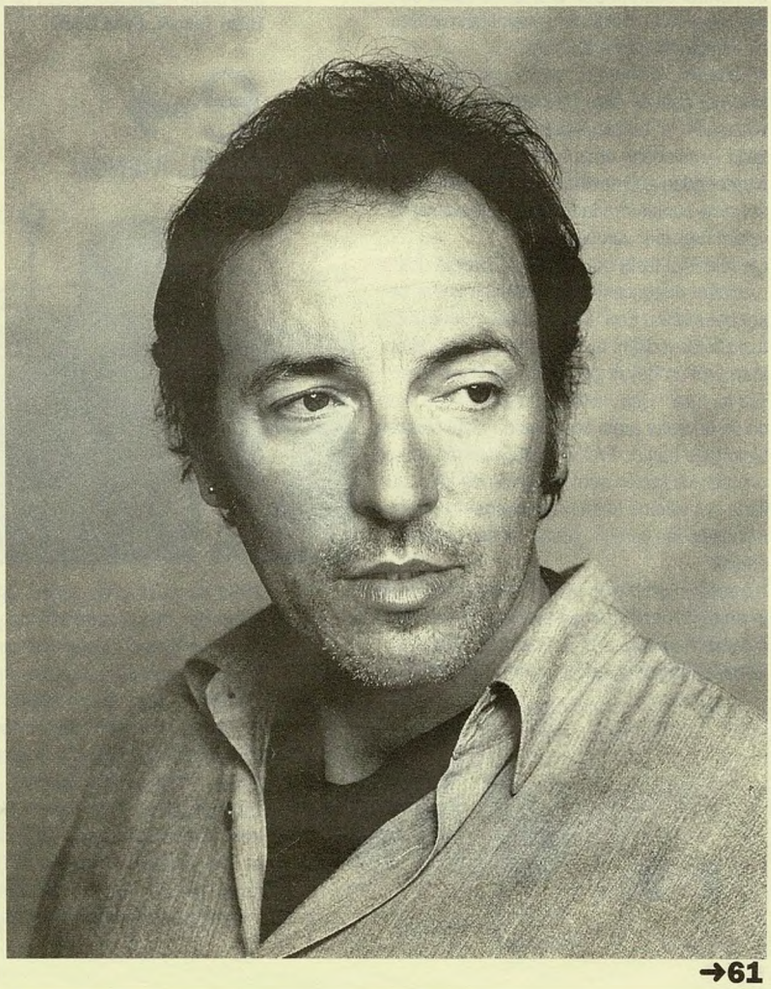

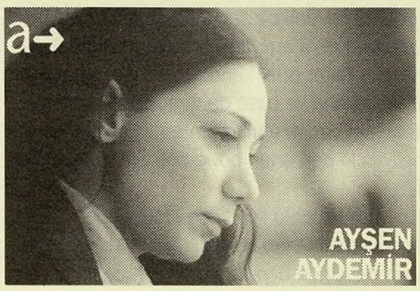

b→

BÖBREK

Ben Erol'un böbreğiyim. Benim görevlerim çekici görünmeyebilir ve iyi değerlendirilmeyebilir, fakat ben bütün insan vücudunun baş kimyacısıyım. Erol'un diğer organları gibi, görünüşüm pek hoş değildir; kızılımsı kahverengi, bir fasulye biçiminde ve yaklaşık olarak yumruk büyüklüğünde. Ben Erol'un sağ böbreğiyim; arkadaşım belkemiğinin öbür tarafındadır. Erol'un benim hakkımdaki bilgisi çok azdır. O, beni yalnızca cazip olmayan bir akışkanın –idrar– yapıcısı ve tali bir artık üniti gibi düşünür.

Kan benim içimden sürekli olarak geçer ve ben onu temizler, filtre eder ve yararsız olan ölü artıklardan kurtarırım. Hayatî olan su dengesini de kontrol ederim. Ben Erol için o kadar çok şey yaparım ki, doktorlar çalışmalarımın tam bir listesini bile çıkaramazlar.

Arkadaşım ve ben, Erol'un vücudundaki bütün kanı her saat iki defa filtre ederiz. Şunu da ilave edeyim ki, bu oldukça hünerli bir filtrasyon işidir. Alyuvarların esas kan proteinlerinin ince filtrelerinden geçmesine müsaade etmem. Aksi halde bunlar idrarla kolayca kaybolabilir ve vahim neticeler verebilirdi.

Mesela Erol fazla tatlı yemişse, idrarda doktoru diabet düşüncesine sevkedecek kadar şeker bulunabilir. Erol'un bir de bol miktarda çok tuzlu balık yediğini farzedelim, ben tuzu almasam Erol'un hayatı gerçekten tehlikeye girer. Tuz su tutar. Eğer kanda fazla tuz kalırsa, kanda ve hücreler arası boşluklarda fazla akışkan birikmeğe başlar. Erol'un yüzü, ayakları ve karnı şişer; ve bunun sonucu olarak da kalp, bu fazla sıvı yüküne karşı pompalamak zorunda kalacağından yorulur, güçten düşer ve stop edebilir.

Uğraştığım en büyük işe yaramaz artık, protein sindiriminin son mahsulu olan üredir. Ben çalıştığım sürece Erol'un üzüntüsü olmasın. Biftekleri afiyetle yiyebilir, ben üre fazlalığını idare ederim.

Arkadaşım ve ben sürekli olarak idrar imal ederiz. Günde ortalama iki litre. Gece çalışmamı gündüzkinin üçte birine kadar yavaşlatırım; aksi halde Erol'un sık sık uyanması ve birçok defa tuvalete gitmesi icap ederdi.

Şimdi, Erol gibi ben de 47 yaşındayım ve yaşımı da göstermeğe başlıyorum. Birçok hastalığa adayım, mesela sarkık böbrekler. Erol'un burada üzülmesine sebep yoktur, zira o her zaman kilosunu muhafaza etmiştir. Normal olarak böbrekler, bir yağ yatağı içinde bulunurlar. Çok şişman bir insan kilo verdi mi, bu yatağın büyük bir kısmı kaybolur, bağlı dokular gerilir ve böbrek kayabilir.

Benim görevimi kolaylaştırmak için Erol ne yapabilir? Kiloyu ve kan basıncını –tansiyon– kontrol altında tutmak iki önemli noktadır. Egzersiz iyi bir yardımcıdır, fakat şiddetli hareketlerden sakınmalıdır. Kasların fazla çalışması fazla laktik asid husule getirir, bu ise bana zarar verir. Az sıvı alanlar için birkaç bardak su ilavesi yardımcı olabilir. Eğer Erol'un idrarı, bulanık veya kızılımsı kahverengi bir renk alırsa, derhal bir doktora gitmelidir. Eğer yüzünde şiş farkeder, bulantı, görmede bozukluk ve yorgunluk duyarsa, ben rahatsızım demektir ve derhal bakıma muhtacımdır.

Erol'dan ne beni yıpratmasını, ne de tamamiyle hareketsiz bırakmasını istiyorum. Yalnızca benden gelen bir feryadı duyduğu zaman beni dikkatle dinlemesini rica ediyorum. Bu feryatlarımın onun hayatı için büyük bir önemi olabilir.

Bilim Teknik, Eylül 1970

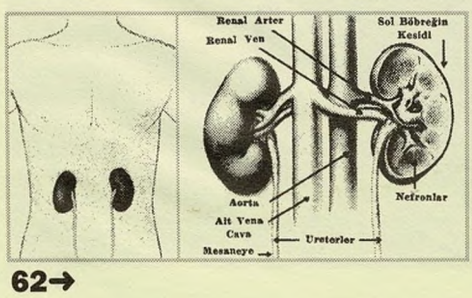

e→

ERTEL, MENGÜ

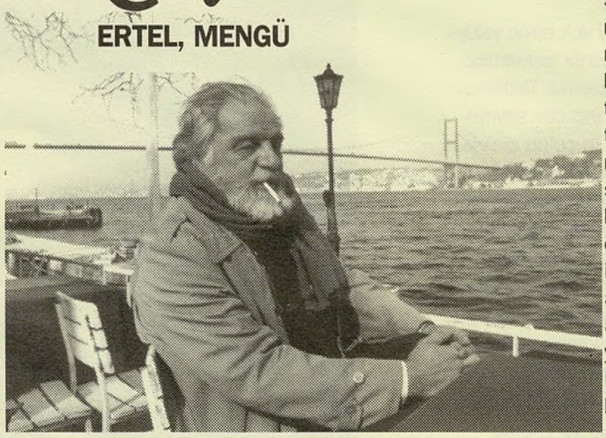

1931'de İstanbul'da doğdu. Öğrenimini Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde yaptı. Bir süre filmler ve tiyatro eserleri için dekorlar hazırladı. Muhsin Ertuğrul'un yüreklendirmesiyle, 1959'dan sonra tiyatro afişleri yapmaya başladı. "Karagöz-Hacivat" (bu sayfanın tepesinde görüyorsunuz), "Zübük", "Keşanlı Ali Destanı", "Zilha", "Zilli Zarife", "Hamlet", "Karmen", "Korkunç Ivan", "Aleksandre Nevsky", "Mata Hari" gibi birçok oyunun afişlerini hazırladı. Başta "Deli Dumrul", "Keşanlı Ali Destanı" olmak üzere, pek çok oyunun dekoruna imza attı. Ertel'in afişlerinden birçoğu uluslararası sergilere katıldı, ödüller aldı. Ertel, 1994-98 yılları arasında TRT 2'de yayınlanan "Cumhuriyete Kanat Gerenler" programının da sunuculuğunu yaptı. Mengü Ertel'in sanatı hakkındaki yorumları Ana Britannica'dan aktaralım: "Yapıtlarında çarpıcılıktan çok düzenleme ve estetiği ön planda tutan Mengü Ertel, çağdaş sanattaki gelişmeler doğrultusunda büyük bir yalınlığa ulaşmıştır. Yapıtlarında şiirsel bir çaba ve içsel bir davranış görülür. Özellikle tiyatro afişlerinde, anlamı zayıflatmadan, uyumlu bir renk anlayışı içinde çizgiyle lekeyi dengeli bir biçimde dağıtır. Zaman zaman yazıyı kompozisyonun ana öğesi olarak ele almış ve biçimle yazı arasında bir uyum aramıştır. Yapıtları bazen güçlü, etkileyici ve ince bir mizah da içerir."

Ş→

ŞEF SEATTLE

Şef Seattle, Squamish kabilesinin efsanevi şefi. 1786 yılında doğduğu ve 1866 yılında öldüğü tahmin ediliyor. Seattle'ın 1854 yılında barış görüşmeleri sırasında Amerikan başkanına yazdığı mektup, hem beyazlarla kızılderililer arasındaki mücadelenin sonucunda kızılderililerin düştüğü ruh halini gösterir, hem de kızılderililerin hayata bakışlarını birinci elden anlatır.

Barış görüşmelerinin esası, Amerikan devletinin Squamish kabilesinin elinden topraklarını almak için para önermesidir. Zaten uzun süren mücadele sonunda sayıları azalmış kabilenin bu öneriye direnecek hali yoktur. Zaten ortada teklifi kabul etmemek gibi bir seçenek de yoktur. Seattle konuşmasına "Beyaz adam toprağımızı satın almak istiyormuş. Toprağın parayla satın alınması bizim asla anlayamayacağımız bir şey" diyerek başlar ve beyaz adamın temsil ettiği her şeyin (ticaretin, paranın, teknolojinin) insanın önüne rahatlıkla geçebildiği bir kültürü anlamadıklarını ve anlamaya niyetleri olmadığını anlatır. Kibarlığı asla elden bırakmaz, ama beyaz adama iyi bir giydirir. Seattle'ın mektubu yıllar sonra çevre hareketinin manifestolarından biri haline de gelecektir:

"Benim sözlerim asla batmayan yıldızlar gibidir. Washington'daki Büyük Şef, Seattle'ın sözlerine, mevsimlerin gelişine güvendikleri gibi güvenebilir. Beyaz Şef'in oğlu, babasından dostluk ve iyi niyet getirdiğini söyledi. Kendileri lutfetmiş, çünkü sayıları öylesine fazla ki, beyaz adamın bizim dostluğumuza pek ihtiyacı olmadığının farkındayız. Biz ise fırtınadan sonra toprağa dağılmış ağaçlar kadar azız. (...) Umarız ki kızılderililerle solukbenizliler arasındaki düşmanlık sonsuza dek son bulur. Çünkü kaybedecek çok şeyimiz var, ama kazanacak hiçbir şeyimiz yok. (...) Fakat bu gerçekleşebilir mi? Sizin tanrınız bizim tanrımız değil! Sizin tanrınız sizi seviyor ve

bizden nefret ediyor. Beyaz adamın tanrısı kızılderili çocuklarını sevemez, çünkü onları korumuyor. Öyleyse nasıl kardeş olabiliriz? Sizin tanrınız nasıl bizim de tanrımız olup bize bolluk ve esenlik getirebilir? Sizin tanrınız sadece beyazlara özel. Onu ne gördük ne de işittik.
Hayır, biz iki ayrı ırkız ve öyle kalmamız gerekir. Bizim atalarımızın külleri kutsaldır ve huzur buldukları son yer kutsal topraktır, sizse atalarınızın mezarlarından mümkün olduğunca uzağa kaçarsınız. Sizin dininiz, kızgın bir tanrının eliyle demir tabletlere yazılmıştır. Kızılderili bunları asla aklında tutamaz ve anlayamaz. Bizim dinimiz atalarımızın gelenekleridir –yaşlılarımıza Büyük Ruh'un gönderdiği rüyalar ve Şamanlarımızın gördüğü vizyonlardır, bunlar halkımızın kalbine yazılmıştır... Sizin ölüleriniz sizi sevmekten sakınır. Öldükleri an yıldızların ötesine gider ve kısa süre sonra, geride kalanlarca unutulur.
Bizim ölülerimizse onları doğuran toprağı ve dünyayı asla unutmaz. Irmakları, büyük dağları, vadileri hâlâ severler ve ziyarete gelirler.
(...) Topraklarımızı satın alma fikrinizi değerlendireceğiz ve size haber vereceğiz, ama tek bir şartımız var: Atalarımızın ve dostlarımızın mezarlarını ziyaret etmekte özgür olmalıyız. Karar vermek kolay olmayacak, çünkü bu toprakların her parçası benim insanlarım için kutsaldır. Her tepe, her vadi, her ova kabilemin güzel ve hüzünlü anılarıyla kutsanmıştır. Güneşin altında öylece yatar gibi duran kayalar dahi, insanlarımın kaderiyle bağlantılı eski anıları taşır. Yerdeki toz bizim ayaklarımıza, sizin ayaklarınızdan daha fazla yanıt verir, çünkü o toz atalarımızın külüdür ve bizim çıplak ayaklarımız bu dokunuşu hisseder. Toprak yakınlarımızın hayatıyla dopdoludur... Biz şunu biliriz: Toprak insanoğluna ait değildir. İnsanoğlu toprağa aittir. Her şey, bir aileyi bağlayan kan gibi birbirine kenetlenmiştir. Yeryüzün başına gelen insanoğlunun başına gelmiştir. Hayat ağını insanoğlu örmedi, sadece onun bir parçası. Yaptığı her şeyi kendine yapmış sayılır... Son kızılderili de yok olup gittiğinde ve onun anısı bile silindiğinde, bu sahiller kabilemin görünmez ölüleriyle dolup taşacak. Çocuklarınızın çocukları ıssız bir toprakta dolaştıklarını zannederken aslında yalnız olmayacaklar. Yeryüzünde tamamen ıssız olan hiçbir yer yoktur.
Geceleri şehirlerinizin sokakları ıssızlığa gömüldüğünde onları terkedilmiş sanacaksınız, oysa o sokaklarda, bir zamanlar yeryüzünde dolaşan ve bu güzel toprakları seven varlıklar dolaşıyor olacak. Beyaz adam asla yalnız başına olmayacak bu topraklarda. Bu yüzden insanlarıma saygı duymayı ve adil davranmayı öğrenmeleri gerekiyor, çünkü ölüler güçsüz değildir. Ölü mü dedim? Ölüm diye bir şey yoktur. Dünyanın değişimleri vardır."

u→

UZAY YOLU HASTALARI

Star Trek'e hasta olanlar... Nam-ı diğer Trekkie'ler. Siz Warp hızının ne menem bir şey olduğunu bilmeyebilirsiniz, ama bir Uzay Yolu hastası, hayatın bu tür ayrıntılarında parıldamaya başlar. Söz konusu "hayran" kitlesinden Federasyon'un işleyişiyle, uzay gemisi Atılgan'ın teknik altyapısıyla, Kirk'le Spock arasındaki ilişkinin doğasıyla ilgili envai çeşit bilgi edinebilirsiniz. Uzay Yolu dizilerinin ve filmlerinin çokluğundan mı, yoksa yarattıkları dünyada diyaloğun aksiyona yeğlenmesinden mi, bilinmez... Ama Star Trek hayran kitlesi, ayrıntı dağarcıklarıyla "ağır hayran" prototipi muamelesi görmeye başladı. Öyle ki artık, herhangi bir konuya gösterilen ilginin ölçümünde sabit birim niyetine kullanılabiliyor: Eğer konunuza fazla taktıysanız, işi Star Trek hastası boyutlarına vardırmış oluyorsunuz. Geleneksel olarak Star Trek ve Star Wars zıt kutuplar olarak görülür ve hayranları arasında ciddi bir çatışma vardır. Trekkie'ler Star Wars'u içi boş ve çocuksu bulur, Star Wars'cular da Trekkie'lerin "dünya yüzeyinde" bir hayatları olmayan, dört mevsim anorakla dolaşan ve anlayamayacağınız bir dilden konuşan tipler olduğunu söyler. Son olarak Amerika'da basına yansıyan bir dava Trekkie'lerin hangi boyutta yaşadıklarını iyi anlatıyor. Amerikalı bir çiftin çocukları okula başladığında Klingoncadan başka bir dil bilmediği ortaya çıkmış. Klingonlar, Star Trek'teki gezegenlerden birinin savaşçı varlıkları. Çocukcağız Klingoncanın anadili olduğunu zannederek okul çağına kadar gelmiş. Çünkü evde anne baba hep Klingonca konuşuyormuş, çocuk bu yüzden İngilizce bile bilmiyormuş. Dava sonunda devlet çocuğu annebabasından almış.

zap→

LISPECTOR, CLARICE

Ukrayna asıllı Brezilyalı yazar. (doğ. 1925) Dokuz roman, çok sayıda hikaye ve iki çocuk kitabı yazdı. Gündelik hayatta zarif diplomat eşi. Hayatının önemli bir kısmında diplomat kocasının peşinde dünyayı dolaştı, çocuk büyüttü. Kırk yaşından sonra kocasından ayrılıp Rio de Janeiro'ya kesin olarak yerleşti ve sadece yazıyla ilgilendi. Çok yer gezip görmüş olmasına rağmen, romanlarında ve hikayelerinde mekan olarak Rio'ya sadık kaldı. Daha çok da insan vücudunu ve ruhunu metnin oluştuğu bir mekan olarak kitaplarına taşıdı.
70'li yıllarda Lispector'u hayranlıkla keşfeden Avrupalı yazarların gözünde o "Kafka'nın kadın hali, Rilke'nin Ukrayna doğumlu yahudi Brezilyalı hali, Rimbaud'nun anne olmuş ve ellisine varmış hali, Heidegger'in Almanlığından sıyrılabilmiş hali..." gibi çok çeşitli hallerin bir araya gelmesinden ortaya çıkan bir mucizeydi. Onun mucizesi en çok da nesnelerin ve varlıkların kimliksiz özüne –tanrıya– giden yolu karanlıkta, tek başına, kuramlara, formüllere, hatta düzenli bir düşünceye bile yaslanmadan, el yordamıyla kat etmesi ve ulaştığı yerden bize en yakıcı kelimelerle seslenmesiydi.
Lispector'un kahramanları, insan olarak kalabilmek için önce insanlığından çıkmak gerektiğini hayvani bir sezgiyle keşfeden ve bu emniyetsiz yolculuğu başından sonuna gerçekleştirerek ("hayatın vahşi yüreğinin en yakınına" kadar giderek) dönüşmeyi göze alan kadın ve erkekler, daha çok da kadınlardır ("Enkaz İnşa Eden Adam", "Vahşi Yüreğin Yakınında", "Güzel ve Çirkin", "Yıldızın Saati"...). Ayrıca hamamböceği onun sayesinde tekrar edebiyatta başkahraman olma onuruna erişti (bkz. "G.H.'nin Çilesi", Can Yayınları). Küçük bir farkla, Lispector'un insan kahramanı hamaböceğinin özüne sızmayı, onun doğasına bürünmeyi, onun gerçeğinden kendi gerçeğine (yine kimliksiz öz) ulaşmayı amaçlayan bir yolculuğa çıkarak Kafka'nınkinin tersine bir yoldan hedefe ulaşıyordu.
Lispector, metinlerinde yazının ortaya çıkışı ve dilin dile gelişi üzerine bol bol düşündü. "Hammaddeyi işliyorum. Ben düşüncenin arkasındaki şeyin arkasındayım... Tür beni artık bağlamıyor." ("Agua Viva") Özellikle bu yönünden dolayı başka modern yazarlarla arasında yakınlıklar kurulduysa da, kendisi herhangi bir edebiyat ya da düşünce akımına dahil edilmekten her zaman rahatsızlık duydu. Dilin dile gelişi üzerine düşüncelerini en çarpıcı şekilde, şimdi ve burada oluşmakta olan bir metin yapısında tasarladığı romanı "Agua Viva"da ortaya koydu. Lispector 1977'de kanserden öldü.
not: Lispector'u kendi dilinden başka bir dilde okuyorsanız, yanında Elis Regina dinlemenizi tavsiye ederiz (bu da bir başka Brezilyalı, bir müzik kraliçesi)...

Resim tarihinde bazen garip kehanetlere rastlanır. Örneğin Bruegel'in 1560'larda yaptığı "Ölümün Zaferi" adlı tablo, Nazi temerküz kamplarının kehaneti gibidir. Bruegel'den yarım yüzyıl önce, Hieronymus Bosch, "Milenyum Üçlemesi"ni (Millennium Triptych) yapmıştı. Soldaki panelde, Adem ve Havva cennettedir, ortadaki büyük panelde "Dünyevi Zevkler Bahçesi" yer alır, sağdaki panel ise cehennemi tasvir eder. İşte o cehennem, bugünün dünyasının, yüzyılın sonunda globalleşme ve yeni ekonomik düzen vasıtasıyla dünyaya empoze edilen zihinsel iklimin kehaneti gibi.

Açıklamaya çalışayım: Bu söylediğimin tablodaki sembolizmle pek alakası yok. Bosch'un kullandığı sembollerin kaynağı büyük bir ihtimalle 15. yüzyılın gizli kafir cemaatlerinin dilidir. Bu cemaatler, şerin üstesinden gelmenin, cenneti dünya üzerinde kurmakla mümkün olacağına inanırlardı. Bosch'un eserlerindeki alegoriler üzerine yazılmış birçok eser vardır. Ancak, Bosch'un cehennem vizyonunda bir kahinlik varsa eğer, bu, detaylardan ziyade, resmin bütünündedir. Ya da başka bir deyişle, cehennem mekanını kurma biçimindedir.

Orada ufuk yoktur. Eylemler arasında devamlılık yoktur. Ara vermeler yoktur. Patikalar yoktur, şablonlar yoktur. Ne geçmiş vardır, ne de gelecek. Sadece ölçüsüzlüğün şamatası, şimdiki zamanın parçalanmışlığı vardır.

Bu mekanı CNN'in tipik bir haber bülteniyle veya medyadaki herhangi bir haber-yorumla karşılaştıralım.

Bosch'un kehaneti, bize bugün globalizmin nüfuzu altındaki medyanın resmettiği dünyadır. Her ikisi de parçaları birbirine uymayan bir puzzle gibidir. Bu "puzzle" terimi Zapatistaların altkumandanı Marcos'un yeni dünya düzeni hakkında yazdığı açık mektupta kullandığı ifadedir. Marcos'a göre, gezegenimiz dördüncü dünya savaşının muharebe meydanıdır. (Üçüncüsü "soğuk savaş"tı.) Muhariplerin amacı, piyasalar vasıtasıyla dünyayı fethetmektir.

"Bir puzzle'la karşı karşıyayız" diyor Marcos. "Bugünün dünyasını anlayabilmek için parçaları birleştirmeye kalktığımızda bir sürü parçanın eksik olduğunu fark ederiz. Yine de, bu çelişkinin insanoğlunun imhası ile son bulmamasını umut ederek yedi parça ile bir başlangıç yapabiliriz. Resimleyerek, boyayarak, keserek ve diğerleriyle bir araya getirerek bu global puzzle'ı çözüme kavuşturabiliriz."

Marcos'un sözünü ettiği birinci parça, dolar biçiminde ve yeşil. Bu parça, global zenginliğin giderek daha az sayıda elde toplanmasından ve bugüne dek eşi benzeri görülmemiş umutsuz yoksulluklardan oluşuyor. İkinci parça bir üçgen ve yalanı içeriyor. Yeni düzen, üretimi ve insani faaliyetlerini rasyonalleştireceğini ve modernize edeceğini iddia ediyor. Yaptığı ise sanayi devriminin başlangıcındaki barbarlığa dönüş. Önemli bir farkla: Bu barbarlığa itiraz eden bir etik düşünce veya ilkenin denetimiyle karşı karşıya gelmeden.

Üçüncü parça kısır döngü misali çember şeklinde. Zorunlu göçü içeriyor. Hiçbir şeyleri olmayanlar, hayatlarını idame ettirebilmek için göç etmeye çabalıyorlar. Ancak, yeni düzen gece gündüz şu prensiple işliyor: Her kim ki üretmiyor ve her kim ki tüketmiyor ve her kim ki bankaya koyacak parası yok, o fuzulidir. Dolayısıyla göçmenler, topraksızlar, evsizler sistemin artığı muamelesi görüyor: Elimine edilmeleri gerekiyor.

Dördüncü parça, bir ayna gibi dikdörtgen. Ticari bankalar arasındaki kesintisiz alışverişi içeriyor. Ve dünyanın vurguncuları suç işlemek için de globalleşmiş bulunuyor.

Beşinci parça, üç aşağı beş yukarı, bir pentagon. Bu beş köşeli parça fiziki baskıyı, zulmü içeriyor. Yeni düzende ulus devletler ekonomik bağımsızlıklarını, siyasi inisiyatiflerini ve egemenliklerini yitirdiler. Ulus devletlerin yeni görevi, kendilerine ne tahsis edilmişse onu işletmek ve piyasanın mega şirketlerinin çıkarlarını korumak.

Altıncı parça kesik kesik çizgiler. Bunlar kırılmaları, dağılmaları içeriyor. Yeni dünya düzeni bir yandan sınırları ve mesafeleri kaldırıyor, öte yandan parçalara bölünmeyi provoke ediyor ve sınırları çoğaltıyor.

Yedinci parça cep biçiminde ve yeni düzene çeşitli direniş cephelerini içeriyor.

Bu yedi parçanın bir araya gelip anlamlı bir bütün oluşturması mümkün değil. Bu anlamsızlık, bu saçmalık, yeni düzenin daimi hastalığı. Tıpkı Bosch'un kehanetindeki gibi, ufuk yok. Dünya bir yangın yeri. Klostrofobi had safhada. Tıpkı Bosch'un cehennemindeki gibi: Başka bir yerin, başka türlü bir hayatın emaresi yok. Hapishane durumu. Ve böyle bir indirgenmenin kaçınılmaz sonucu: İnsan aklının açgözlülüğe indirgenmesi.

Marcos mektubunu şöyle bitiriyordu: "Yeni bir dünya kurmak zaruri. Birçok dünyayı kapsayan bir dünya. Bütün dünyaları içeren bir dünya."

Bosch'un tablosunun bize hatırlattığı şu: Alternatif bir dünya kurmanın ilk adımı, zihnimize yerleştirilmiş olan dünya resmini reddetmek. Başka bir hayati zorunluluk. Önce bir ufuk keşfetmek gerekiyor. Ama bunun için de umudu yeniden tanımlamak lazım. Umut, bir inanç eylemidir ve ancak başka somut eylemlerle beslenebilir. Örneğin, yaklaşma eylemi, mesafeleri ölçmek ve ona doğru yürümek...

Direniş eylemi, bize sunulan dünya-resmini reddetmek değildir sadece, kınamaktır da. Ve cehennem, içerden kınanınca cehennem olmaktan çıkar.

Bugün, varolan direniş ceplerinde, Bosch'un "Milenyum Üçlemesi"nin öteki panellerini, "Adem ve Havva" ile "Dünyevi Zevkler Bahçesi"ni karanlıkta, meşale ışığında seyredelim. Buna ihtiyacımız var.

John Berger

20 Kasım 1999 tarihli Guardian'dan